STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00078

ALE VERK

Sholem Aleichem

•

Permanent preservation of this book was made possible by
Henry Goldhirsch, M.D.
in memory of
Dovid Zalman Goldhirsch

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אין שטורם

א ראמאן אין צוויי טייל.

שלום-עליכם פאלקספאנד אויסגאבע—ניו-יארק, 1920

Copyright 1918 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

ערשטע אויפלאגע . . . . יוני 1918
צווייטע אויפלאגע . . . . נאוועמבער 1918
דריטע אויפלאגע . . . . מערץ 1919
פערטע אויפלאגע . . . . מאי 1920

אין שטורם. אַ ראָמאַן אין צווייטייל.

געשריבען אין יאָהר 1907.

ערשטער טייל.

קאפיטעל א.

פסח, פסח און פסח.

דריי פערשיעדענע פסח'ען האט מען צוגעגרייט אינ'ם הויז נומער 13, וואס אויף וואסילטשיקאווער גאס.

דאס הייסט, דער פסח איז איינער, די מצות, דער מרור, די הגדה — אלץ, אלץ די זעלבע, נאר די ארט צוגרייטען, דאס פאר־בריימען, דאס רעכטען זיך איז נישט אומעדום גלייך. ווייל די מענשען, וואס אינ'ם הויז נומער 13 אויף וואסילטשיקאווער גאס, זענען פערשיעדענע מענשען מיט פערשיעדענע כאראקטערען, מיט פערשיעדענע מיינונגען.

דריי זענען זיי דא אינ'ם הויז נומער 13, וואס אויף וואסיל־טשיקאווער גאס, און יעדער פון די דריי מיינט, אז נאר ז י י ן גאט איז אמת, אז נאר ז י י ן מיינונג איז ריכטיג און אז נאר צוליעב איהם איז בעשאפען געווארען אט דאס וועלטעל.

אפשר מיינט איהר, אז די דריי זענען מענשען פון פערשיע־דענע גלויבענס, פון פערשיעדענע עלטערען און פון פערשיעדענע לענדער?

חלילה! אלע דריי גלויבען אין איין גאט, אלע דריי קומען־ארוים פון איין יחוס און אלע דריי געהערען צו איין לאנד.

דאס זענען דריי רוסישע אידען, וועלכע דער פערפאסער פון דעם ראמאן האט די עהרע פארצושטעלען פאר זיינע לעזער:

א י צ י ק ע ל ש אָ ס ט ע פּ אַ ל, ס אָ ל אָ מ אָ ן ס אַ פּ ר אָ־נ אָ ו ו י ט ש און נ ח מ י ה ד ע ר ש ו ס ט ע ר.

איציקעל! — דער נאָמען אליין זאָגט אייך שוין, אז דאָס דאַרף זיין א איד פון דער אלטער וועלט, א איד, וואָס האנדעלט מיט וואלד, מיט גוראלנים, מיט ברויט, מיט פּאַדראַדען; אָדער ער האָט א שאַרפע קראָם, א מאנופאקטור־געשעפט, אָדער א פאַבריק פון גלאָזוואַרג; אָדער ער שטעלט־צו פּראָוויאַנט אין די טורמעס מיט די קאַזאַרמעס, טיילט זיך מיט׳ן סמאָטריטעל און מיט די אינטענדאַנטען אויף דער האַלב און האָרעוועט די אַרעסטאַנטען און די סאָלדאַטען מיט קדחת און מיט קרענק; אָדער אויב ניט, איז איציקעל א איד א בעל־הלואה, חלילה נישט קיין פּראָצענטניק, קיין וואָכערניק, נאָר מעשה באַנקיר מיט אָנווייזונגען און טראַטען, יאָגט זיך ניט נאָך גרויסע פּראָצענטען, זוכט בטוחים, פערלייהט געלד אויף הייזער, סאָלידע וועכסעלעך וכדומה.

יעדענפאַלס, איז איציקעל פעררעכענט אין שטאָדט פאַר איינעם פון די פיינסטע, פּאָרנעהמסטע און אָנגעזעהענסטע מענשען, אומעדום בעגעגענסט דו איהם אויבען־אָן, אומעדום הערסט דו: איציקעל שאָסטעפּאַל! איציקעל שאָסטעפּאַל! איז ערגיץ א שמחה, א פערזאַמלונג, איין אונטערהאַנדלונג וועגען שטאָדט־זאַכען — איז איציקעל שאָסטעפּאַל. איז, חלילה, א צרה, א לויה, איין אומגליק, א שרפה, א מגפה, א פּאָגראָם — איז איציקעל שאָסטעפּאַל. קלויבט מען געלד — איז איציקעל שאָסטעפּאַל. דאַרף מען שרייען — איז איציקעל שאָסטעפּאַל. און פון אמת קאָן מען ניט אוועקגעהן: שרייען קאָן איציקעל שאָסטעפּאַל זעהר גוט. געבען גיט ער נישט אַזוי פיעל, ווי ער שרייט און פּילדערט און מאַרע־ראַמט...

אז איהר וועט קומען אמאָל צו פאָהרען אין מיין שטאָדט אריין, אָדער אז איהר וועט פאָהרען אמאָל אין באַהן און וועט בעגעגענען א צעטראָגענעם נפש מיט רויטע גלאָטע בעקלעך, מיט שטאַרק־גלאַנצענדיגע שוואַרצע (איצט שוין גרויליכע) האָר, מיט

א נעגרייזעלט בערדעל, וואָס ער לאָזט דאָס נישט צו־רוה און פלעכט דאָס און דרעהט דאָס און צופּט דאָס, מיט גרויסע שענע שווארצע אידישע אויגען, וואָס ווען א פרוי פער־מאָגט אזעלכע אויגען, זענט איהר נאָך איהר די כפרה, מיט אבי־סעל איין אויסגעבויגענער עכט־אידישער נאָז, מיט א קאפּעלישעל, וואָס איז תמיד פעררוקט ארונטער אויף יענער זייט קאָפּ, מיט האלב־פערקאטשעטע ארבעל און מיט א שירם אונטער׳ן אָרעם סיי זומער סיי ווינטער, — אז איהר וועט בעגעגענען אזא נפש, מעגט איהר צוגעהן צו איהם גלייך, אויף מיינע אחריות, איהר זאָלט נאָר קיין מורא נישט האָבען, און זאָגען צו איהם: — שלום עליכם, רב איציקעל!

ווערט ער אויפשטעלען אויף אייך זיינע שענע שווארצע איד־דישע אויגען, געבען א האלבען שמייכעל, אויסציהען א ווייסע, א שענע, א ווייכע האנד און אייך ענטפערען: עליכם שלום אייך, וואָס מאכט איהר?

ער וועט ביי אייך נים פרעגען, ווער איהר זענט, און ווי אזוי איהר הייסט; וואָרום אז איהר זענט איהם מכבד מיט א שלום־עליכם, קענט איהר איהם מן הסתם. און ווער קען איהם נישט? פונ׳ם קלענסטען אָרעמאן ביז׳ן גרעסטען גביר און אריסטאקראט, און צוריק — פונ׳ם לעצטען קאלבאסניק ביז׳ן שטרענגסטען פרו־מאק קענען זיך אלע מיט איציקעל שאַסטעפּאל, און איציקעל שאָס־טעפאל קען זיך מיט אלעמען, שטימט מיט אלעמען, זאָגאר בע־פריינדעט מיט אלעמען, אויסגעבונדען מיט דער גאנצער וועלט.

און די „גאנצע וועלט“ האָט ליעב אזעלכע מענשען. די „גאנצע וועלט“ האָט ליעב א מענשען, וואָס בוינט יענעם און בויגט זיך אליין; די „גאנצע וועלט“ האָט ליעב א מענשען, וואָס שמייכעלט און לאָזט זיך שמייכלען, וואָס נארט־אָפּ און לאָזט זיך נאַ־רען, וואָס טרעט און לאָזט זיך טרעטען. די „גאנצע וועלט“ נעהט מיט דעם גאנג, אז פּרינציפּען, אידעאלען וכדומה אזעלכע זאכען זענען גוט אויף פּאַפּיער; אינ׳ם לעבען זענען זיי נארישקייטען,

קינדערייען, יונגעלשע זאבאבאָנעס... פאַלג מיך, לעזער, געב אהער די האַנט, לאָמיר געהן ווייטער. מיר האָבען א סך — א סך צו געהן!

דער צווייטער פּאַרשוין, וואָס וואָהנט אינ'ם הויז נומער 13, וואָס אויף וואַסילטשיקאָווער גאַס, איז סאָלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש דער אַפּטייקער, א טיפּ פון יענעם מין אַפּטייקערס, וואָס עסען א קאָלבאַס אייגגעטונקען אין סמעטענע אָהן א היטעל אומגעוואַשען פאַר'ן דאַווגען יום כפּור אין דערפריה און האָבען פיינט א אידען בתכלית השנאה, און נאָר דערפאַר, וואָס קיין אומה ולשון פערמאָגט נישט אַזוי פיעל סוביעקטען מיט געלע האָר, ווי דאָס אידישע פאָלק. און כמעט קאָן מען זאָגען, אַז ער האָט רעכט. איהר האָט געזעהען עפּיס א סך רויטע גויים מיט געלע האָר? אליין איז ער א געלער, א טאַטען האָט ער געהאַט א געלען, א שוועסטער האָט ער — איז זי אַזש א רויטע; ער האָט א זוהן, סאַשאַ הייסט ער (מיר וועלען זיך באַלד מיט איהם בעקענען), איז ער א געלער.

מאָהלט אייך, סאָלאָמאָן אליין פאַרבט זיך, גאָלט זיך, לאָזט נישט, מע זאָל אַרויסזעהען די געלע האָר פונ'ם קאָפּ מיט'ן באָרד. וואָס־זשע טהוט מען אָבער מיט די ברעמען? וויפיעל וואָלט סאָלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש אָוועקגעגעבען, ער זאָל געווען געבאָרען ווערען א שוואַרצער!

דאָס איז אָבער אַלץ געווען אַמאָל; איצט איז אונזער סאַפּראָנאָוויטש שוין נישט מעהר קיין געלער: ער איז שוין א ווייסער — ער איז גרוי.

און גרוי איז ער געוואָרען פאַר דער צייט פון צער־גידול־בנים, איבער צרות פון קינדער!

איין קינד, איין־און־איינציג שטיקעל סאַשאַ — און אַזוי פיעל צרות! און פון וואָס, מיינט איהר, צרות? א שלעכט קינד? וויל נישט לערנען? א פערשטאָפּטער קאָפּ? — חלילה, אומגעקעהרט. א יונגעל איז סאַשאַ געווען א וואוילס; א קעפּעל א גוטס; לער־

נען האָט ער געוואָלט זעהר; צו צעהן יאָהר איז ער געווען גרייט
אריינצוטרעטען נישט נאָר אין ערשטע — אין דריטע קלאַס גימ־
נאזיע. איז אָבער דער חסרון, וואָס מע האָט איהם נישט גע־
וואָלט צונעמען איבער די פּראָצענטען! איך מיין, אז איך דאַרף
מיינע לעזער נישט געבען צו פערשטעהן, פון וואָסערע פּראָצענ־
טען עס רעדט זיך דאָ. אַלע ווייסען, ברוך השם, אז ביי אונז אינ'ם
געבענשטען רוסישען לאַנד האנדעלט מען מיט א אידען אויף
פּראָצענטען: אין די גימנאזיעס און אוניווערזיטעטען נעמט מען
צו וואָס ווינציגער אידישע קינדער, דערפאַר אָבער אז עס קומט
צום פּריזיוו, צום מיליטער, נעמט מען ביי אידען אָהן פּראָצענט.
זיי זאָלען חלילה קיין פּאראיבעל נישט האָבען...

אָך, האָט זיך נעבאַך סאָלאָמאָן סאפּראַנאָוויטש געפּלאָגט,
געערגערט זיך, אויסגעריסען געוואָרען! סטייטש, זיין זוהן, זיין
סאשא וויל מען נים צונעמען אין גימנאזיע! ערשטענס, איז ער,
נישט גלייך מיט אַלע אידען, איז בעקאַנט מיט'ן דירעקטאָר פון
גימנאזיע. קען זיך גוט מיט די לעהרער, שפּיעלט מיט זיי אין
פּרעפעראַנס און אין ווינט. מיט איינעם א לעהרער, ראַמאַנענקאָ
הייסט ער, האָט ער געהאַט א שמועס וועגען זיין זוהנדעל סאשא,
און האָט נעחאַפּט פון איהם א מיאוסען אָפּשניט. ער, דער לעה־
רער ראַמאַנענקאָ, האָט איהם אָפּגעשניטען אויפ'ן גויישען שטיי־
נער: — וואָס ווילט איהר? וואוהין קריכט איהר? וואָס פאַר א
שייכות האָט איהר, יהודים, מיט אונזערע שוהלען, גימנאזיעס,
אוניווערזיטעטען? דאָרטען, אין אייער לאַנד, אין ארץ־ישראל,
וועט איהר געבען אייערע קינדער שטודירען! דאָ וועט איהר זיי
לערנען האנדלען, וואנדלען, שאַכער־מאַכער!...

א צעקאָכטער איז אוועק פון איהם אונזער אַפּטייקער, נישט
געוואוסט, וואו זאָל ער אַהינטהון די גרויע אויגען מיט די געלע
ברעמען אונטער די בלויע ברילען. ערגער פון אַלע האָבען איהם
געשטאָכען די ווערטער: „אייער לאַנד“... „ארץ־ישראל“... ער,
סאָלאָמאָן סאפּראַנאָוויטש, איז אָזא מחותן מיט ארץ־ישראל, אזוי

ווי ראָמאַנענקאָ איז אַ מחותן מיט יושר... אדרבה, איין שטאָדט ווייסען אַלע, אַז סאַפּראָנאָוויטש דער אַפּטייקער איז אַ געפּעהרלי־כער אַנטיציוניסט „פּאַ פּרינציפּו", האָט פיינט די גיינעבאָרענע אידישע סעקטאַנטען, וואָס רופען זיך נאַציאָנאַליסטען, אַ סך ער־גער, ווי איציקעל שאָסטעפּאַל האָט פיינט די ווייסע־חברה׳ניקעס, וואָס ווילען זיך צעטיילען מיט זיין ביסעל אָרעמקייט — די סאָ־ציאַליסטען.

און מערקווירדיג, ווי גאָט פיהרט די וועלט! בעדאַרף זיך טרעפען אַזוי, אַז דוקא ביי דעם אַפּטייקער, דעם געוועזענעם קאָל־באַסניק און יעצטיגען אַנטיציוניסט, שפּרינגט־אַרויס אַ זוהן סאַשאַ, אַ הייסער פייעריגער נאַציאָנאַליסט! און ביי דעם בורזשואַזנעם איציקעל שאָסטעפּאַל, וואָס האָט מורא פאַר אַ סאָציאַליסט ערגער ווי פאַר אַ רוסישען זשאַנדאַרם, וואַכסט־אויס אַ טעכטערעל טעמע אָדער טאַמאַראַ, אַ פערברענטע, אַ פערקאָכטע סאָציאַליסטקע!

דער דריטער פּאַרשוין, וואָס וואוינט אין׳ם הויז נומער 13, איז נחמיה דער שוסטער.

נחמיה דער שוסטער איז אַ שלים־מזל. אַזוי רופט איהם זיין ווייב זיסעל — אַ קליין שוואַרץ ווייבעלע מיט קליינע שוואַרצע ברענענדיגע אויגעלעך, פון פאָרענט נישט איין צאָהן. אַז מע טהוט אַ קוק אויף דעם קליין־דאַר־טרוקען ווייבעלע און אויף איהרע צוויי בנים חיים און בעני, צוויי הויכע, געזונדע, געפּאַקטע הלאָ־פּאַקעס, וויל זיך בשום אופן נישט גלויבען, אַז דאָס איז די מוטער און דאָס זענען איהרע קינדער. אויך דער פאָטער, נחמיה, האָט ווינציג עהנליכעס מיט זיינע זיהן. נחמיה איז אַ קאָרענאַסט אידעל, אַ בעוואַכסענס מיט אַ ברייטער ברוסט, מיט ברייטע ביי־נערינע פּלייצעס, מיט אַ ברייט ביינעריג פּנים, מיט אַ צוגעפּלעצטע נאָז, און האָט ליעב צוויי זאַכען: אַביסעל בראָנפען און אַ סך רעדען. אַ גאַנצען טאָג מאַכט זיך איהם נים צו דאָס מויל. און זאָל ער נעמען אַביסעל בראָנפען, אַזוי ווערד ער אַנשווינגען, אומעטיג און דערשלאָגען.

פונקט דער היפך פון זיין פריינד יודעל קטנתי.

יודעל קטנתי'ס פּראָפעסיע איז שניידעריי, נאָר פערנעמען פערנעמט ער זיך מעהר מיט פּאָליטיק, מיט זייטיגע ענינים, מיט שטאָדט־זאַכען; אויף אונזער היימיש לשון ווערד דאָס אָנגערופען: אַ מענש וואָס קהל'ט זיך. און קהל'ען קהל'ט ער זיך דערפאַר, וואָס ער זיצט, מיינסטענטייל, אָהן אַ שטאָך ארבייט. און מהאי טעמא איז ער אַ קבצן, און מהאי טעמא האָט ער אין זיך נייען מאָס רעד. און קטנתי רופט מען איהם איבער זיין לשון־קודש רעדען; כמעט נאָך יעדע צוויי־דריי ווערטער אידיש מוז ער אריינוואַרפען איין וואָרט אַ לשון־קודש'דינס, וואָסער־ניט־איז, צי עס פּאַסט זיך, צי ניין, אבי לשון־קודש. פאַרהאַן אַ סך מענשען אַזעלכע, וואָס האָבען ליעב בעפּוצען און אויסמישען זייער שפּראַך מיט פרעמדע ווערטער. איך קען איינעם אַ קליינשטעטדטעלדיגען משכיל, אַ „אינטעליגענט", וואָס שפּריצט מיט פרעמדע ווערטער אויף אַלע זייטען, האָט מען איהם אַ נאָמען געגעבען „ישראליק ציוויליזאַציע" — און דאָס קליינע שטעדטעל אַז עס גיט אַ נאָמען, איז דאָס אָנגעמאָסטען, ווי יודעל קטנתי זאָגט: אַ ג י ל ו א ש מ ח — צוגעשניטען און אויפגענייהט...

אַ משונה־מאָדנע ריהרענדע גוטפריינדשאַפט הערשט צווישען די צוויי ווילד־פרעמדע נפשות, צווישען יודעל קטנתי און נחמיה דעם שוסטער. ס'איז נישטאָ דער טאָג, וואָס יודעל זאָל נישט קומען צו נחמיה דעם שוסטער „אביסעל זיצען", און אביסעל זיצען הייסט אביסעל שמועסען, און אביסעל שמועסען הייסט אביסעל בערעדען די שכנים, די שטאָדט, די גאַנצע וועלט... נאָך אַז יודעל איז אויף יענער זייט שוועל, קאָנט איהר שוין הערען אַ הוסט מיט אַ „רוח אין זייער טאַטען אריין, עמך, אונזער פאָלק, ס'זאָל אויף זיי קומען אַ פּאַהיבעל, אַ חלירע, אַ שרפה, אַ מגפה מיט כל ישראל אחיהם"... ענטפערט איהם נחמיה מיט אַ ניגון:

— ונאמר אמן! וואָס איז די מעשה, יודעל, וואָס דו ביזט אַזוי, אַזוי...

— אזוי וואָס? ברפידים׳דיג? — חאַפּט איהם אונטער יודעל קטנתי. — ס׳זאָל אַ רוח אין זייער טאַטענס טאַטען אריין ביז אדם הראשון געפלויגען געוואָרען פאַר זייער יפיש חייכון ויסגי יומיכון. ווי זיי פאַראומערען אונז די יאָהרען און טעג מיט זייערע פּאַראַד־קעס און מיט זייערע מנהגים און מיט זייערע בעלי־טובות און מיט זייער רחמנות האָבען אויף אָרעמע לייט נעבאך. וואָס האָ־בען נישט מיט וואָס דעם פּסח אריינצופיהרען...

— שוין! — מישט זיך אריין דעם שוסטערס ווייב זיסעל. — צוויי שלים־מזל׳ען האָבען זיך צענויפגעסקאָמפּאַניעט און מע זאָרגט זיך וואָס אָרעמע לייט האָבען נישט אויף פּסח. נו, און איהר זענט שוין באַוואָהרענט מיט׳ן גאַנצען פּסח? נעהט אייך געזונטערהייד. אם ירצה השם, יום־טוב וועט איהר קומען צו געהן, אָדער חול המועד, דעמאָלט איז ניטאָ וואָס צו טהון, וועט איהר זיך אָנרעדען, ווי די פּויקען...

און זיסעל דעם שוסטערס ווייב איז משלח דעם שניידער קטנתי מיט כבוד און נעמט זיך צו דער אַרבייט, רוימען, קעהרען, שמירען, וואשען, קראַצען; צי ס׳איז דאָ אויף פּסח, צי ס׳איז ניטאָ אויף פּסח — פּסח׳דיג אין שטוב, כשר, ריין, זויבער — דאָס מוז זיין, סיי ביי׳ם גביר, סיי ביי׳ם אָרעמאַן, און אפילו ביי׳ם לעצ־טען עני־שבעניים מוז זיין פּסח גלייך כשר, ריין און זויבער. ביי אַלעמען, ביי אַלע אידען גלייך, ביי אַלע אידען אין איין צייט, ביי אַלע אידען איין מצה, ביי אַלע אידען ארבע כוסות — פּ׳ער, נישט מעהר און נישט ווייניגער... אין דער גלייכהייט ליגט אַ שטיק סאַטיספאַקציע, אַ בעלוינונג פאַר דעם געמיינעם מאַן נע־באך, ער זאָל זיך ניט מתקנא זיין אָן דעם נגיד.

— האָט דען איציקעל שאַסטעפּאַל אַנדערע מצות, ווי מיר? — אַזוי טישעט זיך נחמיה דער שוסטער און בעקומט פון זיין סקעפּ־טישער זיסעל אַ יברכך:

— ס׳אַ משל! האָט דאָך שוין איציקעל שאַסטעפּאַל די מצות אין שאַפע, און מיר האָבען אַ קדחת!

— וועלען מיר האָבען מצות אויך. זיסעל, דאגה ניט, אַלע אידען וועלען האָבען מצות אויף פסח, קיין חמץ וועט קיינער חלילה נישט עסען!

— שלים־מזל! נו, און אייער? און שמאַלץ? און עופות? האָסט דו פאַרגעסען?

— עט־נו, למאי אַ גאַנץ יאָהר האָט ער דען נישט די זעלבע אייער און שמאַלץ און עופות? — אַזוי פּרובט זיך דער שוסטער בעקעמפּפען דעם סקעפּטיציזם פון זיין ווייב און ברענגט איהר אַ נייעם ארגומענט:

— צי, אַ שטיינער, אָט וועלען מיר זיך אַלע זעצען אין איין צייט צום סדר, אַלע וועלען מיר זאָגען פון איין הגדה, אַלע וועלען מיר דערצעהלען די זעלביגע נסים פון דעם זעלביגען מצרים, אַלע וועלען מיר טרינקען צו פיער כוסות. צי אפשר רעכענסט דו, זיסעל, אַז מיר וועלען טרינקען נאָר דריי כוסות, און איציקעל שאָסטעפּאַל וועט טרינקען פינף כוסות?

— וואָס איך רעכען, ווילסט דו וויסען? איך רעכען, אַז ער האָט שוין די ארבע כוסות לאַנג אָנגעגרייט אין קעלער, און דו האָסט זיי דערווייל נאָר אין זינען...

— וואָס אהרט מיך, אַז אין זינען, נאַרעלע? וואָס איז מיר שלעכט, אַז איך טראַכט מיר איצט פון אַביסעל משקה, פון אַ גוט ביסעל וויין, איין אמת אַ בעסאַראַבער גלעזעל וויין, אַ געשמאַקס, אַ שטאַרקס, אַ שטשיפּעדיגס?...

— וואָס זאָגט איהר אויף דעם שלים־מזל?

די ווערטער זענען געזאָגט געוואָרען שוין צו די קינדער, צו חיימ'ען און צו בעני'ן, וואָס זיצען ביי'ם ווערקשטאַט מיט די האַמערס אין די הענד און קלאַפּען פלעקלעך אין די פּאָדעשוועס אַריין.

— וואָס זאָלען מיר זאָגען? — ענטפערט איהר דער עלטערער חיים פאַר זייביידען. — מיר קאָנען נאָר זאָגען, אַז דער וואָס האָט נישט וואָס צו עסען האָט פול רעכט צו דענקען וועגען עסען, און

נישט נאָר צו דענקען פון דעם אַליין, נאָר צו טראַכטען וועגען דעם, ווי אַזוי מאַכט מען, אַז אַלע זאָלען עסען גלייך...

— וועגען דעם האָט אונז שוין באַוואָהרענט משה רבינו, — זאָגט נחמיה דער שוסטער, וואָס האָט זיך אָנגענומען מיט תורה פון יודעל דעם שניידער.

— משה רבינו איז געווען אַ גאַנץ גוטער מענטש, — מישט זיך אַריין דער קלענערער זוהן בעני — ער האָט אונז געשענקט אַלעמען גלייך איין ברויט אויף פסח מיט איין הגדה מיט איינע פיער כוסות; פאַר וואָס־זשע האָט ער שוין אין איין וועגס נישט געמאַכט, אַז אַלע זאָלען טאַקי האָבען די אַלע דריי זאַכען? דער־ווייַלע ווייסען מיר, אַז מצות און ארבע כוסות האָט איציקעל שאָס־טעפּאַל, און מיר האָבען נישט מעהר ווי די הגדה...

— זיי האָבען אונז איינגעטהיילט די הגדה, — מאַכט חיים, — בכדי מיר זאָלען האָבען וואָס צו זאָגען, און זיי וועלען דערווייל עסען די פאַלירטשיקעס מיט די חרעמזלעך...

— אויסקרענקען זאָלען זיי, רבונו של עולם! — שטעלט אַריין דערווייל אַ קללה זיסעל.

— פאַר וואָס קומט זיי שעלטען? — פרעגט נחמיה. — וואָס זענען זיי, חכמה מיינע, שולדיג אין דעם, וואָס מיר האָבען נים אויף פסח?

— אָט מיט דעם, וואָס זיי האָבען און מיר נים, זענען זיי שול־דיג!... — אַזוי גיט איהם צו פערשטעהן זיין ווייב זיסעל, ווי אַ רבי גיט צו פערשטעהן דעם תלמיד. — זאָלסט נים זיין קיין שלים־מזל, וואָלסט דו אַליין פאַרשטאַנען, אַז זיי זאָלען האָבען ווינציגער, וואָלטען מיר געהאַט מעהר, דעמאָלט וואָלטען מיר זיך אַלע אויס־נעגלייכט.

— די מאַמע איז אַ מאַרקסיסטקע! — בעמערקט חיים צו בע־ני׳ן, און בעני ענטפערט איהם:

— מע וואָלט זי באַדאַרפט נעמען אַמאָל אויף אַ דיסקוסיע... מאַמע, וועסט געהן מיט אונז אויף אַ דיסקוסיע?

— אין דער ערד אריין וועל איך אייך נעהן! איהר פארגעסט, אז ס'איז ערב־פסח, און איך האלט נאך גאר פון פארענט!... דער שלים־מזל זאל זיך עס דערמאנען, אז א חוץ קארטאפעל האבען מיר נאך גאר נישט ניט, נישט קיין ביסעל שמאלץ, נישט קיין אייער, נישט קיין עוף... א קיש־קיש, קיש־קיש!...

דער דאזיגער „קיש" געהערט צום האהן, וואס איז די גאנצע צייט געזעסען שטיל פערבארגען אונטער'ן אויוועו און געפיקט די ברעקלעך, און דערהערט פון דער שוסטערין אזעלכע ווערטער, האט דאס איהם א פנים פעררדראסען:

— קא־קא־קא־קא־קא — מיט וואס בין איך ניט קיין עוף?

— אין דער ערד אריין, קיש־קיש־קיש־קיש־קיש! שוין צעבראכען א טעפעל, א חלירע!

— א! זעהסט דו? — מאכט נחמיה דער שוסטער צום ווייב.— נאר־וואס האסט דו געזאגט, אז ס'איז נישטא ביי דיר קיין עוף אויף פסח, און וואס איז דאס?

— א גדולה אויף דער באבע! — ענטפערט איהם זיסעל. — שענע זאכען וועסט דו האבען פון דעם דאזיגען עוף! דריי פונט ביינער און א האלב פונט פארעשווע, פלייש ווי א גומעלאסטיק פון איין אלטען קאלאש. אפילו קיין פלאסטערעל ניט אויף אונטערצושמירען די סקאווראדע, טאמער וועט זיך פארגלוסטען די קינדער א לאטקע, א שטיקעל צוגעפרישטע מצה... זאלסט אנקוקען ביי איציקעל שאסטעפאל געהען ארום צוויי אינדיקעס, איין אינדיק מיט איין אינדיטשקע, ס'זאל איהם נאר פארשטעהרט ווערען, רבונו של עולם, נאט זאל טהון א נס, זיי זאלען איהם טרפה ווערען ביידע מיט א מאל, וואלט איך מיך מחיה געוועו! א שטיק געזונט וואלט מיר צוגעקומען!...

— וואס וואלט אבער דיר ארויסגעקומען דערפון? — פרעגט דער מאן.

— א מצוה! פאר וואס קומט איהם, אז זיין טאכטער, וואס איז געוואכסען מיט מיין טאכטער אין איין הויף, אונטער איין דאך,

זאָל זי שטודירען אין די קלאַסען, שפּיעלען אויף פּאַרטעפּיאַנעס, און אונזער טאָכטער זאָל זיצען איינגעבויגען אין דרייען איבער דער מאַשין, טאָמער וועט זי קוים פאַרדיענען אויף אַ קליידעל?

— צו וועמען האָסט דו טענות? — שלאָגט איהר איבער נחמיה און קוקט אויף איהר דורך אַ מאָדנע בריל, וואָס בעשטעהט פון איין גלעזעל און פון איין לעבעל.

— נישט צו דיר, שלים־מזל, צו גאָט האָב איך טענות...

— נישט צו גאָט, צו מענטשען דאַרפסט דו טענה'ן. — מישט זיך אַריין דער עלטערער זוהן חיים. — גאָט אַליין האָט באַשאַפען די וועלט פאַר אַלעמען גלייך, נאָר די מענטשען האָבען זיך מיט איהר שלעכט איינגעטהיילט...

— איינעם גאָר, דעם אַנדערען גאָר ניט, — לענט צו דער יונגערער בעני.

זיסעל פערטראַכט זיך, לענט אַוועק אויף אַ מינוט די אַרבייט, ווישט־אויס די הענד אין פאַרטוך און טהוט אַ פרעג ביי די קינדער גאַנץ ערנסט:

— וואָס־זשע טהוט מען דערצו?

— וואָס מע טהוט דערצו? — ציהט אויס חיים. — עקס־פּראָפּריאַציע!

— עקס וואָס? — פרעגט זיסעל.

— עקספּראָפּריאַציע, — זאָגט איהר בעני.

זיסעל וויל נאָכזאָגען דאָס וואָרט און קאָן נישט, טהוט זי אַ שפּיי, נעמט זיך צוריק צום בעזעם, און ביידע זיהן שיסען אויס אַ געלעכטער.

* * *

אביסעל איז דעם שוסטער'ס וויב גערעכט, וואָס זי פּייערט אַזוי: נישט נאָר אינדיקעס אַ פּאָר דרעהען זיך אַרום ביי איציקעל שאָסטעפּאָל אין הויף און פערהאַקען דעם קאָפּ מיט זייער געפּילדער „האָלדער! האָלדער!" און פערפּאַסקודיגען דעם הויף מיט איבער־לאָזען סימנים אויף יעדען טריט און שריט, — מע בעראַרט זיך פער־

גינען א קוק טהון, וואס פאר א שטייג מיט עופות דארטען זיצען און פיקען און גרייטען־צו שמאלץ פאר זייער בעל־הבית'טע, אי־ציקעל שאסטעפאל'ס ווייב, שיווקע די נגידית'טע. און אויב איהר פוילט זיך ניט ארייגקוקען צו איהר אין דער „שפי־זארני", וועט איהר זעהען די טעפ שמאלץ פסח'יגע, מיט די סלאיעס איינגעמאכטס פסח'יגען, און אין קעלער די דייזשקעלעך געזייערטע אוגערקעס, געמארענירטע עפעל, מן המובחר! און בראנפען פסח'יגער, און קאניאק, עכטער „כרמל קאניאק" פון ארץ־ישראל נאך פון פאראיאהרען צוגעגרייט. ווי גוט עס מוז זיין אויפ'ן הארצען, ווי ריין עס דארף זיין דער קאפ, ווי לויטער עס דארף זיין דער מוח, אז מע זאל אין זינען האבען איבערצולאזען קאניאק פון איין יאהר אויפ'ן אנדערען! און רעדט מיט איציקעל שאסטעפאל, וועט ער אייך ניט אויפהערען צו זיפצען און צו קרעכצען אויף צרות ישראל, און זאגען, אז מע לעבט נאר נישט אויף דער וועלט!

אויך שיווקע זיין ווייב האלט אין איין קלאגען און וויינען אויפ'ן אידישען גלות. „פון די ארעמע לייט, זאגט זי, איז ניט אויסצושטעהן! ווי אזוי האט מען כח, זאגט זי, צו צוזעהען דעם דלות, וואס אין שטאדט? מע דארף האבען, זאגט זי, א הארץ פון א טאטער, אז מע זאל קאנען דורכגעהן די אידישע גאס פאר פסח, וואו ארעמע לייט נעבאך שלעפען פאר די פאלעס! נאר א גזלן, זאגט זי, קאן געהן אין שוהל־גאס און אויסהערען אלע גע־שרייען מיט די געוויינען פון די ארעמע לייט, וואס בעטען מצות אויף פסח! איך געה, זאגט זי, דעריבער פון שטוב ניט ארויס, איך זאל ניט צוזעהען די צרות מיט די יסורים מיט די וועהטיגען פונ'ם אידישען פאלק. וויפיעל איך האב געקאנט, זאגט זי, האב איך גענעבען... אין פאדראד האב איך געשיקט צעטיילען אנדערהאל־בען רובעל, א פאר אלטע שיך האב איך אוועקגעשענקט צו דער חברה „מלביש־ערומים", דעם שניידער האב איך אויסגעבארגט א פאר רובעל אויף אפצונייהען, נדבות טיילט מען אלע טאג, הייגט

וואו איז „מעות־חטים“? מיין מאן אַרבייט טאָג ווי נאַכט אַרום די „מעות־חטים“, גאָט זאָל מיר העלפען, מיין טאָכטער זאָל מיר קומען בשלום אהיים, וועל איך האָבען, אם ירצה שם, א כשר'ען און פריי־ליכען פסח“...

אַזוי טראַכט זיך איציקעל שאָסטעפּאַל'ס פרוי, שיווקע, קוקט אין פענסטער אַריין, אין דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, וואו עס ווערד ערב־פּסח־צייט א טוואַן ביז'ן האַלז, אָרעמע לייט שפּאַנען־אַרום איבער דער בלאָטע שטאַרק פערפאַרעט און פערשוויצט, מע זוכט עפּיס יעדער א פערדיענסטעל אויף פסח; מיט זיי אינאיינעם ווערען פערשוואַרצט די פערדלעך נעבאַך, אויסגעדאַרטע, הונגע־ריגע, פערשוויצטע, מיט איינגעפאַלענע זייטען און מיט צעלאָזטע נעזלעכער — גאָט וויים, אויף וועמען עס איז דאָ א גרעסערער רחמנות: צי אויף די דאָזיגע אויסגעמוטשעטע פיערפיסיגע שטומע בעשעפענישען, וואָס דיענען אַזוי געטריי זייערע אָרעמע בעלי־בתים, צי אויף זייערע צווייפיסיגע נישט מעהר גליקליכע טיראַנען, וואָס געהען־נאָך פון הינטען און הוקען און טיוקען און וויוקען, און שמייסען און קאַטעווען און שניידען זיי די אָפּגעקראַכענע פערוואונדעטע פעל? — וואָס הוקעט איהר? וואָס טיוקעט איהר? וואָס וויוקעט איהר? וואָס שמייסט איהר? וואָס קאַטעוועט איהר? וואָס שניידט איהר די פעל? נאַרישע מענשען! זעהט איהר דען ניט, אַז מיר ווילען געהן, מיר ווילען שלעפּען, נאָר מיר קאָנען נישט, קוים וואָס מיר פּלאָנטען מיט די פיס?!

און שיווקע די נגידית'טע קוקט אין פענסטער אַריין, זעהט דאָס אַלץ, הערט דאָס געשריי מיט'ן טאַרעראַם, וואָס אין דרויסען — נאָר דער קאָפּ איהרער איז נישט דאָ; איהרע מחשבות זענען דאָרטען, מיט איהר טאָכטער, וואָס פאָהרט אהיים אויף פסח. שוין דאָ א דעפּעש, אַז היינט פאַרנאַכט קומט זי צו פאָהרען מיט'ן קוריער־צוג אהיים.

„דער אויבערשטער זאָל העלפען (אַזוי טראַכט זיך שיווקע שאָסטעפּאַל), דאָס קינד זאָל קומען געזונדערהייד, אוועקוואַרפען

די נארישקייטען — שטודיערען, בילדען, שוין בלייבען בעסער א היגע. דא וועט זי א כלה ווערען, אדער פאר שמשון בערנשטיינ'ס א זוהנדעל, אדער פאר לוי האלפעריג'ס א זוהנדעל, —ביידע וואוילע בחורים'לעך, שענע, געזונדע, רייכע, און ביידע פון פיינע עלטערען — זי ווייסט אליין נים, וועמען פון די צוויי זאל זי וועלען בעסער ?"...

— געקומען דער איד פונ'ם האלץ און וויל אייך זעהען.

— וואס וויל פון מיר אט דער שלים־מזל ? אט באלד געה איך...

און שיווקע שאסטעפאל געהט ארויס צום אידען פונ'ם האלץ, ליפא הייסט ער. אליין איז ער א קליינער, נאר א באָרד טראגט ער, ווי א בעזעם, און עס דאכט זיך איהר אוים, אז ער איז א בי־סעל א חושים'דיגער. עפים דולט ער איהר א קאפ. ער האט א טאכטער, ו ו א ס ז י צ ט, און אזוי ווי איהר טאכטער טא־מארא איז געוועזן בעקאנט מיט זיין טאכטער, לכן איז ער געקומען אפנעמען א גרוס. אט דער חושים ליפא האט זי געמאכט נער־וועז, און זי פאלט־אן אויף איהם, טאקי נאר ווי א נגידית קאן אנ־פאלען אויף איין ארעמאן:

— ערשטענס, ווער זענט איהר, וואס אייער טאכטער זאל זיין בעקאנט מיט מיין טאכטער ? און, צווייטענס, וואס פאר א מחותן איז זי מיט איהר, אז איהר אליין שעמט זיך נים און זאגט, אז אייער טאכטער זיצט ?...

— וואס זאל איך מיך שעמען ? — ענטפערט איהר דער איד פון האלץ און גלעט זיך דעם בעזעם־באָרד מיט גדלות. — זי זיצט חלילה נישט פאר קיין גנבה. זי איז א... „פאליטישעסקע"...

דאס ווארט „פאליטישעסקע", איידער ער רעדט ארויס, קוקט ער זיך ארום אויף אלע זייטען, און אז ער האט דאס שוין ארויסגערעדט, זעהט מען, אז עס טהוט איהם אי הנאה, אי ער האט חרטה...

— נעהט אייך געזונטערהייד און לאָזט אונז צו־רוה מיט איי־ערע פּזמונות דאַרטען. מיין טאָכטער איז ווייט פון די זאַכען, און מיר אודאי...

— ווייט, זאָגט איהר? המ... איך מיין, איהר האָט א טעות... — אַזוי ענטפערט איהר ליפּא. נאָר שיווקע הערט איהם שוין נישט; זי האָט איהם געלאָזט דאָ שטעהן אליין מיט זיין בעזעם־באָרד און איז פערשוואונדען געוואָרען אין קיך אריין צו די דיענסטען, זיי געבען א פינסטערען סוף, זיי זאָלען נישט אריינ־לאָזען יעדען שלעפער אין שטוב אריין מיט די בלאָטיגע שטי־וועל!... און אליין זעצט זי זיך אוועק צוריק צום פענסטער און קוקט ארויס אויף איהר טאָכטער, וואָס דאַרף באלד קומען צו פאָהרען.

* * *

נאָך איין מענש זיצט אין דער זעלבער צייט ביי׳ם פענסטער אינ׳ם זעלבען הויז נומר 13, וואָס אויף דער וואסילטשיקאָווער גאָס, און קוקט ארויס אויף א גאַסט, אויף א זעהר אָנגעלעגטען גאַסט — דאָס איז סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש דער אַפּטייקער. ער האָט אויך געהאַט א דעפּעש פון זיין זוהנדעל סאַשא, אז ער פאָהרט מיט׳ן קוריער־צוג און קומט פאַרנאַכט אהיים.

סאַשא לערענט אין אוניווערזיטעט, שטודיערט מעדיצין. שוין באלד א יאָהר, אז דער פאָטער האָט איהם נים געזעהען. בריעף האָט ער פון איהם זעהר אָפטע און זעהר גוטע, און דער אַפּטייקער איז מיט זיין זוהן העכסט צופריעדען. נאָר פון א צייט, אז אינ׳ם זוהנ׳ס בריוולעך האָבען זיך אָנגעהויבען דורכוואַרפען מאָדנע ווער־טער. סאַשא האָט אָנגעהויבען צו דערמאָנען זעהר אָפט די ווער־טער: „איד“... „פאָלק“... „נאַציאָנאַליזם“... „חוב“... „היסטאָ־ריע“... ווי קומט דאָס צו סאַשא׳ן? און צו וואָס דאַרף ער דאָס? סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש האָט זיך צוליעב זיין קינד, קאָן מען זאָ־גען, מפקיר געווען איידער ער האָט איהם דערלעבט זעהען ענדיגען די גימנאַזיע און אריינטרעטען אין אוניווערזיטעט. דער אַפּטיי־

קער האָט געהאַט פאַר זיך נאָר איין ציעל: אַז זיין סאשא זאָל זיין אַ דאָקטאָר, מעהר פערלאַנגט ער נישט! דאָס הייסט, עס רעדט זיך נאָר אַזוי... פערלאַנגען פערלאַנגט ער נאָך עפּיס, למשל: אַ שענעם קאַבינעט, אַ פערדעל איין אייגענעם מיט אַ פאַעטאָנדעל אַ שענם אויף אַרומצופאָהרען איבער די קראַנקע... נו, און צו דערצו דאַרף מען געלד, און געלד קאָן מען בעקומען דורך אַ שדוך, און אַ שדוך דאַרף מען מהון אַ געהויבענעם, אַ רייכען, מינימום פינף און צוואַנציג טויזענד!... און עס פליהט איהם דורך אַ מחשבה: איציקעל שאָסטעפּאַל׳ס טעכטערעל... אַ שען מיידעל... אַ ברונעטקע מיט פייעריגע אויגען... געלד איז אַפילו דאָ, און אַ סך, נאָר עס איז אַ פראַגע, אויב דער חזירוק, אָט דער איציקעל שאָסטעפּאַל, וועט וועלען געבען פינף און צוואַנציג טויזענד?... „חאַפּט איהם דער וואַטענמאַכער, וועט ער ניט וועלען, דאַרף מען ניט! איך דאַרף איהם אויף כפּרות, דעם חסיד׳ינע, דעם צבוע׳ק, דעם אידאַש מיט׳ן שירם!“...

אַזוי זיצט זיך אונזער אַפּטייקער ביי׳ם פענסטער, קוקט דורך די בלויע ברילען און טראַכט וועגען זיין זוהן סאשא און בויעט לופט־שלעסער פון זיינעטוועגען. און זיין זוהן סאשא? — סאשא זיצט אין וואַגאָן צווייטע קלאַס מיט איציקעל שאָסטעפּאַל׳ס טעכ־טערעל טאַמאַראַ און דיסקוטירט מיט איהר איבער דער פראַגע פון נאַציאָנאַליזם און קאָסמאָפּאָליטיזם, און קוקט איהר בעת מעשה אין די קלוגע שוואַרצע ווייכע אויגען, וואָס נעמען אייך דורך־און־דורך, לאַכען פון אייך, גלעטען אייך צו גלייכער צייט און ציהען אייך צו צו זיך מיט אַ אונפערמיידליכער קראַפט.

— וואָס ווילט איהר פון מיר? — זאָגט צו איהם טאַמאַראַ האַלב לאַכענד. — איך זאָל אויפגעבען דעם גרעסטען אידעאַל פון דער וועלט, איך זאָל פערשטעלען די אויהערען און ניט הערען די געשרייען פון די הונדערט מיליאָן מענשען, וואָס שרייען „ברויט און פרייהייט“, צוליעב אַ הויפען מענשען, וואָס ליידען נישט מעהר און נישט ווינציגער פון אַלע אַנדערע — וואָס איז? באַשר

זיי זענען מיט מיר פון איין פאָלק און זיי האָבען מיט מיר איין היסטאָריע און מיר מיט זיי טראָגען אַלץ איינע נעמען!...

— און האָבען אַלע איינע אויגען און זענען געשטעמפּעלט מיט אַלץ איינע נעזער, — ענדיגט פאַר איהר סאַשאַ סאָפּראָנאָוויטש.

— איצט איז נישט קיין צייט צו קוקען אויף אַזעלכע זאַכען, — ענטפערט איהם טאַמאַרא.

— און דאָך קוקט מען — זאָגט סאַשאַ — אויף אַזעלכע זאַכען זעהר שטאַרק. אָט וועל איך אייך דערצעהלען, וואָס איך שטעה אויס אין אוניווערזיטעט פון מיינע חברים איבער דער פאַרב פון מיינע האָר...

— אַי־אַי־אַי! — שלאָגט איהם איבער טאַמאַרא. — זיי האָבען אייך אודאי געזאָגט, אַז איהר זענט אַ רויטער? ערשטענס, איז דאָס אמת (לאַכט), און צווייטענס, וואָס פאַר אַ ווערטה האָט דער בזיון מיט די ליידען קעגען די בזיונות מיט די ליידען, וואָס דאָס גאַנצע רוסישע פאָלק טראָגט איבער פון דעם רעזשים?!

— אויב דאָס גאַנצע רוסישע פאָלק טראָגט איבער בזיונות מיט ליידען, טראָגען מיר, אידען, די זעלבע בזיונות און צרות טאָפּעלט, ערשטענס, אַלס מענשען, און, צווייטענס, אַלס אידען.

— וועלכעס איבערוועגט ביי אייך, מאָסיע סאָפּראָנאָוויטש: די אַלגעמיינע מענשליכע ליידען, צי אייערע אייגענע אידישע צרות?

— עס לאָזט זיך ניט אָפּשאַצען און איבערוועגען, פריילין שאַסטעפּאַל, פּונקט ווי איהר וואָלט מיך פרעגען אַלס מעדיקער: וועלכע שמערצען איבערוועגען, צי דער וועהטיג פון איין אָפּגעשניטענעם פינגער פון דער האַנד? צי דער וועהטיג פון איין אָפּגעשניטענעם פינגער פון דעם פוס? דערויף וואָלט איך אייך געזאָגט: ביטער איז דעם, וואָס מע האָט איהם אָפּגענומען אַ פינגער פון דער האַנד, צוויי מאָל ביטער איז דעם, וואָס מע האָט איהם אָפּגענומען צוויי פינגער, פון דער האַנד און פון דעם פוס...

און אויב איהר ווילט, פריילין שאָסטעפּאַל, וועל איך אייך אויס־זאָגען א סוד, אז מיינע אידישע צרות ערגערען מיך מעהר אלס מיינע אַלגעמיינע מענשליכע שמערצען. ווייסט איהר פאר וואָס? ווייל צו די צרות ווערד נאָך צוגעזעצט אויך א פערדראָס, א הארצ־ווערהטיג: למאי זאָלען מיר, אלס אידען, זיין פערפאָלגט ביי פער־פאָלגטע, פערשקלאַפּט ביי פערשקלאַפּטע?...

טאמאַרא שאָסטעפּאַל חאַפּט זיך אויף, און איהרע שענע שווארצע אויגען צינדען זיך אָן, ווי צוויי ליכט.

— ניט אמת! הערר סאַפּראָנאָוויטש, ניט אמת! איהר הערט וואָס איך זאָג? איך זאָג, אז איהר און אַלע אייערע קאָלעגען, די נאַציאָנאַליסטען, האָבען אויסגעטראַכט א ליגען, אז מיר ווערען פערפאָלגט פונ׳ם רוסישען פאָלק! ס׳א ליגען — מיר ווערען פער־פאָלגט פון דער ביוראָקראַטיע, ניט פונ׳ם פאָלק! איהר זענט אָדער גרויסע ליגנערס, אָדער גרויסע טפשים!

— ווי באַלד אזוי, האָב איך מיט אייך ניט וואָס צו רעדען! — זאָגט סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש און קעהרט זיך אָפּ פון איהר און קוקט אין פענסטער פונ׳ם וואַגאָן.

— חאַ־חאַ־חאַ! חאַ־חאַ־חאַ! — צעלאַכט זיך טאַמאַרא און רוקט זיך צו צו איהם און פערקוקט איהם אין די אויגען אריין. — נישט אייך האָב איך געמיינט, נאָר אייערע חברים; אייך האָב איך אויסגעשלאָסען...

— איך דאַנק אייך זעהר! — ענטפערט איהר סאַשאַ און קוקט איהר נישט ווילענדיג אין די אויגען אריין און טראַכט זיך בעת מעשה: וועלכע פערבאָרגענע קראַפט ליגט אין די דאָזיגע צוויי שווארצע פענסטערלעך, וואָס זיי האָבען איהם אזוי פער־כשופ׳ט, בעצויבערט און פערשקלאַפּט, אז ער איז גרייט איבער־צוטראָגען אַלע מינים בעלעדיגונגען אויף דער וועלט, אבי זעהען פאר זיך אָט די צוויי גרויסע שענע שווארצע טיעפע קלוגע אוי־גען?...

קאפּיטעל ב.

קינדער און עלטערען, עלטערען און קינדער.

איך זאָל װעלען כאראַקטעריזירען דעם ראָמאַן פון סאשא סאפראנאָװיטש און טאמארא שאָסטעפּאַל אין דריי װערטער, װאָלט איך געזאָגט דאָס, װאָס מיר זאָגען בשעת קדוש לבנה: כשם שאני רוקד כנגדך ואיני יכול לנגוע בך — װי איך שפּרינג קעגען דיר און קאָן דיך נישט אָנריהרען... אַלע זיינע יונגע יאָהרען לויפט סאשא נאָך טאמאראַ'ן, שפּרינגט אַקעגען איהר — און קאָן זי נישט חאַפּען...

פריהער, אַז כאשא איז נאָך געװען אַ יונגעל אין פינפטער קלאַס גימנאזיע און האָט נע'בחור'ט זיך, געזוכט װאַנסילעך אויף דער אויבערשטער ליפּ, האָט ער זיך נים איין מאָל בעגעגענט מיט איציקעל שאָסטעפּאַל'ס טאָכטער אויף די טרעפּ, זיך פערקוקט אויף איהרע שװארצע גלאַנצענדיגע װייבע שענע אויגען, װאָס האָ־בען אַלע מאָל געלאָזט אויף איהם איין איינדרוק, גלייך װי זי לאַכט אויס איהם און מסתמא אויס זיינע געלע האָר. װאָס ער האָט גע'ירש'עט פון זיין פאָטער דעם אַפּטייקער. און דאָך האָט ער חשק געהאַט זיך אָפּשטעלען מיט איהר רעדען, זיך בעקענען, אביסעל שמועסען, רעדען װעגען אַ ביכעל, אָדער גלאַט אַזוי פּלאַפּלען אין דער װעלט אריין, װי געװעהנליך אַ בחור מיט אַ מיידעל. איז דאָס אָבער איהם קיינמאָל נישט געראָטען, װייל טאמאַראַ איז געװאַכ־סען אין אַזאַ הויז, װאו אַ מיידעל שטעלט זיך נים אָפּ און שמועסט נים און פּלאַפּעלט נים מיט קיין אומבעקאַנטען בחור, און בעקענען זיך מיט איהם פּאַסט דאָס נישט פאַר איהר פאָטער.

איציקעל שאָסטעפּאַל װאָהנט אינ'ם הויז נומער 13, װאָס אויף דער װאָסילטשיקאָװער גאַס, שוין היבשע עטליבע יאָהר, און איז מיט סאָלאָמאָן סאפראנאָװיטש כמעט נאָך נישט בעקאַנט, אַ חוץ

וואָס ער שיקט אַמאָל אַריין צו איהם אין דער אַפּטייק נאָך אַ רפואה, אָדער ער האַפּט זיך אַריין צו איהם נאָך אַ נדבה אויף שטאָדט־זאַכען.

ביי איציקעל שאַסטעפּאַל האָט סאָלאָמאָן סאָפּראַנאָוויטש קיין אַנדער נאָמען נישט, נאָר „אַפּטייקער“.

— גוט מאָרגען אייך, אַפּטייקער!

— רב אַפּטייקער! גיט עפּיס אַ נדבה אויף אַ נויטיגער זאַך.

און אָפּגענומען ביי'ם אַפּטייקער די נדבה און אַרויסגעגאַנגען פון דער אַפּטייק, קען ער איהם שוין מעהר נים.

וואָס פאַר אַ מחותן איז ער מיט איהם, אַז שבת — אַזוי דער־צעהלט שיווקע — קאַכט מען ביי'ם אַפּטייקער פּונקט ווי אין דער וואָכען, ערב יום כפור קיין כפרות שלאָגט מען נים ביי איהם, און אַ פּסח איז ביי איהם... גאָט זאָל נים שטראָפען פאַר די רעד!

שיווקע שאַסטעפּאַל וויל נישט רעדען קיין לשון־הרע אויף אַ אידען, נאָר פערדריסען פערדריסט זי, און קאָכען קאָכט זי זיך:

— סטייטש פּסח! אַזאַ הייליגער יום טוב פּסח!...

וואָס פּסח? ווער פּסח? — דאָס זאָגט זי נישט, נאָר מע בע־דאַרף שוין אַליין פערשטעהן, וויפיעל גאָל עס שטעקט אין די ווערטער.

אויך דער אַפּטייקער האָט פיינט איציקלען, ווי אַ כשר'ער איד האָט פיינט חזיר, נאָר ער בעווייזט נים אַרויס זיין פיינדשאַפט און איז מיט איהם, אדרבה, פריינדליך, ווי מיט אַלע שכנים; וואָס זאָל מען טהון? די וויסטע פּרנסה!... הינטער די אויגען הייסט ביי איהם איציקעל שאַסטעפּאַל „גאָט'ס גנב“, „היפּאָקרים“, „אַי־דאָש“, וכדומה אַזעלכע נעמען. אין די אויגען אָבער הייסט ער ביי איהם: „גאָספּאָדין שאַסטעפּעטאָל“, און אַמאָל נאָך: „מנאָגאָאוואַ־זשאַיעמי גאָספּאָדין שאַסטעפּאַל“... פאַר וואָס קומט דאָס איהם — ווייסט ער אַליין נישט. וויפיעל יאָהר זיי זענען שכנים האָט נאָך דער אַפּטייקער נישט געהאַט פון איציקעל שאַסטעפּאַל

קיין טובה אויף אַט אַזוי פיעל — און פון דעסטוועגען זעהט איהר דאָך, מנאַנאַאוואַזשאַיעמי!...

סאַשאַ דעם אַפּטייקער'ס זוהן איז געוועז אַ וואַפּל יונגעל און איינער פון די בעסטע שילער אין גימנאַזיע. ער האָט זעהר גוט געלערענט, אַ סך געלעזען, נישט אין זינען געהאַט דאָס וואָס אַנ־דערע בחורים. נאָר זינט ער האָט זיך בעקאַנט מיט טאַמאַראַ'ס שענע שוואַרצע גרויסע אויגען האָט ער אָנגעהויבען אַפּט צו פער־טראַכטען זיך, בעקומען חשק צו בעגעגענען זיך מיט זיי נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל — ביז זיי זענען געקומען צו איהם מיט אַ וויזיט איינמאָל ביינאַכט אין חלום.

און געקומען זענען זיי צו איהם מיט אַ פייער, מיט איין אימ־פּעט, האָבען איהם אַרומגענומען מיט זייער פּראַכט און גלאַנץ, האָ־בען זיך צעגאָסען מיט אַזוי פיעל חן, פריינדליכקייט, מיט לייד און ליעבשאַפט, האָבען ענדליך אַריינגענידערט צו איהם אין האַרצען אַזוי טיעף און בעזעצט זיך ביי איהם. אין דער נשמה אַזוי פעסט, אַז מעהר פערגעסען זיי האָט ער שוין נישט געקאָנט, וויפיעל ער האָט זיי פון זיך נישט געטריבען!

כאָטשאַ האָט אַליין נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס פאַר אַ כח עס ציהט איהם אַפּצושטעהן לאַנג־לאַנג און וואַרטען אויף די טרעפּ, טאָמער וועט זיך בעוויזען איציקעל שאָסטעפּאַל'ס טאָכ־טער און טאָמער וועט ער זיך בעגעגענען מיט איהרע שוואַרצע שענע קלוגע אויגען, — און האָט ער זיך דערוואַרט אויף איהר, און האָט ער זיך בעגעגענט מיט איהר פייערינען קוק, האָט ער גע־טהאָן נישט מעהר, ווי אויפגעהויבען די רגלים און געמאַכט ויברח, אַנטלאָפען צו זיך אַהיים, צו די אוראָקען, צו די ביכער, זיך פער־טיעפט און פערטראַכט און ווידער געחלום'ט פון איציקעל'ס טאָכ־טער, פון איהר שענער פּינור און פון איהרע שוואַרצע גרויסע קלוגע אויגען, און ווידער אַפּגעוואַרט זי אויף די טרעפּ, און ווידער בעגעגענט זיך און ווידער אַ ויברח! — און אַזוי אַ לאַנגע צייט, ביז דאָס פייער האָט אויסגעבראָכען, און דעם אַפּטייקער'ס זוהן האָט

זיך איינגעשטעלט, פערבונדען א געשפרעך מיט איציקעל שאַסטע־פאַל׳ס טאָכטער.

איציקעל שאַסטעפאַל האָט נישט געוואָלט, אז זיין טאָכטער זאָל געהן מיט אַלע מיידלעך אין גימנאַזיע; ער האָט אָבער נישט געשפאָרט פאַר איהר קיין געלד צו דינגען איהר די בעסטע לעה־רערס מיט די בעסטע גוברנאַנטקעס זי צו אונטערריכטען, און די בעסטע לעהרער — אַזוי האָט גערעכענט איציקעל — זענען גויים, נים אידען. א אידישער לעהרער איז קודם כל איין אפיקורוס און מאכט זיינע שילער און שילערינס אויסגעלאַסען, און א גויישער לעהרער ווייסט זיך נאָר זיין זאך — מע צאָהלט איהם געלד, דאַרף ער לערנען.

מיט דעם נאָנג איז גענאַנגען איציקעל שאַסטעפאַל, און האָט זיך נישט געפוילט אריבערגעהן אין גימנאַזיע צום בעסטען לעה־רער, צו ראָמאַנענקאָ׳ן, זיך איין עצה האַלטען מיט איהם: אַזוי ווי ער, שאַסטעפאַל, האָט א טאָכטער זעהר א געראָטענע, זאָל ער, ראָ־מאַנענקאָ, איהם רעקאָמענדירען עפּיס א רעכטען רעפעטיטאָר.

האָט איהם ראָמאַנענקאָ אויסגעהערט און געזאָגט:

— אויב דו ווילסט א רעכטען לעהרער, א געטרייען, קאָן איך דיר רעקאָמענדירען מיין אייגענעם זוהן, ער איז א געצייכענטער פעדאַגאָג, א געוועזענער סטודענט, וואָס האָט זיך צעקריעגט מיט די פּראָפעסאָרען און איז איצט ביי מיר אָהן א שום בעשעפטי־גונג.

דאָס איז זיכער, אז ווען ראָמאַנענקאָ זאָל זיין א אידיש קינד, א „געוועזענער״ סטודענט, וואָלט איהם אַזא מין איציקעל שאַסטע־פאַל געוויס נישט אריינגעלאָזט צו זיך אין שטוב אריין, נאָר פאַר א גוי האָט א איד דרך־ארץ, ער מעג זיך זיין וואָס ער וויל זיך, אבי א גוי.

אונזערע שונאים, וואָס ווייסען נישט דאָס אידישע לעבען אין גלות און קענען נים זיין גלות־פּסיכאָלאָגיע, שטעלען זיך פאָר, אז א איד פערהאַסט א גוי און פעראַכטעט איהם. זיי ווייסען נים פון

דעם סוד, אַז אַלס וואָס פּרעמדס איז ביי אידען טייערער ווי איי־גענס. אַז אַ איד וויל עפּיס דערצעהלען אַ זאַך, וואָס מע זאָל איהם גלויבען, זאָגט ער: „דאָס האָב איך געהערט פון אַ כריסט, נישט פון קיין אידען"... זיי קוקען זיך ניט צו, ווי דאָס גאַנצע שטרעבען פון אַ פערמעגליכען אידען איז צו געווינען די געזעלשאַפט פון די כריסטען, די גוטע מיינונג פון אַ כריסט; איין גויישער קאָמפּלי־מענט איז ביי זיי טויזענד מאָל טייערער פון צעהנטויזענד אידישע קאָמפּלימענטען... ביי קיין אומה ולשון האָט איהר נישט אַזאַ אויס־דרוק, ווי: „אונזערע אידעלעך", „מיט אַ אידען איז גוט קוגעל עסען", „אידישע גליקען", „אידישע מעשיות", „אידישע זאַבאָבאָ־נעס" און נאָך כדומה אַזעלכע שענדליכע אויסדרוקען, וואָס האָבען זיך געקאָנט אויסבילדען נאָר ביי אַ פאָלק, וואָס לעבט אַזוי פיעל הונדערט יאָהר אָהן אַ היים אין גלות.

אַז ראַמאַנעקאָ'ס זוהן, דער געוועזענער סטודענט, איז געקו־מען צו טאַמאַראַ'ן צו דער ערשטער לעקציע, האָט איציקעל שאַסטע־פּאַל, פון זיין כבוד וועגען, אַראָפּגעחאַפּט דאָס היטעל און אָנגע־טהאָן אַ קיילעכיג זיידען יאַרמעלקעלע — שייך, אַ פּריץ! און אַזוי איז שוין געווען אַ חוק אַלע טאָג: איז אַריינגעקומען ראַמאַנעקאָ — איז דאָס היטעל אַרונטער; איז אַוועקגעגאַנגען ראַמאַנעקאָ — איז אַרונטער די יאַרמולקע.

און ראַמאַנעקאָ דער לעהרער, דער געוועזענער סטודענט, האָט געטהאָן זיין אַרבייט געטריי: ער האָט מיט טאַמאַראַ'ן געלערענט, מיט טאַמאַראַ'ן געלעזען, טאַמאַראַ'ן ענטוויקעלט און האָט זיך אין טאַמאַראַ'ן פערליעבט, און טאַמאַראַ האָט זיך פערליעבט אין ראַ־מאַנעקאָ'ן...

נישט ראַמאַנעקאָ, נישט טאַמאַראַ האָבען זיך ווען עס איז דערקלערט אין זייערע געפיהלען, אָדער אפילו מזכיר געווען וועגען דעם. דאָס איז געווען אַ שטילער צוזאַמענשטוס פון צוויי ברע־נענדיגע שטערען, וואָס האָבען זיך געטראָגען מיט איין אונגעהייע־רען כח איינס אַקעגען דאָס אַנדערע, אוןביידע צוזאַמען האָבען זיי

געשוועבט אין דער אונענדליכקייט פון זייערע אידעאלען, נישט אפּצוגעבען זיך דין וחשבון, וואָס זיי טהוען, וואוהין זיי געהען און וואָס קאָן זיין דערפון דער סוף...

דער, וואָס ווייסט די געשיכטע פון די געשעהענישען אין דער לעצטער צייט, וועט פערשטעהן דעם פּשט פון די ווערטער: „גע־וועזענער סטודענט“. דאָס איז געווים איינער פון די בעסטע קינ־דער פונ׳ם לאַנד, וואָס האָבען אַ ווארעם ליעבענדעס הארץ, מיט אַ ריינעם געוויסען, מיט אַ הויכען אידעאַל, מיט אַ גוטען ווילען צו טהון עטוואָס גוטעס, נוצליכעס פאַר׳ן אומגליקליכען הונגעריגען פאָלק... קורץ, ראָמאַנענקאָ איז געוועזן נים נאָר אַ סאָציאַליסט און אַ רעוואָלוציאָנער, נאָר אויך איין אָנפיהרער, איין אָרגאַניזאַטאָר פון אַ גאַנצער חברה, און אַט דער בחור איז געוועזן געצוואונגען אַ געוויסע צייט צו פערברענגען אין דער היים, און איהם האָט דאָס אונזער איציקעל שאַסטעפּאַל אויסגעזוכט אלס דעם איינציגען רעפּעטיטאָר פאַר זיין איינציגער ציטערדיגער טאָכטער טאָמאַרא, און ווי גליקליך האָט זיך געשעצט אונזער איציקעל, אז ער האָט געהערט פון ראָמאַנענקאָ׳ן אַליין, פון אַ כריסט, אַז זיין טאָכטער לערענט גוט און קאָן גוט און איז אַליין גוט — ארום און ארום גוט!

נים איין מאָל האָט זיך איציקעל שאַסטעפּאַל בעריהמט צווי־שען אידען, וואָס פאַר אַ טייערען לעהרער ער האָט, אַ כריסט, און וואָס דער לעהרער דער כריסט זאָגט וועגען זיין טאָכטער! און אַז ער, איציקעל, וועט זעהען, אַז זיין טאָכטער זאָל זיך לערנען און לערנען, עס אהרט איהם נים, אַז זי זאָל אָפּגעבען עקזאַמען אויף אַלע אכט קלאַסען גימנאַזיע. אין גימנאַזיע געהן — דאָס טאַקי נים, אָבער אָפּגעבען עקזאַמען, ברענגען איין אַטעסטאַט, פאַרוואָס נים?

און איציקעל האָט אויסגעפיהרט זיינס: זיין טאָכטער איז אין די קלאַסען נישט געגאַנגען, זיך אַליין געלערנט, רעפּעטירט פון ראָמאַנענקאָ׳ן, געהאַלטען עקזאַמען אויף אַלע אַכט קלאַסען גימ־

נאזיע און געבראכט צו טראגען אהיים איין אטעסטאט! — דאס איז געווען פאר אונזער איציקעל שאסטעפאל א גליקליכער טאג, א טריומף. זיין מאמאדא האט איין אטעסטאט פון אכט קלאסען, און דוקא נישט געגאנגען אין גימנאזיע!

— הא, וואס זאגסט דו, שיוקע?

— וואס זאל איך זאגען? — ענטפערט איהם שיוקע. — ס'איז צייט איצט צו טראכטען וועגען א שדוך.

— הא? וואס? א שדוך זאגסט דו? אזוי פריה? — מאכט צו איהר איציקעל און דרעהט און פלעכט און גרייזעלט זיך דאס שווארצע געגרייזעלטע בערדעל. — וואס האסט דו אזוי קיין צייט ניט? און אפשר, הא? אפשר ביזט דו גערעכט, שיוקע? מאקי צייט שמועסען וועגען א שדוך.

און איציקעל שאסטעפאל בעטראכט זיין טאכטער, ווי אזוי זי איז אויסגעוואכסען, געווארען א פארשוין, קיין עין־הרע, א יפת־תואר; אלע זאגען א יפת תואר, אפילו כריסטען...

און טאמארא לייענט ביכער, לערענט ווייטער, זעהט זיך אלע טאג מיט'ן לעהרער, מיט ראמאנענקא'ן. און די פאטער און מוטער פערשטעהען נים, וואס נאך האט זי צו לערנען? ביז וואנען איז דער שיעור צו לערנען? און וואס געהט אהער אלע טאג דער לעהרער? און דער פאטער ווארט־אפ א טאג און צוויי און דריי און רופט־צו צו זיך טאמארא'ן און זאגט צו איהר:

— טאכטער מיינע, וואס טהוט דא דער לעהרער?

— גאר נישט. — ענטפערט איהם די טאכטער — מיר לייענען אינאיינעם ביכער, מיר שמועסען.

— ביז וואנען איז דער שיעור? עס מוז דאך האבען א מאל א סוף, צי ניין?

— וואס מוז האבען א סוף? — פרעגט איהם די טאכטער.

— דאס לערנען מוז האבען א סוף, — ענטפערט איהר דער פאטער.

— לערנען האָט קיין סוף ניט, — זאָגט איהם טאַמאַראַ.

— די תורה האָט ניט קיין גרונד? — בעמערקט איהר מיט א שפאַס דער פאָטער.

— געווים נישט. — מאַכט צו איהם טאַמאַרא אויך מיט א שפּאַס. — איך האַלט ערשט ביי מה טובו.

— נאָך גאָר פון פאָרענט? — שפּאַסט ווייטער דער פאָטער.— ווען־זשע וועסט דו קומען צו נאָט?

— אַז איך וועל ענדיגען אוניווערזיטעט און פּראַקטיצירען פריהער א פּאָר יאָהר אין קליניק און אין האָספּיטאַל, וועל איך ערשט דעמאָלט אָנהויבען מיין פּראַקטישע ארבייט, וועלכע וועט זיין פאַר מיר א נייע שוהל אויף צו שטודירען . . . . .

. . . .

איצעקעל שאָסטעפּאַל איז געבליבען אָפּהענדיג, צעשטעהרט און אָהן לשון. ער האָט דער טאָכטער אויף איהר פאָרשלאָג נישט געענטפערט גאָר נישט. ער האָט זיך נאָר אויפגעחאַפּט פונ'ם בענקעל, פערלענט די הענד ארונטער, דעם קאָפּ אראָפּ, און גענומען שפּאַנען איבער דער שטוב. נאָכדעם האָט ער זיך אוועקגעשטעלט אַקעגען זיין טאָכטער, און זייערע ביידענס גרויסע שווארצע אויגען האָבען זיך בעגעגענט, געקוקט נישט גלייך, נאָר פון אונטען ארויף, און שאַרף, און אָהן ווערטער, געפייערט ווי צוויי ווילדע חיות, וואָס זענען גרייט זיך א וואָרף טהון איינס אויף דאָס אַנדערע... דער פאָטער האָט אויסגערעדט מיט א פעסטער שטימע:

— טאַמאַרא! דו וועסט טהון אָט דאָס, וואָס א י ך וועל דיר הייסען!...

דערויף האָט איהם טאַמאַרא געענטפערט אויך מיט א פעסטער קלאָרער שטימע:

— טאַטע! דו האָסט א טעות! איך וועל טהון אָט דאָס, וואָס א י ך וויל!...

— וואָס? וואָס האָסטו געזאָגט? זאָג נאָך אַ מאָל!
— איך וועל דיר זאָגן נאָך צען מאָל, נאָך הונדערט מאָל: איך וועל טהון אַט דאָס, וואָס א י ך וויל!...
— אַנו, לאָמיר זעהען!...
— מיר'ן זעהען!...

* * *

נאַרישקייטען! איציקעל שאָסטעפּאָל איז גענוג קלוג אויף צו פערשטעהן, אַז ס'איז נישט די יאָהרען, ניט די צייטען, וואָס מע האָט געקאָנט אַ קינד צווינגען, עס זאָל טהון דעם רצון פון די על־טערען. די צייטען האָבען זיך אויף אַזוי וויט געביטען, אומעדום אויף דער גאַנצער וועלט, אונטער די אידען וועניגסטענס, אַז עלטע־רען זענען צופריעדען, ווען זיי זענען ניט געצוואונגען צו טהון דאָס, וואָס זייערע קינדער ווילען... איציקעל שאָסטעפּאָל האָט בכבודו ובעצמו אָפּגעפיהרט די טאָכטער זיינע קיין פּעטערבורג, איהר בע־שטעלט קווארטיר און קעסט ביי זיינע איין אייגענע, אַ דרוקער'ס אַ ווייב, אַליין געגאַנגען מיט איהר איינקויפען ביכער, קליידער, פּאַ־פּיער וכדומה, און אַז ס'איז געקומען צום געזעגענען און צום קושען זיך, האָט זיך דער פאָטער געוואָלט צעוויינען, האָט איהם די טאָכ־טער אָנגענומען ביי די הענד:

— פע, טאַטע, ווי קומט דאָס צו דיר, דאָס פּאַסט פאַר אַ אי־דינע!... דו קאָנסט גאַנץ רוהיג פאָהרען אַהיים... דו ווייסט, אַז דיין טאָכטער איז שוין נישט מעהר קיין קינד, וואָס מע דאַרף איבער דעם ציטערען... פאַרהאַן, דאַנקען גאָט, אַ פּאָסט, וואָס טראָגט בריעף הין און צוריק... אויף יום־טוב וועל איך מסתמא זיך דורכפאָהרען אַהיים... פאָהר געזונד און גרים דער מאַמע גאָר פריינדליך!

אַ גאַנץ וועג, צוריקפאָהרענדיג, זיצט איציקעל שאָסטעפּאָל אין וואַגאָן און טראַכט זיך:

— וואָס טהוט זיך דאָ? מיין טאָכטער, מיין איינאונאיינציג קינד, וואָס איבער הונדערט צוואַנציג יאָהר איז מיין פערמעגען

איהרם, — צו וואָס דאַרף זי שטודיערען, לערנען זיך?... אַ פּראָ־פעסיאָן, זאָגט זי, וויל זי האָבען... סאַמאָסטאָיאַטעלנע, זעלבסט־שטענדיג וויל זי זיין... אַ מענש פאַר זיך... נננו!!! נאָט אייך אַזעלכעס! און ווער איז שולדיג, אַז ניט איך אַליין? עס האָט זיך מיר נעגלוסט זי לערנען, בילדען, מאַכען זי פאַר אַ וואוילקע־נעווודינע — אַ מצוה אויף דיר!

אזוי טראַכט זיך איציקעל שאַסטעפּאַל און דרעהט און פלעכט און ציפּעט דאָס נעגרייזעלטע בערדעל זיינס, און טרייסט זיך האָטש דערמיט, וואָס זיין טאָכטער האָט איהם ניט אָפּגעטהאָן קיין ערגערע זאַך... למשל, וואָל וואָלט זיין, ווען טאַמאַראַ פערליעבט זיך אין אַ שלים־מזל, אָט, אַ שטיינער, אין דעם אַפּטייקער׳ס זוהנ־דעל, וואָס דרעהט זיך איהם אַלע מאָל פאַר די אויגען?...

און עס קומט איהם אויפ׳ן זינען דער געלער סאַשאַ סאַפּראַנאָ־וויטש, וואָס איז אויך געבליבען אין פּעטערבורג שטודיערען און וואָס דעם גאַנצען ווענ האָט ער זיי נעפּלאַנטעט זיך פאַר די פיס, נישט נעהאַט די העזה צו צוגעהן צו זיי צו נאָהענט...

— וואָס טהוט דאָ דעם אַפּטייקער׳ס בחור׳על? — האָט אי־ציקעל נעהאַט אַ פרעג געטהאָן ביי דער טאָכטער און בעקומען ענטפער:

— ער פאָהרט שטודיערען.

— שטודיערען? אַלע שטודיערען? אויף וואָס שטודיערען?

— אויף דאָקטאָר.

— מיט דיר אינאיינעם?

— וואָס פאַר אַ מחותן איז ער מיט מיר?...

די לעצטע ווערטער האָבען דעם פאָטער אביסעל בערוהיגט. און דאָך איז ער נעקומען צו פאָהרען אהיים אַ צעקאָכטער, אויס־געלאָזט זיין גאַנץ ביטער הארץ אויפ׳ן ווייב׳ס קאָפּ, ווי געוועהנ־ליך אַ מאַן, אַז ער קומט אהיים צעטראָגען און צערודערט... אַ קלוג ווייב, וואָס קען איהר מאַן און פערשטעהט איהם, לאָזט זי

איהם צורוה. „ביז דאָס משוגעת וועט איבערגעהן"... שיווקע איז אָבער נישט פון דער קאַטעגאָריע קלוגע ווייבער. דאָס, וואָס איהר האַרץ פיהלט און דער קאָפּ דענקט — דאָס זאָגט איהר מויל...

קוים דערלעבט זעהען דעם מאַן צוריק, געהט זי איהם אַקעגען:

— נו? וואָס הערט זיך?

— וואָס זאָל זיך הערען?

— וואָס מאַכט דאָס קינד?

— וואָס זאָל זי מאַכען?

— אָפּגעפיהרט קיין פּייטערבאַרג?

— ניין, איך האָב זי איבערגעלאָזט אין וועג.

— באַשטעלט א קוואַרטיר?

— ניין, געלאָזט אין דרויסען.

— וואָס ביזט דו אַזוי כהנ'דיג?

— דול מיר נישט קיין יאַרמעלקע!...

א קלוג ווייב, וואָס קען איהר מאַן און פערשטעהט איהם, אַז זי חאַפּט פון איהם א פּעטשאַטעק, ווישט זי אָפּ די ליפּען און מאַכט א שווייג. שיווקע איז אָבער, ווי געזאָגט, נישט פון די איי־בערגעשפּיצטע ווייבער. וואַרט זי אָפּ א ווייַלע און פערבינדט א נייעם שמועס:

— געפעלט דיר אונזער שכן?

— וואָסער שכן?

— דער אַפּטייקער.

— וואָס איז שוין ווידער?

— ער באַגעגענט מיך נעכטען אויף די טרעפּ און מאַכט צו מיר: אוועקגעפאָהרען אייער מאַן קיין פּעטערבורג?... זאָג איך: אוועקגעפאָהרען קיין פּעטערבורג... זאָגט ער: אָפּגעפיהרט די טאָכ־טער?... זאָג איך: אָפּגעפיהרט די טאָכטער... און איך האָב, זאָגט ער, מיין זוהן אָפּגעשיקט אַליין...

— טהוט מיר הנאה! — זאָגט איציקעל צום ווייב און שטעלט אוועק אויף איהר אַ פּאָר גרויסע שווארצע אויגען. — אַקעגען וואָס דערצעהלסט דו מיר?

— אַקעגען גאָר ניט, — זאָגט שיווקע, — גלאט אזוי... נאָכ־דעם מאַכט ער צו מיר, דער אַפּטייקער הייסט עס: מיין זוהן קען זיך מיט אייער טאָכטער...

— טהוט מיר נאָך מעהר הנאה! צו וואָס דארף איך דאָס וויסען?! — שרייט שאַסטעפּאַל.

— וואָס האָסט דו זיך צעשריגען? גלאט אזוי, דו ביזט גע־קומען פון וועג, דערצעהל איך דיר...

— איך פרעג דיך דען?

— זעה נאָר, ווי ער האָט צעלאָזט דעם כהן!

— לאָז מיך צורוה! און דול מיר ניט מיין קאָפּ!! און טשע־פּע זיך אָפּ פון מיין לעבען!!!

און איציקעל שאַסטעפּאַל חאַפּט דעם שירם און אנטלויפט פון שטוב און בעגעגענט זיך אַ נאָז קעגען אַ נאָז מיט'ן אַפּטייקער. קאָן מען ניט זיין אזוי גראָב און ניט אָפּענטפערען אויפ'ן גוט־מאָרגען מיט אַ גוט־יאָהר, און אז יענער פרעגט: וואָס מאַכט א י ה ר — מוז מען זיך אָפּשטעלען און זאָגען: אַ דאנק, וואָס מאַכט א י ה ר? און אַט אזוי פערבינדט זיך, ניט ווילענדיג, אַ שמועס צווישען אונזערע צוויי שכנים.

אַ פּ ט י י ק ע ר: ווען קומט איהר פון פּעטערבורג?

א י צ י ק ע ל: היינט.

אַ פּ ט י י ק ע ר: אָפּגעפיהרט די טאָכטער אויף די קורסען?

א י צ י ק ע ל: אָפּגעפיהרט די טאָכטער אויף די קורסען.

אַ פּ ט י י ק ע ר: שטודיערט מעדיצין?

א י צ י ק ע ל: שטודיערט מעדיצין.

אַ פּ ט י י ק ע ר: מיינעם האָב איך אָפּגעשיקט אליין.

א י צ י ק ע ל: אליין...

אַ פּ ט י י ק ע ר: אַ זוהן איז נישט קיין טאָכטער.

א י צ י ק ע ל: נישט קיין טאָכטער...
א פ ט י י ק ע ר: מיינער קען זיך מיט אייערער זעהר גוט...
א י צ י ק ע ל: זעהר גוט... האָט קיין פאראיבעל נים, איך האָב קיין צייט נים!

און איציקעל שאַסטעפּאל געהט אוועק נאָך מעהר צעקאָכט און טראַכט זיך: וואָס וויל פון מיר אָט דער אַפּטייקער? וואָס דרעהט ער מיר א מוח מיט זיין זוהן, אז ער קען זיך מיט מיין טאָכטער? האָט ער נישט עפּיס א מיין דערביי? באַמבעלט זיך נים ביי איהם א שדוך?... א שענער מחותן סאפראנאָוויטש דער אַפּטייקער, חא־חא־חא!...

אזוי לאָזט אוים איציקעל שאַסטעפּאל זיינע טרויעריגע מחשבות מיט א ביטער געלעכטער און בעגעגענט זיך מיט א נייער פּריטשעפּע, מיט ליפּא'ן.

ליפּא, אָדער, ווי מע רופט איהם, דער איד פון האַלץ, איז גע־וואָהר געוואָרען, אז איציקעל שאַסטעפּאל איז געקומען פון פּעטער־בורג, איז ער געקומען צו לויפען אָפּנעמען א גרוס, טאָמער האָט ער זיך ערגיץ בעגעגענט דאָרטען מיט זיין טאָכטער?

— שלום־עליכם אייך, רב איציקעל, איך לויף אייך שוין נאָך א האַלבע שעה! — אזוי זאָגט צו איהם ליפּא דער איד פון האַלץ און גלעט דעם בעזעם־באָרד.

— וואָס ווער איהר זאָגען גוטס? — פרעגט איהם שאַסטעפּאל.

— איך האָב אייך געוואָלט פרעגען, אפשר האָט איהר באַגע־גענט דאָרטען מיין מאשע'ן?

— וואָסער מאשע?

— מיין טאָכטער מאשע!

— וואו האָב איך זי באגעגענט?

— דאָרט, אין פּעטערבורג איז זי דאָך, אינאיינעם מיט אייערער... זי איז א גוטע בחור'טע!

— ווער?

— די טאָכטער מיינע, מאַשע הייסט זי... זי קאָן זיך מיט אייערער זעהר גוט... ווייסט איהר, ווער זיי האָט באַקענט?

— ווער?

— דער לעהרער.

— וואָסער לעהרער?

— ראָמאַנענקאָ. ער איז אַ רעכטער חברה־מאַן...

— וואָס הייסט אַ חברה־מאַן?

ליפּאַ דער איד פון האָלץ גלעט זיך דעם בעזעם־באָרד און קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען, רעדט שטיל:

— ער איז אַ צעצעליסט!...

— אַ וואָס?

— אַ צעצעליסט... פון די צעצעליסטען, וואָס קאַטאָרי... (ער קוקט זיך אַרום, רעדט שטיל.) ער האָט זיי אַלע געמאַכט פאַר צע־צעליסטקעס, מיינע און אייערע...

— מיינע? מיין טאַמאַראַ? אָבער גאָר לא!... האָט קיין פאַר־איבעל נים, איך האָב קיין צייט נים...

און איציקעל שאַסטעפּאַל לויפט ווי אַ משוגענער, גלייך ווי עמיצער יאָגט איהם נאָך. „וואָס פאַר איין אָנשיקעניש! — טראַכט ער זיך. — אַלע באַריהמען זיך, אז זיי קענען זיך מיט איהר!... נו, קענען זיי זיך מיט איהר! געזונטערהייד! לאָזען זיי זיך קענען!“...

דאָס איז אָבער נישט אמת. אַ וואָרעם האָט זיך פערקלויבען צום פאָטער אינעווענינ אין הארצען און עסט איהם און טאָטשעט איהם, און עס פערדריסט איהם זעהר גוט, וואָס וואו ערגיץ אַ שלים־מזל קען זיך מיט זיין טאָכטער און האַלט זי אין מויל! און מעהר ניפט פון אַלע האָט איהם אריינגעלאָזט אָט דער באָרד־איד ליפּאַ מיט זיין „צעצעליזם“... עפּיס האָט שאַסטעפּאַל געהאַפּט נאָך פריי־הער; עפּיס האָט מען איהם אריינגעלעגט אַ גריל; עפּיס האָט ער געהערט די טאָכטער פּלעטשען: „אָרגאַניזאַציע“... „וועסעאָבשטשע זאַבאַסטאָווקע“... „קאָנסטיטוציע“... וכדומה אזעלכע דבורים האָט ער זיך אָנגעהערט פון איהר, ווען עס פּלעגט קומען צו רעד. און

ער, דער נארישער פּאָטער, פּלעגט הערען, קוקען איהר אין די אויגען אריין און קוועלען, ווערען ברייטער ווי לענגער: „אַ מאַנס־בילשער קאָפּ אויף איהר. — פּלעגט ער זיך טראַכטען. — וואָס וועט פון איהר אויסוואַכסען? איין עבירה, וואָס זי איז ניט געבאָרען אַ יונגעל!“ און דער גליקליכער פּאָטער האָט געבויעט לופט־שלע־סער וועגען זיין געליעבטער טאַמאַרא, זיך פאַרגעשטעלט, אַז עס קומט צו פאָהרען צו איהם אַ מיליאָנער, אַ מין פּאָליאַקאָוו פון פּע־טערבורג, און שדכנ'ט זיך צו זיין טאָכטער, און די טאָכטער שיקט איהם אָפּ צום טאַטען, און ער, דער טאַטע, נעמט אויף פּאָליאַקאָוו'ן פאַר אַ גאַסט אין דער גרויסער זאַל, זיצט מיט איהם ביי'ם קיילע־כיגען טישעל, אַ קרעסלע קעגען אַ קרעסלע, און מע רעדט פון איי־זענבאַהנען, פון בריקען, פון צוקער־פאַבריקען, וואַלד־קלעפּקע, רעל־סען, נעכטיגע טעג, ביז מע קומט ארויף אויף דעם רעכטען ענין: אויף זיין טאַמאַרא.

— איך האָב געהערט, הערר שאָסטעפּאַל, אַז איהר האָט זעהר אַ געראָטענע טאָכטער. — זאָגט צו איהם פּאָליאַקאָוו און שפּיעלט זיך מיט'ן קייטעל פונ'ם זייגער.

— וואו? אַזש דאָרט אין פּעטערבורג? — מאַכט צו איהם איציקעל שאָסטעפּאַל, און דאָס האַרץ זיינס שפּרינגט שיער ניט ארויס פאַר פרייד און גדלות.

— גוטס — זאָגט צו איהם פּאָליאַקאָוו — לאָזט זיך הערען גאַנץ ווייט... איך האָב זי שוין געזעהען, גערעדט אויך, זי געפעלט מיר זעהר. איך בין, דאַרפט איהר וויסען, פּאָליאַקאָוו'ס אַ זוהן... און פערמעגען, דאַנקען גאָט...

— אָ! — שלאָגט איהם איבער שאָסטעפּאַל. — פון אייער פערמעגען האָבען מיר געהערט, אויף מיר געזאָגט געוואָרען... דער עיקר איז זי, די טאָכטער מיין איך, אויב איהר זענט איהר געפעל־לען?...

און איציקעל שאָסטעפּאַל קוועלט, דאָס האַרץ וואַכסט איהם פאַר פרייד, פאַר גדלות און פאַר גליק! אַ קליינינקייט — האָבען

פּאַליאַקאָוו'ן פאַר איין איידעם! ס'איז פּאַוואָלינקע עטליכע און דרייסיג מיליאָן! עס וועט אַ רוח אין אייערע פאָטער און מוטער אריין, דער גאַנצער שטאָדט, דער גאַנצער וועלט!!!

אַט דאָס זענען געווען די זיסע חלומות פונ'ם נארישען פאָטער, און די דאָזיגע חלומות זענען צעשלאָגען געוואָרען מיט אַ מאָל, אין איין טאָג, אין איין אויגענבליק, אין דעם מאָמענט, וואָס טאַמאַרא האָט איהם דערקלערט, אַז איהר איינציגער צוועק איז לערנען, שטודירען מעדיצין, ענדיגען דאָקטאָר, פּראַקטיצירען, זיין אַ נוצליכער מענש פאַר'ן לאַנד, פאַר דער מענשהייט, וכדומה אזעלכע מאָדנע דבורים... ווער שדוך? וואָס חתונה האָבען? פון דעם קיין הצי דבור נישט אפילו, זי דערמאָנט גאָרנישט און וויל נישט הערען!...

פון דער אַנדערער זייט אָבער, פאָטערליעבע זוכט אַ זכות אויף אַ קינד, וויל זיין אַ מליץ־יושר, געפינט אַ טרייסט:

— נישטאָ נאָך אַ צווייטע טאַמאַרא, ווי מיין טאַמאַרא!... נישטאָ נאָך די אַנדערע אַזאַ געראָטענע, אַזאַ שענע, אַזאַ קלוגע, אַזאַ טייערע און אַזאַ געטרייע טאָכטער, ווי מיין טאָכטער!

און ער דערמאָנט זיך, ווי זי האָט זיך מיט איהם געזעגענט און וואָס זי האָט איהם געזאָגט, און עס ווערד איהם אַ ביסעל גרינגער אויפ'ן הארצען, און ער טרייבט אוועק פון זיך אַלע טונקעלע מחשבות מיט אַלע איבעריגע רעד מיט די אַלע זייטיגע פאַרשוינען, וואָס פּלאָנטען זיך איהם פאַר די פיס, און ער לאָזט אריין צו זיך אַ האָפענונג, אַז זי קאָן אַנדערש ווערען, אַז זי קאָן אויך דאָרטען זיך בעגעגענען מיט אַ מין פּאַליאַקאָוו, און עס קאָן זיך איבערדרעהען די גאַנצע מאַשינעריע מיט'ן קאָפּ אַראָפּ, מיט די פיס ארויף, אַז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען געבען אַ קוק...

„נישט געזאָרגט זיך! נאָר נישט געזאָרגט זיך! בטחון! גוואַלד, בטחון! האָפענונג! אמונה אין הקדוש־ברוך־הוא! ער, אַז ער וויל, קאָן ער!"...

קאפיטעל ג.

מ א ש א ב א ש ע ו ו י ט ש.

ליפּא באשעוויטש, אָדער דער איד פון'ם האָלץ, איז א איד, וואָס שטעלט־צו האָלץ אין אַלע הייזער — און פון דעם לעבט ער, דערציהט קינדער, גיט זיי בילדונג.

„דערציהט קינדער, גיט זיי בילדונג"... עס רעדט זיך נאָר אַזוי, ווארום ווי איז דאָס אימשטאַנד אַזא, איך בעט איבער אייער כבוד, איין עני ואביון, ווי ליפּא באשעוויטש, צו געבען בילדונג זיינע קינדער און דערציהען זיי, אַז דער קאָפּ איז איהם גאָר פערטהאָן אין אַנדערע זאַכען: ער זוכט ברויט א שטיקעל פאַר זיך, פאַר זיין ווייב און קינדער, ער זוכט און זוכט און קאָן עס נישט געפינען! אויף אַלע זייטען וואַרפט זיך נעבאַך דער אָרעמער באַשעוויטש, פון שטוב צו שטוב געהט ער אַנשלאָגען האָלץ, א גוטע כּאָס, איין אמת'ער קלאַפּטער, דריי מיט א פערטעל אויף דריי מיט א פערטעל, צוויי און פופציג ווערשאָק!... און אויף אויסצוצאָהלען! איהר הערט? אויף אויסצאָהלען, סך הכל א קערבעל א וואָך!...

און נאָך די אַלע גליקען, אַז מע געפינט שוין דעם קונה, און מע האָט זיך שוין אויסגעדונגען פאַר'ן פּרייז, און מע האָט איהם שוין צונעשטעלט דאָס האָלץ, און מע האָט שוין אויסגעמאָסטען דעם קלאַפּטער דריי מאָל אין דער בּרייט, און ער האָט אָראָפּגעשיקט דעם איידעם, ער זאָל אויך אָנקוקען און אויסמעסטען דאָס האָלץ (דער איידעם איז א יונגערמאַן א בעל־חשבון, א מאַטעמאַטיקער, פערשטעהט אַלגעברע), און דעם שכן האָט מען אויך א בעט געטהאָן, ער זאָל חאַפּען א קוק אויפ'ן קלאַפּטער האָלץ, און מע האָט שוין, ברוך השם, דאָס האָלץ צעהאַקט אויך, און צענויפגעלעגט אויך, און מע הייצט שוין מיט'ן האָלץ א גאַנצע וואָך, — קומט מען צו געהן נאָכ'ן ערשטען קערבעל, חאַפּט מען ערשט א פּעטשאַטעק פון דער בעל־הבית'טע, פון דער מאַדאַם, אַז עס ווערד פינסטער אין די אויגען:

— א שענעם קלאפּטער האַלץ האָט איהר מיר געגעבען! אזא מזל אויף מיינע שונאים! עס איז דען האָלץ? איידער מע דער־לעבט זעהען א שטיקעל פייער, קריכען ארוים, שונאי ציון, די אוי־גען פון קאָפּ!...

— וואָס רעדט איהר, מאַדאַמעניו, זאָלט איהר מיר זיין גע־זונט און שטארק! — טענה'ט נעבאך דער אָרעמער האָלץ־איד. — ס'איז גאָלד, נים קיין האָלץ! ס'איז אמת'ע באַרלינער האָלץ, נים פּלאָטאָווע האָלץ, טרוקען האָלץ, ווי פעפער, גאָלד, נים קיין האָלץ!...

— א מאָדנער איד איהר זיים! — מישט זיך אריין דער מאַן. — מע זאָגט אייך, אז דאָס האָלץ איז נאָס האָלץ, דאָס האָלץ וויל נים ברענען, קומט איהר צו געהן און זאָגט, אז דאָס האָלץ איז טרוקען האָלץ!

— דאָס האָלץ מוז זיין פון אזא בוים א נאַסען, — שטעלט אריין א וואָרט אויך דער איידעם, דער בעל־חשבון, דער מאַטע־מאַטיקער, וואָס פערשטעהט אַלגעברע.

די נסים, וואָס א איד שטעהט אוים אין דער ענגער, פינסטערער, חושכ'דיגער, שמוציגער, אַזוי־געראָפּענער „טשערטאָ“, וואוהין דער גלות האָט אידען פערוואָרפען און צענויפגעפּאַקט אַלע אינאיינעם, זענען אַזוי גרוים און אַזוי וואונדערליך, אז יעדער איינציגער וואָלט געהאַט צו דערצעהלען יציאת־מצרים, ווי אַזוי גאָט האָט מיט איהם געפיהרט, ער האָט דורכגעלעבט א יאָהר, און נאָך א יאָהר, און נאָך א יאָהר, און האָט אויפגעצויגען און חתונה געמאַכט א קינד, און נאָך א קינד, און נאָך א קינד, — חדושים ונפלאות!

ליפּא באשעוויטש וואָלט געהאַט צו דערצעהלען מעהר פון אַלעמען. אכט קינדער האָט איהם גאָט געגעבען, און אַלע אַכט געראָטענע, געצייכענטע קעפּ. אַלסדינג קאָנען זיי, אַלץ ווייסען זיי, און פרענט זיי, ווען און וואו האָבען זיי געלערענט? צי האָבען זיי אָנגעקוקט ווען א חדר? (א חוץ דעם, וואָס ער אליין פלעגט מיט זיי ביינאַכט א מאָל אונטערקנעלען.) צי האָבען זיי געזעהען

ווען א לעהרער? (א חוץ דעם, וואס איינער האט געלערענט מיט'ן אנדערען.) און פון דעסטוועגען, אז ס'איז בעשערט, זענען זיי אלע ארייך אין גימנאזיע, אלע גוט געלערענט און אויסגעצייכענט זיך אזוי, אז דער לעהרער דער אנטיסעמיט ראמאנענקא (דער פאטער האט געפועלט, מע זאל זיי בעפרייען פון געצאהלטס און מע זאל זיי נאך ארויסגעבען אויף קליידונג און אויף שטיוועלעך, מחמת ליפא'ס קינדער האבען א טבע: ביז פופצעהן יאהר געהען זיי האלב־נאקעט און איינגאנצען בארוויס...

ליפא באשעווויטש זאל זיך פערלאזען אויף דער וועלט, ביז עמיצער וועט זיך א מאל דערמאנען זאגען א גוט ווארט איבער זיינע קינדער, וואלט ער בעדארפט לאנג ווארטען. און דא וואכסט ביי איהם אז מאשא, וואס „זינט גאט האנדעלט מיט מאשעס האט ער נאך אזא מאשע ניט געהאט"...

— ערשטענס, איהר טהון, איהר ארבייטען, גילדענע הענט! היינט איהר לערנען!... גאלע פינעפען!... איהר האט געזעהען איהר אטעסטאט? ניין נאך? איך האב אייך נאך נישט געוויזען? אט וועל איך אייך ווייזען, וועט איהר זעהען איין אטעסטאט! און אליין, אליין פון זיך. אז איך זאג אייך, ס'איז א מאשע פון גאט! שוין איין מאל א מאשע!

אזוי האט געקלונגען ליפא באשעווויטש איבער אלע שכנים און בעקאנטע, פערשלאגען אלעמען דעם קאפ מיט זיין מאשא. און ווער שמועסט, אז מאשא האט געענדיגט די גימנאזיע און האט געבראכט אהיים א גאלדענע מעדאל, איז דער ארעמער פאטער שיער ניט אראפ פונ'ם זינען און האט שיער ניט משוגע געמאכט אלע שכנים מיט אלע בעקאנטע און אומבעקאנטע. איטליכען בע־זונדער האט ער אפגעשטעלט, געוויזען די מעדאל און דערצעהלט, ווי אזוי זיין מאשא לערענט, ווי אזוי זי האט אויסגענומען ביי'ם דירעקטאר און ביי די לעהרער און ווי אזוי זי טהוט און ארבייט אין שטוב, לעהרענט מיט די קלענערע קינדער, און וואס פאר א פאפיער זי האט אוועקגעשיקט צום מיניסטער, וואס זי, מאשא,

אליין האט געשריבען... און נישט לאנג געטראכט, האפט ער ארויס א פאפיער און לייענט אייך בקול רם און מיט א קוועטש און מיט איין צפוען:

„יעווא וויסאקאפרעוואסחאדיטעלסטוואו גאספאדינו מיניס־טרו נאראדנאהא פראכוועשטשעניא..."

פריי האבען אפגעאטעמט די שכנים און בעקאנטע פון ליפא באשעוויטש, אז זיין טאכטער מאשא איז אוועקגעפאהרען קיין פעטערבורג. אצינד, האבען זיי גערעכענט, וועט זיי ליפא לאזען צו־רוה מיט זיין מאשא'ן. זיי האבען אבער געהאט א מיאוסען טעות; זיי האבען געמוזט בעקענען זיך מיט איהר קארעספאנדענץ, מיט די בריעף, וואס מאשא שרייבט צו איהרע עלטערען פון פעטער־בורג. מערקווירדיגע בריעף! זי ארבייט שווער און ביטער, נייהט גרעט, אום צו פערדיענען איהר אויסקומעניש, און שטודירט אויף דאקטאר. היינט שרייבט זי פון א נייעם לעבען, וואס וועט ניך איינטרעטען אין גאנצען לאנד, א לעבען פון פרייהייט, פון גלייכ־הייט — קאנסטיטוציע! אין יעדען בריעף רעדט זי פון קאנסטי־טוציע; עס הויבט זיך אן ביי איהר מיט קאנסטיטוציע און עס לאזט זיך אויס מיט קאנסטיטוציע... עס איז דערגאנגען אזוי וויט, אז די שכנים האבען איהם א נאמען געגעבען „קאנסטיטוציע", דאס הייסט, אנשטאט ליפא באשעוויטש האט מען איהם אנגעהויבען רופען „ליפא קאנסטיטוציע"...

חכמים האבען זיך געווערטעלט איבער ליפא באשעוויטש'עס טאכטער מיט איהר קאנסטיטוציע. און ליפא באשעוויטש'עס טאכטער האט געארבייט מיט דער גאל גאר נישט אויף קאטאוועס איבער דער קאנסטיטוציע און נעגלויבט, אז ניט היינט איז מארגען האבען מיר זי, די שענע, די ריינע, די געווינשטע קאנסטיטוציע! מע וועט זי אונז געבען, האט מאשא באשעוויטש גע'טענה'ט, א מבול פון בלוט וועט פערגאסען ווערען! דער מבול וועט פערטריני־קען די זינדיגע ערד און אפשווייכקען דעם גאנצען שמוץ, און עס

וועלען זיך אויסלייטערען די הימלען, און עס וועט ארויסשיינען די זונן, און עס וועט ווערען ליכטיג אין דעם גאנצען לאנד!

אזוי האט געפרעדיגט מאשא באשעוויטש אויף יעדען טריט און שריט צווישען יונגווארג און צווישען ארבייטער, און האט בעקומען א נאמען אין די געוויסע קרייזען און איז געווארען בע־ליעבט פונ'ם פראסטען פאלק. „אונזער מאשא" — אזוי האט זי געהייסען אין די געוויסע קרייזען, און א סך זענען געוועזען גרייט צו געהן מיט איהר אין פייער און אין וואסער און אין עק וועלט...

קיין בריעפטרעגער אין דער גרויסער שטאדט פעטערבורג האט נים אזוי פיעל אויסגעמארשירט א טאג, ווי אונזער מאשא באשע־וויטש. אויפגעשטאנען אין דער פריה און אנגעשריבען א פאר צעהנדליג בריעף צו פערשיעדענע חברים איבער פערשיעדענע אנ־געלעגענהייטען, האט זי זיך געלאזט געהן פון עק שטאדט היבשע עטליכע מייל אין אינסטיטוט, פון אינסטיטוט וויעדער א היבשער מהלך אין דיעשאוועקע, וואו מע קאן קריגען צו יעדער צייט דעם ביליגסטען מיטאג, און פון דארטען וויעדער א מייל צעהן צו דער פאבריק אויף דער ארבייט, און פון דארטען צו בעקאנטע, פון די בעקאנטע צוריק אהיים אין עק וועלט אריין, מעהרסטענטייל צופוס. ווארום אויף צו פאהרען אומעדום בעדארף מען האבען רויטשילד'ס פערמעגען מיט קורח'ס עשירות... אזוי האט געזאגט מאשא בא־שעוויטש און האט געשפרייזט איבער פעטערבורג, ווי א גוט פערד, זיך נים אפצושטעלען אויף קיין מינוט.

אין וואס איז בעשטאנען מאשא באשעוויטש'עס ארבייט — האט, א חוץ איהר פארטיע, אי דאס די גאנץ נאהענטע, קיינער נישט געוואוסט און נישט געדארפט וויסען — קאנספיראציע... נאר פאליציע האט דוקא געוואוסט, געוואוסט אלע איהרע שטיקלעך אר־בייט, וואס זי האט אפגעטהאן, און געזוכט זי מיט ליכט און נישט געקאנט געפינען. —

נאָר איינער האָט זיך אונטערגענומען זי אויסזוכען. דאָס איז געווען אַ בעריהמטער שפּיק מיט'ן נאָמען יאַשקאַ וואָראָנאַ.

קאַפּיטאַל ד.

יאַשקאַ וואָראָנאַ.

אין די פּאַפּיערען שטעהט ער פערשריבען „יאַקאָוו וולאַדימי־ראָוויטש וואָראָנין, צוויי און דרייסיג יאָהר אַלט". דער אמת'ער נאָמען זיינער איז: „יענקעל וואָרענער", פון אַ קליין שטעדטעל אין גראָדנער גובערניע. זיין ביאָגראַפיע איז אינטערעסאַנט, און מיר געבען זי איבער אַזוי קורץ, ווי ווייט ס'איז נאָר מעגליך.

...דער פאָטער אַ מלמד... די מוטער אַ בעקערין... ביז פינף יאָהר געליטען הונגער... פון פינף יאָהר געהאָלפען ברענגען די קינדער עסען אין חדר אריין, פער־דיענט אַ גראָשען, געקויפט ביי דער מוטער אַ ביינגעל אויף אָנ־בייסען... פורים געטראָגען שלח־מנות... זומער געגאַנגען באָרוויס ביז דרייצעהן יאָהר... נאָך דער בר־מצוה נישט געוואָלט דאווענען... געשלאָגען פונ'ם פאָטער, צעבראָכען אַ האַנד... אנטלאָפען קיין גראָדנאָ... געשלאָפען אין דרויסען... געלערענט פון אַ משוגענעם רוסיש און מאַטעמאַטיק... גע'גנב'עט אַ גמרא אין שוהל, פערזעצט פאַר אַ האַלבען ברויט... אנטלאָפען קיין מיר אין דער ישיבה... זיך פערשטעלט פאַר אַ פרומען, געדאַווענט פון פריה ביז נאַכט... געגעסען טעג... גע'גנב'עט שטיקלעך בולקע פונ'ם טיש... שבת געחאַפּט מיט אַ פּאַפּיראָס אין בית־הכסא... געשלאָגען... אנטלאָפען קיין ביאַליסטאָק... געוואָרען אַ לעהרער... גענומען אַ גילדען אַ וואָך פאַר צוויי שעה אין טאָג... געהונגערט... געוואָרען אַ חתן פאַר אַ מיידעל, טויב ווי די וואַנד... גענומען פינף און פופציג רובל נדן... געקויפט אַ פּאָר שטיוועל (דאָס ערשטע נייע פּאָר שטיוועל!)... אנט־לאָפען קיין ווילנאָ... אָפּגעגעבען עקזאַמען אויף זעכס קלאַסען... זיך בעקאַנט מיט בונדיסטען... געשריבען דראַמעס אין זשאַרגאָן...

געטראָגנגען פערקויפען צו א פערלעגער... פאַרגעלעגט א פרייז אויף דער וואָג: צוויי גילדען א פונט... די דראַמעס צעריסען, אָנגעשריבען א סאַטירע אויפ׳ן פערלעגער... בעוויזען פאַר די חברים... אַלע געווען ענטציקט... אַוועקגעשיקט אין א אידיש בלאַט... פאַרפאַלען ווי אין וואַסער... זיך פערליעבט אין א מיידעל... מיאוס ענטזאָגט... זיך געוואָלט טרינקען אין ווילייקאַ... בעקומען א ידיעה, אז דער פאָטער איז טוירט, די מוטער הונגערט... זיך געגעבען דאָס וואָרט אויסשטודירען אדוואָקאַט... אריין אין אַפּטייק... אָפּגעווען צוויי יאָהר... געשיקט דער מוטער געלד, א רובעל א וואָך... אויף יום-טוב צוויי רובעל... דער אַפּטייקער זיך געטשעפּעטפּ, אז ער טיילט אָרעמע מיידלעך פּאַרפומען אומזיסט... א אינטריגע פונ׳ם אַפּטייקער׳ס פרוי... אַנטלאָפען קיין פעטערבורג... געוואָלט שטודירען מעדיצין... שטאַרק געהונגערט... געוואָלט דערשלאָגען זיך צום באַראָן גינזבורג... אויסגעשטאַנען שטונדענלאַנג אויפ׳ן פּראָספּעקט... געצויגען די אויפמערקזאַמקייט פון דער פּאָליציע... אַרעסטירט... געוואָלט אַרויסשיקען מיט׳ן עטאַפּ קיין גראָדנאַ... זיך גע׳שמד׳ט... פערלאָרען די האָפנונג אופ׳ן באַראָן גינזבורג... דער מוטער קיין געלד נישט געקאָנט מעהר שיקען... אליין אויך געהונגערט... זיך געשטעלט אין ארסענאַל פאַר איין ארבייטער... געהערט לעקציעס אין אוניווערזיטעט... זיך געריבען אוף אַלע פערזאַמלונגען... זיך געקענט מיט אַלע סטודענטען און ארבייטער... די שמד פערבאָרגען... געווען פערמישט אין א סקאַנדאַל מיט דינאַמיט... שיער ניט בעקאָנט זיך מיט סיביר... געגאַנגען אויף קאָמפּראָמיס... אויסגעגעבען א פּאָר חברים, ניך בעפרייט געוואָרען... געוואָלט הענגען זיך... בעקומען איין איינלאַדונג, פאָרגעלעגט א שטעלע אלס שפּיאָן... מיט פרייד דערזעהען דעם ערשטען הונדערטער... זיך פערליעבט אין א גוי׳ע א וועשערין... התונה געהאַט... האָט צוויי קינדער... דיענט געטריי... נאַטשאַלסטווע העכסט צופריעדען... געקויפט איין אייגען הייזעל... נעהמט אַלע מאָל העכער... ביי איינגע ארבייטער פערדאַכטעט... בעקומען א גרוס פונ׳ם מלאך-

המות... היט זיך די ביינער... געהאט די עהרע א פּאָר מאָל צו ראַ־פּאָרטירען פערזענליך פאר א הויכען נאטשאלניק... בעקומען א קאָמאַנדיראָווקע קיין ווארשאַ... אויסגעפילט זיין מיסיאָן אויפ׳ן בעסטען ארט... בעקומען א שענע מתנה מיט א שטענדיגען פּאָס־טען אין פעטערבורג... וואָלט געקאָנט זיין פאָלשטענדיג צופריע־דען, ווען די ארבייטער זאָלען ניט שרעקען מיט׳ן טוידט...

עד כאן ביאָגראַפיע פון יאשקאַ וואָראָנאַ.

* * *

יאשקאַ וואָראָנאַ האָט געמוזט מודה זיין, אז אזא שווער שטי־קעל ארבייט, ווי די דאָזיגע פערבאָרגענע „מאשאַ" האָט איהם פערגעבען, האָט ער נאָך נישט געהאט קיינמאָל, און אז ער וועט זי האָבען צו געדענקען ווייל ער וועט לעבען! א חשד האָט ער געהאט אויף א מיידעל מיט קורצע האָר, וואס איז געגאַנגען איינ־מאָל פון א פערזאמלונג מיט א גאנצער חאליאסטרע, שוין שפּעט אין דער נאכט איז דאס געוועזען, זיך אָפּגעשטעלט אלע ווײַלע און דיסקוטירט (ס׳איז געווען אין יענע גליקליכע טעג, ווען דריי מענשען האָבען נאָך געקאָנט אין גאס רעדען פראַנק און פריי). אָפּ־געזעגענט זיך מיט דער חאליאסטרע, האָט דאס דאָזיגע מיידעל גע־נומען א דראָזשקע און געהייסען זיך פיהרען אויף איינע פון די פינסטערע געסלעך פון דער גרויסער שטאָדט פעטערבורג. זעלבסט־פערשטענדליך, אז יאשאַ האָט באלד אויך גענומען א דראָזשקע און האָט זיך אויך געהייסען פיהרען אויף דער זעלבער גאס, און אז דאס מיידעל האָט זיך אָפּגעשטעלט, צעצאָהלט זיך, אראָפּגע־קראָכען, אָנגעקלונגען און אריינגעגאַנגען אין הויף אריין, האָט אונ־זער אגענט אָפּגעוואַרט א ווײַלע, אָנגעקלונגען צום דוואָרניק, אריינ־געגאַנגען אין הויף אריין, בעוויזען דעם דוואָרניק זיין אגענט־צייכען און געהייסען זיך ווייזען די ביכער, וואו עס ווערען אריינגעשריבען אלע די, וואס וואָהנען דאָ אין הויף. יאשקאַ האָט דורכגעבלעטערט אלע ביכער עטליכע מאָל הין און צוריק און אָפּ־

געשטעלט זיך אויפ'ן נאָמען מ ר י ם נ י ט ע ל ב א ש ע־ ו ו י ט ש . . . וואָהנט ביי א אָרשער מעשטשאַנין משה מאַלקין...

— א ? ? ? ? מאַלקין ?... א קענטליכער נאָמען... ביי איהם וועל איך שוין עפּיס אויסגעפינען...

קאַפּיטעל ה.

די קליינע קאָמונע.

מאַלקין איז געווען בעקאַנט דער פּאָליציע שוין פון לאַנג — דורך זיין חלאַפּאָטשען וועגען פּראַוואָזשיטעלסטוואָ און דורך זיי־נע אָפטע פּראָשעניעס מיט זיין דולען א קאָפּ. עס האָט נישט גע־האָלפען קיין זאַך, קיין אַרעסטירען, קיין אַרויסשיקען מיט'ן עטאַפּ — מאַלקין האָט זיך איינגעשפּאַרט איין מאָל פאַר אַלע מאָל: אָרשע איז פאַר איהם צו קליין, ער וויל זיין א פּעטערבורגער — און ער האָט אויסגעפיהרט. ער האָט געבראַכט צו פיהרען פון אָר־שע איין „אַטעסטאַט“ פון א בעל־מלאכה (א שוהוואַכסמאַכער) און האָט זיך בעזעצט אין פּעטערבורג.

צוויי כחות האָבען געאַרבייט פאַר מאַלקינען, ער זאָל ווערען א פּעטערבורגער תושב: איין כח האָט איהם געטריבען פון אָרשע, ווייל אין אָרשע איז ניטאָ וואָס צו טהון. דער אַנדערער כח האָט איהם געצויגען קיין פּעטערבורג, ווייל אין פּעטערבורג, האָט ער געהערט, ווערען אידען רייך, אונגעהייער רייך. פון דער מלחמה (דאָס איז געווען אין דער מלחמה־צייט מיט יאַפּאַן). מאַלקין האָט אָבער אָביסעל פערשפּעטיגט. איבער דעם חלאַפּאָטשען וועגען פּראַוואָזשיטעלסטוואָ און איבער'ן געהן מיט'ן עטאַפּ האָט ער דורכ־געלאָזט די סאַמע בעסטע, די גאָלדענע צייט, און איז אָנגעקומען קיין פּעטערבורג דעמאָלט, ווען מע האָט שוין גאָר אָנגעהויבען שמועסען וועגען שלום — און אונזער שוהוואַכסמאַכער האָט זיך אומזיסט אויסגעבראַכט, און ער וואָלט געשטאָרבען פון הונגער, ווען זיין ווייב זאָל איהם ניט קומען צו הילף מיט איהר קאָנען

נוט קאָכען פיש און באַקען חלה. ער האָט געעפענט א וואָלוועלע קיך מיט בעטלעך פאר ניט קיין רייכע לייט און אויסגעהאַנגען א צעטעל — און עס האָט איהם מצליח געווען: אין גאָר א קורצע צייט איז מען געוואָרן געוואָרן איש מפי איש, אַז ביי מאַלקינען עסט מען געשמאַקע פיש מיט פרישע חלה אַלע טאָג, און נישט טייער — און מאַלקינ׳ס קווארטיר, וואָס איז געווען אונטער׳ן סאַמע הימעל, אויפ׳ן אויבערשטען עטאזש, איז ניך געוואָרען בעזעצט דורך שטענדיגע קווארטיראַנטען, יונגע מענשען פון פערשיעדענע פראָפעסיעס, אָדער, בעסער געזאָגט, מענשען אָהן פראָפעסיעס, דאָס, וואָס מע רופט אָן „אינטעליגענטע פראָלעטאַריערס“, אַזעלכע מענשען, וואָס וואָלטען א בעלן געווען עפּיס טהון, ארבייטען, האָרעווען, אבי פערדיענען זיך דאָס שטיקעל ברויט. ניט צוליעב געלד חלילה, נאָר אום צו דערהאַלטען די נשמה, בכדי מע זאָל קאָנען פאָרטזעצען די גרויסע ארבייט פון דער הייליגער אידעע, וועלכע האָט זיי אַלע צענויפגעקלויבען דאָ, אונטער׳ן סאַמע הימעל, ביי מאַלקין דעם שוהוואַכסמאַכער...

ואלה שמות — אָט דאָס זענען די נעמען פון די קווארטיראַנטען, וואָס ביי מאַלקינען אונטער׳ן הימעל.

מ א י ר פ ר י ד ע ל — צוויי און צוואַנציג יאָהר, א בונדיסט. געלערענט אין דריי גימנאַזיעס, ניט געענדיגט איינע אפילו, איבער מאַטעמאַטיק. ווייל מאַטעמאַטיק איז א בורזשואַזנע חכמה. צעקריעגט מיט די עלטערן. אַנטלאָפען קיין פעטערבורג, זיך פערשריבען פאר א זעצער אין דרוק, אריין אין אוניווערזיטעט. ניעדעריגע וואוכס, שווארץ, געשטופּעלט, א ניעדעריגע ראיה.

ח י י ם ב ר ו י ד א — פיער און דרייסיג יאָהר. געווען א מלמד. אליין זיך אויסגעלערענט שפראַך. פיעל געלעזען. א געפעהרליכער אַנטי־ציוניסט און אַנטי־נאַציאָנאַליסט. לייענט שטיל ערהייד דעם „השלח“... פערשריבען פאר א שניידער. פון וואָס ער לעבט ווייס נאָר גאָט און ער... א הויכער, א דינער, רעדט הייזעריג, דאַכט זיך, א קאַנדידאַט אויף טשאַחאָטקע, און אפשר ניט...

מ י ש א ב ע ר ע ז נ י א ק (דער אמת׳ער נאָמען זיינער איז משה פידלער) — קרוב צו פערציג. איין אנטלאָפענער פון סיביר. געענדיגט צוויי פאַקולטעטען. א זעלטענער גבור. אז ער רעדט, הודעט ער. שטאַרק געזוכט פון פאָליציע. לעבט פון דעם, וואָס ער זינגט אַלע זונטאג אין „כאָר". שווער צו דערקענען אין איהם א אידען. גרויס, בעוואַכסען, זעהט אויס ווי א דיאַק. א וויל־דער בעל כעסן.

נ י ס ע ל א וו ר ו ט י ס — א יונגעל פון נייענצעהן יאָהר. נישט געלערענט אין ערגיץ. זעלטענע פעהיגקייטען. שרייבט שירים אין די בעסטע רוסישע צייטונגען, חתמ׳עט זיך „קאַליברי". א פייערינער אנארכיסט. פערשריבען א פאַרבער. ווייס ווי א מיידעל, פוכקע בעקלעך.

ע ט ק ע וו י י ר א ך — פיער און צוואַנציג יאָהר. א ליט־וויטשקע פון באָברויסק. פערשריבען פאַריקמאַכערין. געענדיגט גימנאזיע. שטודיערט אויף דאַנטיסטין. לעבט פון קלעפּען קאָ־ראָבקעס. שוואַרץ, נאָר חנ׳עוודיג. אויגען — פייער.

ה ו ה וו א ה ל — איין און צוואַנציג יאָהר. שטאַמט פון גרויסען יחוס: דער פאָטער בעריהמט זיך, אז ער קומט אַרויס פונ׳ם אידישען־פוילישען קעניג שאול וואהל. אוועקגעוואָרפען א חתן א גביר. זיך אויסגעלערענט מאַססאַזש. פערשריבען היטעל־מאַכערין. א מסובכ׳ע רעוואָלוציאָנערקע. ניט קיין שענע.

מ א ש א ב א ש ע וו י ט ש — קענען מיר.

אצינד וואָלט מען נאָך בעדאַרפט פאָרשטעלען אייך מאַלקינ׳ס דריי עלטערע בנים. „בנים", ניט „זיהן" — איז די משמעות, אז דאָס זענען דריי הויכע געזונדע קלאָפּערס, מיט הויכע רגלים, מיט געזונדע ידים, וואָס קאָנען גוט ארבייטען און גוט אַכל׳ען; זיי האָבען איין אַפּעטיט, וואָס מיליאָנערען מעגען זיי מקנא זיין. אויף זיי קוקענדיג, עסט זיך גאָר אַנדערש. א כפרה זיבעצעהן יום־טוב׳־דיגע סעודות מיט אַכצעהן חופּה־וועטשערעס, מיט הונדערט ראַאו־טען, דינערס און באַנקעטען פון פיעלפאַכע מיליאָנערען, פאר איין

וועטשערע אין דער וואַכען ביי'ם שוהוואַכסמאַכער דאַרטען אין דער הויף, אונטער'ן סאַמע הימעל, ביי דעם אינטעליגענט־פּראָלע־טאַריש געזינדעל, — נישטאָ קיין צערעמאָניעס! נישטאָ קיין אויב־ען־אָן! מע זעצט זיך אַוועק און מע רעדט און מע עסט אַלע אינאיינעם, מיינס און דיינס און שותפות'דיג — אַ מין קאָמונע...

מיט דער צייט איז דאָ טאַקי געוואָרען אַ שטיקעל קאָמונע — אַ דאַנק דער נייער קוואַרטיראַנטקע מאַשאַ באַשעוויטש. אַז מאַשאַ באַשעוויטש איז געקומען צום ערשטען מאָל בעשטעלען זיך דאָ קוואַרטיר און קעסט, האָט זי זיך פון דער ערשטער מינוט אָן גע־פיהלט, אַז זי איז אין דערהיים. בעקענט זיך מיט דער גאַנצער קאָמפּאַניע און מיט אַלע פּאַרשוינען ביי'ם נאָמען, האָט מאַשאַ אַראָפּגעוואָרפען פון זיך דאָס היטעלע מיט'ן מענטעלע, פּער־קאַטשעט די אַרבעל און אַוועקגעשטעלט זיך העלפען דער פרוי מאַל־קין וואַשען דאָס געפעס. מאַלקין אַליין האָט זיך אַפילו געפּרובט פּראָטעסטירען, האָט איהם מאַשאַ אָפּגעשניטען:

— עס איז ניט אייער עסק! קוים האָב איך צייט, דאַרף איך אייך העלפען; וועל א י ך קיין צייט ניט האָבען, וועט איהר מיר העלפען... אָט, למשל, האָט זיך ביי מיר צעריסען אַ שוך, איהר זעהט? זייט זיך מטריח, הערר מאַלקין, נאָט אייך מיין שוך און טראָגט איהם אַריין צום שוסטער, איך האָב געזעהען דאָ אין הויף ביי אייך אַ שוסטער; בעדינגט זיך מיט איהם, וואָס ער וועט וועלען פאַר דער רעפּעראַציע, און זייט מוחל טאַקי אין איין וועגס בעצאָהלט איהם דאַרטען, וואָרום איך בין היינט נישט ביי געלד...

שפּעטער מיט עטליכע מינוט האָט מאַשאַ דערהערט קאַוויר־טשען אַ קינד פון הינטער'ן אויוועז אַרוים, האָט זי זיך אָנגערופען צו דער פרוי מאַלקין:

— דאָס איז אייערס? אַנו, ווייזט נאָר אהער אייער ווייי־נענדיג בעשעפענישעל, וועלען מיר זעהען, וואָס געהט דעם אָפּ?...

און מאַשאַ האָט גענומען דאָס קינד צו זיך אויף די הענד, איהם אַ נאָמען געגעבען „פּעמפּעק“, געדרעהט און געטרייסעלט און גע־

טאַנצט מיט דעם, אַזוי לאַנג, ביז דאָס ווײַנענדיגע בעשעפּענישעל אָדער פּעמפּעק האָט אַרויסגעשטעלט אַ רויט צינגעל מיט זעכס נאָר־וואָס אויסגעשניטענע צייהנדלעך און האָט זיך פערגאַנגען פון געלעכטער.

— וואָס זיצט איהר, ווי די כלות, צעניפּגעלעגט די הענד? — האָט זיך מאַשאַ צעשריען אויף די צוויי קוואַרטיראַנטקעס, די מיידלעך, וואָס שטודירען איינע אויף דאַנטיסטין, די צווייטע מאַססאַזש.

— וואָס זאָלען מיר טהון? — פרעגען די מיידלעך מיט אַ געלעכטער.

— וואָס זאָלט איהר טהון? — ענטפערט זיי מאַשאַ. — חאַפּט איין אויטאָמאָביל און פאָהרט זיך דורך אַביסעל איבער „ניעווסקי“!... אָט ליגט אַ בעזעם, נעמט מען און מע פערקעהרט די די שטוב.

עס פערשטעהט זיך, אַז דעם ערשטען אויפדערנאַכט, צו דער ערשטער וועטשערע, האָבען זיך אַלע געוואָלט אויספּיינען פאַר מאַשאַ באַשעוויטש, איטליכער מיט זיין פריידענקען און מיט זיין שען רעדען, און מע האָט פערבונדען אַ דיסקוסיע איבער אַ פּרינציפּיעלע עקאָנאָמישע פראַגע, און עס האָבען זיך אַ גאַס געטהאָן ווערטער: „קאַרל מאַרקס... לאַסאַל... פּראָלעטאַריאַט... קויטסקי... קלאַסענקאַמפף“...

— שאַט, קינדערלעך! — האָט אויסגעשריען מאַשאַ באַשעוויטש און האָט זיך פערשטעלט די אויהערען. — ווילט איהר פיהרען אַ דעבאַטע ניט ווי גענז, נאָר ווי מענשען, דאַרפט איהר דאָס מאַכען פּאַרלאַמענטאַריש, אויסוועהלען אַ פּרעזידענט, זיך מעלדען צום וואָרט. היינטיגס מאָל בין איך אייער פּרעזידענט... הערר בערעזניאַק, איהר האָט דאָס וואָרט!...

און אָט אַזוי איז דאָס במילא געוואָרען ביי מאַלקינען אַ קליינע קאָמונע, און איהר פיהרערין איז געווען מאַשאַ באַשעוויטש.

קאפיטעל ו.

געשאָסען דעם פויגעל און ניט געטראָפען.

עס איז נאָך נישט געווען רעכט נאַכט, עס זענען נאָך נישט אַלע גאַסען געווען בעלייכט, אַז די קליינע קאָמונע, וואָס געפינט זיך הויך אונטער'ן דאַך, ביי מאַלקינען אין וואָהנונג, האָט זיך אָנגעהויבען איינציגווייז צענויפגעהן און איבערגעבען איינס דעם אַנדערען די פּאַסירונגען פונ'ם טאָג. איטליכער פון זיי האָט געהאַט פּעק מיט נייעס צו דערצעהלען: דער פון אַ געהיימער פערזאַמ־לונג, דער פון איין איבערפאַל איבער אַרבייטער, דער פון אַ נייעם שטרייק, וואָס ווערד געפּלאַנט, און איטליכער האָט געוואָלט, מע זאָל איהם אויסהערען פריהער. האָט זיך אַריינגעמישט דער בעל־הבית, מאַלקין אַליין, און האָט זיך אָנגערופען צו דער חברה בזו הלשון:

— ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען, קינדער? אָט הערט מיך אויס, וועל איך אייך דערצעהלען אַ שענס. ערשטענס, בין איך עלטער פון אייך, — פון דעם, וואָס איך בין דאָ בעל־הבית, רעד איך שוין ניט, ביי אייך שפּיעלט דאָס וואָרט „בעל־הבית" אַ קנאַפּע ראָלע, — און צווייטענס, זאָג איך אייך צו, אַז איהר וועט לאַכען.

— אויב לאַכען, זענט איהר פאַרהאַנד, הערר מאַלקין, איהר האָט דאָס וואָרט!

זעלבסטפערשטענדליך, אַז די ווערטער געהערען צום שטענ־דיגען פּרעזידענט פון דער קאָמונע, צו מאַשאַ באַשעוויטש, וואָס איז די גאַנצע צייט געזעסען פערטראַכט, צערודערט, געפּויקט מיט די פינגער איבער'ן טיש — אַ סימן, אַז זי איז ניט אויפגעלעגט... און דער בעל־הבית מאַלקין הויבט אָן צו דערצעהלען זיין מעשה:

— אין דערפריה, אַז איהר אַלע זענט זיך צעגאַנגען ווי זאַלץ אין וואַסער, און איך בין געבליבען איינער אַליין מיט אָט דעם קליינעם פּעמפּעק (ער ווייזט אויפ'ן מיזיניקעל, וואָס זיצט ביי דער מאַסמאַזשיסטקע אויף די הענד און רייסט זי ביי דער נאָז), עפּענט

זיך אויף די טהיר און עס קומט אריין צו מיר א פאקענטרעגער מיט ביכלעך און זעצט זיך אוועק מיט מיר פלאפלען, און דער קליינער פעמפעק לאזט ניט אויסרעדען א ווארט, ווי זיין שטייגער איז. בקיצור, היסטאריעס, מעשיות, געשיכטען, עס לאזט זיך אויס, אז ער איז א חברה־מאן, און נאך א פארברענטער דערצו, פארקויפט טרפה ביכלעך און האקט מיר אריין בשעת מעשה א גאלקע, אז די מאשא, וואס האט זיך אריינגעהאפט אין די טיפאגראפיעס און האט אפגעדרוקט די פראקלאמאציעס, איז דאס זיין טאכטער... נו? האב איך אייך געזאגט, אז איהר וועט לאכען?

— נו? וואס־זשע האט א י ה ר געזאגט? — פרעגט איהם מאשא באשעווימש.

— וואס זאל איך איהם זאגען? — מאכט מאלקין. — איך האב איהם געזאגט, אז ער איז מחילה א גרויסער שקרן. האט ער געוואלט מיך איבערשפארען און איינרעדען, אז ס'איז פארט זיין טאכטער'ס ארביים, האט דאס מיך שוין אונטערגעטראגען, האב איך איהם אויסגע'בטל'ט אלע בייזע חלומות און האב איהם מגלה געווען דעם סוד, אז די מאשא איז גאר איין אנדער מאשא, און אז איך קען זי, און אז זי וואהנט דא טאקי ביי מיר אין שטוב...

גלייך ווי א בייזע פליעג האט איהר דערלאנגט א ביס, אזוי האט זיך מאשא באשעווימש אויפגעהאפט! געגעבען א פליעסק מיט די הענד און אויסגערופען צו מאלקינען:

— וואס האט איהר געטהאן? איהר זענט דאך א יונגעל, איין אלט יונגעל און א נאריש יונגעל! ווער האט אייך געבעטען, איהר זאלט פלאפלען מיט דער צונג? אך, מאלקין! מאלקין!...

און מאשא באשעווימש האט גענומען לויפען איבער'ן שטוב, פייערען און ווארפען זיך, און אכקען און אייקען און ברעכען די הענד. די גאנצע קאמונע און מאלקין אליין האבען זיך פשוט דערשראקען פאר איהר; זינט זיי קענען זיך מיט מאשא באשעווימש האבען זיי זי נאך נישט געזעהען אזוי אויפגערעגט און צעטראגען, ווי אצינד. עס האט נישט געהאלפען קיין בערוהיגען, קיין

אויסרעדען דאָס הארץ. מאשא באשעוויטש האָט זיך נישט גע־לאָזט איבעררעדען. און אויף מאַלקינען האָט זי געפּייערט, גע־שוועבעלט.

— וואָס פאַר אַ רעכט האָט איהר געהאַט אַרויסצוגעבען פאַר אַ ווילד־פרעמדען מענשען, וואָס איהר קענט איהם ניט און ווייסט איהם ניט, אַזעלכע זאַכען, וואָס געהערען זיך מיט אייך ניט אָן? איך בין איבערצייגט, אַז דאָס איז אַ חברה־מאַן פון דעם גוטען אָרט... אונזער דוואָרניק האָט מיר עפּיס געפּלעטשעט היינט אין דער פריה, אַז נעכטען ביי נאַכט, נאָך מיין קומען אהיים, איז דאָ געוועזען עפּיס אַ נפש און האָט זיך נאָכגעפרעגט אויף עמיצען, ער ווייסט ניט, צי אויף מיר, צי אויף איין אַנדער באַרישני... ווייסט איהר, קינדער, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך פאָהר אַריבער אויף איין אַנדער קוואַרטיר, און טאַקי באַלד, קינדער! פּרובט נישט מיך איבעררעדען, ווארפט אַוועק אַלע אייערע גרימאַסען מיט די טרויעריגע רעדעלעך. העלפט מיר בעסער צענויפנעמען מיין „באַ־גאַזש“, און זאָל איינער פון אייך זיך מטריח זיין צום דוואָרניק מיך אויסשרייבען פון די ביכער, אַז איך בין אַרויסגעפאָהרען פון פּעטערבורג אין ווילנאַ... אויב זיי וועלען מיך וועלען זוכען, זאָלען זיי זיך האַטש דרעהען דעם קאָפּ... זייט געזונד, קינדער, אין אַ פּאָר טעג אַרום וועט איהר האָבען פון מיר אַ ידיעה... זייט געזונד, קליינער פּעמפּעק, געב אהער די אויסגעשמירטע מאָרדע דיינע, איך ווינש, דו זאָלסט וואַכסען און זיין האַטש אַ ביסעלע קליגער פון דיין טאַטען... אדיע!

איין איינענע שוועסטער דאַרף מען אַזוי וואַרעם ניט אַרויס־בעגלייטען, ווי וואַרעם די קליינע קאָמונע האָט אַרויסבעגלייט איהר פרעזידענט מאַשאַ באַשעוויטש. אַלע זענען געווען גערירט, דער־שלאָגען פון אַזאַ אונערוואַרטעטען סוף. די מאַדאַם מאַלקין האָט זיך ניט געקאָנט איינהאַלטען און האָט זיך צעוויינט. און די צוויי מיידלעך, די קוואַרטיראַנטקעס, די דאַנטיסטין מיט דער מאַססאַ־זשיסטין, האָבען זיך צוגערייט געהן בעגלייטען זי, האָט אָבער

מאשא געפּראָטעסטירט קעגען דעם, און אַז זי האָט שוין געהאַל־טען אויף יענער זייט טהיר, האָט זי זיך אומגעקעהרט צו דער קאָמונע מיט'ן פּנים און האָט צו זיי אַזוי געזאָגט:

— וואָס נאָך, קינדער, האָב איך אייך פערגעסען זאָגען? יאָ, טאָמער דערהערט איהר, אַ קשיא אויף אַ מעשה, אַז מע האָט מיך געפּאַקט, זאָלט איהר זיך ניט דערוועגען קיינער פון אייך געהן צו מיר צו גאַסט, און פאָלגט מיך, אין אויוועז הייצט זיך, זייט מבער המץ, זוכט אויס, ווען איהר האָט ערגיץ אַ בריוועל, אַ שטיקעל פּאַ־פּיער, אַ פּראָקלאַמאַציע, אַ ביכעל, און פערברענט דאָס געזונדער־הייד, און ווער עס פּיהלט, אַז ער דאַרף ניט זיין דאָ, זאָל ער בע־צייטענס בעסער זיך אָפּטראָגען... זייט געזונד אַלע! זיי געזונד, קליינער פּעמפּעק! נאָך דיר וועל איך בענקען...

זעלבסטפערשטענדליך, אַז תיכף נאָך מאשאַ'ס אוועקגעהן האָט איבער דעם זיך פערבונדען אַ הייסע דעבאַטע צווישען די מיטגליע־דער פון דער קאָמונע. אייניגע האָבען שאַרף קריטיקירט מאשאַ'ס אנטלויפען און מאשאַ'ס בעהאַלטען זיך;- אייניגע האָבען זי פער־ענטפערט און האָבען זיך גענומען צו דער ארבייט: ברענגען בריעף און ביכלעך, און מאַלקינ'ס בנים האָבען געהאָלפען. די פרוי מאַלקין האָט הנאה געטהאָן, וואָס מע האָט פערשפּאַרט האָלץ, און דער קליינער פּעמפּעק האָט געקוועלט, ניט אָראָפּגעלאָזט קיין אויג פון'ם פּייער, געמיינט, אַז דאָס ברענט מען פון זיין כבוד וועגען...

* * *

דאָס פּייער אין אויוועז האָט שוין לאַנג אויסגעלאָשען, די אַש פון די פערברענטע פּאַפּיערען האָט די פרוי מאַלקין שוין לאַנג פער־שאַרט, און די איבערגעבליבענע מיטגליעדער פון דער קאָמונע זע־נען זיך צעגאַנגען איטליכער אין זיין ווינקעל אָפּצורוהען פון דער ארבייט און זאָרג פון דעם גאַנצען טאָג. נאָר איין מאַלקין מיט'ן ווייב זענען געזעסען אינצווייען נעבען דעם קליינעם פּעמפּעק'ס וויעגעלע און געבראָכען זיך דעם קאָפּ, וואו וועלען זיי נעמען מאָרגען

אין מארק אריין? דער מאן האט נעפרעגט ביי'ם ווייב, דאס ווייב האט געפרעגט ביי'ם מאן: וואו נעמט מען געלד? „נישט גוט!"— האט געזאגט מאלקין. „נישט גוט!" — האט צוגעבאמקעט פרוי מאלקין... און סאמע אין דער מינוט הערט זיך א קלאפ אין טהיר, און נאך א קלאפ, און נאך א קלאפ, וואס א מאל שטארקער און שטארקער.

— ווער איז דארט? — פרעגט מאלקין.

— היימישע! — ענטפערט א קול פון יענער זייט טהיר.

— וואס רעכענסט דו, זאל דאס זיין, איין אבלאווע? — פרעגט מאלקין ביי זיין ווייב און קאן זיך ניט דערווארטען אויף איהר תשובה, ווארום איידער די פרוי מאלקין עפענט אויף דאס מויל צו ענטפערען, טהוט א טרעשטשע די טהיר און עס קומען אריין געסט: א פריסטאוו מיט נאך א פריסטאוו, עטליכע פאליציסטען און זשאנדארמען, צווישען זיי איינער איין אפיציער. פאר גרוים אימפעט האט זיך מאלקין צוגעזעצט צום טיש, און די פרוי מאלקין איז צוגעגאנגען צו פעמפעק'ס וויגעלע.

— זדראוויסטוואוי, גאלובטשיק!— אזוי האט אויסגערופען צו מאלקינען דער פריסטאוו, וואס האט איהם ניט איין מאל געזעהען ביי זיך אין אוטשאסטאק. — וואס זשע מאכסט דו עפּיס, מיין טייערער? ווי געהט'ס דיר אין די געשעפטען?

מאלקין איז געווען אזוי איבערראשט, אז ער האט נישט געקאנט עפענען דאס מויל... און די איבעריגע חברה, די פאליציסטען מיט די זשאנדארמען מיט'ן אפיציער און מיט'ן צווייטען פריסטאוו, האבען דערוויילע געטהאן זייער ארבייט: זיי האבען אויפגעוועקט די גאנצע קאמונע, אראפגעשלעפט זיי מחילה פון די בעטלעך — איך בעט איבער אייער כבוד — האלב-נאקעט, צוגעשטעלט צו יעדען א סאלדאט, און עס האט זיך אנגעהויבען איין אונטערזוכונג.

— מאשא באשעוויטש! — האט אויסגערופען דער זשאנדארמסקי אפיציער, נאך גאר א יונגערמאנטשיק, בלוט און מילך,

מיט צוויי שענע געקרייזעלטע קאָטלעטלעך אויף די באַקען א לאַ פּושקין. — וועלכע פון אייך איז דאָ מאשא באַשעוויטש?

— מאשא באַשעוויטש איז ניטאָ, — האָט זיך איינגעשטעלט מאַלקין ארויסרעדען די ערשטע דריי ווערטער.

— וואָס הייסט, זי איז ניטאָ?

— ארויסגעפאָהרען.

אז עמיצער זאָל געווען ווארפען א באָמבע, וואָלט זי נישט בעדארפט האָבען קיין שענערען עפעקט און וואָלט נישט געקאָנט זיי מעהר איבערראַשען, ווי עס האָט זיי איבערראַשט די ידיעה, אז די, צוליעב וועלכע זיי זענען געקומען אהער אויף זיכער, איז נישטאָ.

— ארויסגעפלויגען אייער פויגעלע! — האָט זיך מיט א ביטער שמייכעלע אָנגערופען דער זשאַנדאַרמסקי אָפּיציער מיט די קאָטלעטען א לאַ פּושקין צו איינעם א פּארשוין, וואָס איז געשטאַנען ביי דער טהיר גאַנץ אונבעמערקט, אָנגעטהאָן אין איין אויבערראָק פון אזא קאָליר, וואָס איז שווער צו זאָגען, צי איז דאָס גרוי, צי איז דאָס געל, צי איז דאָס געלבליך; זיכער קאָן מען זאָגען, אז עס איז אַלע דריי קאָלירען צוזאַמען. די גאַנצע צייט איז דער אונבעמערקטער פּארשוין אין׳ם דרייקאָלירענדיגען אויבערראָק געשטאַנען, ווי א מענש א זייטיגער, ווי איינער, וואָס מע וואָלט איהם אריינגערופען פאר איין עדות. דערהערט אָבער, אז מאשא באַשעוויטש איז נישטאָ, האָט דער פּארשוין מיט א מאָל אויפגעלעבט, צוגעגאַנגען צום טיש, א וואָרף געטהאָן מיט די אַש־קאָלירענדיגע ברילען אויף אַלע זייטען, דאָס פּנים איז איהם געוואָרען טוידט, די הענד האָבען געציטערט. ער איז צוגעגאַנגען צו מאַלקין׳ען גאַנץ נאָהענט, אריינגעקוקט איהם טיעף אין די אויגען אריין און מיט א שטילער, נאָר ענערגישער שטימע האָט ער צו איהם א זאָג געטהאָן אויף אידיש:

— מאַלקין! וואו איז מאשא באַשעוויטש?... איך ווייס, אז איהר ווייסט... עס וועט זיין געזינטער פאר אייך אַלעמען, אז איהר וועט זאָגען דעם אמת...

מאַלקין האָט דערקענט דעם אינדערפריהיגען גאַסט, דעם פּאָ־קענטרעגער.

דאָס איז געווען יאַשקא וואָראָנאַ.

קאַפּיטעל ז.

מאַשאַ זוכט אַ טעריטאָריע.

אַז מאַשאַ באַשעוויטש האָט זיך אָפּגעזעגענט מיט דער „קליי־נער קאָמונע“, וואָס ביי מאַלקינען אונטער'ן הימעל, האָט זי גע־נומען איהר „באַגאַזש“, אַ טשאַכאָטעטשנעם טשעמאָדאַנטשיקעל, איבערגעבונדען מיט אַ שטריקעל, געהאַפּט אַ דראָזשקע און געהיי־סען זיך פיהרען אויף איינע פון די ווייטע גאַסען פון דעם גרויסען צעוואָרפענעם פעטערבורג. מחמת דער וועג איז געווען אַביסעל ווייטליך, האָט זיך מאַשאַ אריינגעלאָזט אין אַ שמועס, ווי איהר שטייגער איז, מיט'ן איזוואָזטשיק, אַ געזונדען אָרלאָווסקען מוזשיק מיט אַ פּנים פון אַ בער, און איז געוואָהר געוואָרען פון איהם, אַז ער האָט אין אָרלאָווער גובערניע אַ שטיקעל ערד, וואָס עס קלעקט איהם ניט אויף טרוקען ברויט, מוז ער קוטשירען, און דאָס ווייב מוז וואשען גרעט, און די קינדער... עך, די קינדער! דריי זיהן האָט ער מיט אַ טאָכטער, איז איינער, דער עלטערער, אַ זאַפּאַסנאָי, נע'הרג'עט געוואָרען אין מאַנדזשוריע, דער אַנדערער איז אַוועק ערשט היינטיגס יאָהר פאַר אַ סאָלדאַט...

— צו וואָס טויג דיר אַזוי פיעל סאָלדאַטען? — פרעגט איהם מאַשאַ. — שטעלסט־צו סאָלדאַטען צו דער רוסישער אַרמיע?

— וואָס־זשע זאָל מען טהון? — ענטפערט איהר דער איז־וואָזטשיק. — מע הייסט, דאַרף מען געבען.

דער איזוואָזטשיק דרעהט־אויס צו איהר זיין פּנים, קוקט זיך איין, ווער דאָס רעדט מיט איהם, טאָמער איז דאָס איין אונטער־געשיקטע. מאַשאַ'ס פּנים אָבער זאָגט, אַז זי איז ניט פון די אונ־טערגעשיקטע, און אויף דעם איזוואָזטשיק'ס פּנים בעווייזט זיך אַ

מין גרימאַסע, וואָס מע מוז דאָס אָננעמען פאַר אַ שמייכעל, און ער צערעדט זיך מיט איהר, גיט איהר אָנצוהערעניש, אַז ער איז ניט אַזאַ פינסטערער פּאַרשוין, ווי זי מיינט, אַז ער ווייסט אויך וואָס סע טהוט זיך איצט אויף דער וועלט; ער אַליין טאָקי לייענט ניט קיין ביכלעך, מחמת ער קאָן ניט, נאָר אַנדערע לייענען איהם, סילוועסטער לייענט איהם און פערטייטשט איהם איטליכס וואָרט. ווער איז דער סילוועסטער? סילוועסטער איז איין אַרבייטער פון איין אייזענפאַבריק, וואָהנט מיט איהם אויף איין פּלאַץ, שלאָפען ביידע אויף איין ערד. דערצעהלט איהם סילוועסטער, וואָס אויף די פאַבריקען טהוט זיך: מע גרייט זיך צו אַ שטרייק. אפילו ער מיט זיין פערדעל וועט מוזען שטרייקען אַזוי לאַנג, ביז דער פאָטער גאָפּאָן וועט הייסען.

— ווער איז דער גאָפּאָן? — פרעגט איהם מאשא, אום צו איר בערצייגען זיך, אויף וויפיעל איז דער איזוואָזטשיק אינפאָרמירט פון דעם, וואָס טהוט זיך אויף די פאַבריקען.

— דער פאָטער גאָפּאָן — גיט איהר דער איזוואָזטשיק צו פערשטעהן אויף זיין שפּראַך — דאָס איז דער גלח, וואָס איז געשיקט געוואָרען צו מלחמה האַלטען מיט דער שוואַרצער קליפּה, מיט'ן אַנטיכריסט, וואָס האָט זיך ביי אונז אין לאַנד אַריינגעהאַפּט און וויל פון דאָרט נישט אַרויס. וויפיעל מע האָט איהם נישט אונטערגערויבערט מיט ווייראַך, וויפיעל תפלות מע האָט ניט אָוועקגעלעגט אויף איהם, מיט קללות, מיט תוכחות, מיט בעשווערונגען — ער ריהרט זיך ניט פון אָרט, אָט דער שוואַרצער כח, דער אַנטיכריסט, ס'זאָל אויף איהם קומען אַ חלירע!...

ביי די ווערטער דערלאַנגט ער דעם פערדעל דאָס, וואָס ער וואָלט וועלען דערלאַנגען אַנטיכריסטען, און מאשא וויל אַרויסבעקומען פון דעם נפש, ער זאָל איהר געבען צו פערשטעהן, ווער איז, נאָך זיין מיינונג, דער אַנטיכריסט?

— ווייסט איהם דער רוח! — ענטפערט ער איהר. — איך מיין, אַז ער דאַרף שטאַמען פון אידען.

— וואָס עפּיס פון אידען? — פרעגט איהם מאשא ערשטוינט.

— פון וואַנען דען, אַז ניט פון אידען? — ענטפערט איהר דער פויער, ווי אַ בר־סמכא. — אַלסדינג וואַכסט פון אידען. און די מלחמה איז דען ניט פון אידען?

— פון וואַנען ווייסט דו דאָס?

— איך ווייס ניט, איך מיין אַזוי...

דאָ שטעהט־פאַר מאשא׳ן אַ שווערע אויפגאַבע: אויפקלערען דעם דאָזיגען נפש, ווער איז גאַפּאָן, און ווער איז אַנטיכריסט, און וואָס זענען די אידען, און ווער האָט אַרויסגערופען די מלחמה? אַ שווער שטיקעל אַרבייט איז דאָס געווען! האַקען האָלץ איז אַ סך גרינגער דערפון! און דאָך איז זי צופריעדען מיט איהר אַרבייט, וואָרום אַז זיי זענען צוגעפאָהרען אַהין, וואו זי האָט בעדאַרפט, און האָט זיך צעצאָהלט מיט׳ן איזוואָזטשיק פאַר די אָנדערהאַלבען שעה, וואָס זיי זענען געפאָהרען, האָט אויף זיין בעריש פּנים גע־שפּיעלט אַ ברייט לויטער שמייכעל, וואָס האָט געקאָנט זאָגען:

— אַצינד איז פאַר מיר אַלץ ווי אויף אַ טעלער!...

* * *

צוגעפאָהרען צו אַ הויכען גרויז־געפאַרבטען מויער, האָט מאשא באַשעוויטש אָנגעקלונגען אין טויער, און עס האָט זיך בעוויזען אַ דוואָרניק מיט אַ ווייסען פאַרטוך און מיט אַ ווייס בלעכעל אויפ׳ן היטעל, און מאשא איז געוואָהר געוואָרען פון איהם אַ טרויעריגע בשורה, אַז דער פאַרשוין, אויף וועלכען זי פרעגט זיך נאָך, איז אַרעסטירט, און זי קאָן דאָ ניט בלייבען, מחמת דער בעל־הבית פונ׳ם הויף האָט איהם אָנגעזאָגט, אַז ער זאָל קיין סטודענטען מיט יונגע „באַרישנים“ קיין צימער נישט פערדינגען. „זאָלען זיי בעד־סער, זאָגט ער, שטעהן לעדיג, אָדער זאָלען זיי, זאָגט ער, דריי מאָל ברענען אויפ׳ן פייער, איידער די פּאָליציע זאָל מיר זאָגען, אַז מיין הויף איז אַ נעסט פון סטודענטען, גנבים, זשוליקעס און סאָציאַ־ליסטען!“...

מאשא האט נעבאך געמוזט נעמען איהר „באגאזש“, דאס משא־כאטעמשנע טשעמאדאנטשיקעל, און געהן זוכען א טעריטאריע ער־גיץ אנדערש. אויף דער דריטער גאס פון דאנען. אויף איהר קלונג האט זיך בעוויזען א פרוי מיט א רויטער פעטשיילע מיט גרינע קווייטען, דעם דווארניק'ס ווייב. און האט איהר געזאגט מיט א ניגון, זי זאל געהן פון דאנען וואס גיכער, ווארום ס'איז א פולער הויף מיט פאליציע. זיי זוכען עמיצען...

אודאי האט אונזער העלדין געמוזט פערקירעווען דעם דישעל און „נעמען לינקס“, און מאקי שטעלען פיס, ווארום בעקענען זיך מיט דער פאליציע וועט זי ניט פערשפעטיגען, זי האט נאך זעהר־זעהר א סך צו טהון!... פלוצים (אלע גוטע מחשבות קומען־אן פלו־צים) טהוט איהר א שיין א מחשבה אין קאפ: „טאמארא!... טא־מארא שאסטעפאל!“...

מאשא באשעוויטש און טאמארא שאסטעפאל, חאטש זיי זענען געווען חבר'טעס פון איין שטאדט, מיט אטעסטאטען פון איין גימ־נאזיע, דאך האבען זיי זיך זעלטען בעגעגענט, נישט ווייל מע האט עפיס געהאט איינע צו דער אנדערער, נאר זיי קאנען אליין ניט זא־גען פאר וואס. ביי זיך אין הארצען האט זיך מאשא מודה געווען, אז זי האט ניט ליעב טאמארא'ס בורזשואזנע עלטערען מיט זייער בורזשואזנע שטוב. מאשא געדענקט, וואס פאר א שווערען איינ־דרוק זי פלעגט ארויסטראגען פון טאמארא'ס שטוב אלע מאל, ווען זי איז אהין געקומען. טאמארא'ס מוטער פלעגט איהר הייסען דער־לאנגען א גלאז טיי מיט אזא נוסח, גלייך ווי איינער איז זיך מפקיר פון עמיצענס וועגען, ברענגט א קרבן על־פי נויט. וואס זאל מען טהון? מע מוז א מאל געבען יענעם א גלאז טיי!... און אלע מאל האט דאס דיענסטמיידעל פערגעסען אריינווארפען צוקער, און אלע מאל האט זי געשאלטען דאס מיידעל, למאי זי פערגעסט אריינצו־ווארפען צוקער.

און איהר פאטער, איציקעל שאסטעפאל? — איהם האט זי נאר פיינט געהאט. זי געדענקט א סצענע, ווי אזוי זי איז אמאל

געקומען צו טאמאראַ'ן, נישט געטראָפען זי אין דערהיים און בע־געגענט זיך מיט'ן פאָטער אויף דער שוועל.

— ווער איז דאָס מיידעל? — האָט איציקעל אַ פרעג געטהאָן ביי'ם ווייב און האָט זיך אַ קראַץ געטהאָן אונטער'ן קאָלנער.

— טעמעס'ס אַ חבר'טע, — האָט דאָס ווייב געענטפערט, נישט געוואָלט אָנרופען זי ביי'ם נאָמען, ווער זי איז. מאשא איז שוין געווען דעמאָלט אין זעכסטען קלאָס גימנאַזיע און האָט זיך שוין געקאָנט אוים'טענה'ען מיט אַ גרעסערען פון איציקעל שאָסטע־פאָל. האָט זי מיט שטאָלץ געזאָגט צו איהם:

— איך בין ליפּא'ס טאָכטער.

— וואָסער ליפּא? — פרעגט איציקעל.

— ליפּא באַשעוויטש, — ענטפערט איהם מאשא.

— וואָסער באַשעוויטש? — פרעגט ווייטער איציקעל, נעמט נישט צו די האַנד פונ'ם קאָלנער.

— דער איד פונ'ם האָלץ, — מישט זיך אריין טאמאַראַ'ס מו־טער, און איציקעל דרעהט זיך אוים צו מאשאַ'ן מיט'ן הינטען, און מאשא געהט אוועק פון דאָרט אַ צעקאָכטע און גיט דאָס וואָרט, מעהר צו טאמאַראַ'ן אהיים נישט געהן. בעגעגענט זי אָבער טאַ־מאַראַ און שטעהט־צו צו איהר און רעדט אזוי לאַנג, ביז זי רעדט זי איבער.

איינמאָל האָבען זיי זיך בעגעגענט אין פעטערבורג אויף אַ פערזאַמלונג. און טאמאַראַ האָט געגומען שטראָפען מאשאַ'ן פאַר וואָס זי קומט נים צו איהר. האָט איהר דערויף מאשא געענטפערט:

— פאַר וואָס קומסט דו נים צו מיר? — און האָט זיך באַלד פערהאַפט. — איבעריגענס, קאָנסט דו צו מיר נים קומען....

— פאַר וואָס?

— ווייל מאַלקינ'ס רעזידענץ, דאָרט וואו איך וואָהן, אונטער'ן הימעל, איז צו קליין פאַר דיר!...

דאָס האָט שוין טאמאַראַ'ן פערדראָסען, און זי איז דוקא גע־קומען צו איהר, זיך בעקענט מיט מאַלקינען און מיט דעם גאַנצען

פראָלעטאַרישען געזינדעל. נעפּיהרט אַפּילו אַ דיסקוסיע מיט דער קאָמונע און פערליעבט אין זיך די גאַנצע קאָלאָניע, פון׳ם יונגסטען אוורוטים ביז׳ן אַלטען סיבירניק בערעזניאַק. — אַלעמען איז טאַמאַרא געפעלען, אַפּילו די צוויי מיידלעך פון דער קאָמונע, עטקע און חוה.

— אַצינד האָב איך, אַז דו וועסט זיין ביי מיר אויך? — זאָגט טאַמאַרא צו מאַשאַ׳ן.

— ביי דער ערשטער געלעגענהייט, — זאָגט מאַשאַ, און אַזוי ווי טאַמאַרא איז אוועקגעגאַנגען, אַזוי האָט זי שוין אָן איהר פערגעסען. דערמאַנט האָט זי זיך אָן טאַמאַרא׳ס איינלאַדונג אין דער מינוט, ווען זי איז געגאַנגען מיט איהר באַגאַזש אין די הענד איבער דער גרויסער שטאָדט פּעטערבורג זוכען אַ טעריטאָריע.

אָפּגעגאַנגען נאָך עטליכע מייל, האָט אונזער העלדין אָפּגעשטעלט זיך ביי אַ געלבען מויער און האָט אָנגעקלונגען ביי דער פּאַראַדנע טהיר. אויף איהר קלונג האָט זיך בעוויזען אַ קליין באָרוויס שיקסעל מיט גרויסע קאַרעלען אויפ׳ן האַלז און מיט אַ פאַרטיגען געלעכטערעל אויפ׳ן פּנים. מאַשאַ האָט איהר איבערגעגעבען דעם באַגאַזש און האָט זי אַ פרעג געטהאָן, ווי אַזוי מע רופט זי.

— מיך רופט מען מאַשאַ, — זאָגט דאָס קליינע שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען און לאַכט.

— אויב אַזוי, האָבען מיר שוין צוויי מאַשאַס,— האָט מאַשאַ באַשעוויטש זיך אָנגערופען צו דער קליינער מאַשאַ און האָט זיך געהייסען אַריינפיהרען צו דער „באַרישני“ (טאַמאַרא שאָסטעפּאַל) אין צימער אריין.

— ווער איז דאָרטען? — האָט זיך געלאָזט הערען פון צווייטען צימער אַ קול פון אַ מאַנסביל.

— ס׳איז איך! — האָט איהם געענטפערט מאַשאַ באַשעוויטש, אויסגעפּאַקט דאָס טשעמאָדאַנדעל און צעלעגט זיך ביי טאַמאַרא׳ן אין צימער, אַזוי ווי ביי זיך אין דערהיים.

— ווער איז געווען דער איך? — האָט זיך געלאָזט הערען נאָך א מאָל די זעלבע מאַנסבילשע שטימע, און נישט בעקומען מעהר קיין ענטפער, האָט זיך בעוויזען דער מאַנסביל אַליין, א פאַרשוין פון א יאָהר פערציג, א צעקאָשמעטער, א צעבורשעטער, אָהן א העמד, מיט א פּידזשאַקעל פערשפּילעט ביז אַרויף, אָהן הויזענטרע־גער, און דערפאַר, אפּנים, האָבען זיך די הויזען שטאַרק געשלעפּט אויף דער ערד, און דערפאַר, אפּנים, האָט ער זיי אונטערגעהאַלטען ביי'ם בויך מיטביידע הענד, נעגעבען אַלע מאָל א שלעפּ אַרויף און צו גלייכער צייט געהאַט צו טהון מיט די פענסנע, וואָס האָבען בשום אופן נישט געוואָלט האַלטען זיך אויף דער נאָז, נישט קוקענ־דיג דערויף, וואָס די נאָז איז ביי איהם איין אויסגעבויגענע אידי־שע נאָז. שולדיג זענען דאָ, אפּנים, די ברילען, נימ די נאָז, און אפשר דער בעל־הבית פון דער נאָז, וואָס שיינט א צעטראָגענע בריאה צו זיין, איינער פון די נבשות, וואָס זענען שטענדיג פער־האַרעוועט, פערטאַרעראַמט, הויבען אָן צוואַנציג טויזענד אַרביי־טען און לאָזען קיינמאָל נישט אויס, נאָט ווייסט וועו זיי ווערען פאַרטיג!...

דערזעהען ביי טאַמאַראַ'ן אין צימער איין אומבעקאַנטען מענ־שען, האָט זיך דער צעקאָשמעטער פאַרשוין מיט די לאַנגע פאַלענ־דיגע הויזען געגעבען א האָפּ־צוריק און א בויג־איין אויף וויפיעל עס האָבען איהם ערלויבט די ברילען, און א זאָג געטהאָן די געוויסע באַנאַלע פראַזע:

— מיט וועמען האָב איך די עהרע? (אנשטאָט א רי"ש קומט אוים ביי איהם א חי"ת).

— די עהרע איז נימ אזא גרויסע. — האָט איהם מאַשאַ אָפּ־געענטפערט פראָסט, ווי איהר שטייגער איז, און האָט זיך געטהאָן דערווייל איהר אַרביים: צענויפגעלעגט די האַנדטיכלעך, די קעמ־לעך, די בערשטלעך מיט די טיכעלעך מיט די קעלנערלעך, ווי ביי זיך אין דער היים. — איך בין טאַמאַראַ'ס א חבר'טע פון דער היים; מיין נאָמען איז מאַשאַ באַשעוויטש.

ווי איין עלעקטרישער שטראָם איז דער נאָמען „מאשא באשעווויטש“ דורכגעלאָפען דורכ'ן גאַנצען גוף פון דעם צעקאָשמעטען פּאַרשוין. אַ פריינדליך שמייכעל האָט זיך צעגאָסען איבער זיין גאַנצען פנים. איין אַנדער מענש איז ער געוואָרען! ער האָט זי אָנגענומען ביי דער האַנד און נישט אַרויסגעלאָזט זי די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט גערעדט. און גערעדט האָט ער לאַנג און אַ סך און אָהן אָפּשטעל, געקייטעלט איינס אין'ם אַנדערען אַזוי קונציג, אַז איבערצוהאַקען איהם איז אונמעגליך, סיידען אַוועקגעהן אין מיטען אָדער איבערשרייען איהם מיט אַ טאָן העכער. די, וואָס קענען איהם, טהוען דאָס טאַקי, — מע האָט קיין אַנדער ברירה ניט...

— זענט איהר דאָס די מאשא באַשעוויטש? אַי־אַי־אַי! טאַמאַהאַ וועט קומען, וועט זי זיך אויפהענגען פאַר פרייד! מיר העהען פון אייך אַלע טאָג, דרייי מאָל אַ טאָג. צעהן מאָל אַ טאָג! איהר זייט אַ העלדין! אַ גרויסע העלדין! ניט אַלע קאָנען דאָס, וואָס איהר קאָנט! מיר דאַרפען אַלע ביי אייך זיך לערנען! מיר זענען קינדערט, הרה־יונגלעך קעגען אייך! מיין נאָמען איז אַבראַם מאַרקאָוויטש! אַבראַם מאַרקאָוויטשען קענען אַלע! מיין פּראָפעסיע איז דרוקערייי, נאָר אַליין בין איך אַ שטיקעל מאַהלער, אַ שטיקעל קינסטלער, אַ שטיקעל שרייבער, אַ שטיקעל דיכטער, אַ וועגעטאַריאַנער און אַ טאָלסטאָווער. ווי אַזוי האַלט איהר פון טאָלסטאָי? איך האַלט פון איהם זעהר שטאַרק! איהר זאָגט מסתמא, אַז ער איז מעהר דיכטער אַלס פילאָזאָף? איך בין מיט אייך ניט איינפערשטאַנדען!...

אויב מאשא באשעוויטש איז געווען איינפערשטאַנדען מיט אַבראַם מאַרקאָוויטש'עס מיינונג איבער טאָלסטאָי'ס פילאָזאָפיע אָדער ניט — דאָס איז אַ בעזונדערע פראַגע. נאָר אַז מע דאַרף אַרויסנעמען די האַנד פון זיין האַנד — דאָס האָט זי געזעהען און האָט דאָס בעצייטענס געטהאָן, און האָט איהם געוואָלט איבעררייסען אין מיטען, איז אָבער געווען אונמעגליך, מחמת אַבראַם מאַרקאָוויטש האָט געהאַלטען סאַמע אין רעכטען שמועס. און ס'איז

גענוען פשוט א רחמנות איהם איבערצורייסען, ווי ס'איז א רחמנות אויפוועקען א מענשען, למשל, ווען ער האלט אין רעבטען געשמאקען שלאף. א גליק, וואס ס'איז אנגעקומען טאמארא שאסטעפאל.

און אז טאמארא איז אנגעקומען, האט זי אבראם מארקאוויטש'ען גאנץ פיין משלח געווען פון איהר צימער, געהייסען זאגען ראזען, אז זי האט א גאסט צו דער טיי...

— נישט צו דער טיי, — פעררינכט זי מאשא — נאר אויף א גאנצע וואך, אדער אויף צוויי וואכען, ביז איך וועל מיר קריגען א מקום־מנוחה. איך האף, אז דו האסט גאר נישט קעגען דעם, מע זאל ארייננטראגען אהער נאך א בעטעל?

טאמארא איז געווארען אביסעל רויטליך: איציקעל שאסטעפאל'ס טאכטער איז ניט געווען געוואוינט דעמאקראטיש, זי זאל קאנען איבערטראגען אזוי לייכט אזא מין בענעמונג, ווי עס האט זיך ערלויבט די עכטע דעמאקראטין מאשא באשעוויטש. טאמארא האט איהר געזאגט, אז מיט פערגעניגען וועט זי זי האלטען נישט נאר צוויי־דריי וואכען, אפילו צוויי־דריי חדשים, דעם גאנצען ווינטער, און איז אריבער באלד אויף איין אנדער שמועס, וועגען דער קאמונע: וואס מאכט די קאמונע? וואס מאכט מאלקין? און וועגען אבראם מארקאוויטש, וואס פאר א פלאפלער ער איז, א גוטער מענש, א דימענט, נאר א פלאפלער, און וועגען זיין פרוי ראזע, וואס איז איהרע, טאמארא'ס, א קרובה.

— נישט דערפאר, ווייל זי איז מיר א קרובה, — זאגט טאמארא — נאר אז דו וועסט זיך מיט איהר נעהענטער בעקענען, וועסט דו אליין זאגען, אז דאס איז ניט קיין פרויענצימער, נאר א מלאך פון גאט! און א קינד האבען זיי, דאס הייסט, זיי האבען א סך קינדער, נאר איין קינד האבען זיי, זיוזיא הייסט ער, א יונגעל פון פיער יאהר, ווייס איך נים, וואס פון איהם וועט אויסוואכסען! קלוג ווי א שד, גוט ווי א מלאך, און שען איז ער! האסט געזעהען אמאל ראפאעל'ס בילד, אראפגענומען פון איהם זעלבסט? א!

איך האָב גאָר פערגעסען, אז דו ביזט א... א... אז דו האָלסט נישט פון קונסט!...

— האָסט א גרויסען טעות, טאַמאַרא! אמת'ע קונסט האָב איך ליעב, און קליינע קינדער אויך... — אזוי זאָגט מאשא, און טאַמאַרא ענטפערט איהר דערויף מיט א זיפץ; זי דערמאָנט זיך, אז אָט איז זי, טאַמאַרא שאַסטעפּאַל, אין פּעטערבורג שוין א היבש שטיקעל צייט — און האָט נאָך דערוויילע נישט געטהאָן גאָרנישט... און זי איז מקנא איהר חבר'טע מאשא, שטאַרק מקנא, נאָר ארויס־זאָגען דאָס האָט זי קיין מוט... עפּענט זי אויף די טהיר, שטעקט אריין דעם קאָפּ און רופט אוים אויף א קול:

— זיוזיא! ניאַניא! נישטאָ קיינער! — און באַלד נאָך דעם זאָגט זי ווידער צו מאַשא'ן: — האָסט דו עפּיס בריעף פון דער היים? וואָס שרייבט מען דיר?

— זעהר אָפט! — ענטפערט איהר מאשא און צעלאַכט זיך. — שוין צו אָפט! כמעט א טאָג איבער א טאָג האָב איך פון מיין קאַ־פּעליע בריוולעך, פון די שוועסטערלעך, פון די ברידעלעך, פון דער מאַמען און פונ'ם טאַטען, און איבערהויפּט — פונ'ם טאַטען! ער שרייבט צו מיר אַלע צוויי טאָג, און איך איהם מוז שרייבען אַלע צוויי טאָג. און נישט גלאַט אזוי בריוולעך, נאָך בריעף, גאַנצע מגילות, בעשרייבונגען פון אַלסדינג, וואָס עס קומט פאָר, און מעהר, געוועהנליך, פון דער „רעוואָלוציע“. ער איז ביי מיר א רעוואָלו־ציאָנער, א געפעהרליכער רעוואָלוציאָנער!...

אזוי לאָזט אוים מאשא און צעלאַכט זיך מיט איהר גוטען אויפ־ריכטיגען געלעכטער און בעווייזט איהרע געזונדע ווייסע שענע צייהן, וואָס קיין דאַנטיסט אין דער וועלט האָט נאָך נישט געהאַט די זכיה זיך צוריהרען צו זיי מיט זיינע גלאַנצענדיגע שטאָהלענע אינסטרומענטען. און ווידער א מאָל איז איהר טאַמאַרא מקנא, סאַי אויף דעם, וואָס זי שרייבט זיך איבער אזוי אָפט מיט איהר „קאַפּעליע“, סאַי אויף איהרע ווייסע צייהן...

— שוין דערלאנגט דעם סאמאוואר! — זאגט דאס קליינע באר־וויסע שיקסעל מיט די גרויסע קארעלען, וואס מע רופט זי אויך מאשא.

קאפּיטעל ח.

מאשא באשעוויטש ביי טאמארא שאסטעפאל.

שוין לאנג האט זיך מאשא ניט געפיהלט אזוי גוט, ווי ביי'ם טיש פון טאמארא שאסטעפאל'ס בעלי־בתים. א גאנץ געזינדעל האט זי דארטען געטראפען, א נעסט, אדער א קוואקע, מיט קליינע היהנדעלעך ארומגערינגעלט. אויפ'ן טיש איז געשטאנען ברויט אנגעשניטען און קעז און פוטער און איינגעמאכטס. נאהענט צום סאמאוואר איז געזעסען אבראם מארקאוויטש'עס ווייב, ראזע, נאך גאר א פרישע און א שענע פרוי, ארומגערינגעלט מיט א גאנצער חאליאסטרע קינדער, איינס קלענער פונ'ם אנדערען. איטליכס קינד איז זיך א וועלטעל פאר זיך. יעדער מיט זיין קאפּריז, מיט זיין השגה, מיט זיין מאגענדעל און מיט זיין יצר־הרע'לע. און די מוטער, די גליקליכע קוואקע, ראזע, זיצט ביי'ם סאמאוואר און קוקט וואס יעדען פעהלט, און מערקט וואס יעדער וויל, און אלץ ווערד אין איין מינוט בעשאפען, און עס נעמט זי ניט קיין קאפּריז; און צעשלאגען זיך צווישען זיך א פאר קינדערלעך, צענעמט זי זיי; און צעוויינט זיך ווער פון זיי, ווערען אויסגעווישט די טרערען; און צעלאכט זיך א קינד, לאכט די מוטער מיט און קוועלט און וואכסט און לעבט מיט זיי צוזאמען.

וועמען פון די אלע האט די מוטער מעהר ליעב? עס וועט ניט זיין קיין פאראדאכס, ווען איך וועל זאגען, אז זי האט יעדעס קינד מעהר ליעב פונ'ם אנדערען, דען יעדעס קינד האט אין זיך עטוואס אזעלכעס, וואס דאס צווייטע האט דאס נישט. דאך איז אין דער שטוב פארהאן א צענטרום, א מיטעלפונקט, ארום וועל־כען אלץ דרעהט זיך, ווי ארום א זונן, און וועלכעס אלע האבען ליעב

אהן א ברגג. און ארום וועלכען און צוליעב וועלכען אלץ לעבט און געפינט א בעזונדערען אינטערעס צום לעבען. דאס איז זיוזיא!

טאמארא שאסטעפאל האט ביי זיך א גאנצע קאלעקציע פון פאטאגראפישע בילדער פון דעם דאזיגען קינד. אבראם מארקאווימש האט אליין וויפיעל מאל געוואלט ארויפנעמען זיוזיא'ן אויף פאפיער (אבראם מארקאוויטש איז א שטיקעל קינסטלער), האט זיך אבער די גאנצע פאמיליע, א חוץ ראזע'ן, אריינגעמישט, שטארק געפראטעסטירט קעגען דעם. ניט דערלאזט, אז דער פאטער זאל אוועקנעמען ביי'ם קינד דאס, וואס די מילדע נאטור האט דעם געשענקט. דער פאטער האט דאס געפרייהט און געקרענקט; גע־פרייהט, וואס ער איז דער פאטער פונ'ם קינד, און געקרענקט, וואס מע גלויבט ניט אין זיין קינסטלערישען טאלאנט. האט ער זיך מיישב געווען און האט איהם בעשריבען אין א ליעד, א גרויסעס ליעד. איז אבער דאס ליעד אויסגעקומען נאך ערגער פון דעם גע־מעלד. דאס ליעד איז קיינעם ניט געפעלען, אויסער איין ראזע'ן. נאר פון ראזע'ן איז קיין ראיה ניט; איהר איז אלץ געפעלען; וואס אבראם מארקאוויטש זאל ניט רעדען, אדער שרייבען, איז דאס גוט, איז דאס זיס, איז דאס פראכטפול! קיינער גלויבט ניט אזוי אין אבראם מארקאוויטש'עס טאלאנטען, ווי זיין ווייב ראזע. ער אליין גלויבט ניט אזוי פיעל אין זיך, וויפיעל ראזע. ביי איהר איז „אבראשא" א זשעניע, וואס קיינער פערשטעהט איהם ניט און קיינער שעצט איהם ניט, ווארום אז אלע זאלען איהם פערשטעהן און שעצען אזוי ווי זי, וואלט ער נישט בעדארפט אפגעבען אזוי פיעל גאלדענע צייט צו דער דרוקעריי, וואס גיט זיי קוים־קוים צום לעבען. די וועלט זאל זיין אביסעל מעהר מבין, — אזוי דענקט ראזע —, וואלט זיך שוין לאנג געפונען א פערלעגער, וואס וואלט ארויסגענעבען אלע זיינע ליעדער, וואס ער האט ווען געשריבען פון זינט ער איז פאר איהר א חתן געווארען. די וועלט זאל זיין אבי־סעלע מעהר מבין, — דענקט ווייטער ראזע — וואלט זיך שוין לאנג געפונען א בעלן, וואס וואלט אוועקגעקויפט אט די אלע בילדער,

וואָס ער מאָהלט און מאָהלט פון זינט זי קען איהם. און ראָזע האָט א קוק אויף די ווענד. וואָס זענען פערהאַנגען מיט עטיודען און מיט בילדער, מעהרסטענטייל, נישט־געענדיגטע. און זי דערמאַנט זיך, אז אויפ׳ן בוידעם ליגען בילדער נאָך דריי מאָל אזוי פיעל, אויך נישט־געענדיגטע... און זי דערמאַנט זיך, וויפיעל ליעדער, פּאָעמען און נישט־געענדיגטע ראָמאַנען עס ליגען אין אלע שאַפעס און אין אלע טישקעסטלעך, און אפילו אין די „קאָרזינעס" פון דעם גרעט ליגען גאַנצע פּעק מיט מאַנוסקריפּטען. גאָט זאָל היטען פון אויס־רוימען, ארויסוואַרפען אָדער פערברענען! וואָס איז? איהר האָט מורא, אז ראָזע איז נישט בעקאַנט מיט די אלע אונשטערבליכע ווערק? צי איהר מיינט, אז ראָזע האָט נישט געלייענט אָט די אלע פּאָעמען, מיט די באַלאַדען, מיט די סקיצען, מיט די ערצעהלונגען און ראָמאַנען? דאָס הייסט, זי אליין האָט זיי נים געלייענט; ער, דער מאַן, האָט זיי איהר געלייענט. און נים איין מאָל — א סך מאָל! ס׳איז א סברה, אז ראָזע איז אין איהר מאַנ׳ס ווערק מעהר קלאָר, ווי ער, דער פערפאַסער אליין. וויפיעל מאָל מאַכט זיך, אז אבראַם מאַרקאָוויטש פרעגט ביי ראָזע׳ן, ווי אזוי הייסט ביי איהם דער און דער העלד פון דעם און דעם ראָמאַן? איאָ, זילבער־שטיין? — „ניין, נשמה מיינע! — ענטפערט איהם ראָזע. — דו האָסט א טעות!"...

ביי אבראַם מאַרקאָוויטש׳ען איז ראָזע׳ס אויטאָריטעט און ראָ־זע׳ס קריטיק די בעסטע, די קלינגסטע און די אויפריכטיגסטע. פאַר די אלע אנדערע קריטיקער טאָר מען קיין ווערק נים ווייזען; די בעסטע זאַך מאַכען זיי אייך צו נישט, געוועהנליך מחמת קנאה; זיי פערגינען נישט!... ווי קאָן מען פערגלייכען א פרעמדען צו איין איינען ווייב? למשל, וועט זיך א פרעמדער אוועקזעצען טרייסטען א מענשען, איהם אויסרעדען דאָס האַרץ, ער זאָל זיך נים זאָרגען, וואָס די וועלט אָנערקענט איהם נים?

— וואָרט־צו, מיין לעבען, עס וועט נאָך קומען א צייט, וואָס די וועלט וועט זיך ארומקוקען אויף דיר אויך! — אזוי האָט איהם

ראַזע אויסגערעדט דאָס הארץ. — אַט האָבען זיי איצטער צו טהון מיט טאָלסטאָי, מיט גאָרקי, עס קעהרט די וועלט! זאָלען נאָר ארויס די ערשטע ליעדער דיינע אויף דער וועלט — וואו האלסט דו מיט זיי? ביזט נאָך ניט פארטיג? וויפיעל ביכלעך דרוקסט דו? איינגאַנצען צוויי טויזענד? לעבערליך! צוויי הונדערט טויזענד, צום ווינציגסטען!

אוןביידע זעצען זיך אוועק, מאַכען אַ חשבון, וויפיעל קאָנען זיי פערדיענען, ווען זיי זאָלען, צום ביישפיעל, ארויסלאָזען אויף דער וועלט די „זעמטליכע ליעדער" פון אבראַם מארקאָוויטש? דער חשבון איז אויבען־אויף, ווי אויף אַ טעלער: די בעפעלקערונג פונ'ם לאַנד איז הונדערט פערציג מיליאָן. וועלען מיר זאָגען, אז נאָר אַ צעהנט־חלק קאָן לעזען — אלזאָ, האָבען מיר פערצעהן מיליאָן לע־זער. ווע‍לען מיר זאָגען, אז ניט אַלע קאָנען קויפען ביכער, דאָס הייסט, איינער וועט קויפען און צעהן וועלען לייענען, — האָבען מיר, אלזאָ, אריבער אַ מיליאָן קויפערס? וויפיעל עס דאַרף קאָס־טען אָפּדרוקען אַ ביכעל — דאָס ווייסט שוין אבראַם מארקאָוויטש: ער האָט דאָך אַ דרוקעריי... נאָר דאָס אליין איז בלאָטע. דער עיקר איז דאָך דער כבוד, דער נאָמען!...

און דאָס גליקליכע פּאָר טראָגט זיך אוועק אויף די גרינגע פליג־לען פון דער רייכער פאַנטאַזיע אין עולם הדמיון, אין גן־עדן, וואָס זיי אליין האָבען איהם אויסגעבויעט... און דערווייל האָט אבראַם מארקאָוויטש גענומען דרוקען ביי זיך אין דער אייגענער טיפּאָ־גראַפיע די „ערשטע ליעדער" זיינע אין אַ ביכעל מיט'ן נאָמען „די יונגע האַרפע". געהאַט צו טהון קודם מיט'ן צענזאָר, וואָס האָט איהם געגעבען מאַטעריאַל צו רעדען און שרייען אויף אַנדערט־האַלבען יאָהר נאָכאַנאַנד, ביז גאָט האָט רחמנות געהאַט, דער צענ־זאָר האָט דאָס דורכגעלאָזט בשלום, און די „יונגע האַרפע" איז ארויס פון דרוק, גאַנץ שען אילוסטרירט מיט אַ האַרפע און מיט אַ האַנד, וואָס שפּיעלט אויף דער האַרפע. — נאָר אז ס'איז ניטאָ קיין מזל, העלפט נישט קיין חכמה! טאָלסטאָי און גאָרקי און טשע־

כאָוו און די איבעריגע אַלע געהען אין די צעהנער הונדערטער טויזענדער, און די „יונגע האַרפּע" פון אברהם מאַרקאָוויטש ליגט אויף אַ בוידעם (פון 2,000 ליגען נישט געריהרט 1,941 !). נו, קאָן ניט צעזעצט ווערען די נאָל? זאָל אברהם מאַרקאָוויטש ניט ברענען, ניט פייערען? אַ גליק, וואָס ער האָט אַזאַ ווייב, ווי ראָזע, און וואָס זיי האָבען אַזאַ קינד אַ צאַצקע, ווי זיוזיא.

— וואָס זאָגט איהר אויף אונזער זיוזיא'ן? — רופט זיך אָן אברהם מאַרקאָוויטש צו זייער גאַסט, צו מאַשאַ'ן.

דערזעהען דאָס ערשטע מאָל זיוזיא'ן, האָט זי איהם שיער ניט אויפגעגעסען. נישט נאָר ער האָט זי געוואונען מיט זיין ווייס מאַרמאָר מלאַכ'יש פּנימ'על, לאַנגע זיידען־קאָלירענע לאָקען, טיעפע הימעל־בלויע אויגען, אויסגעטאָקט נעזעל, קליין מיילכעל, אַנטיקישע מאַרדעלע, קלאַסיש געשטאַלט און אויסערגעוועהנליכע גראַציע; ער האָט זי בעצויבערט מיט זיין בענעמען זיך, מיט זיין האַלטען זיך, מיט זיין רעדען און מיט זיין שפּראַך. ער האָט איהר פערגעבען אַזעלכע פראַגען און האָט איהר געענטפערט אַזוי קלוג און שאַרף, אַז מאַשאַ איז אַרויס פון די כלים. זי איז צום קינד צוגעזאָרען געוואָרען, און איהר ליעבשאַפט צום קינד איז נאָכדעם געוואַכסען פון שעה צו שעה, פון טאָג צו טאָג, ביז זי האָט זיך איינמאָל מודה געווען פאַר טאַמאַראַ'ן, אַז זי פיהלט זיך צום קינד צוגעבונדען מעהר ווי צו איהרע אייגענע שוועסטערלעך און ברידערלעך, און אַז זי קאָן זיך נאָרנים פאָרשטעלען, אַז זי זאָל זיך ווען קאָנען שיידען מיט דעם זיוזיא'ן, וואָס האָט פערנומען ביי איהר אין הערצען נאָר אומגעריכט אַזאַ גרויסען פּלאַץ! וואו זי האָט געהאַט ערגיץ אַ פרייע מינוט, האָט זי דאָס אָוועקגעגעבען זיוזיא'ן. מיט זיוזיא'ן לערנען, מיט זיוזיא'ן רעדען, מיט זיוזיא'ן פערברענגען, מיט זיוזיא'ן שפּיעלען זיך — איז ביי איהר געווען איינס פון די גרעסטע פערגעניגענס. איז מאַשאַ געקומען אַהיים, איז דאָס ערשטע געווען זיוזיא! איז מאַשאַ אויפגעשטאַנען פון שלאָף — איז זיוזיא! אינ'ם גרעסטען פּאָליטישען שטורעם איז געווען זיוזיא!

א תענוג איז געווען ביי מאשאַ׳ן אַוועקזעצן זיך דערצעהלען זיר־זיאַ׳ן מעשיות. אויף מעשיות דערצעהלען איז מאשאַ געווען אַ בריה, און מעשיות איז געווען ביי זיוזיאַ׳ן דאָס חיות, דאָס לע־בען! און מאשאַ האָט זיך אַוועקגעזעצט דערצעהלען איהם איין מעשה נאָך דער אַנדערער, און זיוזיא האָט אויפגעעפענט זיינע אויסגעטאָקטע ליפּעלעך, זיינע הימעל־בלויע אויגעלעך, און האָט געקוקט אויף מאשאַ׳ן מיט גרויס פערשטאַנד, ווי איין אמת׳ער בר־דעת, און ווי איין אמת׳ער בר־דעת געשטעלט אָפּטמאָל אַ פראַגע, און ווי איין אמת׳ער בר־דעת געלאָבט דאָרט, וואו מע דאַרף לאָבען, און געוויינט דאָרט, וואו מע דאַרף וויינען.

קוקענדיג אויף דעם יונגען בעשעפעניש, אויף דעם גערעכטען נפש׳על, וואָס איז פול מיט לעבען, האָט קיינער ניט געקאָנט זיך ריכטען, אַז דאָס וועט זיין דער ערשטער קרבן אינ׳ם אויסגוס פונ׳ם גרויסען שטורם...

* * *

אין דער קורצער צייט, וואָס מאשאַ האָט פערבראַכט מיט טאַ־מאַראַ שאַכטעפּאַל אַלס גאַסט, האָט זי טאַמאַראַ ליעב געקריגען, ווי איין אייגענע שוועסטער, און איז צוגעבונדען געוואָרען צו איהר מיט לייב און לעבען. מאשאַ האָט נישט געדאַרפט וואַרטען ביז איהר חבר׳טע וועט „אַנטפּלעקען“ פאַר איהר איהר נשמה, אויסגיסען איהר האַרץ; זי איז געווען קלאָר אין טאַמאַראַ׳ס לעבען, מע קאָן זאָגען, אויף אויסווענדיג. טאַמאַראַ איז געווען איבעררעאשט, ווען זי האָט ערפאַהרען, אַז מאשאַ ווייסט פון איהר ראָמאַן מיט׳ן יונגען ראַמאַנענקאָ׳ן... דאָס איז געווען אויפ׳ן אַנדערען טאָג נאָך מאשאַ׳ס בעזעצען זיך ביי טאַמאַראַ׳ן. זי האָט דערזעהען ביי טאַמאַראַ׳ן אויפ׳ן טיש אַ פּאָרטרעטעל אין אַ קליין זילבערן רעמעל.

— אַ! — האָט אַ זאָג געגעבען מאשאַ, נאָר אַ קוק געטהאָן אויפ׳ן פּאָרטרעט. — דאָס איז ער, ראָמאַנענקאָ. ער וועט היינט רעדען אין גרויסען מאַניעזש... שאַדע, וואָס איך קאָן דאָרט היינט

ניט זיין, איך בין פערנומען אין איין אנדער אָרט... ער ווייסט, אַז איך וועל ניט זיין...

— דו האָסט זיך געזעהען מיט ראָמאַנענקאָ׳ן?—האָט טאַמאַרא אַ זאָג געטהאָן, און סע האָט זיך ניט־ווילענדיג אַרויסגעריסען פון איהרע ווערטער אַ געפיהל פון... אייפערזוכט? ניין! צו הייליג איז ביי איהר ראָמאַנענקאָ, צו גרויס איז ביי איהר מאַשאַ!... וואָס דען איז דאָס געווען?... מאַשאַ האָט זי אָבער גיך אַרויסגעפיהרט פון פערלעגענהייט. זי האָט צו איהר אַזוי געזאָגט:

— דאַרפסט זיך ניט וואונדערען. איך קען ראָמאַנענקאָ׳ן פריי־הער פון דיר און בעסער פון דיר... אַז ער האָט דיך ליעב — איז אַ פאַקט... דו פערגעטערסט איהם, און ער פערדיענט דאָס... אָבער איך מוז דיר זאָגען אויפריכטיג — דו ווייסט, אַז אַנדערש קאָן איך ניט זאָגען: — גליקליך וועט איהר קיינמאָל ניט זיין, ניט דו, ניט ער... דו ווילסט וויסען, פאַר וואָס? דו פערגעסט, אַז ער געפינט זיך אויף אַ „וואולקאַן”, און דו ביזט בעשאַפען געוואָרען צו איין אַנדער לעבען...

דאָס איז געזאָגט געוואָרען אַזוי ערנסט און מיט אַזאַ ווייכען צערטליכען טאָן, אַז טאַמאַרא שאָסטעפאַל האָט זיך נישט געקאָנט געפינען בעלעדיגט. זי האָט רוהיג געזאָגט:

— דו ווילסט מיר זאָגען, אַז איך בין ניט קיין העלדין און בין נישט ווערטה, אַז...

— האָסט אַ טעות! נישט דאָס האָב איך דיר געוואָלט זאָ־גען! — שלאָגט איהר איבער מאַשאַ די רעד. — איך האָב דיר נישט געוואָלט דערנידעריגען. אדרבה, איך האָב ליעב אַזעלכע ווי דו; דו ביזט דאָס לעבען אַליין, און צום לעבען ביזט דו בעשאַפען. איך וואָלט אויך געוואָלט זיין דאָס, וואָס דו... איך וועל דאָס אָבער ניט זיין קיינמאָל; שולדיג איז אין דעם די צייט. אין אַ ביטערע צייט לעבען מיר... און די אומשטענדען האָבען זיך פאַר מיר צענויפגעלעגט אַזוי, אַז איך ווייס ניט היינט,

וואו איך וועל מאָרגען זיין... דאָס זעלבע איז אויך מיט איהם, מיט ראָמאַנענקאָ׳ן. הלוואי איך זאָל האָבען אַ טעות, נאָר איך זעה איהם: וויט־ווייט פון דאַנען!...

— פאַר מיר איז נימאָ קיין ווייט! — זאָגט טאַמאַרא מיט היץ. — וואו ער, דאָרט בין איך! נישטאָ די קראַפט אין דער וועלט, וועלכע זאָל מיך אָפּהאַלטען און קאָנען צעשיידען מיט דעם מענשען, סיידען דער טויט...

— יעדע אַנדערע אויף דיין אָרט וואָלט אויך אַזוי געזאָגט. עס מאַכט דיך נאָר הויך אין מיינע אויגען. — זאָגט איהר מאַשא. — איך קאָן מיך אָבער ניט איינהאַלטען און מוז דיר זאָגען גאַנץ אָפען דאָס, וואָס איך מיין: איך בעדויער דיך, טאַמאַרא, און נישט אַזוי דיך, ווי דיינע עלטערען.

— מיינע עלטערען? (טאַמאַרא׳ס אויגען צינדען זיך אָן מיט פייער.) לעבען מיר דען צוליעב די עלטערען? פאַר וואָס בעדויערסט דו ניט דיינע עלטערען?

— פון וואַנען ווייסט דו, אַז ניין?...

ביי די ווערטער קומט אָן אברהם מארקאָוויטש, און זייער שמועס ווערד איבערגעריסען אין מיטען.

קאַפּיטעל ט.

ער האָט זיי געפּאַקט!

ביי אברהם מארקאָוויטש׳ען אין שטוב האָבען אַלע, פון אבראַם מארקאָוויטש׳ען ביז׳ן קליינעם שיקסעל מיט די גרויסע קאָרעלען און ביז׳ן קליינינטשקען זיוזיא, געהאַלטען אין סאַמע זיסען שלאָף, ווען דער גוטער זיסער מלאך קומט און פלאָנטעט זיינע גוטע זיסע חלומות... אַך, חלומות! יעדער זעהט אין חלום דאָס, וואָס ער וויל, דאָס, וואָס ער זוכט. למשל, אברהם מארקאָוויטש׳ען האָבען זיך געפּלאָנטעט ביכער און בילדער אין די אלפים, אין די מיליאָנען!... מע שלאָגט איהם אָפּ די טהירען!... אַלע ווילען זיינע ליעדער, די „יונגע האַרפע“ — ער האָט שוין ניט קיין הענד פאַ־

קענדיג, ער שיקט זיי אָפּ צו ראָזע'ן... און ראָזע זעהט נאָך א שע־נערען חלום: א מאַסע מענשען... א פּראָצעסיע... אין מיטען געהט אבראם מארקאָוויטש מיט אַלע קינדער... זיוזיא אויף צופריהער מיט'ן טאַטענס „יונגע הארפּע“ אין די הענד... דאָס פאָלק שטור־רעמט און שרייט: לעבען זאָל דער אונשטערבליכער פערפאַסער פון דער אונשטערבליכער „הארפּע!“... גאַר הינטען געהען נאָך מיט אראָפּגעלאָזטע קעפּ גראף טאָלסטאָי, מאַקסים גאָרקי, אַנטאָן טשעכאָוו, געטע, שילער, שעקספּיר, מארק טווען און אַנדערע בע־ריהמטע שריפטשטעלער, און וויינען... טאַמאַרא שאָסטעפּאַל זעהט אין חלום ראָמאַנעקאָ'ן מיט גרויסע אותיות „ק אָ נ ס ט י־ט ו צ י ע!“... און מאשא באשעוויטש, וואָס שלאָפט אקעגען טאַ־מארא'ן אויף א קורצפיסיגער סאָפע, חלומ'ט פון א פּארלאַמענט, און זי זעהט זיך אַליין אין פּארלאַמענט שטעהן אויף דער פּלאַט־פאָרם מיט די הענד ארונטער, און די ווענד זענען בעהאַנגען מיט פּראָקלאַמאַציעס: „לעבען זאָל די פרייהייט!“... מאשא דעם קליי־נעם שיקסעל מיט די גרויסע קארעלען חלומ'ען זיך רויטע, גרינע, בלויע, ווייסע, געלע קארעלען, אָהן א שיעור קארעלען!... זיוזיא'ס ניאַניא חלומ'ט, אז זי זיצט אויף א לאַנגער באַנק אין קינדער־גאָר־טען מיט א סך ניאַנים און מע רעדט... און זיוזיא אַליין זעהט פאַר זיך וועלאָסיפּעדען און זייגערלעך, זייגערלעך און וועלאָסיפּעדען קאַ־טשען זיך, רעדלען זיך, דרעהען זיך, פליהען, פליהען...

פּלוצים — סטוק־סטוק־סטוק! טראך־טאראראך! עס קלינגען די פענסטער, עס פּלאַצען די טהירען. נאָך איין מינוט — און די שטוב איז פול מיט פּאָליציע. אַלע וואכען־אויף, זענען טוידט ווי די טוידטע, עס ציטערען די צייהן אין מויל. די אַלטע ניאַניא צלמ'ט זיך. רופט גאָט צו הילף. אפילו דער קליינער זיוזיא, וואָס האָט נאָר־וואָס געזעהען אזוי פיעל וועלאָסיפּעדען מיט אזוי פיעל זיי־גערלעך, האָט זיך אויפגעזעצט אויפ'ן בעטעלע, אויפגעעפענט די גרויסע טיעפע הימעל־בלויע אויגען און א פרעג געטהאָן ביי דער אַלטער שטיל:

— ניאַנאַ! עס ברענט?...

— ניין, קינד, עס ברענט ניט, עס ברענט ניט, גאָט איז מיט אונז!

— וואָס דען? גזלנים? — פרעגט זיוזיאַ און דעקט זיך אָפּ און וויל אַריבערשפּאַנען מיט אַ פוס אויף יענער זייט בעטעלע.

— ניין, קינד, נישט קיין גזלנים! — ענטפערט איהם די ניאַנאַ און דעקט איהם איין. — נאַ דיר גאָר גזלנים!

— וואָס דען איז?

— פּאָליציע! — ענטפערט איהם די אַלטע ניאַניאַ, צלמ'ט זיך און רופט יעזוס'ען צו הילף.

— וואָס־זשע גאָר ביינאַכט? — הערט זיוזיאַ ניט אויף צו שטעלען איין פראַגע נאָך דער אַנדערער, און וויל נישט פאָלגען די אַלטע ניאַניאַ, וויל זיך נישט לעגען. זיוזיאַ וויל זעהען, וואָס איז דאָס אַזעלכעס פּאָליציע, און וואָס טהוט זי דאָ, און וואָס עפּיס ביינאַכט? און זיוזיאַ זיצט און קוקט, און זעהט, ווי אָפיציערען מיט גלאַנצענדיגע עפּאָלעטען מיט גאָלדענע קנעפּ עפענען אַלע שאַ־פעס, מיט אַלע קאַסטענס, מיט אַלע טישען און טישקעסטלעך, און מע בלעטערט ביכער, און מע פאַקט פּאַפּיערען, דעם פּאַפּאַ'ס בי־בער מיט'ן פּאַפּאַ'ס פּאַפּיערען... און דער פּאַפּאַ אַליין שטעהט און ציטערט, און די מאַמע רייבט איהם דעם שטערן... און אָט איז די טיאָטיאַ טאַמאַראַ — שטעהט נעבען דער טיאָטיאַ מאַשאַ און קוקט אויף איהר אַזוי, גלייך ווי זי וואָלט האַלטען ביי'ם שטאַרבען... און די טיאָטיאַ מאַשאַ שטעהט שוין גרייט אָנגעטהאָן מיט'ן היטעלע אויף די אונטערגעשערענע האָר, האַלט די הענד אַרונטער און רעדט מיט אַ שענעם אָפיציער מיט שוואַרצע באַקענבאַרדען, ווי קאָטלע־טען, און ביי דער זייט שטעהט אַ שוואַרצער יונגערמאַנטשיק מיט איין אַרבעס־קאָלירענעם אויבערראָק און רייבט זיך אַ האַנד אָן אַ האַנד...

און די טיאָטיאַ מאַשאַ געהט־צו צו זיוזיאַ'ן און נעמט איהם אַרום און דריקט איהם צו צום האַרצען שטאַרק־שטאַרק, און קושט

איהם איןביידע אויגען, אין שטערן, אין קאָפּ, און עס ווייזט זיך איהם אויס, אַז איהרע הענד זענען קאַלט און איהרע אויגען זענען נאַס, און זי זאָגט צו איהם מיט אַ שמייכעל:

— זיוזיא! דו ווערסט ניט פערגעסען די טיאָטיא מאַשאַ?

און זיוזיא כאַפּט אַרום דער טיאָטיא מאַשאַ'ס ווייסען האַלז מיט ביידע הענדעלעך און ער קושט זי איין מאָל און צוויי מאָל און צעהן מאָל און צוואַנציג מאָל, און נאָך איין מאָל, און נאָך אַ האַלבען מאָל, און דעם לעצטען מאָל, און עס הערט זיך אַ שאַרף־שניידענדיגע שטימע פון איין אָפּיציער:

— פאַרטיג!...

און אַלע שטעהען־אויף, און אַלע זענען גרייט, און אַלע געהען־אָפּ, אַלע אָפּיציערען מיט די גלאַנצענדיגע עפּאָלעטען מיט די גאָל־דענע קנעפּ, און ביידע טיאָטיס געהען־אָפּ, און די קליינע מאַשאַ מיט די גרויסע קאַרעלען לייכט זיי צו, און דער פּאַפּאַ איז געבליבען זיצען, ציטערט ווי אַ בלאַט, און די מאַמאַ האַלט איהם צו און וויינט, און אַלע קינדער זענען געבליבען שטעהן און טרייסלען זיך און געהניצען, ווילען שלאָפען, און נאָר די טיאָטיא טאַמאַרא מיט דער טיאָטיא מאַשאַ זענען נישטאָ, און די אַלטע ניאַניא צלמ'ט זיך, רופט יעזוס'ען צו הילף. און דער קליינער זיוזיא פאַלט מיט'ן שענעם ווייסען פּנים אין די קליינע ווייסע קישעלעך און וויינט און וויינט און וויינט, ווי אַ פיעריעהריג פערשטאַנדיג געראָטען קינד קאָן וויינען...

* * *

עס האָט שוין באַלד געשאַריעט אויף טאָג, און אַבראַם מאַר־קאָוויטש האָט נאָך אַלץ ניט געקאָנט בערוהיגען זיך, וויפיעל ראָזע האָט איהם נישט געמאַטערט, געריבען די שלייפען, אויסגעגאָסען אויף איהם דעם גאַנצען אָדע־קאָלאָן. ער האָט זיך גאָרנישט גע־וואָלט גלויבען, אַז ער איז פריי, און האָט אַלע מינוט זיך געווענ־דעט צו זיין ווייב מיט דער זעלבער פראַגע:

— ראָזע! איך בין פריי?...

— דו ביזט פריי, אבראשאַ, ביזט געווען פריי און פריי וועסט דו מיר זיין תמיד, שטענדיג און אייביג!...

ווי אַ ציטעריג קינד, ווי אַ געפּעסטעטער, אַ געבאַלעוועטער בן־יחיד, איז געווען ביי איהר אבראשאַ. אַלץ האָט ער ביי איהר אויסגעפיהרט. קיין זאַך איז פאַר איהר נישט געווען צו שווער, אבי אבראשאַ זאָל זיין צופריעדען. דאָס בעסטע און דאָס שענסטע און דאָס ערשטע, וואָס עס איז געווען אין שטוב, איז אוועקגעגע־בען געוואָרען איהם, אַלץ איהם, און אבראם מארקאָוויטש האָט דאָס אָנגענומען אַלסדינג, ווי אַ מענש, וואָס ווייסט, אַז איהם קומט דאָס. און טאָמער איז אַזוי גיך נישט געווען דאָס, וואָס ער וויל, וואָס איהם איז געפעלען און וואָס ער דאַרף, האָט ער שטאַרק נישט געוואָלט ליידען, זיך געשמיצט און געוואָרפען און אויסגע־לאָזט דעם גאַנצען כעס — צו וועמען? נו, געוועהנליך, צו ראָ־זע'ן. און ראָזע האָט דאָס אָנגענומען פאַר ליעב, איהם אָפּגעגע־בען דעם גערעכט. טאַמאַראַ האָט ניט געקאָנט צוזעהען זיינע געננ, און אַלס ראָזע'ס איין איינענע, האָט זי געפּרופט אַ פּאָר מאָל פיר־האַלטען איהם, האָט זיך ראָזע איינגעשטעלט פאַר איהר מאַן און האָט איהם פערענטפערט, וגי דער בעסטער אדוואָקאַט... אין דער קורצער צייט, וואָס מאַשאַ האָט געגאַסטירט ביי טאַמאַראַ'ן, איז זי איהר געקומען צו־הילף, אוןביידע מיידלעך האָבען זיך גענומען אויף אבראם מארקאָוויטשען, איהם אַ נאָמען געגעבען „סאַטראַפּ“, „דעספּאָט“ און נאָך אַזעלכע נעמען, איהם דערגאַנגען די יאָהרען, און דוקא מיט גוטע רעד, ביז ער איז זיי געוואָרען אַ דם־שונא, ארומגעגאַנגען אָנגעבלאָזען, ווי איין אינדיק, און אויסגעלאָזט זיין ביטער הארץ — צו וועמען? נו, געוועהנליך, צו ראָזע'ן! און ראָ־זע האָט אויך דאָס אָנגענומען פאַר ליעב, אויסגעוויינט זיך שטילער־הייד, אויסגעווישט די אויגען — און שאַ, ווידער די זעלבע שע־נע, פרישע, בליהענדיגע ראָזע, ארומגערינגעלט מיט איהר חאַליאַ־סטרע עגאָאיסטלעך, איינס גרעסער פון דאָס אַנדערע...

פון דעסטוועגען, און נאָך דעם אַלעמען, אַז מע האָט צוגענומען טאַמאַראַ'ן מיט מאַשאַ'ן, איז אַפילו דער עגאָאיסט אַבראַם מאַר־קאָוויטש געווען נעקרענקט מיט סכנת־נפשות. ער איז נאָכדעם אַרומגעגאַנגען גאַנצע טעג, ווי אַ משוגענער, געפייערט (פאַר ראָ־זע'ן) אויף דער פּאָליציע, גערעדט (פאַר ראָזע'ן) אויף דער רעגיע־רונג כל הפסלנות שבעולם, געזאָגט (ראָזע'ן): אָט לויפט ער צום פּראָקוראָר, צום מיניסטער — פאַר וועמען האָט ער מורא? ער איז אַ ריינער מענש, אין זיינע ביכער און אין זיינע כתבים איז נישטאָ גאָרנישט.

— גאָרנישט, אַבראַשאַ, גאָרנישט! — ענטפערט איהם ראָזע, און איהם שמעקט דאָס ניט, פערחאַפּט ער זיך:

— וואָס הייסט, גאָרנישט? עס איז פאַרהאַן ביי מיר אין די ליעדער געוויס מאַטעריאַל, נאָר פערשטעלט. הא, ראָזע?

— געווים, פערשטעלט! — ניט איהם נאָך ראָזע, און עס בלייבט, אַז נישט שפּעטער ווי מאָרגען לויפט־אוועק אַבראַם מאַר־קאָוויטש עפּיס טהון פאַר די געפאַנגענע... און עס געהט אוועק דער מאָרגען, און נאָך איין מאָרגען, און נאָך צוויי מאָרגענס, און אַבראַם מאַרקאָוויטש קאָכט זיך, שפּריצט מיט פייער!

וואָס ער צערעדט! אַ גליק, וואָס אַחוץ ראָזע'ן הערט דאָס קיין בן־אָדם נישט!... און טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל און מאַשאַ באַ־שעווימש דערווייל זיצען, און אַבראַם מאַרקאָוויטש טהוט גאָרנישט פון זייערטוועגען...

קאַפּיטעל י.

דער זונטאג.

נאָך פון שבת ביינאַכט אָן האָבען אָנגעהויבען אַריינטרעטען מיליטער. גאַנצע עסקאַדראָנען האָבען זיך פערשפּרייט הינטער דער שטאָדט און מע האָט געוואַרט...

טויזענדער אַרבייטער האָבען זיך אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג, מיט־גענומען מיט זיך די ווייבער מיט די קינדער און בעוואָפענט זיך מיט

הייליגע בילדער און איקאָנעס... קאָזאַקען זענען ארומגעפלויגען אויף די פערד הין און הער אויף די הויפט־גאַסען פון דער שטאָדט. אַלע בריקען וואָס איבער דער „ניעוואַ“ זענען געווען בעדעקט מיט קאָזאַקען, אולאַנער, דראַגונער און אַנדערע מינים חיל. אַפילו די פעסטונג פון דער שטאָדט איז געווען גרייט, ווי עס געהערט צו זיין.

פונקט נייען אַזייגער אין דער פריה האָט זיך אָנגעהויבען צו ציהען אַ שנירעל פון מענשען פון אַלע „זאַסטאַווע“ און געגאַנגען מיט די הייליגע בילדער, מיט'ן גלח אין מיטען, אָנגעטהאָן אין גלח'שע קליידער מיט אַ פאַפיער אין דער האַנד. קוקענדיג אויף דער פראָצעסיע פון פריעדליכע מענער, פרויען און קינדער, האָט מען געקאָנט מיינען, אַז דאָס איז עפּיס אַ הייליגער, אַ פּאַטריאָטישער יום־טוב.

עס איז דאָ אַ שפּריכוואָרט: „וואָסער אַ גוט יום־טוב — אַזאַ גוט יאָהר“. איצטיגס מאָל איז דאָס נישט מקוים געוואָרען. דער „גוט יום־טוב“ איז געווען אַ פריעדליכער און אַ פריינדליכער; דער „גוט יאָהר“ איז געווען אַ בייזער, אַ מורא'דיגער, אַ פייעריגער און אַ בלוטיגער.

— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

די אַלטע אבראַם מאַרקאָוויטש'עס ניאַניאַ האָט לכבוד זונטאַג אָנגעטהאָן זיוזיאַ'ן אין זיינע יום־טוב'דיגע מלבושים'לעך אַ־לאַ־פּאַזשי, וועלכע האָבען איהם צוגעגעבען אַ בעזונדערען חן, און איז געגאַנגען מיט'ן קינד אויפ'ן שפּאַציער, ווי אַלע טאָג. דערזעהענדיג מענשען געהען אויף ביידע זייטען טראָטואַרען, האָט זיך די אַלטע ניאַניאַ געלאָזט מיט'ן קינד אהין, וואו אַלע געהען. און וואָס ווייטער זיי זענען געגאַנגען, אַלץ גרעסער האָט געוואַכסען דעם שטראָם

פון מענשען, און עס האָט זיך געבילדעט אַ ים פון קעפּ. דער ים האָט זיך געצויגען און געטראָגען די מענשען אַזוי ווי חוואַליעס, איינס איבער'ן אַנדערען, אַלץ ווייטער און ווייטער. און אַז די אַלטע ניאַניאַ האָט געוואָלט געהן צוריק, איז שוין געווען כמעט אונמעגליך, און זי האָט זיך געטראָגען מיט'ן קינד קעגען איהר אייגענעם ווילען אַהין, וואו אַלע. אויף איהר פראַגע: וואוהין געהט מען דאָס? האָט זי בעקומען איין ענטפער פון איין אַרבייטער, וואָס איז געגאַנגען יום־טוב'דיג אויך מיט אַ קינד פון אַ יאָהר זעכס ביי דער האַנד:

— מיר געהען בעטען.

— וואָס זשע איז אַזוי פיעל סאָלדאַטען? — פרעגט איהם ווייטער' די ניאַניאַ.

— פון אונזער כבוד וועגען, אַלטיטשקע, פון אונזער כבוד וועגען!

אַזוי ענטפערט איהר דער אַרבייטער און ווערד פערטראָגען מיט דער חוואַליע מענשען דורך איין אַנדער חוואַליע, און די אַנדערע חוואַליע ווערד פערשוואונדען דורך אַ דריטער חוואַליע מענשען. און די אַלטע ניאַניאַ האַלט־צו מיט דער לינקער האַנד זיוזיאַ'ן און מיט דער רעכטער האַנד צלמ'ט זי זיך און רופט יעזוס'ען צו הילף. דאָס האַרץ זאָגט איהר נעבאַך, אַז זי איז דאָ נישט גוט אַריין, זעהר נישט גוט... און זי שטעלט זיך אָפּ, די אַלטע ניאַניאַ, מיט'ן קינד, ביי דער גרויסער בריק, און נעמט דאָס קינד אויף די הענד, און זי דערזעהט הייליגע בילדער טראָגט מען, און אַ גלח געהט גלח'יש אָנגעטהאָן, און הייליגע ליעדער, הערט זי, זינגט מען, — צלמ'ט זי זיך, די אַלטע, און רופט יעזוס'ען צו הילף.

— וואָס איז דאָ, ניאַניאַ? — פרעגט ביי איהר זיוזיאַ און קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען איז דעם ים פון קעפּ.

— בעטען געהט מען, קינד מיינס.

נאָר זיוזיאַ דערהערט פּלוצים — מע שיסט; פרעגט ער ביי דער ניאַניאַ, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מע שיסט? ענטפערט איהם די אַלטע, אז ס'איז אַ מנהג, אַלע יום־טוב שיסט מען... און זיוזיאַ קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען און זעהט, ווי מענשען לעגען זיך, פרעגט ער ביי דער ניאַניאַ, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מענשען לעגען זיך? ענטפערט איהם די אַלטע, אז ס'איז אַ מנהג, אז מע בעט, דאַרף קען קניען... און זיוזיאַ קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען און זעהט, ווי מענשען פאַלען, פאַלען... פרעגט ער ביי דער ניאַניאַ, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מענשען פאַלען? און איידער די אַלטע ענטפערט איהם, דערפיהלט זי אַ זעץ פון הינטען, אַ קלאַפּ פון פאָרענט און אַ דריקעניש, אַ שטיקעניש פון אַלע זייטען. און זי דערזעהט, ווי מענשען לויפען, שטופען זיך, שפּרינגען איינס איבער דאָס אַנדערע, און זי דערהערט אַ מאָרנעם הילך, אַ געשריי, אַ געוויינעריי מיט אַ קוויטשעריי, מיט אַ הוקען, מיט אַ טיוקען און מיט אַ פייפען, און זי צלמ'ט זיך, די אַלטע, און רופט יעזוס'ען צו־הילף. און מיט דעם זעלבען כח, מיט דעם זעלבען שטראָם, וואָס עס האָט זי געבראַכט אהער צו טראָגען, טראָגט דאָס זי צוריק, און זי האַלט דאָס קינד צוגעדריקט צום הארצען, און זיוזיאַ האַלט זיך מיט ביידע הענדלעך ביי דער ניאַניאַ'ס האַלז, קוקט צוריק און הערט נים אויף צו פרעגען קשיות: למאי מע לויפט, למאי מע שרייט, למאי מע שטופּט זיך, למאי מע וויינט? און די אַלטע קאָן איהם נישט ענטפערען דערויף גאָר נישט... זי פיהלט, אז ניט די פיס איהרע, נאָר די מענשען טראָגען זי. וואוהין — ווייסט זי ניט. און אָט האָבען זיך אריינגעשניטען אין דעם שטראָם פון מענשען גרויסע געזונדע פערד מיט ברייטע הינטענס און טרעטען אויף די מענשען... און סאָלדאַטען זיצען אויף די גרויסע געזונדע פערד מיט מורא'דיגע פנים'ער און מיט בלויזע שווערדען און מע שיסט, און מענשען פאַלען, פאַלען... און זי דערהערט, די אַלטע ניאַניאַ, אַ זעץ פון אויבען, און אַ מאָדנער קוויטש רייסט זיך ארויס פון זיוזיאַ'ן, און ער לאָזט אָפּ איהר

האלז, און בויגט אָן דאָס קעפּעל אַראָפּ, אַראָפּ. און אַ וואַרעם פליי־
סיגקייט דערפּיהלט זי אויף איהר האַלז, און בלוט, דערזעהט זי,
גיסט זיך פון איהר האַנד אַראָפּ, און זי ווייסט נאָך ניט וועמעס
בלוט דאָס איז, און זי זעהט ניט, אַז זיוזיא׳ס קאָפּ איז צעהאַקט,
צעשפּאַלטען, און עס ווערד איהר פינסטער אין די אויגען, און זי
פאַלט אַנידער מיט׳ן טוידטען קינד אויף דעם ווייסען קאַלטען שניי,
וואָס איז פערפאַרבט מיט רויטען אומשולדיגען בלוט...

אָט אַזוי האָט זיך אָנגעהויבען דער דאָזיגער זונטאַגדיגער טאָג,
וואָס איז פערבליבען אין דער רוסישער היסטאָריע אונטער׳ן נאָ־
מען „דער רויטער זונטאַג״...

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

קאַפּיטעל יא.

טאַמאַראַ בעפרייהט.

תחילת איז פאַר טאַמאַראַ׳ן געווען איהר אַרעסט אַ שטיקעל
בעפריעדיגונג, מען קאָן זאָגען, אַ מין הנאה, אַ גדלות, וואָס זי איז
ליטענגלייך, זיצט גלייך מיט מאַשאַ׳ן און מיט אַלע אַנדערע פּאָ־
ליטישע... איהר איז מעהר אָנגענאַנגען, וואָס וועלען זאָגען אַנדערע
וועגען איהר זיצען, איידער דאָס, וואָס טאַמער וועט זי דאַרפען
אָפּזיצען דאָ אַ קורצע צייט. דאָס איז געווען אַ צייט פון מלחמה,
די גאַנצע לופט איז געווען פול מיט „קאַמף״, און ס׳איז געווען
כמעט אַ בזיון, אַ מיידעל זאָל זיצען אין פּעטערבורג, אין זינען
האָבען גאָר לערנען תורה לשמה און טהון זאָל זי גאָר ניט... וואָס
ווייטער האָט איהר אָבער דאָס זיצען אָנגעהויבען זיך צועסען,
און מעהר פון אַלסדינג דאָס, וואָס זי ווייסט ניט, אייגענטליך,
פאַר וואָס זי זיצט... און זי האָט גענומען טרעפען, איבערלעגען אין
זכרון, ווען און אויף וואָס פאַר אַ פערזאַמלונג זי איז געווען? און
געווען איז זי אויף אַ סך פערזאַמלונגען. יענעם ווינטער איז ניט
אוועקגעגאַנגען אַ טאָג אָהן אַ פערזאַמלונג... דאָס איינציגע, פון וואָס

זי האָט יסורים געהאַט, איז געווען — טאָמער זיצט זי איבער איהר נאָהענטער בעקאַנטשאַפט מיט ראָמאַנענקאָ׳ן, און ווער ווייסט, וואו ער איז און וואָס מיט איהם איז?...

נאָר אָט האָט מען זי אַרויסגערופען און אויסגעפרעגט, וואָס ווייסט זי וועגען מרים גיטעל באַשעוויטש? טאַמאַראַ האָט דערויף געענטפערט, אַז וועגען מאַשאַ באַשעוויטש קאָן זי זאָגען נאָר דאָס, אַז זי איז מיט איהר פון איין שטאָדט, האָט געענדיגט מיט איהר איין גימנאַזיע, געוואוינט מיט איהר די לעצטע צייט אינאיינעם אויף איין קוואַרטיר, — און ווייטער ווייסט זי גאָרנישט ניט. דערנאָך האָט מען זי אַרויסגערופען נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל — און אַלץ וועגען מריום גיטעל באַשעוויטש; און סוף כל סוף האָט מען זי אַרויסגעלאָזט.

ווי איינער, וואָס שטעהט אויף פון אַ לאַנגען שלאָף אָדער אַ שלאַפקייט, אזוי האָט זיך געפיהלט טאַמאַראַ שאָסטעפאַל, אַז זי איז געשטאַנען אויף דער פרייער לופט, אונטער׳ן פרייען הימעל, בעפרייעט פון דער גערינגער געשטיקטער טורמע־אַטמאָספערע. אַ נייע וועלט! אַ נייער הימעל! נייע לופט! אַ נייע הויט אויף איהר! זי איז פריי! פריי! פריי!

טאַמאַראַ שאָסטעפאַל האָט זיך אַרויפגעזעצט אויף דער ערשטער דראָזשקע, וואָס זי האָט דערזעהען פאָהרען, און האָט זיך געהייסען פיהרען. די רעזידענץ־שטאָדט האָט נאָך אויסגעזעהן, ווי אַ שלאַכט־פעלד, וואָס דער פיינד האָט דאָס איבערגעלאָזט און איז אוועקגעגאַנגען ווייטער... אויף דער „מאָיקע“, אויף „יעקאַטערינינסקי קאַנאַל“ און ערטער־ווייז אויף „ניעווסקי פראָספעקט“ האָט מען געקאָנט זעהען וואו־ניט־וואו שפּאַצירען פּאַטרולען און קאָזאַקען, צופוס און אויף פערד. עס איז שוין געווען ניט פריה, און קיין עלעקטריע האָט מען נאָך נישט געזעהען אין ערגיץ. די פערבטיגע שטאָדט פעטערבורג איז געווען ווי איינגעטונקען אין אַ פינסטערניש און בעדעקט מיט אַ טרויער. טאַמאַראַ האָט געוואוסט נאָך

אין אוטשאסטאק, אז אין שטאָדט טהוט זיך עפּיס; זי האָט נאָר נישט געקאָנט וויסען, ו ו אָ ס עס טהוט זיך... אַלע מאָל האָט זי געזעהען דורכ'ן קליינעם איינציגען פענסטערעל, ווי עס ווערען געבראַכט פּאַרטיעסווייז ארבייטער און סטודענטען. זי האָט גע־רעכענט, אז ס'איז פאָרגעקומען איין אויסערגעוועהנליכע דעמאָנס־טראַציע, און עס האָט איהר שטאַרק באַנג געטהאָן, וואָס זי האָט נישט געקאָנט זיין אויף דער שמחה... וואָס ווייטער האָט זי אָבער אַרויסגעזעהן אַלץ מעהר סימנים פון אַ געשלעג, און זי האָט זיך אַריינגעלאָזט אין אַ שמועס מיט'ן איזוואָזטשיק, נאָך גאָר אַ יונ־געל פון אַ יאָהר זיעבעצעהן־אַכטצעהן, מיט אַ היטשקעלע און מיט אַ צו גרויס היטעל, וואָס פאַלט איהם אַלע מאָל אויף די אויגען, אזוי אַז ער מוז דאָס אַלע מינוט געבען אַ רוק־אַרויף.

— וואָס איז דאָ פאָרגעקומען? — פרעגט זי ביי'ם איזוואָז־טשיק.

— גאָרנישט, באַרישני, איז פאָרגעקומען! — ענטפערט ער איהר מיט אַ שאַרפער קינדערשער שטימע און טהוט אַ רוק־אַרויף דאָס גרויסע היטעל. — מע האָט נאָר דורכגעבויקערט אַביסעל אונ־זערע ברידער, דורכגעבראָכען די ביינער. — לעגט ער צו מיט אַ שמייכעל.

— פאַר וואָס?

— פון וואַנען זאָל איך וויסען? מע זאָגט, אַז דערפאַר, וואָס מענשען זענען געגאַנגען בעטען.

— נו?

— נו, האָט מען זיי ניט געלאָזט.

— נו?

— נו, האָט מען אָנגעשיקט אויף זיי קאָזאַקען מיט דראַגונער...

— נו?

— האָבען זיי גענומען לעגען און לעגען, לעגען און לעגען!...—

דער איזוואָזטשיק בעווייזט מיט דער האַנד, ווי אזוי מע האָט גע־נומען לעגען.

— א סך האָט מען אויסגעלעגט? — פרעגט איהם טאַמאַראַ.

— נישקשה'דיג! — ענטפערט ער איהר און טהוט א רוק־ארויף דאָס היטעל.

— וויפיעל? — פרעגט איהם טאַמאַראַ. — צעהן מענשען? צוואַנציג? פופציג? הונדערט?...

— נעם העכער! — ענטפערט ער מיט זיין שאַרפער קינדער־שער שטימע.

— צוויי הונדערט? פינף הונדערט?

— נעם העכער!

— טויזענד?

— נעם העכער!

— צוויי טויזענד?

— נאָך העכער!

טאַמאַראַ מיינט, אַז זי האָט צו טהון מיט אַזעלכען, וואָס קאָן נישט צעהלען מעהר פון צעהן. הערט זי אויף מיט איהם צו שמועסען און פאַהרט־צו צו איהר קוואַרטיר, צעצאָהלט זיך מיט'ן איזוואָזטשיק, קלינגט־אָן ביי זיך אויף דער טהיר, און עס קומט אַרויס דאָס קליינע שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען, נאָר אָהן א געלעבטער אויפ'ן פּנים, ווי תמיד, און מיט שטאַרק פערוויינטע אויגען.

— וואָס האָט זיך געטראָפען? — פרעגט זי טאַמאַראַ אונרוהיג.

— אונזער פּאַניטשעל!... — ענטפערט איהר דאָס קליינע שיקסעל און קאָן מעהר נישט רעדען.

און אַז טאַמאַראַ איז אריינגעקומען און געטראָפען אבראַם מאַרקאָוויטש מיט ראָזע'ן מיט אַלע קינדער זיצען אין די זאָקען מיט די טוידטע פּנים'ער אויף דער ערד, האָט זי שוין פערשטאַנען, וואָס דאָ איז, און זיי האָבען איהר שוין איבערגעגעבען אַלס־דינג, אַלסדינג...

* * *

שפּעטער איז זי געוואָהרע געוואָרען, אַז ראָמאַנענקאָ איז פערשוואונדען געוואָרען — מע ווייסט ניט וואוהין... איינינע האָבען

געזאָגט — אַרעסטירט, אייניגע האָבען געזאָגט — אַוועקגעפּאַטשרען...

קאַפּיטעל יב.

פ ו ן צ ע ר א ו ן צ אָ ר ן.

עלענד, פערזאָרגט, צעשרויפּט, צערודערט און פערטראָגען איז טאַמאַרא שאָסטעפּאַל געגאַנגען איבער פּעטערבורג, דורכגעוואָרפען אין די געדאַנקען אַלץ, וואָס זי האָט איבערגעלעבט אין דער דאָזיגער גרויסער טומעלדיגער שטאָדט פון זינט זי איז אַהער געקומען ביז היינטיגען טאָג, — אַלע פּאַסירונגען, אַלע בילדער, אַלע בעגעגענישען, אַלע פּאַרשוינען: זיוזיאַ, ראָמאַנענקאָ, מאַשאַ... נאָר איין בילד, נאָר איין פּאַרשוין איז איהר אַרויסגעפלויגען פון׳ם קאָפּ, גלייך ווי ער וואָלט גאָר קיינמאָל אויף דער וועלט ניט געווען. און דער דאָזיגער פּאַרשוין האָט פון טאַמאַראַ׳ן געטראַכט, עס קאָן זיין, מעהר פון אַלע אַנדערע. דאָס איז געווען דער סטודענט סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש, — און ער איז דאָס איהר איצט געקומען אַקעגען מיט אַ פריינדליך שמייכעל אויף די ליפּען און מיט אַ רויטליכען פאַרב אויף די בעקלעך, וואָס האָבען, אַפּנים, געוואָלט קאָנקורירען מיט די רויטע האָר פון׳ם קאָפּ און מיט׳ן רויטען בערדעל, וואָס סאַשאַ האָט זיך די לעצטע צייט פערלאָזט.

פון סאַשאַ׳ס פּנים איז געווען אַרויסצוזעהען, ווי ווייט צופריעדען און גליקליך דער מענש איז, וואָס ער האָט זיך בעגעגענט מיט דער, וואָס ער זוכט, וואָס ער וויל און וואָס ער בעגעהרט.

— קיינמאָל טרעפט מען אייך ניט אין דערהיים!...

אַזוי זאָגט צו איהר סאַשאַ, און טאַמאַרא איז איצטיגס מאָל צופריעדען, וואָס זי האָט זיך בעגעגענט מיט סאַשאַ׳ן, און זי דערצעהלט איהם אויס, ווי אַ גוטען פריינד, אַלסדינג, וואָס זי האָט איבערגעלעבט פאַר דער צייט: די געשיכטע מיט מאַשאַ באַשעוויטש, וואָס איז געפאַנגען געוואָרען, און די געשיכטע פון איהר איינענעם אַרעסט דערצעהלט זי איהם מיט אַלע איינצעלהייטען

און מיט אַלע קליינינקייטען און מיט אַלע בעגעגענישען און טרע־פעגישען, און די גרויסע טראַגעדיע פונ'ם קליינעם זיוזיא דערצעהלט איהם טאַמאַרא. זי קאָן ניט צוזעהען דעם צער פון דער מוטער. יעדער טאָג זיין דאָרטען אין שטוב קאָסט זי געזונד...

דאָס איז אָבער נישט אמת: נישט דאָס איז די הויפּט־סבה פון איהר דערשלאָגענקייט. די הויפּט־סבה בעדאַרף מען זוכען ער־גיץ אַנדערש... טיעפער... סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש רעדט איהר אויס דאָס הארץ, טרייסט זי, אַז קרבנות מוזען זיין. אָהן קרבנות קאָן מען צו קיין אידעאַל נישט גרויכען... און ער ברענגט איהר טויזענד ראיות, ווי אַלע מאָל, פון דער אידישער געשיכטע, און ער לייענט איהר פאַר אַ גאַנצע לעקציע פון דער אַלטער אידישער היס־טאָריע און לאָזט אויס מיט די ווערטער: די אידעע פון יושר, פרייהייט, גלייכהייט און גערעכטיגקייט — דאָס אַלע שטעהט ביי אונז אַזוי הויך, אַז אפילו אין די תפלות ווילען די אידען איינרע־דען גאָט, אַז ער פיהרט זיין וועלט מיט יושר און מיט גערעכטיג־קייט; און וואָס פאַר אַ געטליכע גערעכטיגקייט וואָלט דאָס געווען, ווען ניט אַלע מענשען זאָלען זיין גלייך?

ווי בוימעהל האָט זיך סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש צעגאָסען אין זיין רעדען מיט פריילין שאָסטעפּאַל. עס האָט זיך איהם אויסגע־דאַכט, אַז שוין לאַנג האָט זי נישט אויסגעהערט איהם מיט אַזאַ אינטערעס, ווי היינט. טאַמאַרא האָט איהם דוקא איצטיגס מאָל געהערט אַ סך ווינציגער ווי אַלע מאָל; אַצינד איז איהר קאָפּ גע־ווען דוקא ווייט פון דאַנען... מיט איין אויהער האָט זי אויסגעהערט דעם דאָזיגען סטודענט, דעם פערברענטען אידישען נאַציאָנאַליסט— און האָט איהם מקנא געווען, אַזוי ווי זי האָט מקנא געווען איהר חבר'טע מאַשאַ באַשעוויטש, וואָס יענע איז אַ טהוערין, און זי נישט...

אין דער גאַנצער צייט, וואָס די יונגע לייט האָבען זיך געפונען אין פּעטערבורג, האָבען זיי זיך זעלטען־ווען בעגעגענט, און אַז זיי האָבען זיך בעגעגענט, האָט טאַמאַרא קיין צייט ניט געהאַט צו

פערברענגען מיט סאשא'ן מעהר אלס א האלבע שעה. און אלע מאל האט זיך סאפראנאוויטש אומגעקעהרט צו זיין טעמע: אידענטום, די אידישע היסטאריע, די אידישע שפראך. דערהויפט פלעגט ער איהר שטענדיג פירהאלטען, למאי זי לערנט ניט קיין אידיש. „פאר וואס לערנען מיר אלע פרעמדע שפראכען, — פלעגט ער צו איהר טענה'ען — נאר מיט אונזער איינען לשון שעמען מיך זיך?"... טאמארא פלעגט איהם דערויף ענטפערען מעהר ניט נאר אויף אפּ־טשעפּען זיך: וואו קאן זי דא, אין פעטערבורג, לערנען אידיש? ווער וועט זיך אונטערנעמען?... „לאז זי נאר זאגען — ענטפערט איהר דערויף סאפראנאוויטש — לאז זי נאר זאגען, אז זי וויל לערנען די שפראך, וועט זיך שוין געפינען אזעלכער, וואס וועט מיט איהר לערנען"...

קוים וואס מע שטויסט זיך, אז דאס מיינט ער זיך! איז אבער טאמארא שטענדיג פערנומען... ניטא קיין צייט... געשעפטען... „פ ר ע מ ד ע ג ע ש ע פ ט ע ן" — רופט עס אן סאפראנאוויטש און ברענגט איהר א פסוק פון שיר־השירים:

שמוני נוטרה את הכרמים —
כרמי שלי לא נטרתי...

„מע האט מיך געמאכט פאר א היטערין איבער וויינגערטנער — מיין אייגענעם וויינגארטען האב איך ניט פערהיט"...

דעם דאזיגען פסוק האט ער איהר איבערגע'חזר'ט עטליכע מאל, אזוי אז זי האט דאס שוין אויסגעלערענט אויסווענדיג.

טאמארא האט ליעב געהאט אפשפעטען פון דעם רויטען סטודענט, דעם פערברענטען נאציאנאליסט. זאגט זי צו איהם אויך איצט מיט א געלעכטער:

— ווי אזוי זאגט איהר דארט? „מע האט מיך געמאכט פאר א היטערין אויף פרעמדע גערטנער — מיין אייגענעם גארטען האב איך פערלאזט"...

— ניט איך זאג, — ענטפערט איהר סאפראנאוויטש — דאס האט געזאגט אמאל שלמה המלך אין זיין שיר־השירים. אך,

פריילײן שאַסטעפּאַל! עס װאָלט שױן צײט געװען, איהר זאָלט אַביסעל בעסער װיסען אונזערע אײגענע ליטעראַרישע װערטהען... װילט איהר, װעל איך אײך עפּיס װײזען אַ זאַך, װאָס װעט אײך געפעלען. דאָס איז אַ פּאָעמע, אַ בלוטיג געזאַנג, נו, אַ פּאָגראָם־ליעד פון... פון אײנעם אַ בעריהמטען אידישען דיכטער... איך װעל עס אײך לײענען אין אונזער אַלטער קלינגענדיגער שפּראַך — און טאָקי באַלד איבערזעצען עס אײך, איהר זאָלט עס פערשטעהן.

און סאַשאַ כאַפּראַנאָװיטש װאַרט ניט ביז מע װעט איהם שטאַרק בעטען, נעמט אַרױס פון בוזעם־קעשענע עטליכע בלעט־לעך, אױסגעריסען פון אַ ביכעל, און לײענט הױך, אױף אַ קול, די שטאַרקע מעכטיגע סטראָפען פון שטאַרקען מעכטיגען ליעד, װאָס האָבען ניט (אַזױ מײנט כאַפּראַנאָװיטש) קײן גלײכען אין דער װעלט־פּאָעזיע, אין דער שענער קלינגענדיגער שפּראַך, װאָס האָט ניט (אַזױ מײנט כאַפּראַנאָװיטש) איהר גלײכען אין דער װעלט־ליטעראַטור! און ער שפּריצט בשעת ער לײענט, און ער זעצט־איבער איטליכס װאָרט צוליעב טאַמאַראַ׳ן, און ער מאַכט מיט די הענד, אַפּנים, זי זאָל בעסער פערשטעהן, און ניט אײן פער־בײגעהער שטעלט זיך אָפּ אױפ׳ן טראָטואַר בעטראַכטען דאָס פּאָרעל.

...פון שטאָהל און אײזען, קאַלט און האַרט און שטום,
שמיעד־אױס אַ האַרץ פאַר זיך, דו מענש, און קום!
קום געה אין שחיטה־שטאָדט, זאָלסט זעהען מיט דײנע אױגען,
זאָלסט אָנטאַפּען מיט דײנע אײגענע הענד,
אױף צױמען, סלופּעס, טױערען און װענד,
אױף שטײנער פון דער גאַס, אױף אַלע העלצער,
דאָס שװאַרץ־פערטריקענט בלוט מיט די נעהירען
פון דײנע ברידער׳ס קעפּ און העלזער.
און אומבלאָנזען זאָלסט דו צװישען חורבות,
דורך װענד צעבראָכענע מיט אױסגעקרימטע טהירען,
פערבײ צעשטירצטע אױװענס, האַלבע קױמענס,

ענטבלויזטע שווארצע שטיינער, האלב־פערברענטע ציגעל,
וואו פייער, האק און אייזען האבען נעכטען
אויף דער בלוט־חתונה א ווילדען טאנץ געשפיעלט...

טאמארא שאסטעפאל הערט זיך איין אין די ווערטער. איהרע שענע גרויסע שווארצע אויגען זענען ערנסט. און סאשא מישט־איי־בער א בלעטעל פון דער בלוטיגער פאעמא און לייענט ווייטער מיט דעם זעלבען נוסח און מיט נאך מעהר היטץ:

... אנטלויפסט? אנטלויף!
בעהאלט זיך אין א הויף!
אומזיסט!...
אט איז א בערגעל מיסט!
דא האט מען צוויי געטוידט: א אידען מיט א הונד...
אין מיטען הויף האט נעכטען זיי איין האק געקעפט,
און היינט האט זיי אהער איין שוויין פערשלעפט,
געשנארכט, געגריבעלט זיך אין זייער אויסגעמישטען בלוט...
שא, מארגען וועט א פרישער רעגען קומען
און אפשווייינקען דאס בלוט אין רינשטאק, ס'זאל ניט שרייען
צום הימעל „גוואלד!" פון מיסט ארויס; און אפשר
איז שוין דאס איינגעזונקען אין דעם תהום דעם שטומען
און זויגט די דערנער אן ביי א פלויט א קרומען,
און מארגען וועט די זונן, ווי היינט, ווי נעכטען,
ווי אלע טאג, א ליכטיגע ארויסגעהן
פון מזרח זייט, געמינערט ניט א האר נישט,
און שא, און שטיל, און גלייך ווי גאר נישט...

און טאמארא'ס שענע שווארצע גרויסע אויגען ווערען נאך גרעסער און נאך שענער, און זי דערמאנט זיך אינ'ם „זונטאג", וואס דא אין פעטערבורג, וואס זי אליין האט איהם ניט בייגע־וואהנט, נאר אנגעהערט זיך פון אנדערע, און זי רופט זיך אן צו סאשא'ן:

— ווי אזוי הייסט ער, אייער פאעט?

— מ י י ן פּאָעט — ענטפערט איהר סאשא מיט א ביטער שמייכעלע — הייסט ביאַליק, חיים נחמן ביאַליק.

— אָט דער ביאַליק איז אַ פּאָעט! אַ דיכטער!... אנו, לייענט נאָך אַביסעל.

אודאי דאַרף מען סאשא סאפּראַנאָוויטש בעטען, ער זאָל לייע־נען ביאַליקען נאָך אַביסעל! סאשא טהוט איהר די טובה, מישט נאָך אַ בלעטעל פון דער דאָזיגער בלוטיגער פּאָעמאַ און לייענט ווייטער:

און דו פערררייסט דעם קאָפּ — ניטאָ קיין הימעל!
אַ דאַך, אַ שטומער דאַך מיט שוואַרצע שינדלען;
אָט הענגט אַ שפּין — געה פרעג דעם גרינעם שפּין,
ער האָט אַלסדינג געזעהען, ער איז איין עדות,
איין לעבעדיגער עדות אויף דעם בוידעם.
לאָז ער זשע דיר דערצעהלען אַלע מעשיות:
אַ מעשה פון אַ בויך מיט פעדערען געפילט,
פון נעזלעכער מיט נעגעל, קעפּ מיט האַמערס,
פון מענשען נאָכ'ן קוילען, קאָפּ אַראָפּ, ווי גענז,
צום באַלקען פונ'ם בוידעם אויפגעהאַנגען,
און פון אַ קינד איין איינגעשלאָפענס מיט זיין מאַמעס
צעשפּאָלטענער און טוידטער ברוסט אין מיילכען,
און נאָך אַ קינד אַ לעבעדיגס צעריסען
אין איינעם מיט זיין לעצטען שריי אויף צווייען —
אַ האַלבער מאַ...!

און טאַמאַראַ דערמאָנט זיך אין זיוזיאַ'ס טוידט, וואָס די אַל־טע ניאַניאַ האָט איהר דערצעהלט, און עס שטעלען זיך איהר טרע־רען אין די אויגען. און סאשא מישט איבער נאָך אַ בלעטעל פון דער בלוטיגער פּאָעמאַ און לייענט ווייטער:

אַרויס־קריך, מענש, קום ווייטער, כ'וועל דיר ווייזען
בעהאַלטענישען — שטאַלען פון חזירים,
און זעה מיט דיינע אויגען אַלע מיסטען,

וואו דיינע ברידער, חשמונאים׳ס יורשים,
די אייניקלעך פון אייביגע קדושים,
אין יעדער לאָך צו דריי מנינים האָבען
אין יענעם שהיטה־טאָג זיך אויסבעהאַלטען...
איצט געה אַראָפּ אין טהאָל, דאָרט גרינט אַ גאָרטען,
אין גאָרטען שטעהט אַ שטאַל, די טוידטע שטאַל, —
עס ליגען דאָ אין שטאַל צעוואָרפען רעדער,
צעבראָכענע, מיט בלוט און מאַרך פערשפריצט,
מיט שפּיצען אָפענע און אויסגעשטרעקטע,
ווי פינגער מערדערישע צו עמיצענס אַ האַלז.
וואַרט־אויס, פאַרנאַכט, ווען פייערדיג און בלוטיג
וועט אונטערגעהן אין מערב־זייט די זונן —
זאָלסט דו זיך שטיל אַריינ׳גנב׳ענען אין שטאַל
און ווער פאַרפאַלען דאָרט אין תהום פון שרעק...

— נו, און ווייטער? קיין איינציגער ליכטיגער שטראהל? קיין איינציגער פרייליכער אַקקאָרד? קיין ברעקעל האָפנונג אויף מאָר־גען?...

אזוי זאָגט טאַמאַרא שאָסטעפּאַל צו סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש. אָנשטאָט צו ענטפערען איהר, מישט ער איבער נאָך אַ פּאָר בלעט־לעך פון דער בלוטיגער פּאָעמאַ און לייענט ווייטער:

און מאָרגען געה אַרויס אין גאַס, בן־אדם,
און זעה אַ מאַרק, אַ מאַרק פון לעבעדיגען בראַכוואַרג!
דערשלאָגענע, האַלב־טוידטע מענשען־ווערים,
צעבראָכענע און אויסגעקרימטע רוקענס,
פערוויקעלטע אין שמאַטעס הויט און ביינער,
מיט קינדער וויסטע קאַליקעס, מיט ווייבער,
צום טוידט פערמאַטערטע און איינגעדאַרטע,
אַ היישעריק, סוף־זומערדיגע פליגען,
בעפאַלען טיר און טויער, אַלע פענסטער,
בעלאַגערען די שוועלען פון הייזער

און שטרעקען־אויס, געלערענטע־צו־בעטלען, קרומע הענד
מיט אויפגעדעקטע רינענדיגע וואונדען,
און יעדערער שרייט־אויס זיין פעקעל סחורה,
פעררייסענדיג די לויזע אויגען צו די פענסטער,
און קנעכט, ווי הינד געשלאָגענע צום בעל־הבית׃
א גראָשען פאַר א וואונד! א גראָשען פאַר אַ גרינד!
א גראָשען פאַר א טאָכטער א געשענדעטע!...

— אָט דאָס איז דער טרייסט? א שענע פערספעקטיווע! א גלענצענדע צוקונפט פאַר א פאָלק! — זאָגט טאַמאַרא. און סאַשא לייענט ווייטער:

צום בית הקברות מיט די טאָרבעס, שלעפער!
אהינצו געהט, גראָבט־אויס די ווייסע ביינער
פון אייערע קדושים'ס פרישע קברים.
שטאָפּט אָן די טאָרבעס, יעדערער זיין טאָרבע,
און לאָזט זיך אין דער וועלט אריין, און שלעפּט זיך
פון שטאָדט צו שטאָדט, וואו ערגיץ א יריד,
און אונטער אַלע פרעמדע הויכע פענסטער
זינגט הייזעריגע בעטלערשע ניגונים — — —

— שוין זשע קיין שום האָפנונג אויף שפּעטער, אויף אמאָל? שוין זשע קיין שום וואונק אויף נקמה?

אזוי זאָגט טאַמאַרא שאָסטעפּאַל, און די גרויסע שענע אויגען איהרע ברענען... און סאַשא, אָנשטאָט צו ענטפערען איהר, מישט ער איבער נאָך א בלעטעל פון דער בלוטיגער פּאָעמע ביאַליק'ס און לייענט ווייטער:

...א וויסטער מדבר איז זיין האַרץ געוואָרען;
קיין איינציג גרעזעל האָס, קיין קערנדעל נקמה!
דו הערסט? זיי קלאַפּען זיך אין ברוסט „אָשמנו"!
זיי בעטען, א י ך זאָל ז י י די זינד פערגעבען...
צי זינדיגט דען א שאָטען אויף די וועגד —
א שאַרבען א צעבראָכענער, א טויטער וואָרעם? —

וואָס בעטען זיי? וואָס שטרעקען זיי די הענד?
א פ ו י ס ט וואו איז? וואו איז אַ גרויסער ד ו נ נ ע ר,
וואָס זאָל זיך אָפּרעכענען פאַר אַלע דורות,
און איינלעגען די וועלט, צערייסען הימלען,
מיין שטוהל, מיין כסא־כבוד איבערקעהרען!...

— אַ? דאָס איז ווערטער!—רופט אויס טאַמאַראַ מיט בעגייס־טערונג. — אייער ביאַליק איז אַ דיכטער! אַ גרויסער דיכטער!!

— מ י י ן ביאַליק איז אויך א י י ע ר ביאַליק! — זאָגט איהר סאַשאַ. און דאַ ציהט זיך אַוועק ביי זיי אַ שמועס, וועגען דאָס אידישע פאָלק און וועגען זיינע האָפנונגען, און וועגען זיינע אויסזיכטען, און וועגען זיינ׳ע נביאים, און וועגען משיח׳ן.

— גלויבט איהר אין משיח׳ן אויך? — פרעגט איהם טאַמאַראַ.

— געוויס! — ענטפערט איהר סאַשאַ און איז גליקליך, וואָס ער האָט אַ טהעמאַ צו דיסקוטירען מיט טאַמאַראַ׳ן, און ער גיט איהר צו פערשטעהן, וואָס ער מיינט משיח, און ערקלעהרט איהר, פאַר וואָס משיח קאָן נישט קומען. ער וויל זי איבערצייגען, אַז אין אַזאַ צייט, ווען אין אַ פאָלק קומען פאַר אַזוי פיעל שפּאַלטונגען, קאָן נישט קומען משיח. משיח קאָן קומען נאָר דעמאָלט, ווען אַלע זאָלען איהם וועלען הערען און אַלע זאָלען איהם וועלען פערשטעהן... משה רבינו, צום ביישפּיעל, קאָן איצט ביי אידען נישט אויסנעמען דערפאַר, ווייל עס עקזיסטירט ניט קיין גאַנץ אידיש פאָלק, וואָס זאָל זיין פעראייניגט און וואָס זאָל פערשטעהן, אַז נאָר אין דער פער־איינגונג איז זיין קראַפט...

און סאַשאַ איז צופריעדען מיט זיך אַליין און מיט זיין גלענ־צענדער רעדע, און ער איז זיכער, אַז איצטיגס מאָל האָט איהם געגאַלטען מעהר ווי אַלע מאָל, און ער איז איבערצייגט, אַז טאַ־מאַראַ האָט איהם געהערט און ער האָט אויף איהר געווירקט, און ער פיהלט נישט קיין פראָסט, און ער שפּירט נים, אַז עס האָט זיך אויפגעהויבען אַ ווינד פון דער „ניעוואַ“, וואָס ברענט דאָס פנים, סמאַלעט די נאָז און קריכט אין די ביינער אַריין, און ער בעמערקט

נישט, אז זיי ביידע שטעהען ביי דער טהיר פון טאמאראַ׳ס קוואר־טיר, און ער זעהט זיך אַרום ערשט דעמאָלט, ווען טאמאראַ טהוט אַ ציה ביי׳ם גלעקעל.

— קומט אריין, איהר זענט איין איבערגעפרווירענער! — זאָגט צו איהם טאמאראַ און בעשענקט איהם מיט אַ קוק פון איהרע שע־נע שווארצע אויגען, און עס ווייזט זיך איהם אויס, אַז א ז ו י האָט נאָך אויף איהם טאמאראַ קיינמאָל ניט געקוקט...

* * *

עס איז שוין געווען ניט פריה, אַז פאשא סאפראנאָוויטש האָט זיך געשליטעלט אהיים איבער׳ן סקריפּעדיגען גלאַנצענדיגען שניי, אויף די שען־בעלייכטע גאַסען פון פעטערבורג. פון דער „ניעווא“ האָט געבלאָזען אַ קאַלט שניידענדיג ווינטעל, וואָס האָט דעקוטשעט מעהר ווי דער ברענענדיגער פראָסט, צו וועלכען די מענשען זענען דאָרטען געוואָהנט געוואָרען. פאשאַ׳ס רויט פנים איז געוואָרען בלוי און די אויהערען האָבען געסמאָלעט. די נאָז האָט אויך גענוג גע־ליטען פון קעלט, און עס האָט נישט געהאָלפען קיין רייבען און קיין פערשטעלען זיך און קיין הילען זיך אינ׳ם וואַרעמען שמויסען קעלנערעל פונ׳ם וואַרעמען ווינטערדיגען פּאַלטאָ. נאָר וואָס פאַר אַ ווערטה האָט דאָס אַלץ געהאַט ביי דעם גליקליכען מענשען אַקעגען איין וואַרעמען גוטען קוק פון טאמאראַ׳ס שענע גרויסע שווארצע אויגען, וואָס איז געווען גענוג אויף צו פערטרייבען דעם שאַרפּס־טען ווינד, אויף אָפּצושוואַכען דעם גרעסטען פראָסט?... פאשאַ האָט איבערגע׳חזר׳ט ביי זיך נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל איטליכס וואָרט, וואָס טאמאראַ האָט איהם היינט געזאָגט, דערמאָנט יעדע בעוועגונג איהרע, יעדען קוק, — און עס האָט זיך איהם אויסגעווי־זען, אָדער ער האָט זיך געוואָלט איינרעדען, אַז קיינמאָל איז נאָך צו איהם טאמאראַ נישט געווען אַזוי גוט, אַזוי פריינדליך און אַזוי צוגעלאָזט און נאָהענט, ווי אַצינד, און ער האָט אָוועקגעפיהרט פון דאָרט איצטיגס מאָל אַזוי פיעל האָפנונג, ווי נאָך קיין מאָל נישט ביז אַהער!...

סוף פונ׳ם ערשטען טייל.

צווייטער טייל.

קאפּיטעל א.

טאַטעס און קינדער.

אינ׳ם כאַמע אַנהויב פון אונזער ראָמאַן, אין קאַפּיטאַל א, האָ־
בען מיר איבערגעלאָזט איציקעל שאַסטעפּאַל און זיין ווייב שיווקע,
און אויך דעם אַפּטייקער סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש, ארויסקוקען
אויף זייערע קינדער, אויף טאָמאַרא׳ן און אויף סאַשאַ׳ן, וואָס זענען
געפאָהרען אויף פּסח אהיים.

— טאָמער וואָלסט דו זיך דורכגעפאָהרען אויפ׳ן וואָקזאַל?...
אַזוי זאָגט שיווקע צו איהר מאָן איציקעל שאַכטעפאַל און קוקט
אויפ׳ן זייגער.

— ס׳אַ משל! נו, וואָס זשע וועט זיין? וועט די טאָכטער,
הייסט דאָס, פריהער קומען? וואו איז דער שכל? — אַזוי ענט־
פערט איהר אָפּ דער מאָן מיט אַ היבשער פּאָרציע ביטערניש, ווי
געוועהנליך אַ מאָן, בשעת ס׳איז איהם נישט גוט אויפ׳ן הארצען.
און טאַקי באַלד לעגט ער זיך איבער ביי זיך אין קאָפּ, אַז אפשר
איז דאָס אַ פּלאַן, ער זאָל זיך טאַקי דורכפאָהרען צו דער באַהן.
וואָס וועט ער אָנווערען? און ער נעמט אויף זיך דעם אויבערראָק
מיט׳ן שירם און לאָזט זיך געהן.

— וואוהין איז? — פרעגט איהם שיווקע.

— אין ערגיץ נית. — ענטפערט איהר דער מאָן. — איך רע־
כען זיך דורכפאָהרען אויף אַ ווייל׳ע צו דער באַהן, זעהען וואָס איז
די מעשה, וואָס אַזוי שפּעט...

— האָב איך דאָך דיר נאָך פריהער געזאָגט דאָס אייגענע!

— ס'אַ משל! נו, אם כן, אַז דו האָסט געזאָגט, איז וואָס? וואָס האָב איך דאָ פאַרשפּעטיגט?

און איציקעל שאָסטעפּאָל חאַפּט אַ דראָזשקע און לויפט צו דער באַהן.

דאָס זעלבע האָט געטהאָן אויך דער אַפּטייקער סאַפּראָנאָוויטש, נאָר אָהן ישוב הדעת מיט'ן ווייב, פּשוט מהמת דעם, וואָס ער איז שוין פופצעהן יאָהר איין אַלמן. אונזער אַפּטייקער, ווי ער אַליין זאָגט אויף זיך, איז ניט פון די אידעלעך, וואָס לויפען התונה האָבען דאָס צווייטע מאָל: ערשטענס, האָט ער קיין צייט ניט; צוויי־טענס, איז דאָ אין שטאָדט נישטאָ פאַר איהם קיין גלייכען; און דריטענס, אויף וועמען וועט ער לאָזען די אַפּטייק?

אַז איציקעל שאָסטעפּאָל איז געקומען אויפ'ן וואָקזאַל, האָט ער שוין געטראָפען דעם אַפּטייקער אַרומשפּאַציערען מיט'ן שטעקעלע אין די הענד און מיט די בלויע ברילען אויף די אויגען, נאָר ער האָט זיך געמאַכט, ווי ער בעמערקט איהם ניט, און האָט זיך גענומען אויסגלייכען זיין זייגער מיט'ן גרויסען זייגער וואָס אויפ'ן וואָקזאַל. דאָס זעלבע האָט געטהאָן אויך דער אַפּטייקער; ער האָט אויך אַרויסגענומען זיין גאָלדענעם זייגער און האָט זיך אַוועקגע־שטעלט אַקעגען דעם וואָקזאַל־זייגער, געקוקט דורך די בלויע ברי־לען אַרויף און אַראָפּ, בעמערקט, אַז זיין גאָלדענער זייגער לויפט כמעט אויף אַנדערטהאַלבען מינוט. דאָס אייגענע האָט בעמערקט אויך שאָסטעפּאָל אויף זיין זייגער, אַז ער לויפט אויף כמעט פינף מינוט. די עטליכע מינוט אונמערשיעד האָבען אַרויסגערופען צוויי־שען אונזערע צוויי שכנים איין אומגעריכטען געשפּרעך, וועלכען מיר געבען איבער פּינקטליך, נאָר מיר קאָנען נישט זאָגען גענוי, ווער פון די צוויי האָט אָנגעהויבען צו רעדען דער ערשטער.

— קיינמאָל נישט געגלויבט, אַז מיין זייגער לויפט.

— איך אודאי נישט!

— אַ חידוש, מיין זייגער געהט ריכטיג נאָכ'ן שטאָדט־זייגער.

— אפנים, פערשפעטיגט דער פאיעזד?
— ווי קומט דאס, דער שנעל־צוג זאל פערשפעטיגען?
— עס מאכט זיך... איהר ווארט אויף עמיצען?
— און איהר?...

אוןביידע פאטערס לעגען אריין די זייגערס אין די טאשען, צעגעהען זיך, איינער אהער און דער אנדערער אהין, געפינען נישט מעהר קיין שמועס־מאטעריאל.

מאהלט אייך, עס רעדט זיך נאר אזוי. זיי זאלען װעלען, זיי זאלען ניט זיין קיין גדלנים און קיין עקשנים, װאלטען זיי שוין געפונען מאטעריאל אויף צו רעדען. יעדער פון זיי װאלט שוין געהאט װאס צו דערצעהלען און צו דערצעהלען. יעדער פון זיי האט געהאט א הארץ פול מיט װעהטיגען, װאס האבען זיך געבעטען ארויסגעזרעדט צו װערען, אויסגיסען זיך, נאר יעדען פון זיי איז ניט אנגעשטאנען דאס צו טהון פריהער פאר'ן צװייטען.

„װאס פאר א מחותן איז מיט מיר אט דער ארעמער אפטייקער?" — האט זיך געטראכט שאסטעפאל און געמאכט מיט'ן שירם.

„איך האב פיינט אט דעם אידאש מיט'ן שירם און מיט די שװארצע אויגען, װאס קוקען גלייך אין דער נשמה אריין!" — האט זיך געטראכט סאפראנאװיטש דער אפטייקער. און ביידע האבען זיי שפאציערט איבער'ן ברייטען װאקזאל, דער אהער און דער אהין, איטליכער מיט זיין „פעקעל", פערבארגען טיעף ביי זיך אין הארצען.

אין װאס, אשטייגער, האט געקאנט בעשטעהן איציקעל שאסטעפאל'ס „פעקעל", אז די געשעפטען זיינען, ברוך־השם, געהען גוט? ער האט היינטיגען װינטער געהאט א װאהלע טורמע, דאס הייסט, ער איז, חס ושלום, ניט געזעסען אין טורמע, ער האט נאר צונעשטעלט אהין פראװיאנט, און האט אנגעטראפען אויף א גוטען סמאטריטעל, א „גוי װאס נעמט א קערבעל"... היינט האט ער צוגעשטעלט האלץ אין די קאזארמעס, דאס איז אויך געװען קיין מעשה ניט פון א „פאדריאד". איז אבער „קאזנא" — צופיעל הענד און

אַלע נעמען: דער „אונטער" נעמט, דער „אָבער" נעמט, דער קאַפּיטאַן נעמט, דער קאָמאַנדיר נעמט, דער אַדיוטאַנט נעמט, דער גענעראַל נעמט · נעמען זאָל זיי די חלירע, וואָרום לאָ די זיי נעמען צו דאָס געלד, נעמען זיי נאָך אַרוים דאָס געזונט, — „קאַזנאַ"... היינט האָט ער געהאַט אַ פּאָר עסקים'לעך, לאָדענישען. איציקעל שאַבטעפּאַל, דאַרפט איהר וויסען, איז אַ איד, וואָס האָט ליעב זיך לאָדען מיט דער וועלט. בעת ער מאַכט אַ געשעפט, מאַכט ער דאָס לכתחילה אַזוי, אַז ער זאָל קאָנען נאָכדעם לאָדען זיך. אַז ער שרייבט אַ קאָנטראַקט, פערדרעהט ער איהם און פערפּלאָנטעט זיך אַליין טאַקי, נאָר אַזוי, אַז קיין צעהן אַדוואָקאַטען קאָנען איהם נאָכדעם ניט אַרויספּלאָנטען. איין אַדוואָקאַט האָט איהם אַמאָל געפרעגט: — „פּאַני שאַסטעפּאַל! דאַרפט איהר שרייבען אַליין דעם קאָנטראַקט און קומען נאָכדעם צו מיר, איך זאָל אייך אויספּלאָנטען, אַמעהר, קומט מען לכתחלה צו איין אַדוואָקאַט, וועט ער אייך שרייבען דעם קאָנטראַקט אַזוי, אַז איהר וועט פערשפּאָרען נאָכדעם לאָדען זיך!"

דערויף ענטפערט איהם שאַסטעפּאַל גאַנץ ערנסט:

— שרייבען אַ קאָנטראַקט ביי איין אַדוואָקאַט קאָסט געלט.

— און לאָדען זיך קאָסט קיין געלט ניט?

— וואָס זאָל איך טהון? איך מוז דאָך ראַטעווען מיין געלט!

אַזוי ענטפערט איציקעל שאַסטעפּאַל און „ראַטעוועט" זיין געלד, דאָס הייסט, עס קאָסט איהם אָפּ דריי מאָל אַזוי פיעל, ער ווערד אָפּט בדיל הדל, פערלירט טויזענדער, לאָדט זיך אָפּ יאָהרען־לאַנג, קוילעט זיך אויף מעסערס, אום צו געווינען אַ פּראָצעס, און דאָס פערשאַפט איהם חיות אויף לאַנג! נצחון, אַמביציע — איז אַ גרויסע זאַך! פאַר זיין אַמביציע וועט אייך איציקעל שאַסטעפּאַל געהן ביז'ן האַלז אין בלוט! זיינס זאָל איבערגעהן — דאָס איז נישטאָ. איציקעל קאָן זיך בעריהמען, אַז איהם האָט נאָך קיין מענש נישט גובר געווען. דער איינציגער מענש אויף דער וועלט, וואָס האָט איהר גובר געווען, איז טאַמאַראַ!... נאָר וואָס זאָל מען טהון?

א טאָכטער און א בת יחידה, און נאָך א גערעטענע דײַטשע, און ליעב האָט ער זי דאָס חיות מיט דער נשמה, ממש עד כלות הנפש! ווי־פיעל מאָל האָט ער זיך שוין אויפגעחאַפּט אין דער פריה פונ׳ם שלאָף מלא גזלן און געהייסען פאַקעווען דעם טשעמאָדאַן.

— וואוהין איז? — פרעגט איהם שיווקע.

— קיין פעטערבורג!... וואָס פאַר א זיצען דאָרט? וואָס פאַר שטודיערען? וואָס פאַר קורסען? וואָס פאַר מעדיצין? וואָס פאַר דאָקטוירים? נאַ דיר שוין מיידלעך דאָקטוירים! טאָמער איז קאַרג!?

אזוי טענה׳ט איציקעל שאָסטעפּאַל צו זיין ווייב שיווקע, גלייך ווי זי וואָלט דאָ געווען דער גאַנצער חייב, און ער היצט זיך און ער שמיצט זיך אזוי לאַנג, ביז ער זעצט זיך אוועק שרייבען איהר א בריעף, אוים׳לומר׳ן אזוי, אז זי זאָל איהם האָבען צו געדענקען. און נעמט ער נאָר די פּען אין האַנד, און שטעלט ער נאָר אוועק די ערשטע צוויי ווערטער: „בתי היקרה — טייערע טאָכטער“, אזוי געהט איהם אָפּ דער כעס, און ער דערצעהלט איהר, ווי ליעב און טייער זי איז איהם, ווי שטאַרק ער בענגט נאָך איהר, און זי זאָל איהם, למען השם, שרייבען פון איהר געזונד, און וואָס איהר פעהלט, און טאָמער דאַרף זי געלד... און עס ציהט זיך ביי איהם אזוי ווי האָניג, און עס גיסט זיך ביי איהם אזוי ווי בוימעהל, און די געפיהלען פונ׳ם האַרצען פליסען, פליסען — א מאָדנער פאָטער אָט דער איציקעל שאָסטעפּאַל!

יאָ, א מאָדנער פאָטער! עס ברענט אין איהם אודאי א פייער, וואָס ער, איציקעל שאָסטעפּאַל, דאַרף זיין איצט אויפ׳ן וואָקזאַל גלייך מיט דעם אפּטייקער און ארויסקוקען אויף זיין קינד, וואָס פאָהרט אודאי אינאיינעם מיט׳ן אפּטייקער׳ס קינד פון איין שטאָדט, זיצען אודאי אין איין וואַגאָן און שמועסען!... פון וואָס קאָנען זיי שמועסען? אפשר זענען זיי שוין אזוי שטאַרק בעקאַנט, אז מע שמועסט שוין גאָר וועגען א שדוך?... א קשיא אויף היינטיגע קינ־דער!... און עס בעשלאָגט איהם אזש א שוויים פון דעם געדאַנק,

און ער הויבט אָן שפּאַנען נאָך גיכער און מאַכען מיט'ן שירם נאָך שטאַרקער, און ער טראַכט זיך:

— ווי קומט צו מיר אַזאַ טאָכטער?...

* * *

די זעלבע קשיא, וואָס איציקעל שאַסטעפּאַל האָט געפרעגט אויף זיין קינד, האָט סאָלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש געפרעגט אויף זיין קינד:

— ווי קומט צו מיר אַזאַ זוהן?

דעם אַפּטייקער'ס געשעפטען געהען אויך ניט שלעכט. די אַפּ־טייק האָט זיך איהם שוין לאַנג אויסגעצאָהלט, און ער קאָן שוין אַפּלעגען אַמאָל איין איבעריג קערבעל אין באַנק, און ער קלערט שוין וועגען אַ הייזעל איין אייגענס, טאַקי ניט ווייט, אויף דער זעלבער וואַסילטשיקאָווער גאַס. דאָס הייזעל געהערט צו איין אַל־טער מויד אַ כריסטין, וואָס קומט אריין צו איהם אין אַפּטייק כמעט אַלע טאָג מיט אַ גרויסען הונד („העקטאָר“ רופט מען דעם הונד). קויפט אַ נאַרישקייט פאַר פינף גראָשען און רעדט־אָפּ אַ האַלבע שעה און אַמאָל נאָך מעהר. זי רעדט איהם צו, ער זאָל קויפען איהר שטוב מיט'ן גאָרטען, זעהר אַ טייערער גאָרטען, — וואו איז נאָך דאָ אַזאַ גאָרטען מיט אַזעלכע וויינשעל און מיט אַזעלכע בארען, מיט אַזאַ קעלער, מיט אַזעלכע שטאַהלען, ווי ביי איהר?

סאָלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש האָט ליעב סאַשאַ'ן און האַלט זיך מיט איהם גרויס, פערגעטערט איהם און פערשטעהט איהם ניט... ער שרייבט זיך איבער מיט זיין זוהן וועגען אַלסדינג און האָט פון איהם זעהר אָפטע בריעף, זעהר שענע בריעף, אָבער אַזעלכע מאָדנע בריעף, וואָס ער פערשטעהט זיי ניט. סאַפּראָנאָוויטש פערשטעהט ניט זיין זוהן. ער האָט שוין לאַנג געוואָלט ארויסבעקומען פון איהם, וואָס איז דאָס, וואָס ער האַלט זיך אַזוי פעסט אין אידישקייט? וואָס איז דאָס? צי איז דאָס ביי איהם אַ רעליגיעזע איבערצייגונג? צי איז ער פרום געוואָרען? אויב אַזוי, איז דאָס נישט מעהר ווי אַ פּסי־

כאז (ער האט נישט געוואלט אנרופען דאס מיט'ן נאמען „משוגעת"). האט איהם דערויף סאשא בערוהיגט, אז עס האט ניט צו טהון מיט רעליגיע, נאר מיט נאציאנאל־געפיהל, מיט ליעבע צום פאלק, מיט אמת'ען ריינעם פאטריאטיזם...

א פערקעהרטע וועלט געווארען! סאלאמאן סאפראנאוויטש, וועלכער האט זיך אזוי פיעל געפלאגט איבער בילדונג, געלעגען ער־גיץ ביי זיינע פינסטערע פאנאטישע עלטערען אויף א בוידעם און געשטודיערט לאטיין, אנטלאפען פון דער היים א בארוויסער, געהונ־גערט און אפגעגעבען עקזאמען אויף פארמאציע, קוים דערלעבט ווערען א פראוויזאר, פריהער גוט פערשווארצט געווארען איידער מע האט איהם צוגעלאזט צום עקזאמען, און איצט, אז גאט האט איהם געהאלפען, ער איז שוין איין אפטייקער, מיט א נאמען, מיט א רענאמע, פערקעהרט צווישען כריסטען (פון אידען אנטלויפט ער), דארף ער, סאפראנאוויטש, האבען א זוהן, וואס שרייבט איהם אזעלכע בריוולעך:

„ליעבער פאטער! — שרייבט סאשא אין איינעם פון זיינע בריוולעך צום פאטער. — דו מוזט אנגעמען, אז די צייטען בייטען זיך. די ראלע פון זינגען „מה יפית" פאר'ן פריץ איז אריבער! די מאדע פון קריכען אויף די קניע פאר אלץ, וואס איז ניט אידיש, איז אוים מאדע"...

אין איין אנדער בריעף צום טאטען שרייבט סאשא כמעט אזוי:

„ליעבער פאטער! ווילען מיר באמת געווינען די סימפאטיע פונ'ם רוסישען פאלק, דארפען מיר זיי ניט ווייזען, אז מיר זענען בעסער אדער ערגער פון זיי; מיר דארפען זיי נאר ווייזען, אז מיר זענען אזוי גוט, אזוי ווי זיי... און דעמאלט בין איך איבערצייגט, אז אויב דער קאמף, וואס דאס פאלק פיהרט, וועט געראטען, וועלען מיר ניט דארפען קיין זכות אבות מיט קיין רחמנות מיט קיין טובות"...

אין א דריטען בריעף שרייבט סאשא צום טאטען גאר אזוי:

„ליעבער פּאָטער! עס איז, כּלעבען, אַ שאַנדע, וואָס איך בע־דאַרף זיך איבערשרייבען מיט דיר נישט אויף אידיש. דו ווייסט גאַנץ גוט, אַז איך האָב ליעב די רוסישע שפּראַך מיט דער רוסישער ליטעראַטור. נאָר לְמַאי זאָלען מיר נישט בענוצען זיך מיט אונזער אייגענער נאַציאָנאַל־שפּראַך, אַז מיר האָבען זי? פאַר וואָס זאָלען צוויי דייטשען, פראַנצויזען אָדער פּוילען יאָ קאָנען זיך צענויפרע־דען מיט זייערע אייגענע, ווען זיי קומען זיך צענויף ערגיץ אין אַמעריקאַ, אָדער ווייס איך וואו, אין עק וועלט, — און מיר נישט? מיר, וואָס זענען מעהר עמיגראַנטען פון אַלע עמיגראַנטען אין דער וועלט, מיר, וועלכע עמיגרירען פון אברהם אבינו'ן אָן, דאַרפען אונ־זער נאַציאָנאַל־שפּראַך האָבען אַ סך נויטיגער פון אַלע אַנדערע פעל־קער! שטעל דיר פאָר, ליעבער פּאָטער, אַז איך וואָלט געוואַקסען פון קינדוויייז אויף ערגיץ אין איין אַנדער לאַנד און זאָל איצטער קומען צו פאָהרען אהיים, וואָלטען מיר ביידע, אַ זוהן מיט אַ פּאָטער, נישט געקאָנט זיך אויפרעדען! איך בין אַ בעלן געוועזען זיך אָנפרעגען ביי מיינע דייטשע און פּוילישע חברים, אויף וואָס פאַר אַ לשון זיי שרייבען זיך איבער מיט זייערע עלטערען, האָבען זיי מיך אויסגע־לאַכט און האָבען מיר געענטפערט צוריק מיט אַ פראַגע: אָט ביזט דו אַ איד, ווי אַזוי שרייבסט דו צו דיין פּאָטער, נישט אויף אי־דיש?... דו פערשטעהסט דאָך שוין, ליעבער פּאָטער, אַז איך בין געוואָרען נאָך רויטער, ווי איך בין"...

דער אַפּטייקער קאָן נים פערשטעהן: ווי קומט צו איהם אַזאַ זוהן?... און ער בעשולדיגט זיך אַליין, וואָס ער זיצט פּופּצעהן יאָהר איין אַלמן, וואָס איבער דעם איז סאַשאַ געוואַקסען אָהן אַ מוטער, זיך צענויפגעקומען וועט ווייסט מיט וואָסערע חברים אין גימנאַ־זיע... און ער דערמאַנט זיך, אַז צו סאַשאַ'ן פּלעגען קומען די אָרעמ־סטע שילער, יונגלעך אָפּגעריסענע, וואָס האָבען געלערענט פריהער אין דער „תלמוד־תורה", צווישען זיי איינער דעם שוחט'ס אָדער דעם רב'ס אַ זוהנדעל, קאָטלער אָדער קעסלער איז זיין נאָמען — ער האָט שוין פערגעסען. ער געדענקט נאָר, אַז די גימנאַזיאַלע אוני־

פאָרם האָט זיך צו דעם קאָטלער'ען אָדער קעסלער'ען אזוי געפּאַסט, ווי צו א חזיר א נאָזבאַנד, אז בסך־הכל זענען די הערעלעך ביי איהם געווען געגרייזעלט. דער רוקען איינגעבויגען, דאָס היטעלע פּלעגט ער טראָגען תמיד אַרויף, און רעדען האָט דאָס געדערדט מיט „דער היט", אונטערגעהאָרחעלט: „סאַפּחאַנאָוויטש".. חוסקאַיאַ היסטאָחיאַ"...

„א חרפה און א בושה פאַר גויים! — אזוי פּלעגט זיך טראַכטען דער אַפּטייקער און רויט ווערען ביז אויף יענער זייט אויהערען! — אַלעמען, אַלע „אידלאַקעס", גלוסט זיך שטודירען!... אַלע קבצנים קריכען אין גימנאַזיע!"...

און אונזער אַפּטייקער איז בייז סכנות אויף די „אידלאַקעס־קבצנים", וואָס קריכען אין גימנאַזיע און ווילען שטודירען... ער האָט גאָר פערגעסען, אז ער איז אַליין א „אידלאַק", אַליין געווען איין אָרעמאַנס א קינד, אַליין געשטודירט לאַטיין אויף א בוידעם...

* * *

ביי'ם אָנקומען פון אונזערע יונגע העלדען איז דאָס בעגעגע־ניש געווען ניט אזוי, ווי עס וואָלט בעדאַרפט צו זיין. עפּיס האָט דאָ געפעהלט, אז אַלע, סאַי די טאַטעס, סאַי די קינדער, זאָלען זיך פיהלען פאָלשטענדיג גוט אוז באמת גליקליך. טאַמאַרא שאָפּטע־פאַל איז דוקא אַרויפגעפאַלען אויפ'ן פאָטער'ס האַלז און האָט מיט איהם צעקושט זיך. סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט זיך דוקא אויך אַרומגענומען מיט'ן אַפּטייקער, ווי א זוהן בעדאַרף זיך אַרומנע־מען מיט א פאָטער, — אָבער עס האָט ביי דיביידע געפעהלט די אמת'ע פריינדליכקייט, די גליקליכע שמחה, די ניט־געמאַכטע התפּעלות, דאָס נאַטירליכע אויפגערעגט־זיין, אז אַלע און אַלעם זאָל זיך דרעהען פאַר די אויגען, דער קאָפּ זאָל זיין צעטומעלט, דאָס האַרץ זאָל זיין איבערפילט און עס זאָל זיך אזש גלוסטען וויינען פאַר פרייד...

ביידע טאַטעס האָבען בעטראַכט זייערע קינדער. איציקעל שאָפּטעפאַל האָט בעטראַכט זיין טאָכטער מיט'ן קליינעם שוואַר־

צען איינפאַך־ביליגען היטעלע (אָהן פעדערען) אויף די שענע גע־דיכטע שוואַרצע געגרייזעלטע האָר, מיט׳ן קליינעם שוואַרצען ריי־זענטאַשעל, מעשה מאַנסביל, אָנגעטהאָן איבער דער הויכער ברוסט, און מיט איהרע גרויסע שענע שוואַרצע אויגען, וועלכע זענען איצט געווען איבערגעצויגען מיט אַ מאָדנע מעלאַנכאָלישען טרויעריגען ערנסט, און אויסגעוואַכסען איז זי, אויסגעוואַכסען!... און ער האָט זיך געטראַכט:

— אָט דאָס איז מיין טאָכטער?...

דאָס זעלבע האָט געטראַכט אויך דער אַפּטייקער, בעקוקט דורך די בלויע ברילען זיין סאַשאַ׳ן, ווי ער איז דאָס אַביסעל אויסגע־וואַכסען, ווי שען ער איז געוואָרען. מערקווירדיג: געלע האָר, אַ שפּיצעדיג געל בערדעל, איין אויסגעבויגענע נאָז, איין אמת׳ע אי־דישע נאָז!... דער אַפּטייקער וויל נעמען ביי׳ם זוהן דאָס געלע טשעמאָדאַנטשיקעל; סאַשא לאָזט נישט, ער קאָן אַליין.

— דו קענסט זיך ניט מיט אונזער שכנ׳ס טאָכטער, פרײלין שאָסטעפּאַל? — מאַכט סאַשא צום פאָטער און שטעלט איהם פאָר טאַמאַראַ׳ן, וועלכע שטעלט־פאָר סאַשא סאַפּראָנאָוויטש פאַר איהר פאָטער און זי זאָגט צו איהם:

— דאָס איז דעם אַפּטייקער׳ס זוהן. מיט׳ן פאָטער ביזט דו דאָך בעקאַנט פון לאַנג?

און אַלע פיער ווייסען ניט וואָס צו טהון, ווער און וואוהין עמיצער זאָל געהן פריהער. און אַלע פיער זאָגען איינס צו דאָס אַנדערע:

— נו? פאָהרען מיר?

און אַלע פיער ענטפערען איינס דעם אַנדערען:

— פאָהרען מיר.

און קיינער פון די פיער ווייסט נאָך נישט, ווי אַזוי מע וועט פאָהרען, און אַז מע קומט ארויס פונ׳ם וואָקזאַל, און די טרעגער האַפּען די פּעקלעך אונטער די הענד, און די עקיפּאַזשען־פיהרערס מיט די איזוואָזטשיקעס גוואַלדעווען, און די פּאָליציסטען קאָ־

מאַנדרעווען, פאָהרט צו אַ פּאַעטאָן, און איידער מע קוקט זיך אַרום, ליגען שוין די בּעקלעך פון אויבען אויפ׳ן פּאַעטאָן. מע דאַרף מעהר ניט ווי איין פאַעטאָן — מע זיצט אין איין הויף, צו וואָס זאָל מען אויסבּרענגען אומזיסט געלד?

אין פּאַעטאָן גאַנץ אויבען זיצען איציקעל שאָסטעפּאַל און סאָ־לאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש, און אַקעגען זיי, אויף אַ בּענקעלע — זייערע קינדער: טאַמאַרא און סאַשאַ. און דער פּאַעטאָן קאַטשעט זיך אי־בּער די נאַר־וואָס אָפּגעדעקטע שטיינער, און די רעדער שפּריצען די נאָך ניט צוגעטריקענטע ערב־פסח׳דיגע בּלאָטע, און דאָס ווינ־טעל, וואָס בּלאָזט, איז אַ מילד ווארעם ווינטעל, איין ערב־פסח׳־דיגס, און די לופט שמעקט מיט ערב פסח, מיט דעם בּעקאַנטען ליעבען ריח פונ׳ם ליעבסטען טייערסטען יום־טוב, וואָס איז ליעב יעדען אידען מיט זיין היסטאָרישער בּעדייטונג, מיט זיין בּעפריי־אונגס־גייסט און מיט זיין צוזאַמענקומען זיך מיט דער צייט פון בּענייאונג אין דער נאַטור.

— אין דרויסען שמעקט שוין מיט פּסח, — בּעמערקט איצי־קעל שאָסטעפּאַל, נישט געפינענדיג קיין אַנדער טהעמאַ אויף צו מאַכען אַ רעד מיט זיין ניט־איינגענעמענעם שכן.

— עס וועט שוין בּאַלד אָנהויבען גרינען, — וואַרפט אַריין דער אַפּטייקער אַ וואָרט, אום ניט צו זיצען, ווי אַ בּרוגז׳ער מחותן.

— לעבען זאָל דער אידישער פּסח! — רופט אוים סאַשאַ מיט בּעגייסטע,זונג.

— לעבען זאָל דער פריהלינג! — פערריכט איהם טאַמאַרא.

— לעבען זאָל דער יום־טוב פון בּעפרייאונג! — זאָגט ווייי־טער סאַשאַ.

— לעבען זאָל די פרייהייט אַליין! — פערריכט איהם ווידער טאַמאַרא. און עס פערקייטעלט זיך אַ שמועס צווישען די קינדער. די עלטערען זיצען און הערען זיך איין, און בּעוואונדערען זיי, יעדער לויט זיין השגה, און יעדער פון זיי טראַכט בּיי זיך אין הארצען איין אַנדער מחשבה.

— א קלוגע וועלט געוואָרען! — זאָגט האַלב איראָניש, האַלב מיט גדלות איציקעל שאָסטעפּאַל, און קוקט אויפ'ן הענטעל פון'ם שירם מיט איין אַפּיקורסיש שמייכעלע.

— א פערקעהרטע וועלט! — ענטפערט איהם דער אַפּטייקער און קוקט דורך די בלויע ברילען אַרויף, אויף די הייזער.

און דער פּאַעטאָן מיט די פיער פאַרשוינען פאָהרט־צו מיט'ן קנאַק גלייך צום הויז נומער 13, וואָס אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס.

* * *

אָנזאָגען א בשורה — איז איינע פון די גרעסטע מצוות ביי אידען: עס טהוט הנאה, קיינעם שאַדט עס ניט און קיין געלד קאָסט דאָס ניט.

אז דער פּאַעטאָן מיט די פיער פאַרשוינען: איציקעל שאָסטע־פּאַל מיט זיין שכן דעם אַפּטייקער, מיט זייערע קינדער טאַמאַראַ און סאַשאַ, איז צוגעפאָהרען צום הויז נומער 13, וואָס אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, האָט דאָס די ערשטע דערזעהען נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב זיסעל, וואָס זיצט אינ'ם זעלבען הויז נומער דרייצעהן.

זעלבסטפערשטענדליך, אז דעם שוסטער'ס דירה איז אונטען, אינ'ם סאַמע קעלער; און מחמת די פענסטער געהען אַרויס גלייך אויפ'ן טראָטואַר, דערפאַר האָט דער שוסטער א גרויסען שאַנס צו זעהען יעדען דורכגעהער און יעדען דורכפאָהרער פריהער און נעהענטער פון אַלע אַנדערע איינוואָהנער וואָס אין הויז.

— זעה נאָר, ווער איז דאָס צוגעפאָהרען צו אונז אַזוי ברייט? — רופט זיך אָן נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב זיסעל און פליהט אַרויס אין דרויסען, בשעת נחמיה דער שוסטער מיט זיינע צוויי בנים זענען פערטיעפט אין דער אַרבייט, שלאָגען פלעקלעך אין די נייע באָטינקעס, וואָס שיווקע שאָסטעפּאַל האָט זיך בע־שטעלט לכבוד פסח. אוןביידע בנים, חיים און בעני, בויגען זיך גלייך מיט דער ערד און קוקען זיך איין אינ'ם פּאַעטאָן, פון וועלכען

סאשא איז אראפגעשפרונגען דער ערשטער, נאך איהם טאמארא, און נאך טאמארא׳ן שוין ביידע שכנים: דער אפטייקער מיט׳ן שטעקעלע און איציקעל שאסטעפאל מיט׳ן שירם.

— מיר האבען געסט! — זאגט חיים, און בעני חאפט איהם אונטער:

— ציוניזם, סאציאליזם, בורזשואזיע און פראלעטאריאט!

— וואס הייסט דאס? — פרעגט דער פאטער, און זיינע ביידע זיהן געבען איהם צו פערשטעהן, אז דאס זענען געקומען פיער פארשטעהער פון פיער פערשיעדענע פראקציעס. און צווישען פאטער מיט די קינדער געהט אוועק א שמועס וועגען ציוניזם, סאציאליזם, קאפיטאל און פראלעטאריאט, און נחמיה דער שוסטער קאן נים פערשטעהן, וואס פאר א פראלעטאריער איז סאפראנאוויטש דער אפטייקער? א פראלעטאריער ווערד אנגערופען ביי׳ם שוסטער איין ארעמאן, און איין ארעמאן קאן זיין נאר דער, וואס האט ניט אויף פסח. ענטפערט איהם דערויף דער עלטערער זוהן חיים, אז מע קאן האבען אויף פסח און דאך זיין א פראלעטאריער.

— א פראלעטאריער ווערד אנגערופען יעדער, וואס ארבייט פאר געלט צוליעב דער בעקוועמליכקייט פון דער בורזשואזיע, אזוי, אז א פראוויזאר איז אלץ איינס, וואס א שוסטער.

— להבדיל! — זאגט דער פאטער און קלאפט־אריין א צוויאק אין איין אבצאס פון א שטיוועל, און פונקט צו דעם ווארט „להבדיל“ קומט אן אונזער אלטער בעקאנטער, דאס פרייליכע שניידערעל יודעל קטנתי, מיט א פארטיגען פסוק און מיט א קללה נאך אויף דער שוועל:

— על ישראל ועל רבנן — ס׳זאל א רוח אין זייער טאטען אריין, אונזערע אידעלעך מיט אונזערע רבנים, די קאזיאנע מיין איך,—דאס געה איך פון איהם טאקי, פונ׳ם ראבינער,—דערפאר וואס מע טיילט ניט קיין מעות־חטים, ווי ס׳געהערט צו זיין; דעם, וואס מע דארף, דעם גיט מען ניט, און ווער עס האט א צד אין באד, און ווער ס׳איז א שטיקעל שמעלקע, דער נעמט, נעמען

זאָל זיי אַ חלירע! וואָס טויג אייך? איך האָב איהם געגעבען מ כ ל ה ב א ב י ד י — וואָס ס'איז מיר געקומען אין מויל אריין, האָב איך איהם געזאָגט, דעם שענעם רב: „ממה נפשך, זאָג איך, האָבען מיר אייך אויסגעקליבען, זאָג איך, פאַר ראַבינער אין שטאָדט, דאַרפט איהר, זאָג איך, אין זינען האָבען אָרעמע לייט, אלא ניט, זאָג איך, איז דאָך למה זה אנכי, זאָג איך, מאַכט רש"י: שאַ מיני מיקיטאַ זאַ טשולאָוויק?!"...

דעם שוסטער'ס ווייב זיסעל איז געלאָפען אַרויף צו דער נגידית שיווקע שאַסטעפּאַל אָנזאָגען איהר אַ בשורה, אַז איהר טאָכטער איז געקומען, ניט מחמת זיסעל די שוסטערין איז אַזאַ גוטע פריינ־דין מיט דער נגידית'טע, נאָר פּשוט ווייל ס'איז אַ מצוה ביי אידען אָנזאָגען יענעם אַ גוטע בשורה: „גאָט ליעב אייך מיט אייער גאַסט, אייער טאָכטער איז געקומען!" — האָט זי אָבער פערשפּעטיגט (דער קבצן האָט קיין גליק ניט!). די מצוה האָט אויסגעכאַפּט חוה די אידינע, וואָס איז געלאָפען צוריק פון די טרעפּ אַראָפּ.

— שוין, שוין, אומזיסט אייער טרחה! מע ווייסט שוין!...

און אַז די שוסטערין איז געגאַנגען צוריק, האָט זיך טאַמאַראַ שוין געקושט מיט דער מוטער, און די מוטער האָט געוויינט אויף דער טאָכטער'ס האַלז, זעהר שטאַרק געוויינט! זי האָט, אַפּנים, געוואָלט אויסוויינען אויף דער טאָכטער'ס האַלז איהרע אַלע צרות, וואָס זי האָט דאָ איבערגעטראָגען פון דער צייט, וואָס די טאָכטער איז אוועקגעפאָרען. צרות פון בענגען, צרות פון בזיונות פאַר לייטען, צרות פון עלענד, צרות פונ'ם מאַן, וואָס לאָזט אוים זיין ביי־טער האַרץ אַלע מאָל צו איהר — און אַ קשיא וואָס אַ מאַמע קאָן וויינען!...

שיווקע שאַסטעפּאַל האָט זיך נאָך נישט אָנגעקוקט זאַט אין איהר טאָכטער, איז שוין געקומען חאַסקע דאָס שטוב־מיידעל מיט אַ נייעס:

— דער איד פונ'ם האָלץ איז דאָ, ער וויל זיך זעהען מיט טאַ־מאַראַ'ן.

— אַט האָסט דו דיר די אַנדערע טעג יום־טוב! אין דער ערד אריין! — זאָגט שיווקע.

— רוף איהם אריין! — זאָגט טאַמאַרא און עס קומט אריין ליפּא באַשעוויטש מיט'ן בעזעם־באָרד אַפּנעמען פון טאַמאַרא'ן א גרוס פון זיין טאַכטער מאַשא, און טאַמאַרא נעמט איהם אויף זעהר פריינדליך, פיהרט איהם אריין בעזונדער אין אַ חדר, און זעצט זיך אַוועק מיט איהם שמועסען וועגען זיין טאָכטער מאַשא. און איציקעל שאַסטעפּאַל בלייבט־איבער מיט זיין פרוי שיווקע אינ־צווייען, קוקען זיך איבער אָהן ווערטער, און יעדער פון זיי לאָזט ארויס אַ זיפץ פונ'ם טיעפען, טיעפען הארצען...

קאַפּיטעל ב.

פּ ס ח צ ו ם ס ד ר.

ווער איז אַט דער שענער קעניג מיט די גרויסע שווארצע אויגען, מיט דעם שענעם שווארצען געקרייזעלטען באָרד, אין די ווייסע זיידענע קליידער, מיט'ן ווייסען זיידענעם היטעלע און מיט די ווייסע זיידענע שיכלעך, וואָס זיצט אויבען־אָן אַנגעלעהנט אויף דעם עסעבעט אַזוי רוהיג, און אַזוי מילד, און אַזוי גוט, און אַזוי פריינדליך צו יעדען? זאָל דאָס זיין איציקעל שאַסטעפּאַל, דער שטענדיג פערטראַגענער, צעטראָגענער, פערהאַוועטער, פערטאַרע־ראַמטער איציקעל שאַסטעפּאַל? וואו איז אַהינגעקומען זיין אונרוהיג פּנים, זיין איילעניש, זיין לויפעניש, זיינע געשעפטען מיט זיינע דרעהענישען, פערדרעהענישען און לאָרענישען מיט „קאַזנא“, מיט מענשען און מיט דער גאַנצער וועלט?

ווער איז אַט די פּרעכטיגע קעניגין, וואָס זיצט איהם ביי דער רעכטער האַנד מיט אַזא גדלות, אויסגעציערט מיט פּערעל און מיט ברילאַנטען, וואָס בלישטשען און פינקלען קעגען דעם פינקעלדיגען וויין, וואָס אין די גלאַנצענדיגע פלעשער, און געבען־צו איהר אַמאָ־לעדיג שען פּנים אַזוי פיעל חן און גדלות, אַז ס'איז גאָר נישט צו

דערקענען אין איהר די שטענדיג פערזאָרגטע און פערצאָרענדיגטע שיווקע שאָסטעפּאָל, וואָס ווערד פערשווארצט ביי איהר מאַן דעם דעספּאָט אין עושר און אין כבוד?...

ווער איז אָט די גלענצענדע, מאַיעסטעטיש שענע פּרינצעסין, מיט די גרויסע שענע שווארצע אויגען און מיט די גלענצענדע שווארצע געקרייזעלטע האָר, וואָס פּאַסען זיך אַזוי צו דעם ווייסען קלייד, וואָס די מוטער האָט מיט טרערען גע'פּועל'ט ביי איהר, זי זאָל דאָס אָנטהון האָטש איין מאָל צוליעב איהר און צוליעב דעם הייליגען יום־טוב, און זי האָט איהר צוליעב געטהאָן, נישט געקאָנט צוזעהען דער מאַמעס טרערען?...

דאָס איז געשעהן באַלד נאָך ליכטבענשען. דער פּאָטער איז נאָך געווען אין שוהל, די מוטער איז געשטאַנען איין אויסגעציערטע אין זייד, אין פּערעל און אין בריליאַנטען, אַקעגען אַ האַלב טוץ גרויסע שענע זילבערנע לייכטער, מיט איין אַלטען זיעבענרעהריגען קאַנדעליאַבר אין מיטען, מיט אויפגעהויבענע הענד צו די צוגעמאַכ־טע אויגען, געבענשט ליכט און שטילערהייד געוויינט, אַזוי שטיל און פערבאָרגען, אַז נאָר ע ר אַליין, גאָט ברוך־הוא, זאָל הערען... און טאַמאַראַ איז זיך געזעסען ביי'ם טישעל אָן אַ זייט אין איהר געוועהנליך שווארץ וואָכעדיג קלייד איבער אַ ביכעל און האָט גע־לייענט, און אפשר איז זי געזעסען אַזוי און האָט געטראַכט...

אָפּגעבענשט ליכט, איז די מוטער צוגעגאַנגען צו דער טאָכ־טער, אויסגעקנאַקט זיך אַלע פינגער און אַוועקגעזעצט זיך נעבען איהר און גענומען רעדען איבער איהר, חלילה נים געשטראָפט, נאָר אַזוי מיט גוטען אויסגערעדט זיך דאָס האַרץ פאַר איהר קינד, איהר איינציגער טרייסט אויף דער גאַנצער וועלט, איבערגעגעבען אין האַלבע ווערטער און מעהר אויף'ן וואונק אַלץ, וואָס זי שטעהט־אויס פון איהר מאַן... זי בעשולדיגט איהם חלילה נים און בע־קלאָגט זיך נים אויף איהם, הלואי זאָל איהר קינד נים האָבען קיין ערגער לעבען, ווי זי האָט ביי איהר מאַן, נאָר אַ מאַן איז דאָך נישט מעהר ווי אַ מאַן, ובפרט נאָך אַזאַ פערטראָגענער בעשעפטיגטער

מענש ווי ער, וואָס לעבט אַליין נישט אויף דער וועלט, אַחוץ שבת און אַ חוץ יום־טוב, און וואָס לאָזט אויס תמיד זיין ביטער האַרץ צו איהר, צו דער מוטער, פאַר אַלסדינג: פאַר דעם, וואָס דער סאַמאָוואַר איז ניט אַזוי גיך פאַרטיג, און פאַר דעם, וואָס דאָס לאָדעניש האָט זיך ניט איינגעגעבען, און פאַר דעם, וואָס די טאָכטער איז אין פעטערבורג, — פאַר אַלסדינג, פאַר אַלסדינג קומט־אָפּ זי, די מוטער, און אַלסדינג נעמט זי אָן פאַר ליעב, וואָרום מסתמא הייסט גאָט אַזוי, און אַקעגען גאָט קאָן מען ניט געהן...

אַזוי קלאָגט זיך שיווקע פאַר איהר טאָכטער און ווישט די אויגען, און די אויגען ווילען ניט אויפהערען צו וויינען. און טאַמאַראַ וויל איהר ערקלערען, אַז ניט גאָט, זי אַליין איז שולדיג, וואָס זי לאָזט זיך טרעטען מיט די פיס... און די מוטער הערט נישט אויף אויסצוגיסען איהר פערביטערט האַרץ פאַר איהר טאָכטער, וועלכע זי וואָלט וועלען זעהען גליקליך, ווייסט זי ניט ווי אַזוי... זי וואָלט זיך וועלען מפקיר זיין פאַר איהר, אַוועקגעבען אָט די גאַנצע ציערונג איהרע, אָט די פערעל מיט די דימענטען, מיט די ברילליאַנטען, מיט'ן גאַנצען לעבען איהרס, אויב עס זאָל זיין נאָר אין דעם די מניעה... צוליעב איהר קינד וואָלט זי, שיווקע שאַסטעפאַל, איציקעל שאַסטעפאַל'ס ווייב, זיך געשטעלט דיענען...

אַזוי זאָגט די מוטער, און טאַמאַראַ'ס האַרץ איז געריהרט און די נשמה איז צעווייקט, און זי וויל בערוהיגען איהר מוטער און זי קאָן דאָס ניט טהון. זי ווייסט נים, ווי אַזוי. זי איז אַזוי ווייט, אַזוי אָפּגעריסען פון איהר מוטער!... און די מוטער הערט ניט אויף צו בעקלאָגען זיך אויף איהר פינסטער מזל, וואָס זי האָט נישט פערדיענט ביי גאָט, אַז איהר איינציג קינד, איהר אויג אין קאָפּ, זאָל ניט קאָנען ברענגען פאַר איהר מאַמע אַ קליינעם קרבן, איהר צוליעב טהון אויף אָט אַזוי פיעל, פערשאַפען איהר מוטער חאָטש אַ קאַפּעל פערגעניגען, חאָטש אויף אַ פּאָר שעה נישט מעהר... זי פועל'ט ביי איהר טאָכטער, זי זאָל זיך אָנטהון אין אַ ווייס קלייד, „צוליעב איהר און צוליעב'ן הייליגען יום־טוב“ — און ס'איז נישטאָ

אין דער גאַנצער וועלט קיין גליקליכערע מוטער, ווי שיווקע שאַס־טעפּאַל, די פּרעכטיגע קעניגין אין דער דאָזיגער נאַכט!... און אַז דער פאָטער קומט פון שוהל מיט'ן ברייטען „גוט יום־טוב!“ און דערזעהט טאַמאַרא'ן אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג, ווערד זיין קייזערליכע מאַיעסטעט נאָך מעהר מאַיעסטעטיש און זיין פאָטערליך האַרץ נאָך מעהר גליקליך, און ער איז איהר מוחל אַלע יסורים מיט אַלע בזיונות מיט אַלע נים־דערשלאָפענע נעכט מיט אַלע צרות, וואָס ער איז איבער איהר אויסגעשטאַנען ביז היינטיגער נאַכט!...

— ווער וועט ביי מיר פרעגען די פיער קשיות? — זאָגט איציקעל שאַסטעפּאַל אין אַ שפּאַס צו דער טאָכטער, און בעקומט פון איהר אַזאַ מין ענטפער:

— די פיער קשיות, וואָס איך וועל ביי דיר פרעגען, וועסט דו מיר נישט קאָנען פאַרענטפערען...

— גוט, מיר וועלען זעהען! — זאָגט דער גליקליכער פאָטער און גרייט זיך צו צום סדר, לעגט־אוועק פאַר איטליכען אַ הגדה, אפילו פאַר חוה די אידינע און פאַר חאַסקע דעם שטובמיידעל, וואָס זיצען, נאָך דעם אַלטען אידישען מנהג, ביי'ם סדר גלייך מיט אַלעמען, ווייל פּסח צום סדר זענען אַלע גלייך, נישטאָ קיין בעל־הבית, נישטאָ קיין דיענסט, נישטאָ קיין האַר, נישטאָ קיין קנעכט — פריי איז מען, פריי, ווי בשעת מען איז אַרויסגעגאַנגען פון מצרים!... און איציקעל שאַסטעפּאַל זעצט זיך אַוועק אָפּריכטען דעם סדר מיט דעם גאַנצען פראַכט און גלאַנץ, ווי זיין טאַטע האָט געטהאָן, און ער מאַכט דעם שענעם ברייטען יום־טוב'דיגען קידוש, ווי זיין טאַטע האָט געמאַכט, און ער זינגט די הגדה מיט דעם זעלבען ניגון, ווי זיין טאַטע האָט געזונגען, און אַז ער זאָגט שוין אָפּ אַלץ, וואָס ווערד געזאָגט פאַר'ן עסען, און אַז ער וואַשט זיך צו דער סעודה און מאַכט די ברכה „על אכילת מצה“, און עס האַלט שוין ביי די פיש, ביי די זיסע פעפערדיגע געפּאַפּריצירטע צוקערדיגע שמעקעדיגע פיש מיט דער אונטערגעווייקטער מצה, רופט זיך אָן איציקעל שאַסטעפּאַל צו טאַמאַרא'ן מיט אַ שפּאַס:

— נו, אצינד קאנסט דו מיך פרעגען די פיער קשיות.

— משוגע מיינע שונאים! — זאגט שיוקע צום מאן. — דאס קינד וויל עסען, הייסט ער איהר גאר פרעגען די פיער קשיות.

— נישקשה, מאמע, עס מאכט ניט אוים, איך קאן עסען און צו גלייכער צייט פרעגען דעם טאטען די פיער קשיות.

אזוי זאגט טאמארא צו דער מוטער מיט א שמייכעל און ווענדט זיך צום פאטער, אזוי צו זאגען:

— טאטע, איך וועל דיך פרעגען פיער קשיות — אזוי, דאכט זיך, דארף מען פרעגען די פיער קשיות?

— אזוי, אזוי, טאכטער, — ענטפערט איהר דער גליקליכער פאטער. און די מוטער קוועלט, ווערד ברייטער ווי לענגער. און טאמארא זאגט:

— אט ריכטען מיר אפ דעם סדר — אויף וויפיעל איך פערשטעה פון מיין רוסישער הגדה, וואס דו האסט מיר צוגעגרייט, פייערען מיר א יום־טוב פון בעפרייאונג, און מיר האפען וויעדער א מאל בעפרייעט צו ווערען פון דעם גלות, אין וועלכען מיר געפינען זיך איצט, און מיר ווינשען זיך, איבער א יאהר זאלען מיר אלע זיין זעלבסטשטענדיג ביי זיך אין אונזער לאנד, אין אונזער ירושלים. אזוי, דאכט זיך? נו, וועל איך דיך פרעגען: ע ר ש ־ ט ע נ ס, זאג מיר, וואס האבען מיר געטהאן ביז אהער צוליעב דער דאזיגער בעפרייאונג? איך מיין, איך און דו, און דיינע עלטערען, און אונזערע אור־אור־עלטערען פון יענער צייט אן ביז היינטיגען טאג? צ ו ו י י ט ע נ ס, וואלט איך וועלען וויסען, צי אלע אידען פון דער גאנצער וועלט ווילען, אז ס'זאל קומען משיח און זאל אונז פיהרען אהין, אינ'ם געבענשטען לאנד? אדער עס געפינען זיך אזעלכע, און אפשר נאך א סך אזעלכע, וואס האבען נישט חשק, קיין קאפ חשק ניט, אז ס'זאל קומען משיח און זאל זיי צונעמען פון א ציוויליזירט לאנד, פון שענע הייזער, פון רייכע גיטער, און אוועקפאהרען אין אזא מדינה, וואס שטעהט נאך ני־

דעריגער פון אונזער מדינה, און אונטער אזא רעזשים, אזא רעגיע־רונג, וואס איז נאך ווילדער פון אונזער רעגיערונג?... שלאג מיך ניט איבער, טאטע, איך האב דיך ערשט געפרעגט צוויי קשיות, און פרעגען דארף איך דיך פיער? אלזא, איז געבליבען נאך צוויי קשיות. דריטענס, וויל איך וויסען, זאלסט מיר זאגען, אבער אויפריכטיג, צי איז די געשיכטע מיט משה'ן און מיט ירושלים נישט מעהר ווי איין אלטע תפילה פון איין אלטען סדור, וואס מע האט אמאל, פארצייטען, אנגעשריבען פאר אונזערע אור־אור־עלטערען? און, פיערטענס, אויב ס'איז יא אזוי, היינט צו וואס נוצט אונז די גאנצע קאמעדיע? האב קיין פאראיבעל ניט, טאמער האב איך דיר מיט מיינע נארישע קשיות געשטעהרט דיין יום־טוב, און, אויב דו קאנסט, געב מיר אויף זיי א תירוץ.

* * *

זאגען, אז דער פאטער האט נישט געהאט וואס צו ענטפערען דער טאכטער אויף איהרע פיער קשיות, וואלט געווען ניט ריכטיג. איציקעל שאסטעפאל האט דוקא יא געענטפערט, און דוקא א סך געענטפערט, און שטארק געהיצט זיך, און שטארק געמאכט מיט די הענד, ווי זיין שטייגער איז, און געגעבען אגב דער טאכטער א פסק, פאר וואס זי רופט אן דעם הייליגען סדר פונ'ם הייליגען יום־טוב מיט'ן נאמען „קאמעדיע“... ער האט געפייערט, געשפרונגען פון איין ווארט איבער'ן אנדערען, אנגעהויבען איינס, נישט גע־ענדיגט און אריבער צום אנדערען, — מיט איינעם ווארט, איציקעל שאסטעפאל האט זיך פערענטפערט, ווי ווייט ער האט געקאנט, אהן א סיסטעם, ווי א מענש, וואס איז ניט געוואהנט צו דיס־קוסיעס, צו שלאגען זיך; אזא מענש טהוט דאס בעסטע, וואס ער קאן: ער שפרינגט, ער דרעהט זיך, דערלאנגט א זעץ פון הינטען, צעלאזט זיך און פאלט פון זיך אליין, האפט זיך אויף און שפרינגט ווייטער — אזא מענש קאן נישט געווינען דעם „קריעג“. אזא מענש, ווי ער זאל ניט זיין געזונד און קרעפטיג, מוז געשלאגען ווערען...

טאַמאַראַ האָט געלאָזט דעם פֿאָטער רעדן, געקוקט אויף איהם מיט איהרע גרויסע שענע קלוגע אויגען, ווי ער פּלאָנטעט זיך, און אַ גרינג שמייכעלע איז געשטאַנען אויף איהר שען פערזאָרגט פּנים. וואָס די מוטער האָט זיך נישט געקאָנט זאָט אָנקוקען אָן דעם, געוואָרען ברייטער ווי לענגער, און שיוקע האָט געטראַכט מיט אַ געפיהל פון נקמה:

„אָט אַזוי אַ!... זאָל ער וויסען!... זאָל ער זיך פערענטפערען פאַר זיין אייגען קינד!... ער מיינט, ס'איז איהם איך!... אַ, זאָל זי מיר נאָר זיין געזונד און זאָל זי שוין נאָר זיין אין דערהיים, וועט זי זיך שוין רעכענען מיט איהם פאַר מיר אויך!"...

איציקעל שאָסטעפּאַל האָט געחאַפּט אַ קוק אויף שיוקע'ס פּנים, האָט פערשטאַנען, אַז זי האָט אין איהם אַ נקמה, האָט ער פּלוצים איבערגעריסען און אַ זאָג געטהאָן:

— טאַ! מילא, מע קאָן אַזוי אָוועקזיצען און אָוועקפּלאַפּלען ביז טאָג... מע דאַרף זיך נעמען צו דער הגדה, אָפּריכטען דעם אַנ־דערען האַלבען סדר!...

* * *

סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט פיינט געהאַט רוהען, זיצען לע־דיג. ער איז נאָר אַראָפּ פון דער פּוהר, האָט ער געלאָזט וויסען זיינע חברים, אַז ער איז דאָ, — האָבען אָנגעהויבען זיך שיטען צו איהם אַלטע חברים, פריינד און בעקאַנטע, ציוניסטען, מאָדערנע משכילים, „אינטעליגענטען", לעהרערס און גלאַט יונגע־לייט, מיים־טענטייל קבצנים.

זעלבסטפערשטענדליך, אַז דער אַפּטייקער האָט דערפון גע־האַט ווינציג־וואָס נחת, האָט אָבער מורא געהאַט צו פּראָטעסטי־רען, עס זאָל נישט אַרויס קיין קאָנפליקט צווישען איהם און צווי־שען זיין זוהן. אַ קליינער קאָנפליקט איז שוין אַרויסגעקומען צווי־שען זיי, בעת סאַשאַ האָט זיך איבער־געטהאָן צום יום־טוב. דער פאָטער האָט זיך געוואָלט אויספיינען פאַר זיין זוהן, אַז ער איז גיט קיין פּראָווינציאַל, און אַז ער לייענט אַלע פעטערבורגער בלע־

טער, און אַז ער נעמט אַנטייל אין דער בעפרייאונגס־בעוועגונג, דאָס הייסט, ער אַליין טהוט גאָר ניט, וואו האָט ער צייט? נאָר ער סימפּאַטיזירט...

— סימפּאַטיזירסט דו אויך מיט דער בעפרייאונג פון אונזער פאָלק? — האָט איהם סאַשאַ געפרעגט, פערקעמענדיג אַרויף זיינע געלע האָר.

— פון וואָסער פאָלק? — פרעגט איהם דער פאָטער, און דער זוהן ענטפערט איהם:

— פון אונזער אייגען אידישען פאָלק.

— זענען מיר דען אויך אַ פאָלק? — פרעגט דער פאָטער נאַאיוו, און דער זוהן שטעלט אַוועק אויף איהם פערוואונדערטע אויגען:

— וואָס דען זענען מיר?

— איך ווייס וואָס מיר זענען? מיר זענען אידען...

און ביידע, דער פאָטער מיט'ן זוהן, צעלאַכען זיך.

— וועסט ניט האָבען קיין פּאַראיבעל, טאַטע, וואָס איך וועל דיר זאָגען? — מאַכט סאַשאַ צום פאָטער.

— זאָג, זאָג, דו קענסט דאָך מיך, איך בין ניט פון די, וואָס בעלעדיגען זיך! קאָנסט זאָגען וואָס דו ווילסט. ועסט אודאי זאָגען, אַז... וואָס ועסט דו זאָגען?

— איך וועל זאָגען, אַז ביי קיין אומה ולשון, ביי קיין פאָלק וועט זיך ניט געפינען אַזעלכע, וואָס זאָלען אָפּלייקענען זיך אַליין, זאָגען אויף זייער אייגען פאָלק, אַז ס'איז קיין פאָלק נישט.

— נו, יאָ! — שרייט־אויס דער אָפּטייקער טריומפירענד און מיט אַ קוויטש. — ווייסט דו, פאַר וואָס? ווייל אָט אַזאַ פאָלק זענען מיר!

— אָט אַזוי דענקען נאָר שקלאַפען! — זאָגט סאַשאַ מיט פערדראָס. — שקלאַפען, קנעכט, וועלכע האָבען אונטער דער אייזערנער רוט פון זייערע פערפאָלגער פערלאָרען אינגאַנצען זייער זעלבסטבעוואוסטזיין, אינגאַנצען זייער עהרע צו זיך אַליין.

און עס ציהט זיך ביי זיי א דעבאַטע אויף אַ גאַנצע שעה, פון וועלכער דער פאָטער זעהט אַרויס, אַז ער איז צו שוואַך, ער זאָל קאָנען בייקומען זיין זוהן, און עס מאַהלט זיך איהם אויס, אַז זיין זוהן זעהט זיין שוואַכקייט, און ער פיהלט זיך, ווי עס דאַרף זיך פיהלען אַ גרויסער מענש, וואָס ליגט פון אונטען צוגעקוועטשט מיט'ן פוס פון אַ פיעל קלענערען פון איהם...

פסח אויף דער נאַכט, צום ערשטען סדר, אַז דער אַפּטייקער איז געקומען פון דער אַפּטייק אַהיים, האָט ער געטראָפען ביי זיין זוהן אַ יונגענמאַנטשיק מיט אויסגעריבענע עלענבויגענס. נאָך די גע־קרייזעלטע שוואַרצע הערלעך מיט'ן אויסגעבויגענעם רוקען האָט ער דערקענט סאַשאַ'ס חבר פון גימנאַזיע.

— מיין חבר שמעון קעסלער.

אַזוי האָט איהם סאַשאַ פאָרגעשטעלט פאַר זיין פאָטער, און דער אַפּטייקער האָט דערלאַנגט קעסלער'ען אַ פּאָר פינגער פון זיין קאַלטער אַפּטייקערשער האַנד און אַ זאָג געטהאָן:

— עס פרייהט מיך זעהר...

סאַשאַ האָט נאָכ'ן פאָטער'ס זויערע מינע אַרויסגעזעהען, אַז דער קעסלער איז עפּיס נישט אַזאַ אָנגעלעגטער גאַסט, האָט ער זיך צוגעאיילט איהם פאָרצושטעלען נאָך אַ מאָל:

— קעסלער, דאַרפסט דו וויסען, איז אַ אינזשינער (קעסלער האָט געוואוינען ביי'ם אַפּטייקער אין די אויגען גוטע פופציג פּראָ־צענט!), און אַ בעריהמטער מאַטעמאַטיקער (קעסלער'ס אַקציעס האָבען זיך אויפגעהויבען מיט נאָך פערציג פּראָצענט!), און נאָך מעהר — אַ בעריהמטער ציוניסט! (דאָ האָבען קעסלער'ס אַקציעס געגעבען צוריק אַ פאַל־אַראָפּ ביי'ם אַפּטייקער אין די אויגען אויף אַלע נייענציג פּראָצענט מיט אַ מאָל). איך רעכען, פּאַפּאַ, אַז דו וועסט ניט האָבען גאָרניט קעגען דעם, וואָס מיין חבר שמעון וועט בלייבען ביי מיר איבער פסח.

נאַטירליך, האָט דער אַפּטייקער געזאָגט, אַז עס וועט איהם זעהר פרייהען, וואָס זיין זוהנ'ס חבר וועט ביי זיי האַלטען פסח,

און אזוי איז אונזער נייער בעקאַנטער שמעון קעסלער געבליבען אַ תושב, אַ היימישער מענש ביי'ם אַפּטייקער אין שטוב.

סאַשאַ האָט גע'פּועל'ט ביי זיין פאָטער, געוועהנליך, נאָך אַ לאַנגער דעבאַטע אין בריעף הין און צוריק, ער זאָל הייַנטיגען פּסח מאַכען ביי זיך אַ אידישען פּסח, מיט מצות, מיט כשר געפּעס, מיט אַ סדר און מיט אַלע זיעבעצעהן זאַכען. ביז אַהער פלעגט ער יוצא זיין נאָר מיט מצות אַליין, דאָס הייסט, ער האָט צוליעב גע־טהאָן דעם בעקער, וואָס איז זיינער אַ קונה אין דער אַפּטייק און וואָס דעקוטשעט זעהר, אַז עס קומט ערב פּסח, מע זאָל בעשטעלען מצות ביי איהם, ניט ביי קיין אַנדערען. דערפאַר אָבער אויף זייער „פּאַסחאַ" איז שוין געוועזען ביי איהם צום טיש אַ הויכער אַ שענער פּאַסחאַ־קוילעטש, אויך נאָר פון יוצא וועגען, צוליעב דער דייטשקע דער כריסטין, וואָס דרעהט זיך אַרום אין שטוב. אָט דאָס ווערד אָנגערופען אַ מענש, וואָס וויל זיך ניט קריעגען מיט דער וועלט!

מע האָט זיך אָוועקגעזעצט די ערשטע נאַכט צום סדר זאַלבע־דריט: דער אַפּטייקער, זיין זוהן סאַשאַ און זיין חבר שמעון קעס־לער. דער פאָטער האָט אויסגעזעהען ביי זיך אין שטוב ווי אַ פרעמ־דער, ווי אַ גאַסט; ער האָט זיך אָנגעטהאָן אין אַ שוואַרצען ראָק, פערשפּילעט פון אויבען ביז אַראָפּ, צוגעמאַכט אַלע לאָדען פון די פענסטער, מע זאָל חלילה ניט דערזעהען פון דרויסען, אַז ביי סאַפּראַנאָוויטש דעם אַפּטייקער ריכט מען אָפּ דעם סדר, האָט גע־היבען אַלע מינוט דעם צילינדערהוט און געווישט זיך דעם שוויס, געזאָגט, אַז ער איז ניט געוואָהנט צו זיצען אין שטוב מיט אַ צו־געדעקטען קאָפּ, און האָט זיך בערוהיגט ערשט דעמאָלט, אַז ער האָט אַרויסבעגלייט זיין „דייטשקע" די כריסטין, וואָס איז געווען די בעל־הבית'טע ביי איהם אויף דער שטוב. ער האָט זיך גאָר ניט געקאָנט פאָרשטעלען, אַז זיין „דייטשקע" זאָל זעהען איהם, דעם אינטעליגענט סאַפּראַנאָוויטש, איבער אַ אידישען סדר...

קאפיטעל ג.

דעם שוסטער׳ס אורח.

אויב דער ליעבער גוטער יום־טוב פסח איז פאר די נגידים א תענוג, איז ער פאר ארעמע לייט א גן־עדן.

איין ארעמער בעל־מלאכה, א מלמד, א קרעמער, א הענדלער, א טענדלער איז איינגעשפאנט א גאנץ קיילעכיג יאהר אין דעם יאך, ווייסט ניט פון קיין שום פערגעניגען אין דער וועלט, אחוץ דעם איינציגען טאג שבת, וואס ער קאן זיך פערגינען אפשלאפען דעם גאנצען טאג, ווייסט נישט, ווי אזוי גאט צו דאנקען, אז עס קומט דער גוטער ליעבער פסח, וואס מע וועט קאנען רוהען גאנצע אכט טאג דורכאיינאנד, נישט טראגען אויפ׳ן קאפ קיין שום דאגות פרנסה, ווארום וואס — וואס, מיט מצה איז מען בעוואהרענט אויף א גאנצע וואך. און ווער שמועסט, אז צו דער מצה העלפט נאך גאט א זעקעל קארטאפלים מיט א דייזשקעלע פסח׳יגען בארשט, — דעמאלט מעג שוין רויטשילד זיצען אין פאריז, קיינער וועט זיך מיט איהם ניט בייטען, און נחמיה דער שוסטער אודאי ניט.

נחמיה דער שוסטער האט דעם טאג וואס פאר ערב פסח אפגעטראגען די ארבייט צו שיווקע שאסטעפאל, און זיינע צוויי בנים האבען אפגעטראגען ארבייט צו די איבעריגע נגידים, און אלע דריי האבען געבראכט צו טראגען אהיים געלד א פולען היטעל. עס איז געוועזען איבער גענוג סאי אויף ארבע כוסות, סאי אויף אויסצולייזען די יום־טוב׳דיגע מלבושים פונ׳ם לאמבארד, און ס׳איז נאך געבליבען א פאר גראשענס אין קעשעני אויך — אנו, זאל איצטער פרובען רויטשילד זאגען, אז ער וויל זיך בייטען מיט נחמיה דעם שוסטער!

— קינדער! צו דער ארבייט! — האט א זאג געטהאן נחמיה צו זיינע צוויי בנים און האט אוועקגעלעגט דאס גאנצע שוסטער־געציג אויף א זייט.

נחמיה'ס צוויי זיהן, חיים און בעני, ארבייטען מעהר אויפ'ן פאָטער, ווי אויף זיך. „דער אַלטער“ — אַזוי הייסט ער ביי זיי. אויף זיך געבען זיי אוים ווינציג; וואָס דאַרפען אַזעלכע בחורים? גאַרנישט מיט גאָרנישט. איין אַנצוג, א פּאָר שטיוועל, א פּאַפּיע־רענעם קאָלנער מיט א מאַנישקע — און פאַרטיג. סיידען א פער־זאַמלונג, א ביכעל, א חבר — דאָס איז דאָך זעלבסטפערשטענדליך... ביכלעך (פערבאָטענע) האָבען זיי ביידע ליעב. חברה־לייט צווישען „חברה“ זענען זיי ביידע, נאָר דער עלטערער איז צו דער „אידעע“ איבערגעגעבען מעהר אַלס דער יונגערער. דער יונגערער, בעני, איז נאָר מיט ווערטער. דער עלטערער אָבער, חיים, איז צווישען די ארבייטער איינער פון די בעסטע. אַמאָל מאַכט זיך, אַז חיים ווערד פערפאַלען אויף א טאָג, אָדער אויף צוויי; קיינער ווייסט ניט, וואו ער איז געוועזען, און מיט וועמען ער האָט זיך געזעהען, און וואָס ער האָט געטהאָן... די ערשטע צייט פלעגט די מוטער עסען דעם פאָטער, פרעגען איהם: „שלים־מזל! וואָס פאַר א טאַטע ביזט דו?“... דער פאָטער האָט א פּאָר מאָל געפּרובט זיך בעקלאָגען פאַר זיין גוטען פריינד יודעל קטנתי: „וואָס טהוט מען, ברודער?“ דערויף האָט יודעל קטנתי געענטפערט מיט א לשון־קודש־וואָרט, ווי געוועהנליך: „י ע ל ה ו י צ מ ח — זאָל ער געהן, זאָל ער לויפען, נחמיה, דו וועסט גאָרנישט טהון דערצו, ס'איז היינט אַזאַ וועלט געוואָרען, וואָס די אייער זענען קליגער פון די היהנער... ס'איז ביי מיר די אייגענע מכה מיט מיין בנימ'טשיקען; איך בעט זיך ביי איהם, ווי מע בעט זיך ביי א גזלן: „בנימין, זאָג איך איהם, לאָז צורוה, א רחמנות, זאָג איך, אויף דיר!“... הערט ער מיך, ווי המן דעם גראַגער... ברודער נחמיה, ווייסט דו, וואָס איך וועל דיר זאָגען? — פּתח שין שא“...

און יודעל קטנתי לעגט־צו צוויי פינגער צום מויל, אַז נחמיה זאָל שווייגען, און נחמיה פאָלגט איהם און שווייגט. ער בעט נאָר גאָט פאַר צוויי זאַכען: אַז חיים זאָל ניט אַריינפאַלען, און אַז ער זאָל חאָטש ניט קאַלי מאַכען דעם יונגערען ברודער — בעני.

בעני, ווייל ער איז דער קלענסטער, איז ער ביי׳ם פאָטער טייער, און ביי דער מוטער איז ער דאָס אויג אין קאָפּ, ציטעריג, ווי אַ בן־יחיד׳על. חיים מאַכט פון איהם חוזק, חאָטש ער האָט איהם ליעב. ער רופט איהם מיט אַ מיידעלשען נאָמען „בונצי“. בעני, געוועהנליך, וויל דאָס נישט לײדען, איז ברוגז פאַר׳ן מיידעלשען נאָמען „בונצי“ און איז גרייט זיך לאָזען אָפּשניידעןביידע הענד פאַר זיין ברודער חיים.

אָט אזא מין געזינדעל איז דאָס.

— קינדער, צו דער אַרבייט!

אַזוי האָט אויסגעקאָמאַנדעוועט נחמיה דער שוסטער, און דאָס האָט בעדאַרפט בעדייטען, כ׳ע זאָל זיך גרייטען צום סדר. און אַלע האָבען זיך גענומען גרייטען צום סדר: נחמיה, זיסעל, חיים, בעני און דער אורח, אַ געזונדער יונג אַ שווארצער, אַ בעוואַכסענער ווי אַ בער, מיט אַ באַסאָוועד שטימע, וואָס הודיעט ווי אַ גלאָק. דעם „אורח“ האָט געבראַכט צו פיהרען חיים פון גאַס, דאָס הייסט, ניט פון גאַס, נאָר פון אַ „חבר“, וואָס האָט איהם אַ זאָג געטהאָן אויפ׳ן אויהער:

— ער איז איין „אַנטלאָפענער“... נעם איהם, זאָל ער זיין ביי אייך אַ בעל־מלאכה...

חיים האָט בעטראַכט דעם פּאַרשוין, און ער איז איהם געפעלען. ווי אַזוי ער הייסט — האָט ער איהם נישט געפרעגט; ער האָט איהם נאָר אַ פרעג געטהאָן:

— ווי אַזוי זאָל מען אייך רופען?

— רופט מיך מישאַ ניידיטש, — האָט דער אַנטלאָפענער אויסגעהודיעט אויף זיין באַס־שטימע.

נחמיה דער שוסטער האָט דאָס נישט געקאָנט אַריבערטראַגען: וואָס הייסט, ער הייסט זיך רופען מישאַ ניידיטש?... האָט ער איהם גענומען צום עקזאַמען: „פון וואַנען איז אַ איד? וואָס איז אייער טהועכץ? צי זענט איהר אַ באַווייבטער?“ און אַזוי

ווייטער, ווי געוועהנליך. האָט איהם אָבער דער זוהן, חיים, איי־בערגעהאַקט אין מיטען:

— דאָס איז ניט דיין באָבע׳ס דאגה, אַלטער! דו פרעג איהם בעסער, צי וויל ער עסען, אָדער אפשר וועלען מיר געהן פריהער אין באָד אריין?

און ס׳איז געבליבען, מע זאָל געהן פריהער אין באָד אריין. און אַלע פיער, דער פאָטער מיטביידע בנים מיט׳ן אורח, האָבען זיך געלאָזט אין באָד אריין.

דערנאָך איז מען געקומען און מע האָט זיך אוועקגעזעצט צום סדר זאָגען די הגדה. געזאָגט האָט נאָר דער אַלטער, און די איי־בעריגע האָבען געהערט, אריינגעקוקט איטליכער אין זיין הגדה.

* * *

— טאָמער וואָלט געווען גענוג זאָגען סליחות? — האָט אַ זאָג געטהאָן חיים דעם שוסטער׳ס עלטערער זוהן און האָט צוגע־מאַכט די הגדה. אויף איהם קוקענדיג, האָבען צוגעמאַכט די הגדות אויך דער יונגערער ברודער בעני און דער אורח, און אויף זיי קוק־קענדיג — שוין דער פאָטער אויך, נחמיה דער שוסטער אַליין, וואָ־רום דער עולם האָט זיך געפיהלט שטארק אויסגעהונגערט נאָך דעם לאַנגען תענית און נאָכ׳ן הייסען באָד, און אַגב האָט זיך פונ׳ם פריפעטשיק געלאָזט הערען אַ געשמאַקער ריח: דאָס האָבען גע־ריסען די נאָז די הייסע שמעקעדיגע געפילטע פיש מיט אַ סך פעפ־פער, און די פרישע קניידלעך מיט שמאַלץ, און נאָך אזעלכע גוטע זאַכען, וואָס נאָר פסח האָבען זיי דעם אמת׳ען טעם גן־עדן. און עס האָט לאַנג נישט גענומען, און עס האָט זיך געלאָזט הערען אַ טרישטשען פון טרוקענע מצה אונטער געזונדע שטאַרקע ציינער, און אז מע האָט איבערגעהאַפּט דעם ערשטען הונגער, און אז מע האָט פערזוכט אַ פּאָר פון די ארבע כוסות, האָט זיך דער שווייגענדיגער אורח אָנגערופען, אז ער האָט שוין לאַנג ניט פערזוכט דעם טעם פון פסח׳יגער משקה מיט פסח׳יגע פיש מיט פסח׳יגע קניידלעך,

ווייל דעם גרעסטען טייל פון זיין לעבען האט ער פערבראכט אין די טורמעס און אסטראגען.

— וויפיעל טורמעס זענט איהר דאס אויסגעוועזען ? — פרעגט איהם נחמיה דער שוסטער, וועלכער איז נאך ניט אזוי שטארק מלא פון די ארבע כוהות, נאר פרייליכער פיהלט ער זיך.

— איך האב שוין פארגעסען דעם חשבון, — ענטפערט דער אורח מיט זיין גראבער שטימע, און נחמיה דער שוסטער האפט איהם אונטער:

— פונקט אזוי ווי גדליה־לייב דער גנב, עליו השלום, ער איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט. גדליה־לייב פלעגט זאגען אויף זיך אליין: „אז מע זעצט מיך איין אין אסטראג, ווייז איך ניט — איך וויים, אז איך וועל ארוים, און אז מע לאזט מיך ארוים, טאנץ איך אויך ניט — איך וויים, אז מע וועט מיך איינזעצען נאך א מאל"...

— שלים־מזל ! — רופט זיך אפ די שוסטערין זיסעל צום מאן מיט א טאן פון א קאמפלימעט. — דו וואלסט בעסער זעהען, אז דער אורח זאל עפים נעמען אין מויל אריין.

דער אורח האט שוין אבער גענוג „גענומען אין מויל אריין", איבערגעקעהרט די פינפטע פון די ארבע כוסות אויך, און ער האט זיך געפיהלט אזוי גוט און ווארעם, אז עס האט זיך איהם אויפגע־בונדען די צונג און ער האט אויסגעהודיעט אויף זיין באסאווער שטימע:

— אויב איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען די געשיכטע פון מיין לעצטען אנטלויפען פון אסטראג.

— איז די משמעות, אז לויפען פון אסטראג איז ביי אייך גאר קיין נאווינע ניט ? קומט דאך אוים ווידער אמאל, ווי גדליה־לייב דער גנב, עליו השלום, האט געזאגט...

אזוי בעמערקט נחמיה דער שוסטער, און זיין ווייב זיסעל האקט איהם איבער:

— שלים־מזל ! טאמער וואלסט דו איינגענומען א ביסעל שטור־מעניש ?...

— איך שווייג, ווי א פיש! — מאכט צו איהר דער שוסטער. און אלע גרייטען זיך צו הארכען די געשיכטע פונ'ם אורח, ווי אזוי ער איז דעם לעצטען מאל אנטלאפען פון דער טורמע.

* * *

— אנטלויפען פון א טורמע איז ביי מיר, מיינע ליעבע פריינד, נאפליעוואט!

אזוי האט אנגעהויבען צו דערצעהלען זיין געשיכטע דער אורח, דער בעוואכסענער האריגער נפש מישא ניידיטש, אויף זיין גראַבער באסאווער שטימע, וואס הודיעט ווי א גלאק.

— איך בין שוין געלאפען, מיינע ליעבע פריינד, ניט פון איין טורמע, איך בין שוין געלאפען פון סיביר אויך. נישט איין מאל, נאר צוויי מאל. שוין געלעגען אין א וואגען מיט פלייש, אויבען דאס פלייש, אונטען איך. געגאנגען מיט באגאמאלצים טויזענד ווערסט צופוס. פגר'ען דריי טאג דורכאנאנד פון הונגער, פון קעלט, אהן שטיוועל — נאפליעוואט. צום געזונד וועט דאס מיר ניט שאדען. פארשטעלען זיך, אז מע דארף, קאן איך אויך. ביטער איז נאר מיט דער שטימע. אביסעל א צו גראב קול ביי מיר. דאס איז אבער אלץ גערעדט פון פראווינציאלנע טורמעס. קיי און שפיי. ניט אזוי איז אין דער רעזידענץ. דארט אז מע חאפט זיך אריין — איז האלט זיך! איהר מעגט זיך שוין געזעגענען. אז איך בין אריין, האב איך געפלאנעוועט, זיך צענויפגערעדט מיט א פאר חברה־לייט — א נעכטיגער טאג. מע לאזט ניט זעהען זיך. רעדען — אונמעגליך, סיידען מיט סימנים דורך דער וואנט. מע האט מיר געגעבען צו וויסען, אז צוזאמען מיט מיר, א וואנט נעבען א וואנט, זיצט מיינע א באקאנטע. מאשא הייסט זי, א טהוערין, א פיהרע־רין און זעהר־זעהר א וויכטיגע פערזאן. געוואלט זי זאל ארויס, ווי מע וויל לעבען. שוין געהאט א פלאן פאר איהר. זיך אויפגערעדט מיט איהר דורך דער וואנט. פלוצים קומט מען צו געהן און מע פיהרט מיך איבער אין איין אנדערע טורמע. ביטער! עס געהט

אוועק א טאָג דריי. איך וועל געוואָהר פון חברים, אז מאשא איז אויך מיט אונז. בראוואָ! איך הויב מיך אָן דערשלאָגען — א צרה: זי איז אין דער „אָדינאָטשנע". ווייסט איהר, וואָס דאָס הייסט? פיער הוילע וועגט, נישטאָ אפילו וואו זיך אויפצוהענגען. אָפּגע־שניטען פון דער גאנצער וועלט. ביטער! אליין בין איך אויך אויף צרות. א טאָג איבער א טאָג שלעפּט מען מיך צום פאַרהער. זיי ווילען דערגעהן, ווער איך בין. זיי ווילען וויסען, וואָס איך האָב געטהאָן. ביי מיר ציהט מען ניט קיין ווערטער. א געשלאָגענער הונט. איהר האָט געזעהען אין באָד ביי מיר א לייב? איהר זעהט איין איבערגעבראָכענעם פינגער? איהר זעהט אָט דאָ א דריי אויס־געשלאָגענע צייהן? נאַפּליעוואַט! יאָ, מיינע ליעבע פריינד! ס'איז א וואוילע דיענסט, נאָר נישט קיין גרינגע. דער געדאַנק פון אנטלויפען לאָזט מיך נישט אָפּ. וואו עסען? ווער שלאָפען? אנט־לויפען דאַרף מען! און נישט אליין. מיט איהר, מיט מאשא'ן! נאָר ווי אזוי? איך ווער משוגע. וואו זענען אהינגעקומען אלע חברים? גוטע ברידער? פריינד? א סך צעשטעקט אין די טור־מעס, א סך פאַרשיקט קיין סיביר. ווער שמועסט — נאָכ'ן רויטען זונטאג! אז מע הענגט אלע פאַרטאָג דאָ ביי אונז טאָקי אין טור־מע — דאָס ווייסען מיר. אלע טאָג ווערען מיר געוואָהר שוין נאָכ־דעם, אַז איינער אָדער צוויי פון אונזערע חברים זענען געהאַנגען געוואָרען. מע פרעגט נישט: ו ו ע ר? יעדער איינציגער פון אונז פרעגט נאָר: ו ו ע ן ו ו ע ל א י ך?... א קלאַפּ אין טהיר — א קלאַפּ אין הארצען. א קלונג מיט די שליסעל — א קעלט אין בלוט. טפו — דער רוח זאָל דאָס וויסען! איך בין נאָך קיינמאָל ניט געוועזן אזוי צעשרויפט, ווי אצינד. נערוועז! קיינמאָל ניט גע־וואוסט פון קיין נערווען. איינמאָל, ס'איז געוועזן נאָך האלבע נאכט. פינסטער. שטיל. לאנגזאם לאָזט זיך הערען דער טיק־טאַק אין הויף. דאָס איז דער פּאַטרול, וואָס מעסט די טריט איבער די שטיי־נער. פלוצים הער איך א רעש פון טריט. א סך טריט. וואָס קאָן דאָס זיין? עס קלינגען שליסלען. עס הערען זיך קולות. א פייערעל

פון א לאנטערנע טהוט א שיין־אריין צו מיר אין קעמערל און ווערד פארשוואונדען. סקריפ־סקראפ! עס ריגעלט זיך אפ דער לאנגער אייזען. מיט א קרעכץ עפענט זיך די טהיר. אויפ'ן שוועל דערזעה איך אונזער אויפזעהער. דאס פייערל פון לאנטערנע באַלייכט זיין פארקיהלט פנים. הינטער איהם — דער פאטרול־כאלדאט, עטליכע וועכטער.

— נעמט צענויף די זאכען און קומט.

איך טראכט מיר: דאס איז א גרוס פונ'ם מלאך־המות... איך טהו־אן די שטיוועל. מיר געהען. פרעגען ביי די לייט איז נישטא וואס, זיי זענען שטום. א לאנגער שפאציער איבער'ן קארידאר. מיר זענען אין הויף. א קאלטער שטראם פון פרישע לופט. איך באד מיך אין דער קיהלער לופט, ווי אין א ביטעל. מיר געהען דורך דעם טורמע־הויף. די וועכטער שפאנען, קוקען אויף אונז קאלט, מיט אויסגעלאשענע אויגען. זיי טראכטען נים וועגען מענשען, וואס מע פיהרט זיי צו דער תליה. זיי טראכטען וועגען זיסען שלאף. מיר זענען שוין אין צווייטען הויף. דארט איז די „קאנצעלאריע" און דארט וואוינט דער אויפזעהער. ער האט א פרוי, איך האב זי געזעהען. איהר פנים זאגט, אז זי געפינט זיך נים אין טורמע. די טורמע איז ביי איהר א גרויסע שטייג. די ארעסטאנטען זענען געננז. אלע טאג קומען צו פרישע געננז. די גענז האדעוועט מען און מע טראגט זיי אפ צום שוחט. ווער קימערט זיך פון דעם? ווער האט רחמנות אויף א גאנז? ווער האט טענות צו א שוחט? דערויף זענען זיי געננז, מע זאל זיי שעכטען. דערויף איז א שוחט, ער זאל שעכטען... זי האט א קינד, א יונגעלע פון א יאהר פינף. מע רופט איהם „וואניא". איך האב דאס געהערט פון דער באננע. די באננע שיינט צו זיין א פוילישע. נאך די האר און נאך די אויגען האב איך דאס דערקענט. שענע האר, בלויע אויגען. א קול ביי איהר ווי א פיעדעל. אז זי זאגט „וואניא" — זיננט זי און אביסעל אונטער דער נאז. וואס טראכט וואניא'ס קעפעל וועגען די מענשען־גענז, וואס זיצען דא? ווייסט ער, אז דא זיצען מענשען,

ניט קיין געגז? וואס זאגט איהם די באנגע? זי מוז דאס וויסען; זי זעהט דאך אמאל טרערען. זי הערט דאך אמאל געשרייען. און דאס קלינגען פון די שווערע קייטען, — וואס פאר ווערטער זאגט דאס איהר? ווער ווייסט, אפשר האט זי אליין א ברודער, וואס זיצט ערגיץ אין א טורמע, וואס ס'ווארט אויף איהם א תליה? ווער ווייסט?... איצטער שלאפט זי דא אין שטוב אויף א ווייך בעלעגער. וואניא — נעבען איהר אין א וויעגעל. ער וועט אויס־וואכסען אמאל, מע וועט איהם דערצעהלען, אז זיין פאטער איז גע־ווען א תלין. וואס וועט זאגען דעמאלט „וואניא" ? און אפשר וועט ער אויך זיין דאס זעלבע, וואס דער פאטער?...

איך האב אביסעל אפגעקערעוועט אן א זייט. וואו האלט איך? ביי'ם אויפזעהער אין שטוב. ס'איז ליכטיג אין צוויי פענסטער נאר. דורכ'ן פענסטער זעהר איך א הויכע פיגור אין זשאנדארמסקי קליידער. — גרויסע וואנסעס, גאלדענע ברילען. נאך די עפאלע־טען שיינט דאס צו זיין א קאפיטאן אדער א ראטמיסטער. זיצט א פוס איבער א פוס, רויכערט א פאפיראס. אקעגען איהם — א שרייבער, אנגעבויגען איבער א פאפיער. אויפ'ן גאנעקעל זיצען פינף סאלדאטען פרעמדע אין פארשיעדענע פאזען. איינער ציהט א פאפיראסעל פונ'ם ארבעל. שלינגט דעם רויך, מע זאל ניט זעהען. רעדען זיך איבער שטיל. עס הערט זיך א סמאצקען מיט די ליפען. און באלד נאך דעם — א טאפען פון פערד. עס קאטשען זיך רע־דער. דאס איז צוגעפאהרען די באקאנטע גרויסע קארעטע גלייך צום גאנעק. אויפ'ן קוטשער־זיץ האב איך דערקענט סעליוואן דעם קוטשער. א געוועזענער ארעסטאנט, א באוואוסטער רשע. פון דערווייטען זעה איך געהן אונזער אויפזעהער מיט די וועכטער. די שליסעל קלינגען. די פינף פרעמדע סאלדאטען טהוען זיך א חאפ־אויף פון די ערטער: סמירנא!!! מע פיהרט־צו צו דער קארעטע נאך פארשוינען. איך קוק מיך איין — צוויי באקאנטע פיגורען: איינע מאשא... די אנדערע פיגור — א יונגער בחור פון א יאהר נייענצעהן מיט רויטע פוקע בעקלעך, בלוט און מילך, אור־

רוטים רופט מען איהם. נאָך איינער — איין אומבאַקאַנטער אַרעס־טאַנט. אוורוטים האָט ערשט פריהער מיט אַ טאָג צוויי באַקומען אַ ידיעה, אַז מע באַשולדיגט איהם אין אַ שווערען פאַרברעך, דאָס שמעקט אפשר מיט יענער וועלט... ער איז אַ וואוילער בחור. ער האַלט זיך, ווי כּמע דאַרף. אביסעל נאָר האָט ער זיך אין די צוויי טעג אויסגעבלייכט. אוועק די פאַרב פון די פּוּכקע בעקלעך. און עפּים הילט ער זיך מיר צו־שטאַרק אין די קליידער. אפשר — ווייל ס'איז קיהל אין דרויסען? און אפשר געזעגענט ער זיך איצט במחשבה מיט דער מאַמע. ער האָט אַ מאַמע, וואָס האָט איהם זעהר ליעב. איך האָב אַמאָל געזעהן איהרע ליעבע־בריעף צו איהם. אַ ים פון מוטער־ליעבע, אַ וועלט מיט געפיהל. אַ מבול פון טרערען. ער פלעגט כּלומרשט לאַכען פון איהרע בריעף. אַליין אָבער, אַז ער האָט זיך אוועקגעזעצט איהר שרייבען, האָט מען איהם ניט גע־קאָנט אָפּרייסען. אין גראַמען האָט ער צו איהר געשריבען. ער איז אַ פּאָעט. שרייבט ניט שלעכט. ער איז אין דער מינוט אַזוי געוועזען פאַרטיעפט אין זיך, אַז ער האָט מיך ניט באַמערקט. מאַשאַ אָבער — די האָט מיך באַלד דערזעהן. זי האָט זיך געגעבען אַ ציה צו מיר. איך קוק אויף מאַשאַ'ן, איך וויל זעהען, וואָס זי טהוט. קוים וואָס איך זעה איהר פּנים. רוהיג — נאַפּליעוואַט!... „סטראַי־סיאַ!" — הערט זיך אַ קול פונ'ם „אונטער". אַלע פרעמדע סאָל־דאַטען ציהען זיך אויס. זיי רינגלען אונז אַרום. אונזער אויפזעהער געהט אַרוים מיט'ן זשאַנדאַרמסקי קאַפּיטאַן אויפ'ן גאַנעקעל. דער שרייבער לייכט זיי צו. דער קאַפּיטאַן ציהט אויס די האַנד דעם אויפזעהער. דער אויפזעהער טרייסעלט איהם די האַנד. ער בויגט זיך אונטערטעניג, זעהר אונטערטעניג. ער בעט זיך ביי'ם קאַפּי־טאַן, ער זאָל איהם מוחל זיין, וואָס סע האָט אַזוי געדויערט. און זאָל איהם פאַרענטפערען. דער קאַפּיטאַן איז שטרענג. ער זאָגט איהם אָן, אַז דאָס אַנדערע מאָל זאָל ער זיין פאַרזיכטיגער: „יעוואָ וויסאָקאָפרעוואָסחאָדיטעלסטוואָ האָט פיינט אַזעלכע זאַכען!"... דער אויפזעהער פאַרענטפערט זיך. ער געזעגענט זיך מיט'ן קאַפּי־

טאָן דאָס לעצטע מאָל. ער זאָגט איהם, ער זאָל זיין זעהר, זעהר פאָרזיכטיג מיט דער חברה, וואָס ער פיהרט, און באַזונדער מיט דעם „בער“. דאָס מיינט ער מיך. דער קאַפּיטאַן ענטפערט איהם, ער זאָל זיין רוהיג: פאַר אַ בער האָט ער קיין מורא ניט, און ביי איהם אַנטלויפט מען ניט...

מיר זיצען שוין אין קאַרעטע. מיר מיט פיער סאָלדאַטען מיט בלויזע שווערדען אויף די בענק אינוועניג, פון פאָרענט. אין דער צווייטער אָפּטיילונג פון דער קאַרעטע דער קאַפּיטאַן. אויפ׳ן קוטשער־זיץ סעליוואַן מיט אַ סאָלדאַט. עס ווערען פאַרהאַקט די אייזערנע טהירלעך. עס הערט זיך דאָס לעצטע מאָל „סמירנאָ!“ סעליוואַן טהוט אַ סמאָצקע מיט די ליפּען. עס הערט זיך אַ טאַפּען פון פערד, פיער פּאָר פיס. די רעדער קאַטשען זיך לאַנגזאַם איבער די שטיינער. אויף יענער זייט טורמע צעלאָזט סעליוואַן די פערד. די רעדער קאַטשען זיך גיכער. די קאַרעטע פליהט מיט אַ רעש איבער די שטיינער.

מיר זיצען אויף לאַנגע בענקלעך אין דער לענג פון דער קאַרעטע איינס קעגען דאָס אַנדערע. נעבען יעדען אַ סאָלדאַט מיט אַ בלויזען שווערד. איך קוק אויף מאַשאַ׳ן. קוים וואָס מע זעהט איהר פּנים. זי לאָזט נישט אַראָפּ קיין אויג פון דעם יונגען אוורוטים. רעדען טאָר מען נישט. וואוהין מיר פאָהרען — ווייסט קיינער ניט פון אונז, נאָר איטליכער פיהלט עפּיס, אַז ס׳איז ניט צום גוּטען. אַזוי פיהרט מען קעלבלעך אין אַ וואָגען צו דער יאַטקע. פיהלען זיי עפּיס?... וויפיעל צייט מיר פאָהרען — ווייס איך אויך ניט. אָט דאַכט זיך אַ מינוט, און אָט דאַכט זיך אַ גאַנצע נאַכט. אַ נאַכט — אַ יאָהר.

פּלוצים — סטאָפּ! די קאַרעטע האָט זיך אָפּגעשטעלט. ס׳איז שטיל. מע הערט די פערד פאַרשקען, שמייסען מיט די עקען. עס הערט זיך דעם קאַפּיטאַנ׳ס קול. ער איז אַרויסגעשפּרונגען פון דער קאַרעטע. ער איז הינטער אונז. ער בייזערט זיך אויפ׳ן קוטשער. סעליוואַן קריכט אַראָפּ מיט אַ מי־שברך פונ׳ם קוטשער־זיץ און

פרעגט, וואָס איז דאָ? „זעהסט ניט וואָס דאָ איז? די אויגען זענען דיר ארוים? בויג זיך איין. טהו אַ קוק אַהער!" — אַזוי קאָמאַנדעוועט דער קאַפּיטאַן. וואָס האָט זיך דאָרט געקאָנט טרעפען, אשטייגער? און עס קומט אַזאַ מחשבה אין קאָפּ: אַך, ווען עס פּלאַצט, למשל, איין אַכס! אָדער אַזוי עפּיס אַ צרה זאָל זיך טרע־פען: עס זאָל ווערען אַ בהלה, אַ שטיקעל מהומה. עך, באַפאַלט מען דעמאָלט די סאָלדאַטלעך, מע ווערגט זיי אויס איינציגווייז. איך אַליין נעם זיך אונטער דריי דערשטיקען, ווי די קעצלעך... די סאָלדאַטלעך אָבער זענען באַקאַנט, אַפּנים, אונזערע מחשבות. זיי זיצען שטרענג מיט די בלויזע שווערדען. זיי לאָזען נישט אַראָפּ קיין אויג פון אונז. מיט אַ מאָל הערט זיך אַ פאַל אויף דער ערד. נאָכ'ן פאַל הערט זיך אַ חראָפּען. עמיצער רעדט: „בינד איהם צענויף!... אָט אַזוי... דעם זאַק פון אויבען... אָט אַזוי, אָט אַזוי... לאָמיר איהם נעמען... חברה, אין קאַרעטע אַריין... אָט אַזוי, אַזוי"... איידער מיר קוקען זיך אַרום, עפענט זיך אויף דאָס אייזערנע טהי־רעל פון דער קאַרעטע. עס ווערד אַריינגעוואָרפען עפּיס אַ שווערע זאַך אין אונזער אָפּטיילונג פון דער קאַרעטע. אין אַ מינוט זיצען שוין אויפ'ן זאַק דריי סאָלדאַטען. דער קאַפּיטאַן שפּרינגט אַריין צו אונז. ער טהוט אַ ריס פון זיך די גרויסע וואָנסים מיט די גאָל־דענע ברילען. ער רופט זיך אָן צו אונז:

— חברים! איך בעגרים אייך, איהר זייט פריי!

— גרישאַ! — שריי איך אויס.

— טסס! — מאַכט ער צו מיר און ווייזט אויפ'ן זאַק.

* * *

נחמיה דער שוסטער האָט זיך אויסגעדרעהט מיט'ן פּנים צו די קינדער. די נאָז זיינע האָט געשיינט און געגלאַנצט. ער האָט אַ זעץ געטהאָן מיט'ן קולאַק אין טיש אריין און מיט גרוים התפּעלות אויסגערופען:

— איך האָב געוואוסט, ווי איך בין אַ איד, אַז ס'איז אַ פאַר־שטעלטע זאַך!

— שלים־מזל! וואָס־זשע האָסט דו געשוויגען? — זאָגט צו איהם זיין ווייב זיסעל. וואָס איז אויך געווען אויסער זיך פון אויפ־רעגונג. חיים און בעני — די, קאָן מען זאָגען, זענען גאָר נישט געווען בהאי עלמא; עס האָט זיי געטראָגען אין דער לופטען. עס האָט זיך זיי אויסגעדאכט, אז זיי זענען דאָרטען צו־זאַמען מיט דעם אורח מישא ניידיטש, אין דער גוטער קאַ־רעטע, און זיי ברענען, ווילען שוין וויסען דעם סוף. ווער איז דער גרישא? און וואו איז די מאַשאַ? און וואָס האָט זיך אויסגעלאָזט מיט דעם יונגען אוורוטים און מיט די איבעריגע ארעס־טאַנטען?

און דער אורח הוסט זיך אויס און דערצעהלט ווייטער.

— אַלזאָ, וואו האַלטען מיר? ביי גרישא. איך האָב איהם דערקענט. איהר ווילט וויסען, ווער ער איז? ס'איז נישט וויכטיג. ס'איז מיינער אַ חבר. גענוג פאַר אייך. דערווייל דאַרף איך אייך ענדיגען מיט דער קאַרעטע. די קאַרעטע איז געפאָהרען ווייטער. געקומטשירט האָט דער סאָלדאַט, אויך פון אונזערע לייט. געוועהנ־ליך. סעליוואַן איז געלעגען אין זאַק אַ געבונדענער, ווי אַ באַראַן, מיט אַ טיכעל אין מויל, ער זאָל שטומען. צוויי סאָלדאַטען (אויך אונזערע לייט) זענען געזעסען אויף איהם רייטענדיג. עס איז גע־ווען אַ ישוב, וואָס מע זאָל מיט איהם טהון: הרג'ענען — פאַר קיין געלט נישט! גרישא האָט געזאָגט: „אָהן איין טראָפּען בלוט!" איינער האָט אַפּילו אַרויסגעוואָרפען אַ חכמה: זאָל מען איהם דערשטיקען, וועט ניט פאַרגאָסען ווערען קיין בלוט. האָט אויף איהם גרישא געגעבען אַ קוק, איז ער געוואָרען שטיל. פאַר גרי־שאַ'ן האָט מען דרך־ארץ.

נאָר לאָמיר זיך אומקעהרען צו אונזערע. ווער עס האָט ניט געזעהען דעם יונגען אוורוטים, דער האָט קיין פרייד נישט געזעהען. פרייד, גליק, הימעל, גן־עדן — דאָס אַלץ איז שוואַכע ווערטער. ער האָט געזונגען, געוויינט, ער האָט געקושט זיך. מיט איטליכען בע־זונדער האָט ער זיך געקושט. איין עק הימעל איז שוין געווען העל.

עס האָט שוין אָנגעהויבען טאָגען. מיר זענען נאָך אַלץ געפאָהרען. אויף אונז האָט מען געוואַרט אין אַ הויף הינטער דער שטאָדט. דאָרט זענען געווען „חברה“. דאָרט איז געווען צוגעגרייט פאַר אונז קליידער, עסענוואַרג, פעסער און געלט. פון דאָרטען וועלען מיר זיך אַריבערחאַפּען קיין פינלאַנד. און פון פינלאַנד איז שוין נאַפּליעוואַט! אונזער קאַרעטע איז אַריינגעפאָהרען אין אַ גרויסען הויף אַריין. ווייט אין הויף, פאַרשטעלט מיט בוימער, זעהט זיך אַ ווייסע שטוב. הינטען אַ גרויסער גאָרטען. פאָרענט אַ שטאַל. דאָ האָבען מיר זיך אָפּגעשטעלט. אַקעגען אונז זענען אַרויס „חברה“, אַלע אונזערע.

ס'איז געוואָרען אַ קושעריי. גרישאַ האָט ניט געלאָזט לאַנג פרייהען זיך. מיר האָבען זיך אַלע איבערגעטהאָן. אַלע אונזערע אַרעסטאַנטסקי, אויך די סאָלדאַטסקי קליידער אַריין אין קאַרעטע אַריין. סעליוואַנ'ען האָט מען אַרויפגעלעגט גאַנץ אויבען אויף די קליידער. מע האָט איהם אָנגעזאָגט, ער זאָל ניט דערוועגען זיך טהון אַ פּיפּס. דער אָנזאָג איז געווען איבעריג. ער איז געווען באַוואָהרענט, געבונדען הענט און פיס, דערצו אָנגעטהאָן אויפ'ן קאָפּ אַ זאַק און צוגעקרעמפּעוועט צו דער קאַרעטע. ער וועט שוין שטור־מען, ווי אַ הונט.

עס איז אויף אונז אָנגעפאַלען אַ הונגער. פון וואַנען האָט זיך גענומען אַזאַ אַפּעטיט? בולקעס, סערדעלען, קאָלבאַסעס. דער עולם האָט געפאַקט. גרישאַ האָט ניט געלאָזט עסען. ער האָט געטריבען האַלז און נאַקען. ער האָט אונז אַרויסגעגעבען פּעסער, געלט, מאַר־שרוטען, איטליכען איין אַנדער מאַרשרוט. איך, מאַשאַ און אור־רוטים אויף איין וועג. מיר האָבען זיך געזעגענט, געביטען מיט די אַדרעסען. איינציגווייז איז מען זיך צעגאַנגען פונ'ם הויף. גרי־שאַ איז געבליבען דער לעצטער.

גיך האָט זיך באַוויזען די זונן. דער שניי האָט געבלישטשעט. געסקריפּעט אונטער די פיס. מיר זענען געגאַנגען פּאַוואָלי. אָנ־געטהאָן זענען מיר געווען, ווי אַרבייטער. איך בין געווען אַ פּלאָט־

ניק מיט אַ האַק אויף די פּלייצעס. אַוורוטים — אַ מוליער, מיט אויסגעשמירטע קליידער אין קאַלך. מאַשאַ'ן האָט מען אָנגעטהאָן, ווי אַ דאָרפשיקסע: קאַרעלען, רויטע שיך, אַ גרינע פּעטשיילע און אַ האָהן אונטער'ן אָרעם אויף צו פאַרקויפען. אויף איהר אָנטהון זיך האָט גרישאַ מעהר אכטונג געגעבען, ווי אויף אַלעמען. ער האָט זי באַטראַכט מיט דער גרינער פּעטשיילע, מיט די רויטע שיך, מיט די קאַרעלען און מיט'ן האָהן און איז געווען צופריעדען.

מיר אַלע דריי האָבען באַדאַרפט האַלטען זיך אינאיינעם און באַזונדער. דאָס האָט געהייסען, יעדער באַזונדער געהט זיך אומ־באַקאַנט, נאָר אַלע אין איין וועג. מיר האָבען באַגעגענט אַרבייטער. זיי האָבען אונז געגריסט. עס זענען אָנגעפאָהרען דראָזשקעס, איז־וואָזטשיקעס. דינגען אַ דראָזשקע — האָבען מיר נישט געטאָרט. אַרבייטער פאָהרען נישט אויף קיין דראָזשקעס. מיר האָבען גע־מוזט אַ גרויסע שטרעקע געהן צופוס, ס'איז אָבער זיכער. קיין טראַמוויי האָט מען נאָך נישט געזעהען.

עס לויפט אָן דער טראַמוויי. ער שטעלט זיך אָפּ. מיר אַלע דריי קריכען אַרויף גאַנץ אויבען. פּראָלעטאַריער פאָהרען אויבען. אַלע מאָל שטעלט זיך אָפּ דער טראַמוויי. עס קריכען אַראָפּ און עס געהען אַרויף פּאַסאַזשירען. ניט ווייט פון אָכטינסקאַ־גאַס איז אַרויף אַ פּאַרשוין, אַ גאַנץ געוועהנליך מענטשעל. אויף די אויגען האָט ער געטראָגען אַשקולירענע ברילען. ער האָט זיך אַוועקגעזעצט אַקעגען אונז מיט אַ פּאַפּיראָס אין מויל, געוואָרפען אויף יעדען פון אונז אַ קאַלטען בליק און פאַרקוקט זיך אָן אַ זייט. פּלוצים, איך טהו אַ קוק — מיין פּאַרשוין'ס אַשקולירענע ברילען קוקען עפּיס צו שטאַרק אויף מאַשאַ'ן. מאַשאַ אַליין האָט נישט באַמערקט, אַז מע קוקט אויף איהר. איך זאָל דאָס איהר זאָגען — פּאַסט נישט. דער טראַמוויי האָט זיך אָפּגעשטעלט. דער פּאַרשוין מיט די אַש־קולירענע ברילען איז אַראָפּגעקראָכען. עס איז מיר אַראָפּ אַ שטיין פון האַרצען. מיר זענען געפאָהרען ווייטער. איך האָב דערצעהלט מאַשאַ'ן פון'ם פּאַרשוין מיט די אַשקולירענע ברילען. מאַשאַ האָט

זיך אויסגעלאכט. „נישט אויף מיר, זאגט זי, האט ער זיך פאר־קוקט, נאר אויפ׳ן האָהן“... אין דער מינוט האט זיך דער וואגאן אפגעשטעלט עפּיס ווי מיט א מאל. אין איין רגע איז שוין געווען פון אויבען וויעדער דער זעלבער פארשוין מיט די אשקולירענע ברילען. ס׳איז מיר פארקיהלט געוואָרען דאס בלוט. הינטער איהם זענען שוין געשטאנען זשאנדארמען, פּאליציאנטען, סאלדאטען. אלע האבען זיך גענעבען א נעם צו מאשא׳ן... איך מיט אוורוטים׳ען זענען געזעסען פארהאקט אין א ווינקעל. וואס האבען מיר געקאנט טהון? האפּ איך זיך אויף — זענען מיר ביידע פארפאלען!

קאלט האבען מיר געקוקט אויף דער סצענע, אזוי ווייט ווי מיר האבען געקאנט. און מאשא? זי האט אפילו קיין איינציגען קוק נישט געטהאן אויף אונז. זי האט מורא געהאט, מיט איהר קוק זאל זי נישט ארויסגעבען אונז אויך. שטיל, פּאוואלי, ווי איין אונטערטעניג שעפעלע, האט זי זיך אראפּגעלאזט מיט זיי אראפּ פונ׳ם וואגאן. דער טראמוויי איז אוועק זיין וועג. מיר ביידע זע־נען שוין געזעסען אין געהאקטע וואונדען. נישט געטאָרט זיך אויס־דרעהען אפילו א קוק טהון אין יענער זייט, וואו די אומגליקליכע מאשא איז פארשוואונדען געוואָרען. מיר האבען נישט גערעדט קיין וואָרט. מיר האבען אפילו נישט געקוקט איינס אויף דאס אנדערע. וואס דער יונגער וועווריק האט זיך געטראכט — וויים איך נים. איך בין איהם געווען איז דער מינוט א דם־שונא. נמאס איז ער מיר געוואָרען! און זיך אליין בין איך געוואָרען נמאס און מאוס. סטייטש, ווי אזוי האב איך געקאנט בלייבען זי־צען אזוי רוהיג בשעת מאשא׳ם לעבען איז אין אזא געפאהר?...

— פון וואנען און ווער איז זי, אט די מאשא? — טהוט איהם א פרעג בעני.

— פון וואנען זי איז — וויים איך נים. — ענטפערט דער אורח. — איך וויים נאר, אז זי הייסט „מאשא“ און איהר פאמיליע איז באשעוויטש.

— באשעוויטש? ? — רופען אוים אלע מיט א מאל.

— באשעוויטש. וואס איז דענן ? — פרעגט דער אורח.

— א שענע מעשה נאר א קורצע ! — זאגט נחמיה דער שוס־טער. — סטייטש, דער פאטער איהרער איז מיינער א גוטער באַ־קאנטער, ליפא באשעוויטש הייסט ער, אדער דער „הילצערנער איד". ערשט געזעהן זיך מיט איהם ערב יום־טוב טאקי דא אויף די טרעפ. ער איז געגאנגען צו אונזער שכן אפנעמען א גערוס פון פעטערבורג ביי אונזער נגיד'ס טאכטער טאמארא.

— טאמארא ? — פרעגט שוין אצינד דער אורח. — ווער איז די טאמארא ? ניט שאסטעפאל ?

— געוויס שאסטעפאל. וואס איז דענן ?

— איהר קענט זי ?

— אויב מיר קענען זי ? גוט געזאגט ! זי זיצט אט דא אויבען !

— א נאכט פון וואונדער ! — זאגט דער אורח, און דערצעהלט, ווי אזוי ער האט זיך בעקאנט מיט טאמארא שאסטעפאל, טאקי ביי מאשא באשעוויטש, און ער זאגט, אז ער וואלט זיך זעהר ווע־לען זעהען מיט טאמארא שאסטעפאל.

און אזוי ווי אלע ביי נחמיה דעם שוסטער האבען זיך געפיהלט נאך דעם זיעבעטען כוס פון די „ארבע כוסות" לעבעדיג, בגילופין, לכן איז געבליבען, מע זאל נישט ווארטען ביז מארגען און מע זאל נאך היינט, טאקי באלד, געבען צו וויסען טאמארא'ן, אז איין אל־טער בעקאנטער וויל זיך מיט איהר זעהען. און חיים מיט'ן אורח לאזען זיך ארויף אויף די טרעפ.

* * *

איציקעל שאסטעפאל האט געהאלטען שוין לאנג נאך די „חד־גדיא'ס" און נאכ'ן „שיר־השירים" און איז נאך אלץ געזעסען ביי'ם טיש גאנץ ברייטליך, מאיעסטעטיש, געדוויכערט, געטרונקען טיי און געשמועסט פון א טרויעריגען ענין, פונ'ם קישינעווער פאגראם, וואס די רשעים בעריהמען זיך, און די אנטיסעמיטישע בלעטער שרייבען, אז אויך דא און אומעדום אין אלע אידישע שטעדט ווע־

לען זיי מאַכען דאָס זעלבע שפּיעל, וואָס אין קישינעוו. זיי, די אַנ־טיסעמיטען, בעריהמען זיך, אַז זיי וועלען זיך נוקם זיין אָן די אידען פאַר דער רעוואָלוציע, וואָס ווערד אָנגעפיהרט בלומרשט נאָר פון אידען. די טאָכטער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און ענט־פערט־אָפּ דעם פאָטער, אַז אומזיסט בעריהמען זיי זיך; זיי ווע־לען גאָרנישט מאַכען, ווארום אום צו מאַכען איין אַלגעמיינעם קי־שינעוו, מוז מען האָבען ו ע ר ס'זאָל מאַכען.

— אודאי דאַרף מען געהן אויסשרייבען פון פּאַריז היצלים, חוליגאַנעס, באָסיאַקעס און שכורים! — זאָגט דער פאָטער.

— מיט חוליגאַנעס און מיט באָסיאַקעס קאָן מען גאָרנישט מאַכען. מע דאַרף האָבען דערצו דאָס פאָלק, די אַרבייטער, — בעמערקט די טאָכטער, און דער פאָטער ענטפערט איהר:

— וואָסער פאָלק? וואָסערע אַרבייטער? האָב קיין יסורים ניט, זאָל נאָר זיין אַ פּאָגראָם, וועלען די אַרבייטער העלפען „אַרבייטען“...

און איציקעל שאָסטעפּאָל קאָכט זיך. ער פיהלט, אַז דאָ איז ע ר אויפ'ן פערד. אין די זאַכען איז ער מעהר געניט און פער־שטעהט מעהר פון דער טאָכטער... טאַמאַראַ לאָזט איהם אָבער לאַנג נישט טריומפירען און זי ענטפערט איהם שניידענד, אַז מע טאָר ניט זיין קורצזיכטיג און מע דאַרף קאָנען אונטערשיידען, וואָס ווערד אָנגערופען „פאָלק“ און וואָס הייסען עטליכע צעהנדליג אָנ־גערייצטע אָדער געדונגענע חוליגאַנעס אין קישינעוו, וואָס האָבען בעפאַלען אַ שטאָדט פון שוואַכע מענשען, טרוסען, ווייבער און קינ־דער, וואָס האָבען זיך געלאָזט אויסשלאָכטען און געגאַנגען נאָכדעם וויינען אויף די קברים און אויס'טענה'ן זיך מיט'ן רבונו־של־עולם, ווי עס ווערד אַזוי שען בעשריבען ביי'ם גרעסטען אידישען דיכטער, ביי ביאַליק'ען.

— האָסט דאָך געלייענט ביאַליק'ען? — טהוט טאַמאַראַ אַ פרעג ביי'ם פאָטער, און בעקומט אַזאַ מין ענטפער:

— וואָסער ביאַליק? פון דער מיהל?...

— דאָס ליעד פון ביאַליק׳ען. — זאָגט טאַמאַרא. — דו ווייסט ניט ביאַליק׳ס ליעדער?

— וואָס בין איך אַ אידינע, וואָס איך זאָל לייענען ליעדלעך פון עפּיס אַ ביאַליק אַ ליעדעל־מאַכער? — מאַכט איציקעל שאָסטע־פּאַל גאַנץ נאַאיוו און ערנסט.

און טאַמאַראַ האָט שוין מעהר קיין מוט צו דיסקוטירען מיט׳ן פאָטער, און זי בעוואונדערט די אומנאַטירליכע לאַגע, וואָס ביי איר־דען: אַ פאָלק פון סאַמע אינטעליגענטען, וואָס אַלע קאָנען לעזען, אפילו ווייבער, אַ פאָלק, וואָס האַלט זיך קליגער פון אַלע פעלקער, קליגער און בעסער און פרומער, קומט צו איין אייגענעם נאַציאָנאַ־לען דיכטער, הייסט ער ביי איהר בעל־הבית׳ישען פאָטער „אַ ליע־דעל־מאַכער”. און ווען נישט דעם אַפּטייקער׳ס זוהן סאַשאַ, וואָלט זי, טאַמאַראַ, גאָרנישט געוואוסט, אַז עס עקזיסטירט אונטער אידען אַ פּאָעט מיט׳ן נאָמען ביאַליק. און וואָס עפּיס נאָר זי? זי קען אַ סך אַזעלכע, ווי זי, וואָס ווייסען נאָך עד היום ניט, ווער דער ביאַליק איז!... און זי קאָן זיך גאָר ניט פאָרשטעלען, אַז עס זאָל זיך גע־פינען אונטער רוסען אַזעלכער, וואָס איז ניט קיין פראָסטער גוי, וואָס זאָל נישט וויסען ווער פושקין איז... אָדער עס זאָל זיך גע־פינען אונטער פּוילען, למשל, אַ מענש, וואָס זאָל נישט וויסען ווער מיצקעוויטש איז. און עס ווילט זיך איהר אַרויספיהרען דערפון איינס פון די צוויי: אָדער ביאַליק איז קיין דיכטער, אָדער מיר זענען קיין פאָלק... און אויב מיר זענען ניט קיין פאָלק, טאָ וואָס־זשע דען זענען מיר?...

— עס פרעגט זיך נאָך אויף אייך דעם שוסטער׳ס זוהן מיט נאָך עפּיס אַ מענשען.

אַזוי ראַפּאָרטירט דאָס שטובמיידעל, און איידער מע טהוט זיך אַ קעהר, וואַכסען־אויס אויף דער שוועל צוויי פאַרשוינען, חיים דעם שוסטער׳ס זוהן און דער בעוואַכסענער האַריגער אורח, און אַלע דריי ווערען ערשטוינט: איציקעל שאָסטעפּאַל שטוינט, ווי קומט אַהער דעם שכנ׳ס בן פּסח נאָכ׳ן סדר? „איין עזות פון אַ

שוסטער־יונג!" שיווקע שאַסטעפּאַל האָט זיך גלאַט דערשראָקען פאַר'ן בעוואַכסענעם האָריגען נפש; מען האָט דאָ נאָר־וואָס געשמו־עסט פון הוליגאַנעס, אַ קשיא אויף אַ מעשה, אפשר איז דער איינער פון זיי?... און כאַמאַראַ האָט באַלד דערקענט אינ'ם בעוואַכסענעם האָריגען נפש — מישאַ בערעזניאַק, דעם, וועלכען זי האָט קענ־ען געלערענט ביי מאַלקינ'ען אין דער „קאָמונע".

זי האָט אויפגענומען מישאַ בערעזניאַק'ען אויף אַזוי פיעל פריינדליך, ווי מע דאַרף אויפנעמען אַ גוטען בעקאַנטען, — און ס'איז געוואָרען אין שטוב אַ גערודער, אַ שטיקעל בהלה. צו דעם אַלעמען איז נאָך צוגעקומען אַ אינצידענט: חיים, דעם שוסטער'ס זוהן, מיט'ן בעוואַכסענעם האָריגען נפש בערעז־ניאַק־ניידיטש האָבען נישט אָנגעפּרעגט זיך ביי קיינעם, נישט געוואַרט אויף קיין כבוד, גענומען און אַוועקגעזעצט זיך, צעלעגט זיך, ווי ביי'ם טאַטען אין ווייננאַרטען, פערדרויכערט פּאַפּיראָסען און גענומען שמועסען מיט טאַמאַראַ'ן, ווי מיט זייערען אַ גלייכען!

— אַ פּאָטעפּאַלנאָסט פון אַ שוסטערוק! איין עזות פון קבצנים! אריינקריכען מיט די שטיוועל צו יענעם אין זאַל אריין! ווער איז מיר, מע דאַרף אָפּטרעטען די שטוב! אַז מע איז ביי זיך אין שטוב שוין גאָר אויס בעל־הבית געוואָרען!...

איציקעל שאַסטעפּאַל האָט געפּייערט, און שיווקע האָט גע־בראָכען די הענד: ווער איז איהר, וואָס פאַר אַ וועלט היינט איז געוואָרען! וואָס פאַר קינדער!... וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, אַז יום־טוב, פּסח נאָכ'ן סדר, זאָל קומען עפּיס אַ קבצן, אַ שלעפּער, און בעזעצען זיך מיט זייער טאָכטער בעזונדער אין אַ חדר און רעדען צווישען זיך עפּיס שטילערהייד?... איז דאָך טאַקי עק וועלט!...

„עק וועלט" איז געווען אויך ביי טאַמאַראַ'ן: זי איז פון איהר אַלטען בעקאַנטען געוואָהר געוואָרען אַ סך, אַ סך טרויעריגע נייעס — אַז מאַשאַ זיצט, אַז דעם האָט מען פערשיקט, אַז יענעם וועט מען פערשיקען און אַז ראָמאַנענקאָ'ן, איהר אידעאַל ראָמאַ־

נענקאָ׳ן, האָט מיַין ערשט אָט דאָ די טעג געחאַפּט און מע דאַרף איהם הענגען...

. . . .

אַ שטילע פריהלינגס־נאַכט איז געווען די ערשטע נאַכט פון פּסח, אַ שטילע, אַ וואַרעמע נאַכט. שטיל, ווי פער׳חלומ׳ט, זענען געשטאַנען די איינגעשלאָפענע הייזער. ווי סאָלדאַטען אויף דער וואַך, האָבען זיך אויסגעצויגען די בוימער פון ביידע זייטען גאַס. נאַך נאַקעטע, אָהן בלעטלעך, נאָר גרייט אויף אָנצוקליידען זיך זייער גרינע זומערדיגע הלבשה. פונ׳ם וויַיטען אויסגעשטערנטען הימעל האָט אַראָפּגעקוקט מיט אַ זילבערנעם שמייכעל די לבנה, לאַנגזאַם און מאַיעסטעטיש געשפּאַציערט, ווען־ניט־ווען זיך אונ־טערגעטוקט און טובל געווען אין אַ פערביילויפענדיג רויכיג וואָל־קענדעל, בעהאַלטען זיך אויף אַ מינוט, און ווידער אַרוים אויפ׳ן ברייטען פרייען הימעל, צווישען די פינקעלדיגע קליינע שטערענד־לעך, וואָס קוקען זיך איבער, שעמערירען און פינטלען און סוד׳ען זיך צווישען זיך, רעדען פון גאָט און פון זיינע אוצרות וועלטען, מי־ליאַרדען וועלטען! אַלסדינג, אַלסדינג שלאָפט. אַלע פענסטער זענען צו, אַלע פייערס זענען אויסגעלאָשען. אַלץ, אַלץ שלאָפט אין דער דאָזיגער פריהלינגס־נאַכט, אין דער דאָזיגער ערשטער נאַכט פון פּסח. נאָר איין פענסטער אין איין הויז אויף וואַסילטשיקאָווער גאַס איז אָפען אין דער דאָזיגער נאַכט, און נאָר איין וואַכענדיגער מענש, טאַמאַראַ, שטעהט און קוקט־אַרוים פונ׳ם איינציגען אָפענעם פענסטער אין דרויסען אַרוים, שיקט איהר בליק צו דער העל־זיל־בערנער לבנה און צו די מיליאַרדען פינקעלדיגע וועלטען, וואָס היי־סען שטערען, און טרוקען זענען די אויגען, און פערשטיינערט איז דאָס הארץ, און דער קאָפּ איז פערטומעלט, און נישט ליעב איז איהר די שענע גרויסע וועלט, און פרעמד איז דער וויַיטער, טיעפער הימעל, און וויסט איז די ערד, און פוסט און לער איז אַלץ אַרום און אַרום, און אַ שוידערהאַפטער עלענד, און אַ מורא׳דיגער צער.

און א קאלטער צאָרן נעמען ארום די נשמה, ווי מיט צוואנגען, און עס ווילט זיך איהר שרייען, שרייען, שרייען...

קאפיטעל ד.

איציקעל שאָסטעפּאל געהט ארום אָהן אַ קאָפּ.

פון דער ערשטער מינוט, וואָס טאמארא איז געקומען פון פּעטערבורג, האָט איציקעל שאָסטעפּאל נאָך נישט געהאט קיין גוטע מינוט.

דער אומגליקליכער פאָטער האָט ניט געקאָנט איבערקייען, וואָס דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל קומט אריין צו איהם אין שטוב אריין פראנק און פריי, אַלע מאָל אויסגעפּוצט ווי אַ כלה, ווארפט אראָפּ די הענטשקעלעך, גיט איהם, איציקעל שאָסטעפּאל'ען, די האַנד, און אויך שיווקע'ן גיט ער די האַנד, און האלט זיך ביי איהם אין שטוב ווי „עפּיס אַ גאַנצער רב שמעלקע" ! און שענער פון אלץ איז דאָס, וואָס שיווקע אַליין האָט שוין גאָר אָנגעהויבען פערענט־פערען די טאָכטער, געפינען אַ זכות אויפ'ן אַפּטייקער'ס זוהנדעל, לויבען איהם, אַז ער איז אַ גאַנץ וואויל בחור'על. — מערקווירדיג ! זינט די טאָכטער איז געקומען פון פּעטערבורג, איז די שטוב גע־ווארען איין אַנדער שטוב, דאָס לעבען — איין אַנדער לעבען, און אפילו דאָס ווייב — איין אַנדער ווייב. ס'איז גאָר ניט די שיווקע, וואָס פריהער ! אַמאָל פלעגט זי האָבען דרך־ארץ, ציטערען, וויסען נאָר צובאָמקען צו אַלסדינג, וואָס ער, איציקעל, האָט געזאָגט. איצט איז זי געוואָרען אַ גאַנצער מענש ! זי זאָגט שוין אויך מבינות אויף אַ מענשען : דעם אַפּטייקער'ס זוהן קומט־אויס ביי איהר אַ גאַנץ וואויל בחור'על !

— אפשר ווילסט דו געזאָגט, איך זאָל מיך משדך זיין מיט'ן טריפניאַק דעם אַפּטייקער ? — פרעגט איציקעל אין אַ שפּאַס ביי

זיין ווייב שיוועקע, און בעקומט פון איהר איין ענטפער דורך א פראגע, ווי געוועהנליך:

— פאר וואס ניט?

— אפשר איז שוין ביי זיי איין אפגעמאכטע זאך? — פרעגט ווייטער איציקעל.

— פון וואנען וויים איך, אז ניין? — ענטפערט איהם שיוועקע אלץ מיט דעם זעלבען שטייגער, מיט א פראגע אויף א פראגע.

— קאן זיין, אז אין גיכען זאל אונז קומען מזל־טוב?

— פאר וואס זאל דאס ניט קאנען זיין?

— דאס וואלט איך, דאכט מיר, געמעגט וויסען פריהער פון דיר?

— וואו שטעהט דאס געשריבען?

— טפו זאל דאס ווערען!

קיין פאטער זאל נישט וויסען פון אזעלכע צרות, ווי אונזער אומגליקליכער פאטער שאטעפאל, אז ער מוז זיך אוועקשטעלען רעדען מיט דעם געלען בהור'על, דעם אפטייקער'ס זוהנדעל, פון אידישקייט, פון ציוניזם און פון נאך כדומה אזעלכע זאכען, וואס ער וואלט קיינמאל פון דעם מיט אזא שנעק ניט גערעדט!

סאשא סאבראנאוויטש אבער איז נאך פון די אומגליקען, וואס מע קאן זיי אריבערטראגען. א סך ערגער איז דאס, וואס אלע טאג ווערד די טאכטער פערפאלען אויף א שעה אדער אויף צוויי, דאס הייסט, זי טהוט זיך אן, געהט אוועק און זאגט נישט, וואוהין. שוין פון א צייט, אז דער פאטער האט דאס בעמערקט. ער וויל זי פרעגען, און ווייסט נישט, ווי אזוי ער זאל דאס טהון. ער האט איהר א פאר מאל אפילו א זאג געטהאן: „וואוהין איז?“ און האט בעקומען איין ענטפער: „איך קום באלד צוריק“. ער האט געפרובט דורכ'ן ווייב, טאמער וועט ער עפים געוואהר ווערען, ווייסט זי אויך ניט מעהר פון איהם.

— ווי אזוי ווייסט דאָס ניט אַ מאַמע, וואוהין די טאָכטער געהט? — פרעגט איציקעל ביי זיין פרוי און בעקומט באַלד אויס־נאָב מיט דער זעלבער פראַגע:

— ווי אזוי ווייסט דאָס ניט אַ טאַטע, וואוהין זיין טאָכטער געהט?

אויסלאָזען דעם כעס צום ווייב לאָזט ער שוין ניט אויס. אזוי ווי פריהער. זינט די טאָכטער איז אַ היגע, האָט די מוטער שטאָלץ און שטאַרקייט קעגען איהם, און ביידע, די מוטער מיט דער טאָכטער, האָבען ווי געשלאָסען צווישען זיך אַ פערבאַנד קע־גען איהם, און האָט ער געוואָלט פּרובען אָפּשפּיעלען דעם ווייב אַ מזמור, מאַכען אַ־הר אַ סקאַנדאַל, ווי ער איז געוואָהנט געוואָרען, אזוי האָט זיך אַרויסגעשטעלט די טאָכטער, זיך אָנגענומען די קריוו־דע פון איהר מוטער, און דוקא מיט גוטע רעד...

איציקעל שאָסטעפּאַל מוז אָבער אומבעדינגט וויסען, וואָס איז דאָס מיט זיין טאָכטער געוואָרען? וואָס געהט זי אום אין שטוב. אזוי ווי אַ שאָטען? וואָס איז דאָס פאַר איין עובדה אוועקגעהן אַלע טאָג אויף צוויי שעה און ניט זאָגען: וואוהין? מיט וועמען זעהט זי זיך? וואָס טראַכט זי זיך?

און דער פאָטער איז געוואָרען אַ שפּיאָן. ער האָט גענומען נאָכ־קוקען דער טאָכטער, וואוהין זי געהט, און ער האָט זי געפּאַקט. ער איז איינמאָל אומבעמערקט נאָכגעגאַנגען פון הינטען און האָט דערזעהען, ווי זי האָט זיך אַריינגעכאַפּט צום לעהרער ראָמאַנענקאָ אין הויף אַריין און פערשוואונדען געוואָרען.

איציקעל שאָסטעפּאַל'ס קאָפּ איז שיער ניט צעשפּאָלטען גע־וואָרען קלערענדיג: וואָס טהוט זיין טאָכטער ביי ראָמאַנענקאָ'ן? אַלערליי מיאוסע מחשבות, איינע מיאוסער פון דער אַנדערער, איז איהם דורכגעפלויגען אין קאָפּ. אז זיין טאָכטער איז גוט בעקאַנט מיט'ן יונגען ראָמאַנענקאָ — דאָס ווייסט ער. ער ווייסט אָבער דאָס אויך, אז דער יונגער ראָמאַנענקאָ איז ניט היע, אז ער זיצט ערגיץ איינגעשפּאַרט און אז ס'איז ניטאָ פון איהם קיין שום ידיעה.

צו וועמען זשע קאָן זי געהן? צו די עלטערען? ווייסט ער אָבער, אַז ראַמאַנענקאָ'ס פאָטער איז אַ צורר־היהודים — און אָט דאָ ערשט קומט דער מיאוסטער פון אַלע געדאַנקען: ווייל ער איז אַ צורר־היהודים, געהט אַהין זיין טאָכטער!... ווייל ער איז איין אַנטיסע־מיט, האָט ער איין אויג אויף זיין, איציקעל שאָסטעפּאַל'ס, טאָכ־טער, — און דער דאָזיגער מיאוסער געדאַנק מאַכט דעם אומגליק־ליכען פאָטער משוגע, און ער קאָן זיך גאָר קיין אָרט ניט געפינען!... ביז די טאָכטער קומט צו געהן. און אַז די טאָכטער קומט צו געהן, רעדט ער מיט איהר פון פערשיעדענע זאַכען, און מעהר — פון אידען, גויים, אונזער גלויבען, זייער גלויבען... פערקוקט איהר אין די אויגען אריין, טאָמער וועט ער עפּיס פון איהר אַרויסגעפינען, — אומזיסט די אַרבייט! טאַמאַראַ איז די אייגענע, וואָס תמיד, סיי־דען נאָר דאָס, וואָס איהרע אויגען זענען מעהר פערטראַכט, ווי אַלע מאָל, און אַביסעל בלאַס איז דאָס פּנים, און אַז מע פרעגט זי עפּיס, ענטפערט זי ניט באַלד, און אַז עס קומט צו איהר צו געהן דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל, היצט זי זיך נישט, ווי זי פלעגט זיך היצען ביז אַהער; זי לאָזט איהם רעדען, און אַליין געהט זי אַרום מיט איבערגעלעגטע הענד אויפ'ן האַרצען, אָדער זי קוקט אויף איהם מיט אַזעלכע אויגען, וואָס ס'איז גרינג צו דערקענען, אַז זי הערט איהם ניט, וואָרום איהרע מחשבות זענען ווייט פון דאַנען...

* * *

איינמאָל איז איציקעל שאָסטעפּאַל געקומען אַהיים אַ פער־טראָגענער, אַ צערייצטער פון זיינע פערפּלאָנטעטע עסקים מיט „קאַזנאַ“, פון די אַדוואָקאַטען, וואָס האָבען געצויגען ביי איהם די עצמות, און פון די „טשינאָווניקעס“, וואָס האָבען „געבראַקעוועט“.

— וואו איז דאָס קינד? — פרעגט ער זיך נאָך ביי'ם ווייב.

— פון וואַנען זאָל איך וויסען? — ענטפערט זי איהם, ווי איהר שטייגער איז.

— וואָס הייסט, פון וואַנען זאָלסט דו וויסען?

— נריאַ, פֿון וואַנען זאָל איך וויסען?
— ביזט א מאַמע, צי ניין?
— און אַז איך בין א מאַמע, איז וואָס דערפון געדרונגען?
— וואו איז די „באַרישני“ — פרעגט שאַסטעפאַל ביי די מענ־שען.
— די „באַרישני“ איז ביי זיך אין אַלקיר. — ענטפערען די מענשען.
— ביי זיך אין אַלקיר? — ער לאָזט זיך געהן צו דער טאָכטער אין אַלקיר אַריין.

אָנגעקלאַפט אין טהיר, האָט זיך דערהערט א קול:
— ווער איז?
— ס'איז איך! — דער פאָטער טרעט־אַריבער די שוועל און ער דערזעהט אויפ'ן בעטעל ליגען זיין טאָכטער מיט'ן פנים אַרויף. די הענד פערוואָרפען אונטער'ן קאָפ, אויפ'ן האַרצען א בלאַט צייטונג. די אויגען רויטליך, ווי פערוויינט. ער געהט־צו צו איהר נאָהענט, לעגט אַרויף די האַנד צו איהר אויפ'ן קאָפ.
— וואָס איז דיר, טאָכטער?
— גאָרנישט.
— ביזט עפּיס נישט מיט אַלעמען?
— דער קאָפּ אַביסעל טהוט מיר וועה.
— אפשר, דעם דאָקטאָר?
— ניין, ניין! נאָר נישט קיין דאָקטאָר!

איציקעל שאַסטעפאַל קען שוין זיין טאָכטער. אַז זי זאָגט ניין, איז ניין.

* * *

דעם זעלבען טאָג, פאַרנאַכטליך, אַז די זונן האָט געהאַלטען ביי זעצען זיך, פערפאַרבט דעם אונטערשטען טייל הימעל מיט רויטען, האָט צום אַפּטייקער אין דער טהיר אָנגעקלונגען איציקעל שאַסטעפאַל. זינט זיי זענען שכנים איז עס דאָס ערשטע מאָל, וואָס שאַסטעפאַל האָט אָנגעקלונגען צו זיין שכן דעם אַפּטייקער. אויף זיין

קלונג האָט זיך בעוויזען אַ שוואַרץ בחור'על מיט געקרייזעלטע הער־לעך און מיט איין אויסגעבויגענער נאָז. דאָס איז געווען סאַשאַ'ס חבר, שמעון קעסלער.

— דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל איז אין דער היים? — פרעגט איהם שאַסטעפּאַל און האָט שוין חרטה, וואָס ער האָט אהער אָנגע־קלונגען.

— סאַשאַ? — מאַכט צו איהם קעסלער. — ער איז דאָ. ער לערענט. קומט אריין. סאַשאַ! קום נאָר אהער.

אויף דעם אויסרוף קומט אָן דעם „אַפּטייקער'ס זוהנדעל", דער־זעהט טאַמאַראַ'ס פאָטער פּלוצים ביי זיך אין שטוב, ווערד מבולבל און צינד זיך אָן, ווי אַ פייער.

— איך דאַרף דיך... איך דאַרף אייך עפּיס פרעגען. — מאַכט צו איהם שאַסטעפּאַל און קוקט אויף סאַשאַ'ס חבר קעסלער. סאַ־שאַ שטויסט זיך, אַז דער חבר קעסלער איז דאָ איבעריג.

— שמעון, געה אַרוים אויף אַ ווייל'ע, — זאָגט סאַשאַ צו זיין חבר קעסלער און בעט איציקעל שאַסטעפּאַל זיך זעצען.

איציקעל שאַסטעפּאַל קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען.

— האָט איהר נישט אַ באַזונדערען חדר? — פרעגט ער ביי סאַשאַ'ן.

— קומט אַריין צו מיר אין קאַבינעט, — זאָגט צו איהם סאַשאַ זעהר פריינדליך און פיהרט איהם אַריין צו זיך אין אַ קליין, ריין, ליכטיג חדר'על. איציקעל שאַסטעפּאַל בעטראַכט דאָס חדר'על, וואָס איז פול מיט ספרים און ביכער און צייטונגען, אידישע צייטונגען.

איציקעל שאַסטעפּאַל אָטעמט־אָפּ און רופט זיך אָן צו סאַשאַ'ן:

— דאָס איז זעהר שען פון אייך, וואָס איהר זיצט ניט לעדיג, יונגע לייט, וואָס איהר טהוט עפּיס, וואָס איהר זאָרגט פאַר'ן כלל ישראל... מיר קאָנען נישט, מיר האָבען קיין צייט ניט, טאָג ווי נאַכט פאַרטאַרעראַמט, איהר זעהט דאָך, געשעפטען, פּאָדריאַדען, עסקים...

— אַט דאָס איז טאַקי די צרה, — זאָגט צו איהם סאשא — וואָס איהר זענט פערטאַרעראַמט מיט א י י ע ר ע געשעפטען, פּאָדריאַדען, און מיר זענען פערטאַרעראַמט מיט א ו נ ז ע ר ע געשעפטען, און דערווייל דאָס אידישע פאָלק געהט־אונטער...

— אַט־אַט־אַט! — מאַכט צו איהם דער גאַסט און ווייזט איהם מיט'ן פינגער, אַז ער האָט געטראָפען אין רעכטען קארב אריין. — גערעכט! לאָמיך האָבען אַזא יאָהר, ווי איהר זענט גערעכט! די אייגענע טענות האָב איך מיט מיין טאָכטער: צו וואָס טויג אונז, זאָג איך, זיך פאַרנעמען מיט פּאָליטיק, רעוואָלוציעס־שמוציעס? הלואי איך זאָל ליגען זאָגען, זאָג איך, עס וועט זיך דאָך געווים אויסלאָזען, זאָג איך, צו אונזערע קעפּ, מיט א קעשינעוו, מיט א פּאָגראָם און מיט אַרויסטרייבען, זאָג איך, אידען פון די דערפער און פון די שטעדט, זאָג איך. אַט האָב איך, זאָג איך, צו טהון מיט פּריצים, טייטען זיי, זאָג איך, מיט די פינגער און ווייזען אָן אויף אונז, אַז אומעדום זענען מיר שולדיג! איך זאָג, אַז א איד טאָר זיך ניט מישען, א איד דאַרף וויסען, אַז ער איז א איד...

— און קושען דעם פריץ די האַנד און זינגען מה־יפית? אָדער זיצען און וואַרטען, ביז מע וועט קומען און מע וועט איהם צע־רייסען די קישעלעך, צעברעכען די בענקלעך, צעראַבעווען דאָס פערמעגען, פּייניגען דאָס ווייב, שענדען די טעכטער? — זאָגט סאשא צום גאַסט, און דער גאַסט ענטפערט איהם:

— טע־טע־טע! זענט איהר דאָך דער אייגענער פויגעל, וואָס זיי אַלע! וואָס איז דאָס פאַר ווערטער געוואָרען: קעמפּען? שלאָ־גען זיך? איך האָב געמיינט, איהר זענט א שטילינקער, צום סוף... מיין טאָכטער אויך אַזוי...

— דער חלוק צווישען אונז איז, וואָס איך זאָג קעמפען פאַר אונזערע א י י ג ע נ ע אינטערעסען פון אונזער א י י ג ע ן פ אָ ל ק, וואָס מיר איז דאָס נעהענטער, און אייער טאָכטער איז אוועק ווייטער...

— יאָ, מיין טאָכטער איז אוועק ווייט, שוין צו ווייט!...

אזוי זאָגט איציקעל שאַסטעפּאַל מיט אַ זיפץ און מיט אַ ביטער שמייכעלע, און זיינע גרויסע שווארצע אויגען דריקען־אויס זעהר פיעל פערשטעלטען טרויער, פערבאָרגענעם שמערץ, און ער הויבט אָן מיט אַ טאָן נידעריגער:

— אַט דאָס בין איך טאַקי צו אייך אריינגעקומען. ערשטענס, זיך אויסרעדען אביסעל דאָס הארץ. אייך האָב איך דערקענט פאַר אַ וואויל מענטשעל, כלעבען, איהר זענט מיר געפעלען, דאָס הייסט, איהר הויבט מיר אָן צו געפעלען. איהר האָט אין זיך חאָטש אַ קאַפּעל אידישקייט.

— אַ דאַנק, — מאַכט צו איהם סאַשאַ מיט אַ האַלבען שמייכעל.

— ניטאָ פאַר וואָס. — זאָגט איהם שאַסטעפּאַל גאַנץ ערנסט.— און, צווייטענס, האָב איך אייך געוואָלט ווייזען עפּיס אַ זאַך. איך וועל דאָס אייך באַלד ווייזען. נאָר קודם דאַרף איך אייך זאָגען אַ הקדמה, אַז איהר זאָלט ניט מיינען חס ושלום, אַז איך קלער עפּיס איבער אויף מיין טאָכטער. איך קען מיין טאָכטער זעהר גוט, מענט איהר מיר גלויבען אויף נאמנות.

— איך גלויב אייך.

— אַלזאָ, איז אָפּגערעדט דערפון. — זאָגט שאַסטעפּאַל און פער׳גנבה׳ט זיך מיט אַ קוק צו סאַשאַ׳ן אין די אויגען אריין. — אלא וואָס דענן? איך פאַרשטעה זי ניט! איך הויב זי ניט אָן צו פאַרשטעהן! געוויס דאַרפט איהר קענען מיין טאָכטער׳ס לעהרער, דעם קריסט, ראָמאַנענקאָ׳ס זוהנדעל, פון דער גימנאַזיע דער לעהרער, אַ וואויל גויעצעל, איין עהרליכער, נאָר אַ פאַרברענטער „חברה־מאַן”! פון די ד אָ ז י ג ע לייט... מיין טאָכטער האַלט פון איהם. איך האַלט אפילו אויך פון איהם; נאָר זי — גאָר לעילאַ ולעילאַ! אַ גאַנצער גאָט ביי איהר! איך אָבער זאָג איהר: אַ מענטש איז ניט קיין גאָט. זאָגט זי: דו קענסט ניט ראָמאַנענקאָ׳ן. זאָג איך: איך קען גרעסערע לייט פון איהם; איך קען דעם פּראָקוראָר, איך קען דעם פרעדסעדאַטעל, איך קען דעם גובערנאַטאָר אַליין... לאַכט זי פון מיר. איהר ווייסט דאָך, ביי די ד אָ ז י ג ע

איז דער גובערנאַטאָר טריפה... מילא, דאָס בין איך אייך ניט אויס־סען. א גאָט איז א גאָט... איז ער אָבער נישטאָ היע, דער גאָט, דער יונגער ראָמאַנענקאָ מיין איך. ער איז ערגיץ ווייס איך וואו, אין סיביר מסתמא. מע ווייסט ניט וואו... פרעגט זיך א קשיא: ווי־באַלד אַז ער איז נישטאָ, דער גאָט, דער יונגער ראָמאַנענקאָ מיין איך, היינט וואָס האָט מען אהין צו גייהן?

— וואוהין? — פרעגט סאַשא.

— איך ווייס וואוהין? צו זיינע עלטערען, אפּנים?... דעם פאָ־טער ווייסט איהר דאָך, וואָס פאַר א צורר־היהודים ער איז... וואָס האָט זי דאַרט צו טהון אַלע טאָג?

— ווער? — פרעגט ווידער סאַשא.

— מיין טאָכטער, טעמע, טאַמאַרא הייסט דאָס! ביז איך בין געוואָהר געוואָהרען, וואוהין זי גייהט! אַלע טאָג, אַלע טאָג ווערד זי פאַרפאַלען אויף צוויי־דריי שעה, און איך האָב נישט געוואוסט וואוהין... וואָס הייסט, איך האָב נישט געוואוסט? נישט געוואוסט — און איין עק!... בקיצור, איך בין געוואָהר געוואָרען, אַז זי גייהט אהין... ווי אַזוי איך בין געוואָהר געוואָהרען? — אַבי איך בין גע־וואָהר געוואָהרען... וואָס טהוט זי דאָרט?... איך ווייס וואָס זי טהוט?... וואָס זאָל איך קלערען? וואָס קאָן איך אויף איהר קלע־רען? זי איז א אידישע טאָכטער, זיי זענען גויים, און דער פאָ־טער איז א רשע מרושע, א צורר־היהודים... און איך קען מיין טאָכ־טער און ווייס, אַז זי האָט פיינט דעם אַלטען ראָמאַנענקאָ גלייך מיט מ״ר. שייך זאָגען פיינט? מיר לעבען דאָך מיט איהם צו־זאַמען. נאָר וואָס געהערט ער זיך אָן מיט אונז? איך ווייס, אַז ביי איהר איז ער טריפה, אַזוי ווי ביי מיר. וואָס דאַרפט איהר? זי האָט מיר אַליין דערצעהלט א מעשה, איך גיב אייך דאָס איבער בסוד, איהר זאָלט זיך נאָר ניט אויסרעדען פאַר מיין טאָכטער...

— קיין סודות פון אייער טאָכטער דאַרפט איהר, אייגענטליך, מיר ניט דערצעהלען. — זאָגט סאַשא און קוקט מיט אומרוהיגקייט אויפ׳ן גאַסט.

— מענטש! ס'איז נישט קיין סוד! דאָס ווייסען אין פּעטערבורג אַלע, גאַנץ פּעטערבורג ווייסט! מילא, בין איך אייך דאָס אויך ניט אויסען... פרעגט זיך אָבער אַ קשיא: וואָס פאַר עסקים קאָן זי מיט זיי האָבען?...

— מיט וועמען?

— איך ווייס מיט וועמען? מיט זיינע עלטערען, אפּנים? מאָהלט אייך, איך בין ניט געשלאָפען, איך האָב נאָכגעקוקט, נאָכגעשמעקט, — איך ווייס נישט, איך ווייס גאָרניט!... דאָס קינד, זעה איך, פון טאָג צו טאָג געהט-איין, איך זעה, זי טראָגט יסורים. נאָר וואָס — ווייס איך ניט! איך ווייס ניט און קאָן נישט וויסען!... היינט, למשל, קום איך אריין, טרעף איך זי פאַרוויינט מיט אַ בלאַט-צייטונג אין די הענד... וואָס איז דיר, טאָכטער? גאָרניט. איצט איז זי אַוועק אַהין און געלאָזט אָט דאָס בלאַט אונטערגעשטריכען מיט רויטען. דאָס בלאַט איז איין אויסלענדיש בלאַט, אַ סוד פאַר מיר. איך וואָלט זעהר וועלען וויסען וואָס דאָ שטעהט... פאַר קיין אַנדערען וואָלט איך נישט פאַרגלויבט. צו אייך האָב איך עפּיס מעהר צוטרויען...

— איך דאַנק אייך זעהר. — מאַכט צו איהם סאַשאַ צערודערט פונ'ם גאַנצען שמועס. — מיר איז אָבער ניט אַנגענעהם אריינצומישען זיך אין די פערזענליכע ענינים פון אייער טאָטער... אינטימע, סעמיינע זאַכען...

— מענטש וואָס איהר זענט! — שרייט-אוים איציקעל שאַפּ-טעפּאַל. — וועמען דען זאָל איך געהן דערצעהלען? וועמען דען זאָל איך געבען איבערלייענען? פאַרגעסט נישט, אַז ס'איז מיין איין-און-איינציג קינד! זי איז ביי מיר אַ בת-יחידה, און איך האָב זי ליעב...

די לעצטע ווערטער זענען געזאָגט געוואָרען מיט אַזאַ פייער, אַז סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט רחמנות געהאַט אויף טאַמאַראַ'ס פאָטער, און אפשר ווילט זיך איהם אַליין אויך וויסען, וואָס שטעהט אין בלאַט? וועלכער מענש קאָן געהן פאַרביי איין אָרט, וואו ער

ווייסט, אז דאָרט איז אַ סוד, און נישט אַ קוק טהון חאַטש מיט איין אויג אויף דעם אָראָפּגעלאָזטען פאָרהאַנג?... מע דאַרף נישט פערגעסען דאָס אויך, אַז טאַמאַרא שאַסטעפּאַל האָט פאַר סאַשאַ׳ן אויך אַ שטיקעל אינטערעס. אויב נאָך עמיצער איז פערליעבט אין טאַמאַראַ׳ן, איז ער געוויס ניט אַזוי פערליעבט, ווי סאַשאַ. און געוויס נישט פריהער פון סאַשאַ׳ן. און ער נעמט דאָס בלאַט ביי׳ם פאָטער און לייענט:

„דעם 10־טען, 12 אַזייגער האַלבען טאָג, איז אין דער קאַמער פון פעסטונג, דאָרט וואו עס האָט זיך אויפגעהאַלטען דער געוועזער ראָמאַנענקאָ, געקומען דער פּראָקוראָר און האָט מודיע געווען דעם אַרעסטירטען, אַז צוויי אַזייגער וועט ער הינגעריכטעט ווערען דורך הענגען. אויף דעם פּנים פון׳ם פער׳משפט׳ען האָט אפילו איין מוסקול ניט אַ ריהר געטהאָן זיך. דער פּראָקוראָר האָט איהם דער־לאַנגט אַ פאַרטיגע בקשה וועגען בעגנאַדיגען, ער זאָל זיך אונטער־שרייבען. דער פער׳משפט׳ער אָבער האָט זיך קאַטעגאָריש אָפּגע־זאָגט און האָט געבעטען, מע זאָל איהם געבען טיי. דער פּראָקוראָר איז אַרויסגעגאַנגען און איז נאָכדעם צוריק אַריינגעגאַנגען און גע־בעטען ביי איהם, ער זאָל זיך חתמ׳ענען אויף דער ביטע. דאַן וועט מען איהם שענקען דאָס לעבען. דער פער׳משפט׳ער האָט איהם נאָך אַ מאָל געזאָגט, אַז ער וועט אַזאַ ביטע קיינמאָל נישט אונ־טערשרייבען. אַז מע האָט איהם געפרעגט, אויב ער פערלאַנגט אַ גייסטליכען פאַר׳ן טוידט, האָט ער געענטפערט, אַז ער דאַרף נישט קיין גייסטליכען, קיין אָפיציעלען פאָרשטעהער פון אַ גלויבען. זיין גלויבען, זיין רעליגיע איז אַ אינוועניגסטע, זיין געוויסען איז ריין, ער איז איבערצייגט, אַז ער האָט קיין שלעכטס ניט געטהאָן. פון דער קאַמער איז דער פער׳משפט׳ער אַרוים מיט שטאָלץ און רוהיג, גלייך ווי ער וואָלט געהן אויפ׳ן שפּאַציער. אַז מע האָט איהם צו־געפיהרט צום עשאַפאָט, האָט ער זיך ליעבליך געווענדעט צו איין אָפיציער מיט פאָלגענדע ווערטער: „גיט איבער מיינע חברים, אַז איך שטאַרב רוהיג און אַז איך וועל אייביג זיין מיט זיי"... זיינע

לעצטע ווערטער זענען געוועזן: „גריסט מיין מוטער!" אזא איבער־נאטירליכע רוהיגקייט האט מען נאך קיינמאל ניט געזעהען אין די ווענט פון פעסטונג.

אזוי שטארבט א רוסישער העלד".

קאפיטעל ה.

א שטילע טראגעדיע מיט א רעש'דיגען סוף.

(ארויסגענומען פון די צייטונגען).

נומער איינס: „איבער א מיידעל, וואס האט זיך גע־האנגען היינט אין איינע פון די טורמעס, האבען אלע ארעסטאנטען דערקלערט א הונגער אויף דריי טאג און אויפגעהויבען א גרויסען סקאנדאל. מע האט געמוזט אנקומען צו דער הילף פון מיליטער. דריי בונטאוושטשיקעס זענען גע'הרג'עט אויף טוידט. עלף פער־וואונדעט. אכט פון זיי טוידטליך".

נומער צוויי: „דאס מיידעל, איבער וועלכער עס האט אויסגעבראכען דער גרויסער אויפשטאנד פון די ארעסטאנטען אין די טורמעס, האט מען געפונען געהאנגען אויף די אייזערנע גראטעס פונ'ם פענסטער אויף צענויפגעדרעהטע פאסען פון א צעריסען העמד. די סיבה, וואס האט געצוואונגען דאס מיידעל צו בעגעהן זעלבסטמארד אויף אזא מורא'דיגען, מאוימ'דיגען שטייגער אין טורמע, איז נאך מעהר מאוימ'דיג, ווי איהר טוידט".

נומער דריי: „אונז איז געראטען ארויסצוקריגען איי־ניגע פרטים וועגען דעם געהאנגענעם מיידעל, וואס מע האט דא ניט לאנג געפונען אין איינע פון די טורמעס. און אט ווי אזוי עס ווערד אונז געמעלדעט פון זעהר א זיכערער קוועלע: מיט א קור־צער צייט צוריק זענען אנטלאפען פון געפענגעניש עטליכע ארעס־טאנטען דורך א וואונדערליכען אופן, וואס איז כמעט אומגלויבליך: ארום האלבע נאכט האט מען אנגעקלונגען צום סמאטריטעל פון דער טורמע אין טעלעפאן מיט א געוויסען „פאראל", אז באלד ועט

קומען צו פֿאָהרען אין טורמע אריין אַ ראַטמיסטער מיט עטליכע סאָלדאַטען, צו פֿערנעמען און ברענגען צו פֿיהרען צום פּראָקוראָר אין אַ בעזונדערער קאַרעטע איינציגע פּאָליטישע פֿערברעכער, צווי־שען זיי איינעם אַ מיידעל, אַ געוויסע פּאָליטישע, וואָס ווערד בעשול־דיגט אין פֿיעל פֿערברעכענס. און, ווירקליך, אין עטליכע מינוט אַרום איז אָנגעקומען דער ראַטמיסטער מיט די סאָלדאַטען, זיך געמעל־דעט מיט אַ פֿער'התמ'עטען פּאַקעט פֿונ'ם פּראָקוראָר, אין וועלכען עס זענען געוועזען ריכטיג אויסגערעכענט די זעלבע נעמען פֿון די פּאָליטישע פֿערברעכער, וואָס דער פּראָקוראָר האָט זיי אויפֿגעפּאָ־דערט דורכ'ן טעלעפֿאָן.

אין פֿערלויף פֿון איין האַלבע שעה זענען אַלע פּאַרמאַליטעטען אָפּגעטהאָן געוואָרען, און דער ראַטמיסטער מיט די אַרעסטאַנטען זענען אָפּגעפֿאָהרען. ערשט אויפֿ'ן אַנדערען טאָג אין דער פֿריה, נאָכדעם, אַז מע האָט זיך ניט געקאָנט דערוואַרטען צוריק אויף דער קאַרעטע, און נאָכדעם, ווי מע האָט זיך אָנגעפֿרעגט דורכ'ן טע־לעפֿאָן ביי'ם פּראָקוראָר, האָט זיך אַרויסבעוויזען, אַז דאָס איז געוועזען נישט מעהר ווי אַ פּאָקוס, אַ קונציגער שווינדעל פֿון רעוואָלוציאָנע־רען.

דעם זעלבען טאָג אין דערפֿריה איז אָבער געראָטען איינעם פֿון די טיכטיגע פּאָליציע־שפּיאָנען צו דערקענען איינע פֿון די אַנט־לאָפֿענע, און ער האָט זי אַרעסטירט און אָפּגעפֿיהרט אין אוטשאַס־טאָק. פֿון דאָרט האָט מען זי אָפּגעפֿיהרט אינ'ם צווייטען אוי־טשאַסטאָק, פֿונ'ם צווייטען אינ'ם דריטען... אויף מאָרגען אַרום פֿאַרנאַכט האָט מען געפֿונען די אומגליקליכע אַ געהאַנגענע. דער נאָמען פֿון דער אומגליקליכער, ווי מיר האָבען ערפֿאַהרען, איז מאַ־ניאַ, אָדער מאַשאַ באַשעוויטש".

נומער פֿיער: „היינט זייגער 10 אין דער פֿריה האָבען זיך צענויפֿגעקליבען עטליכע הונדערט סטודענטען און אַרוי־בער צעהן טויזענד אַרבייטער און האָבען געוואָלט אָפּהאַלטען אַ פּאַניחידאַ פֿאַר דער געהאַנגענער באַשעוויטש. גיך האָט זיך בע־

וויזען פּאָליציע און האָט צעטריבען דעם גאַנצען עולם. קיין ערנס־טער צוזאַמענשטויס איז ניט פאָרגעקומען. עטליכע און דרייסיג זענען אָפּגעפיהרט געוואָרען אין האָספּיטאַל".

נ ו מ ע ר פ י נ ף: „דעם זעלבען טאָג, מיט צוויי שעה שפּע־טער, איז אָפּגעהאַלטען געוואָרען אַ פאַניחידא פאַר מאַשאַ באַשע־וויטש, און ווייל דערביי זענען געהאַלטען געוואָרען אָנצינדענדיגע רעדעס און ס'איז אַרויסגעוואָרפען געוואָרען אַ רויטע פאָהן, איז דער צוזאַמענשטויס מיט דער פּאָליציע געווען אַ סך ערנסטער. מע צעהלט צוויי און צוואַנציג נע'הרג'עטע און מעהר אַלס הונדערט שווער פערוואונדעטע; אונטער זיי פיעל פרויען און קינדער.
איצט איז רוהיג".

נ ו מ ע ר ז ע כ ס: „אַלס נאַכוועהעניש פון'ם צוזאַמענ־שטויס איבער דער פאַניחידא פאַר דער געהאַנגענער באַשעוויטש, האָט אין איינינע פאַבריקען אויסגעבראָכען אַ סטרייק, וועלכער פערשפּרייט זיך אויך אין אַנדערע שטעדט. עס ווערד געפּלאַנט איין אַלגעמיינער באַהן־סטרייק.
אין די הויפען איז אָנגעגרייט מיליטער, אויף די גאַסען אי רוהיג".

* * *

די לופט איז געוואָרען וואָס אַ טאָג געדיכטער און שטיקענדי־גער. שווערע וואָלקענס האָבען בעצויגען דעם הימעל. עס האָט זיך געטראָגען אַ ריח פון שוועבעל. דער שטורם האָט זיך גערריקט אַלץ נעהענטער און נעהענטער. יעדע מינוט האָט מען געקאָנט ער־וואַרטען אַ וואָלקענבּרוך, איין אויסגוס, אַ מבול.

נאָר אויב די טרויעריגע געשיכטע מיט מאַשאַ באַשעוויטש האָט אומעדום אַרויסגערופען אַזאַ שטורם, קאָן מען זיך שוין פאָרשטעלען וואָס פאַר אַ רעש זי האָט בעדאַרפט אַרויסרופען אין דער שטאָדט, וואו די מאַשאַ באַשעוויטש איז געבאָרען, וואו כמעט אַלע האָבען זי געקענט, וואו אַ מינדסט קינד האָט געקאָנט אָנווייזען אויף איהר

מיט'ן פינגער און זאָגען: „אָן געהט מאשאַ“. די זעלבע שכנים פון ליפּא באַשעוויטש, וואָס פלעגען פריהער אַנטלויפען פון דעם האַלץ־איד מיט זיינע חדושים ונפלאות פון זיין טאָכטער מאשאַ, די זעל־בע גוטהערציגע לייט האָבען מיט אַמאָל בעקומען רחמנות אויף דעם אָרעמען פאָטער אין זיין גרויסען טיעפען אומבעשרייבליכען טרויער און האָבען בעקומען חשק צו טרייסטען מיט ווערטער דעם, וואָס קאָן ניט זיין געטרייסט, פערהיילען מיט אַ קרעבץ דעם גרוי־סען וועהטיג, וואָס קאָן ניט אויסגעהיילט ווערען קיינמאָל. די גוט־הערציגע מענשען, וואָס האָבען זיך קיינמאָל ניט אינטערעסירט מיט ליפּא'ס טאָכטער, האָבען זיך מיט אַ מאָל אָנגעהויבען דערמאָנען אָן דעם דאָזיגען מיידעל מיט די אונטערגעשאָרענע האָר און אָן איהרע אַלע גוטע מעלות, און יעדער האָט בעקומען חשק צו זאָגען דעם אומגליקליכען פאָטער חאָטש אַ גוט וואָרט, און אַגב זיך אויס־פרעגען ביי איהם, ווי אַזוי און וואָס און ווען, און צי האָט ער עפּיס געהאַט פון איהר בריעף די לעצטע צייט, און וואָס האָט זי איהם געשריבען, און צי ס'איז אמת איהר אַנטלויפען פון דער טורמע, ווי מע שרייבט, און ווי אַזוי איז זי צו דערצו געקומען?

— דאַכט זיך, אַזוי איז זי געווען אַ מיידעל, גאָרנישט, גלייך מיט אַלע... געה זיי אַ נביא, אַז פון דעם מיידעל וועט אַמאָל אויס־וואַכסען אַזאַ... אַזאַ... וואָס פון איהר וועט רעדען די גאַנצע וועלט!

ליפּא באַשעוויטש, אין דער ערשטער מינוט, אַז ער האָט ער־פאַהרען פונ'ם גרויסען אומגליק, האָט ער זיך אויסגעריסען אַ שטיק באָרד, זיך געלאָזט לויפען מיט אויסגעשטרעקטע הענד, אַליין נישט צו וויסען, וואוהין ער לויפט. נאָכדעם האָט ער זיך אומגעקעהרט צוריק, אַראָפּגעוואָרפען די שטיוועל פון די פיס, זיך אָנגעריסען די לאַץ פון דער סאַי־ווי־סאַי צעריסענער קאַפּאָטע, געריסען קריעה אויך מיט ווייב און קינדער, און אַלע האָבען אָוועקגעזעצט זיך „שבעה“. נאָר איין אליק (אַ בחור'על פון אַכצעהן יאָהר) האָט נישט געוואָלט זיך אַוועקזעצען אויף דער ערד. ער האָט נישט אַרויסגע־לאָזט אַפילו קיין טרער. עס האָט זיך איהם נאָר אָנגעצונדען דאָס

פנים, די אויגען זענען ביי איהם געוואָרען ווי איבערגעקעהרט, זיך א טאַפּ געטהאָן אין די הויזען־קעשענים און א זאָג געטהאָן:

— טאַטע! איך פאָהר גלייך אהין. איך בעט אייך, איהר זאָלט מיך ניט צוהאַלטען.

און עס האָבען נישט געהאָלפען ניט דעם טאַטענ'ס בייזערען זיך, ניט דער מאַמע'ס טרערען, נישט דער געוויין פון די קלענערע קינדער, — אליק איז אוועק און איז ווי אין וואַסער אריין. וואו איז אהינגעקומען אליק — ווייסט ניט ליפּא באַשעוויטש. לאָזט איהם צו־רוה — ער ווייסט נאָר איין זאך: ער ווייסט, אז ער האָט גע־האַט א מאַשאַ, וואָס קיינער פערמאָגט נישט אזא מאַשאַ, און איצט איז זי נישטאָ! ליפּא ווייסט, אז די גאַנצע שטאָדט, די גאַנצע וועלט וויעגט זיך מיט זיין מאַשאָ! אפילו איציקעל שאַמטעפּאַל, וואָס פלעגט פון איהם אַנטלויפען, שטעלט זיך אויך היינט אָפּ אַלע מאָל, ווען ער דערזעהט איהם, און פרעגט זיך אוים אויף מאַשאַ'ן. פון איציקעל'ס טאָכטער שמועסט מען ניט! ווען ניט זי, וואָלט ער מיט זיין ווייב און קינדער שוין לאַנג אויסגעגאַנגען פון הונגער... אפילו גויים, כריסטען, סטודענטען האַלטען אָפּ פּאַניחידעס, אומעדום, און־מעדום, דאָ אויך. עס וועט היינט זיין, זאָגט מען, אין דער גרויסער שוהל איין אַסיפה, א מין הזכרת־נשמות. אהינצו דאַרף מען געהן, חאָטש אפילו זיין ווייב שלאָגט איהם אָפּ דערפון. זי זאָגט: מע דאַרף נישט געהן. נאָר וואָס ווייסט א אידינע? למאי זאָל מען ניט צולאָזען איהם דאָס שמיקעל פערגעניגען, האָרכען, וואָס לייטען וועלען זאָגען וועגען זיין מאַשאַ'ן?... און ליפּא לאָזט זיך געהן אין דער גרויסער שוהל, און טרעפט אין דרויסען שוין אזא איין עולם. וואָס ער האָט שוין לאַנג אַזעלכען נישט געזעהען. דער גרעסטער מיליאָנער זאָל שטאַרבען, וועט ער ניט צענויפנעמען אזא איין עולם! און אינוועניג אין שוהל וואָס טהוט זיך! מע קאָן דען אהין אריין? מע לאָזט דען? א גליק, וואָס מע האָט איהם דער־קענט.

— דעם פאָטער!... לאָזט אריין דעם פאָטער!...

און ליפּא באַשעוויטש גיעהט מיט גדלות, קוים וואָס מע שטופּט איהם דורך, אהין אַרויף, אַרויף, דאָרט, וואו איציקעל שאַסטעפּאַל, וואו די בערנשטיינס מיט די היילפּערינס מיט די אַלע איבעריגע גרויסע... ער זעהט פאַר זיך אַ סך בעקאַנטע פּנים'ער. דעם אַפּטייקער סאַפּראַנאָוויטש, נחמיה דעם שוסטער מיט זיינע בנים, יודעל קטנתי און נאָך און נאָך... אַלסדינג איז דעקאָרירט מיט טרויער, בעהאַנגען מיט שוואַרצען... איין אומעט איז אויסגעגאָסען אויף אַלע פּנים'ער... מאַנסבילען און ווייבער צוזאַמען... אויף דער בימה שטעהט עפּיס איין אומבעקאַנט בחור'על מיט געלע האָר, שיינט איהם אַ סטודענטעל צו זיין, אויב ניט דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל, און האַלט זעהר אַ פייערינע רעדע. ליפּא פערשטעהט איהם ניט... רעדען רעדט ער אַפּילו זעהר שעהן, זיס, געשמאַק, נאָר ער פערשטעהט איהם ניט... פּסוקים גאַנצע ברענגט ער... פּילגש בגבעה... סדום און עמורה... דור המבול... דער עולם ווישט די אויגען, און איהם, דעם פאָטער, גאָרנישט; און ער פערשטעהט אַליין ניט, פאַר וואָס איהם איז גאָרנישט... און אַפּילו נאָכדעם, ווען עס קומט אַרויף דער חזן מיט'ן כאָהר, און דער כאָהר הויבט אָן זינגען, און דער חזן פּיסקעלט זיך, און עס לאָזט זיך הערען דער טרויעריגער וויינענדיגער נוסח אויסגעצויגען: „אל מלא רחמים“... און די שוהל ווערד פול מיט געוויין... עס וויינען יונגע קינדער... עס וויינען אַלטע אידען... ווייבער חלש'ען... און ער, דער פאָטער, גאָרנישט; און ער פערשטעהט אַליין ניט, פאַרוואָס איהם איז גאָרנישט... נאָר אַז עס קומט צו די ווערטער: „את נשמת הבתולה מרים גיטעל בת רב ליפּא שהלכה לעולמה“, — דערפיהלט דער אומגליקליכער פאָטער, ווי עפּיס מיט אַ מאָל האָט זיך געגעבען אַ ריס־אָפּ ביי איהם אין האַרצען, אַ שטיק־אַרויף אין גאָרגעל און אַ זעץ, ווי מיט אַ האַמער, איבער'ן מח, און עס רייסט זיך אַרויס ביי איהם פונ'ם האַלז, נישט ווי ביי אַ מענשען, נאָר ווי ביי אַ געקוילעטען אָכס, אַרויף און אַראָפּ, און ער אַליין דערשרעקט זיך פאַר זיין משונה'דיגען קול און צעלאַכט זיך פון זיין אָכסען־שטימע שטיל צו זיך אין באָרד אַריין...

און דער כאָהר הערט ניט אויף צו זינגען, און דער חזן הערט ניט אויף צו מאַכען פּיסקעס, בעווייזען, וואָס ער קאָן... און דער אָרע־מער ליפּא פיהלט, אַז ער האָט פערגעסען אין דער מינוט, צו וואָס ער איז אַהער געקומען, און וואָס טהוט דאָ דער עולם? און אַז אויף דער בימה געהט אַרויף אַ נייער פּאַרשוין, עפּיס אַיין אומבעקאַנטער, אַ געזונדער, אַ בעוואַכסענער, אַ האָריגער, ווי אַ בער, מיט אַ שטימע פון אַ בער, און דונערט מיט זיין בערען־שטימע: „ווייסט איהר, ווער איז געווען מאַשאַ באַשעוויטש?“ — דאָ דערמאָנט זיך ליפּא, צו וואָס ער איז אַהער געקומען און וואָס עס טהוט דאָ דער עולם... נאָר ער קאָן ניט פערשטעהן איין זאַך: וואָס זאָגט עפּיס אָט דער בעוואַכסענער נפש אויף זיין מאַשאַ, אַז זי איז געווען? וואָס הייסט, זי איז געווען? נו, און איצט וואו איז זי?... און בשום אופן קאָן זיך ליפּא באַשעוויטש נישט דערמאַנען, וואו זיין טאָכטער מאַשאַ איז?... און ליפּא באַשעוויטש קאָן ניט פערשטעהן וואָס טהוען די סאָלדאַטען אין שוהל? סאָלדאַטען רייטענדיג אויף פערד? און וואָס לויפט אַזוי דער עולם? וואָס שפּרינגט מען דורך די פענסטער? וואָס פאַר אַ מהומה אויף זיי? וואָס פאַר אַ בהלה? און אַ זעץ פון אַ „נאַגייקע“ ניכטערט איהם אויס, און מע טרייבט איהם צוזאַמען מיט נאָך מענשען אין אור־טשאַסטאָק אַריין, און דאָרטען אין הויף שרייבט מען זיי איבער, און אַז עס קומט צו איהם, גיט מען איהם האַלז אין נאַקען און מע וואַרפט איהם אַרויס:

— איהר זעהט ניט, אַז דער אַלטער איז געריהרט?...

* * *

— דער רוח האָט מיך געטראָגען אין שוהל אַריין! — האָט געזאָגט איציקעל שאַסטעפאַל, נאָכדעם אַז ער איז אַרויס פון שוהל פריי, אָפּגעקומען סך הכל מיט איין נאַגייקע אין פּלייצע. — אַ גליק, וואָס איך בין אַ ריינער מענטש און בין נישט פאַרמישט אין די „דאָזיגע“ זאַכען...

— וואָס דו ביזט נישט פאַרמישט אין די „דאָזיגע" זאַכען איז פון די קלייניגקייטען; זעהסט דו, דאָס, וואָס אונזער טעמע איז אַרויס פון זייערע הענט ריין — דאָס איז יאָ אַ גליק!

אַזוי ענטפערט איהם זיין פרוי שיוקע און דאַנקט גאָט יעדען טאָג, יעדע שעה, יעדע מינוט, וואָס איהר טאָכטער איז מיט איהר. איהר זאָגט דאָס האַרץ, — אַ מוטער'ס האַרץ פיהלט — אַז נישט אויף לאַנג האָט איהר גאָט געשענקט די מתנה; איז ניט היינט — איז מאָרגען וועט חלילה קומען איין אויסהאַפּעניש אויף איהר קינד.

אַזוי האָט זיך אַביסעל דורכגעערדט דאָס האַרץ שיוקע שאָס־טעפּאַל פאַר איהר קעבין חוה די אידינע, און קיינער האָט זי נישט געקאָנט אַזוי פאַרשטעהן און אַזוי מיטפיהלען איהר, ווי חוה די אידינע, וואָס האָט אַליין אויך געהאַט איין „אומגליק".

חוה דער אידינע'ס „אומגליק" איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס זי האָט געהאַט אַ זוהן איין „אומגליק". געהייסען האָט ער שמואליק, נאָר גערופען האָט זי איהם „דער אומגליק".

— גלאַט, מע טאָר ניט זינדיגען, נאָר דעם אמת פאַרלייקענען טאָר מען אויך ניט. גאָט האָט מיך געבענשט מיט איין אומגליק. אַזוי אַ קוק טהון אויף דער מצבה, דאַכט זיך, אַ גאַנץ פיינער בחור, אַ הויכער, אַ גלאַטער, אַ לעבעדיגער, און רעדט מיט איהם — דאַכט זיך, נישט קיין נאַר אויך, און אַ שטילער, אַ סטאַטעטשנער בחור, און איין אַרבייט־יונג, גאָלדענע הענט! ער איז אַ זייגערמאַכער; זיין בעל־הבית, יאָסי דער זייגערמאַכער, קאָן זיך פון איהם גאָר נישט אָפּלויבען. אַז מע שמועסט, אַ געראָטענער! איז אָבער דער שוואַרץ־יאָהר זאָל איהם וויסען — זינט ער האָט זיך „זגיוהעט" מיט'ן שוסטער'ס בנימ'לעך, פאַרהאַפּט זאָלען זיי אייך ווערען, איז דאָס קינד געוואָרען איין אַנדער קינד! ערשטענס, וואָס פאַר אַ מחותן ביזט דו גלאַט מיט אַ שוסטער'ס אַ יונגעל? דיין טאַטע איז ניט געווען קיין שוסטער, און דער זיידע דיינער אויך ניט... וואָלט דאָס נאָך ניט געווען אַזאַ איין אומגליק, ווען ער זאָל ניט

ליענען קיין ביכלעך פון עקספּראַ...—טפו! איך האָב פאַרגעסען, ווי ס'הייסט! — און ער זאָל ניט מישען זיך אין פרעמדע געשעפטען, דאַרען דעם קאָפּ פאַר יענעמ'ס אַרבייטער. וואָס געהט דיך אָן, צי יענעמ'ס אַרבייטער ווילען אַרבייטען צוועלף שעה, צי פערצעהן, צי אַכצעהן שעה? פון מיינטוועגען מעגען זיי זיך שלאָגען קאָפּ אָן וואַנט מיט די בעלי־בתים אינאיינעם אפילו זעכס־און־צוואַנציג שעה אין מעת־לעת. וואָס, אפשר ניט אַזוי?...

— געוויס אַזוי! — זאָגט שיווקע און קוקט זיך אַרום, צי טאַמאַרא הערט ניט זייער שמועס. — ס'איז היינט מיט זיי אומעדום צרות און צרות און צרות!

פריהער, איידער די טאָכטער איז געקומען פון פּעטערבורג, האָט זי געצעהלט די מינוטען, זי זאָל שוין קומען בשלום, און אַז זי האָט דערהערט, אַז עס זענען געשלאָסען אַלע גימנאַזיעס און אוניווערזיטעטען, האָט זיך שיווקע פּשוט מחיה געווען.

איין עק, אַ סוף — מע וועט אויפהערען שטודירען, מע וועט שוין קאָנען אַ מאָל אַ שידוך טהון מיט אַ קינד, שוין צייט!...

צום סוף, געה זיי אַ נביא, אַז מע וועט ניט לערנען, וועט זיין נאָך ערגער! וואָרום וואָס קאָן נאָך זיין ערגער פון דעם, ווי זעהען אַ קינד געהט אַרום ווי אַ שאָטען, נודעט זיך, ווערד פערפאַלען אויף צוויי־דריי שעה, מע ווייסט ניט וואו, גיט זיך אָפּ מיט פּוסטע זאַכען, פיהרט קענטשאַפט מיט אַזעלכע מענשלעך, ווי דעם שוסטער'ס קינדער, — אָסור אויב זי פערשטעהט, וואָס דאָס איז מיט איהר! היינט די שרעקען, וואָס מע הערט זיך אָן אַצינד! הרג'ענען, שיסען, אויפרייסען איז היינט געוואָרען אַ וואָכעדיגער גאַנג, און דאָ רעדט מען ערשט פון אומגליקען, פון בלוטפערגיסונגען, וואָס וועלען זיין!... גוואַלד, ווי אַזוי לעבט מען איבער אָט די אַלע פּחדים?!

* * *

דעם זעלבען טאָג, אויפדערנאַכט, איז ביי טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל געוועזען אַ שטיקעל פערזאַמלונג. פון פאַרנאַכט אָן האָט זי גע־

הייסען צומאַכען די לאַדען און געבעטען מאַכען טיי. אַרום זייגער עלף האָבען זיך איינציגווייז אָנגעהויבען צענויפקלויבען, און מיים־טענם אויף דער הינטערשטער טהיר, יונגע לייט, צווישען וועלכע עס זענען געווען דעם שוסטער׳ס צוויי בנים, יודעל קטנתי׳ס א זוהנדעל, הייגט דער בעוואכסענער האָריגער נפש, ניידיטש, און צום לעצט (אחרון אחרון חביב) האָט זיך אַריינגעהאַפּט אויך שמואליק, חוה דער אידינע׳ס יונגעל. די גאַנצע צייט, וואָס די יונגע לייט זע־נען געגאַנגען, האָט איציקעל שאָסטעפּאַל נישט גערוהט, געקנייטשט מיט די פּלייצעס, אויפגעהאַפּט זיך פונ׳ם אָרט און אַרומגעלאָפען איבער׳ן שטוב, פערלעגט די הענד אַרונטער, און געפּייערט מיט די אויגען — מלא גזלן! נאָר אַז ער האָט דערזעהן אַריינגעהן צו דער טאָכטער דער קעבינ׳ס בנ׳אָק, איז ער געוואָרען געפּלעפּט, אַנידער־געפּאַלען אויף דער קאַנאַפּע, זיך געהאַפּט מיט ביידע הענד ביי׳ם קאָפּ און גענומען שאָקלען זיך און שרייען:

— גוואַלד! גוואַלד! גוואַלד!...

— איצי! גאָט איז מיט דיר! — זאָגט צו איהם שיווקע, און איציקעל מאַכט צו איהר מיט די הענד און לעגט־צו אַ פינגער צום מויל:

— שאַ! שטילער! שריי ניט! דו מאַכסט אונז אומגליקליך!... אומגליקליך מאַכסט דו אונז!... מיר הערען ניט! מיר זעהען ניט! מיר ווייסען גאָר נישט! מיר זענען נישטאָ אין דער היים — ששששאַ!!!...

קאַפּיטעל ז.

אַ ביטער שטיקעל צייט.

איציקעל שאָסטעפּאַל איז פון דעסטוועגען ניט געשלאָפען. ער האָט געטהאָן וואָס ער האָט געקאָנט. אַז מע האָט אַזאַ טאָכטער, אַזאַ געראָטענע טאָכטער, ווי ער האָט, בעדאַרף מען זעהען זי חתונה מאַכען, איהר רעדען אַ שדוך. נאָר ווי אַזוי? געוויינטליך, אויפ׳ן

נייעם שטיינער, מאָדערן, נאָך דער צייט. די רעכטע האַנד טאָר ניט וויסען וואָס די לינקע טהוט. חתן־כלה אַליין דאַרפען ניט וויסען, אַז זיי זענען חתן־כלה. דער שדכן דאַרף שטעהן אין אַ זייט, און דער בחור דאַרף זיך בעקענען מיט׳ן מיידעל און אַרומטאַנצען אַרום איהר אַזוי לאַנג, ביז די צייט וועט קומען, ביז די שעה וועט שלאָ־גען... נישטאָ קיין שענערע זאַך אויף דער וועלט, ווי זעהען אַ בחור, אָדער עטליכע בחורים טאַנצען אַרום אַ מיידעל, ווילען זיך אויס־פיינען פאַר איהר, איבערשטייגען איינער דעם אַנדערען.

אַרום טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל האָבען געטאַנצט פיינע בחורים, די פיינסטע בחורים אין שטאָדט. און מחמת זיי האָבען געטאַנצט אַרום אַזאַ רעוואָלוציאָנערקע, ווי שאָסטעפּאַל׳ס טאָכטער, זענען זיי געוואָרען, זעלבסטפערשטענדליך, ברענענדיגע אָנהענגער פון דער רעוואָלוציע, אַריינגעוואָרפען אַלע מאָל אַ הויך וואָרט, אַרויסגע־וואָרפען אַ שענע פראַזע. טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל האָט אָבער גע־פאָדערט פון די בורזשואַזע רעוואָלוציאָנערען, אַז זיי זאָלען אַרויס־ווייזען זייער סימפּאַטיע צו דער בעוועגונג ניט נאָר מיט שענע פראַזען, ניט נאָר מיט הויכע ווערטער אַליין, נאָר מיט דעם, וואָס זיי פערמאָגען, — און וואָס קאָנען פערמאָגען אַזעלכע „בורזשואַזע פרינצען“, אַז ניט קיין געלד? און וואָס נאָך קאָן מען פאָדערען פון אַזעלכע בורזשואַזע רעוואָלוציאָנערען, אַז ניט קיין געלד? און די בורזשואַזע רעוואָלוציאָנערען האָבען געעפענט זייערע בייטע־לעך און האָבען געגעבען געלד צוליעב דער „בעוועגונג“, איינער איבער׳ן אַנדערען, — און מעהה האָט טאַמאַראַ פון זיי ניט פער־לאַנגט, און איז געווען צופריעדען פון דער בעקאַנטשאַפט, און זיי אודאי — אַלע זענען געווען צופריעדען, און מעהר פון אַלעמען איז געווען צופריעדען דער שדכן, וואָס האָט זיך געדרעהט „הינטער די קוליסען“. זיין גאַנצע אַרבייט איז געווען „הינטער די קוליסען“. ער האָט זיך נאָר אַריינגעחאַפּט איין מאָל אין וואָך, צווישען טאָג און נאַכט, צו די שאָסטעפּאַלס, געחאַפּט עטליכע ווערטער מיט אי־ציקל׳ען אָדער מיט שיווקע׳ן, נאָכגעפרעגט זיך:

— נו? וואו האַלט דאָס?...

— דאַנקען השם יתברך, דאַכט זיך, עס גערט אויף אַ גאַנג...— האָט געזאָגט איציקעל שאָסטעפּאַל, און שיווקע האָט צוגעלעגט:

— דער וואָס לעבט אייביג זאָל וועלען העלפען, ס'זאָל שוין זיין וואָס גיכער...

דער וואָס לעבט אייביג האָט זיך אָבער נישט געחאַפּט העלפען וואָס גיכער. דער וואָס לעבט אייביג האָט צייט. און דער זומער איז זיך געגאַנגען מיט זיינע הייסע לאַנגע טעג, און ס'איז געקומען אַ נאַכט, אַ וואַרעמע, אַ שענע זומער־נאַכט, איין אויסגעשטערנטע, מיט אַ טיעפען בלויען הימעל, מיט אַ זינגען פון פויגלען פונ'ם נישט־ווייטען גאָרטען. עס ליגט זיך ביי אָפענע פענסטער און עס שלאָפט זיך ניט, און עס דענקט זיך, און עס פּלאָנטען זיך גאָל־דענע מחשבות ביי אונזער איציקעל שאָסטעפּאַל אין קאָפּ, גוטע, ליבטיגע, טייערע מחשבות: אַ קנס־מאָל... אַ חופּה... פאַר אידען אַ חופּה־וועטשערע... פאַר כריסטען אַ באַל... אויפ'ן באַל פּריצים אַ סך: דער „פּרעדסעדאַטעל" פון „אינטענדאַנטסקע פּראַוולעניע"... דער „סמאָטריטעל" פון דער טורמע... צוויי גענעראַלען... און נאָך פּריצים... זיי טרינקען געשמאַק פון גרויסע כוסות, הייסען זיך צו־פיהרען צו דער כלה, לויבען זי אין טאָג אריין, לויבען אַלע אידישע מיידלעך: „אַלע אידישע מיידלעך, זאָגען זיי, זענען שען, זענען מלא חן, רייצענד, רייצענד!"...

פּלוצים דערהערט איציקעל שאָסטעפּאַל אַ קלונג. ווער קאָן דאָס צו איהם קלינגען אַזוי שפּעט? די דיענסטען אַלע שלאָפען שוין. ער הערט נאָך אַ קלונג און נאָך אַ קלונג. מע מוז זיך אַליין מטריח זיין געהן עפענען.

און איציקעל שאָסטעפּאַל איז זיך מטריח בכבודו ובעצמו און געהט אַליין עפענען די טהיר, און ער דערזעהט... אַנטאָן איוואַנאָ־וויטש!

אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאָלאַדקאָוו איז שאָסטעפּאַל'ס איין אַל־טער בעקאַנטער. ער איז דאָ פּריסטאַוו שוין פון כמה וכמה יאָהרען,

און איז א וואַהלער גוי — ער נעמט א קערבעל... מיט איציקעל שאַסטעפּאַל איז ער גאָר א גוטער ברודער: ער זאָגט שאַסטעפּאַל'ען „דו" און פּאַטשט איהם אין די פּלייצעס. אַלע יום־טוב האַפּט ער זיך אַריין צו שאַסטעפּאַל'ען אויף א גלעזעל וויין, לויבט די פיש און רעדט איהם אוים, למאַי ער האָט א גדלנ'טע א טאָכטער. טאַ־מאַרא, אַלע מאָל ווען זי זעהט איהם, בעהאַלט זי זיך, וויל בשום אופן ניט אַרויסקומען צו אַנטאָן איוואַנאָוויטש'ען. אַנטאָן איוואַ־נאָוויטש פערשטעהט דאָס, ווינקט מיט איין אויג צום פאָטער און זאָגט: „דו באַלעוועסט זי צופיעל! צופיעל איז זי ביי דיר גע־פּעסטעט! מע טאָר א טאָכטער אַזוי ניט נאָכגעבען!"... אַזוי מוסר'ט איהם אַנטאָן איוואַנאָוויטש פאַר דער טאָכטער, און איצי־קעל שאַסטעפּאַל קוועלט־אָן, ווערד ברייטער ווי לענגער.

דערזעהען חאַלאַדקאָוו'ען, האָט זיך איציקעל שאַסטעפּאַל גע־געבען א לאָז צו איהם:

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש! — און איז אָבער באַלד אָפּגעשפּרונ־גען צוריק, וואָרום ער האָט דערזעהען הינטער חאַלאַדקאָוו'ס פּליי־צעס איין אונבעקאַנטען נאַדזיראַטעל מיט א זשאַנדאַרמסקי אָפי־ציער מיט עטליכע סאָלדאַטען א צוגאָב...

א גליק, וואָס איציקעל שאַסטעפּאַל איז ניט קיין אידינע און האָט נישט קיין טבע פון חלש'ען... ער לאָזט־אַריין די פּאָליציע, בויגט זיך און נויגט זיך צו זיי און בעט זיי, זיי זאָלען אַריינגעהן. מע פערשפּאַרט זיי אָבער בעטען, זיי געהען אַליין.

— וואו איז דיין טאָכטער?

אודאי האָט איציקעל שאַסטעפּאַל געוואוסט, אַז זיי וועלען זיך נאָכפרעגען אויף דער טאָכטער... צו וועמען דען וועלען קומען אַזעל־כע געהויבענע געסט?... ער בעט זיי צו־וואַרטען, ער וועט געהן אויפוועקען די טאָכטער און וועט זי אַריינרופען אהער... מע בע־דאַנקט איהם. מע דאַרף ניט. זיי וועלען אַליין... זיי לאָזען זיך צו דער טאָכטער'ס צימער... דער פאָטער האַלט אויסגעשטרעקט די הענד און ציטערט...

שיווקע האָט דערהערט אומבעקאַנטע קולות, איז זי אַ דער־שראָקענע אַרויסגעשפּרונגען פון בעט מיט אַ ליאַרם:

— איצי, וואָס איז?

— גאָר נישט, גאָר נישט, גייה צוריק! — זאָגט צו איהר דער מאַן און מאַכט אויף איהר מיט ביידע הענד, זי זאָל אַוועקגעהן... נאָר ווי קאָן זי אַוועקגעהן, ווייסט איז איהר, אַז זי זעהט ביי זיך סאַלדאַטען אין שטוב, און דאָס הארץ זאָגט איהר, אַז דאָס איז צו־ליעב דער טאָכטער?...

— איצי! זאָג מיר, וואָס טהוט זיך דאָ, איצי? — אַזוי בעט זיך נעבאַך די אָרעמע פרוי ביי איהר מאַן, ער זאָל איהר זאָגען, און איהר מאַן הערט נישט אויף צו מאַכען מיט די הענד, זי זאָל געהן.

שען און רוהיג ווי תמיד, גרויסאַרטיג ווי אַ פּרינצעסין, קומט אַן טאַמאַראַ פון איהר צימער. דאָס ווייסע שאַלכעל אויף די קוים־צענויפגענומענע האָר גיט־צו נאָך מעהר חן צו איהר שען ליכטיג פּנים. מיט איין קוק פון איהרע גרויסע שענע שוואַרצע אויגען נעמט זי אַרום דאָס גאַנצע בילד. שטיל געהט זי צו צום פאָטער און צו דער מוטער, וואָס שטעהען האַלב־טוידטע מענשען, רעדט זיי אוים דאָס האַרץ:

— ס'איז גאָר נישט, האָט נישט קיין יסורים... עס וועט מיר גאָר ניט זיין... מע וועט מיך נישט קעפּען...

און טאַמאַראַ נעמט־אַרום די מוטער, נאָכדעם דעם פאָטער, און קושט זיי (דאָס ערשטע מאָל פאַר'ן גאַנצען זומער), און עס מישט זיך אַריין פּאָליציע און זאָגט, אַז ניט איצט איז די צייט פון קושען זיך...

וואָס אַ קראַנקע אַנגעשראָקענע פאַנטאַזיע קאָן איבערטראַכ־טען אין איין מינוט, וועט דאָס אַ האַנד ניט בעשרייבען אין קיין טאָג... עס איז נישט געווען דער שרעק און די צרה אויף דער וועלט, וואָס דער אומגליקליכער פאָטער האָט ניט איבערגעטראַכט וועגען דעם אין די מינוטען, וואָס די פּאָליציע מיט די זשאַנדאַרמען האָ־בען „געאַרבייט“, און שרעקליכער פון אַלץ איז געווען דער געדאַנק,

טאמער האט דאס א שייכות מיט ראמאנענקא׳ן ?... פון דער איינ־ציגער מחשבה אליין איז איהם געווארען קאלט און הייס, און וויע־דער א מאל קאלט.

און אז טאמארא איז אפגעגאנגען, און די רעדער פון איין עקי־פאזש האבען איציקעל שאסטעפאל געגעבען צו וויסען, אז זיין טאכטער איז אוועקגעפאהרען, אוועקגעפאהרען זיין איינציג קינד, זיין איינציגע ליעבע, גוטע, טייערע טאמארא, האט דער אומגליק־ליכער פאטער גענומען ערשט ארומלויפען הין און צוריק איבער אלע חדרים, אייקען און אכקען, ברעכען די הענד, רייסען זיך ביי די האר, שלאגען זיך מיט׳ן קאפ אן וואנד, און צום סוף איז ער אנידערגעפאלען צו שיווקע׳ן אויף די הענד און האט זיך צעוויינט: „פארפאלען! פארשפיעלט אונזער קינד!“...

* * *

דער ערשטער, צו וועלכען דער אומגליקליכער פאטער האט זיך א ווארף געטהאן, איז געווען, זעלבסטפערשטענדליך, אנטאן איוואנאוויטש. דער פריסטאוו אנטאן איוואנאוויטש חאלאדקאוו איז נאך געשלאפען, אז איציקעל שאסטעפאל האט פון דער גרינג, קוים־קוים, אנגעקלונגען צו איהם אין דער טהיר. איהם איז ארויסגעגאנגען אקעגען א שרייבערעל מיט׳ן נאמען נעטשיפארענקא, און א הונד סירקא. איציקעל שאסטעפאל איז גוט בעקאנט סאי מיט׳ן שריי־בערעל נעטשיפארענקא, סאי מיט׳ן הונד סירקא. ער האט מיט א אונטערטעניג שמייכעלע זיך נאכגעפרעגט ביים שרייבער אויף אנ־טאן איוואנאוויטש׳ען, און געוואהר געווארען, אז אנטאן איוואנא־וויטש שלאפט נאך, איז ער אריינגעגאנגען מיט שטילע־שטילע טריט צום שרייבערעל נעטשיפארענקא אין קאנצעלאריע אריין. דארט האט ער איהם אריינגעשמוגעלט אין האנד אריין א זילבערן קערבעל. נעטשיפארענקא, א שווארציער בחור מיט א פלאטשיגען שטערן און מיט שטארק־אנגעשמירטע האר, האט דאס זילבערנע קערבעל שטיל ארפגעלאזט אין קעשענע, געגעבען א הוסט אין

האַנד אַריין און געבעטען שאַסטעפּאַל'ען, ער זאָל זיך זעצען נעהענ־טער צום אָפענעם פענסטער: ביי'ם פענסטער איז בעסער.

נעטשיפּאָרענקאָ איז געווען גערעכט: ביי'ם פענסטער איז בע־סער. אַ הייסער זומערדיגער פריהמאָרגען. גרין און פריש איז ביי חאָלאָדקאָוו'ען אונטער די פענסטער. אַ קליין גערטענדעל מיט אַ צוויי־דריי יונגע בוימעלעך. אין גאָרטען שפּראָצען אַרויס מיט גדלות יונגע ציבעלקעס, גרינער סאַלאַט און שאַר ירקות. אַ קיילע־כיגע צעקודעלטע הוהן פיהרט זיך אַרום מיט איהר חאַליאַסטרע און פערהילכט דעם קאָפּ מיט איהר קוואָקען און מיט זייער פּישטשען. נעטשיפּאָרענקאָ שרייבט, און די פען ביי איהם סקריפּעט. איציקעל שאַסטעפּאַל קוקט אין גאָרטען אַרויס און טראַכט וועגען עולם הזה, וואָס איז אינגאַנצ'ן אָפּגעגעבען געוואָרען צו עשו'ען. „יעקב, וואָס האָט אויסגענאַרט ביי עשו'ען די בכורה און ביי יצחק'ען די ברכה, האָט מכות, צרות האָט ער מיט שלעק, מיט וועהטיגען מיט געבראָ־טענע לייד. אָט איז ער, איציקעל שאַסטעפּאַל, אַ איד אַ נגיד, מע קאָן זאָגען אַ גביר, האָט איין קינד סך־הכל, — וואָס פאַר אַ פער־גניגען האָט ער געהאַט אין זיין לעבען? האָט ער זיך פערגונען ווען האָבען אַזאַ גערטענדעל? אַזעלכע גרינע פרישע בוימלעך? היהנער מיט קליינע היהנדעלעך?... וואָס ווייסט ער פון אַ לעבען צו זאָגען, אַ חוץ געשעפט און געשעפט און ווידער אַ מאָל גע־שעפט? אַ חוץ פּריץ און פּריץ און ווידער אַ מאָל פּריץ? שען האָט זיך אויסגעפיינט דער חכם יעקב אָקעגען זיין פּראָסטען ברו־דער עשו!“...

פון צווייטען צימער הערט זיך אַ בעקאַנט קול: נע־טשי־פּאָ־רענ־קאָ!“... דאָס איז אַנטאָן איוואַנאָוויטש אויפגעשטאַנען פונ'ם שלאָף, רופט צו זיך דעם שרייבער. אין עטליכע מינוט אַרום רופט מען אַריין צו איהם שאַסטעפּאַל'ען. איציקעל שאַסטעפּאַל לעגט־אַוועק אַנטאָן איוואַנאָוויטש'ען אויפ'ן טיש אַ פער'חתמ'עטען פּאַ־קעט. אַנטאָן איוואַנאָוויטש האַפּט אַ קוק מיט איין אויג אויפ'ן פּאַקעט און טהוט אַ זאָג צו שאַסטעפּאַל'ען: „צו וואָס?“... אי־

ציקעל שאַסטעפּאַל ענטפערט איהם ניט אויף דער פראַגע און פרעגט איהם, צי איז ער גוט געשלאָפען? א מינוט זיצען זיי ביידע שטיל. נאָכדעם ווענדט זיך דער איד צום פּריסטאַוו מיט זעהר א אונטער־טעניג שמייכעלע:

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש דאַרף זיך שטויסען, וואָס איך בין געקומען... אַנטאָן איוואַנאָוויטש מוז וויסען, וואָס דאַ איז... איך פאָדער פון אַנטאָן איוואַנאָוויטש'ען קיין זאַך ניט, נאָר דאָס איינ־ציגע — ער זאָל מיר זאָגען, וואָס דאַ איז?...

— ביזט א גרויסער נאַר, שאַסטעפּאַליעץ! (אַזוי רופט איהם דער פּריסטאַוו.) אויף דיר איז מיר א וואונדער. דו ביזט דאָך עפּיס א איד, און אידען זענען אַלע קלוג, — ווי קומט דאָס, דו זאָלסט מיך פרעגען אַזאַ זאַך? דו פערשטעהסט דען אַליין ניט, אַז איך וויים גלייך מיט דיר? וואָס ווייסט פּאָליציע? פּאָליציע איז א בע־זעם, א שטעקען אין די הענד פון דער העכערער מאַכט. מע הייסט אונז געהן — געהען מיר, מע הייסט אונז נעמען — נעמען מיר...

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש וועט מיר זאָגען כאָטש, וואו זי איז? וואו מיין טאָכטער איז?...

— דיין טאָכטער, שאַסטעפּאַליעץ, איז אין טורמע.

— אין טורמע?...

איציקעל שאַסטעפּאַל פיהלט, ווי מע האָט איהם געגעבען מיט א פּיסטויל אין האַרצען. עס בעשלאָגט איהם א שווייס, און ער ווערד קלענער מיט א גאַנצען קאָפּ.

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש זאָל זיין א גוטער, וואָלט ער מיר גע־זאָגט, צו וועמען איך זאָל געהן, צו וועמען איך זאָל מיך ווענדען?...

— צום סמאָטריטעל פון דער טורמע פאַר וואָס געהסט דו ניט? — פרעגט איהם דער פּריסטאַוו. — ביזט דאָך מיט איהם א גאַנץ קנעפּעל!... איהר מאַכט דאָך ביידע „האַפּעס“... (אַנטאָן אי־וואַנאָוויטש בעווייזט איהם מיט דער האַנד, ווי אַזוי זיי ביידע מאַ־כען האַפּעס.) געה זיך דורך צו איהם, אפשר וועט ער דיר עפּיס קאָ־נען זאָגען, פאַר וואָס מע האָט זי פערנומען? כאָטש איך גלויב

ניט אין דעם. ערשטענס, ווייסט ער גלייך מיט אונז ביידען. דאָס ווייסט נאָר די זשאַנדאַרמעריע, ווייטער קיינער נישט... און, צווייטענס, איז ער אַ גרויסער הונט, דיין סמאַטריטעל. איאַ, ער איז אַ הונט?

— נאָך אַ מין הונט! אַ הונט שבהונט! — זאָגט איציקעל שאַסטעפּאַל, שטעהט־אויף, גלייכט זיך אויס די ביינער, לאָזט־אַרויס אַ טיעפען זיפץ, און אַז ער שטעהט שוין ביי דער טהיר, בעקומט ער פון אַנטאָן איוואַנאָוויטש׳ען איין אויסרעד, לֶמאַי האָט ער אַזוי פיעל נאָכגעגעבען דער טאָכטער? אַנטאָן איוואַנאָוויטש האָט איהם וויפיעל מאָל געזאָגט, אַז אַ קינד טאָר מען אַזוי ניט נאָכגעבען, אַזוי פיעל באַלעווען!...

— אַצינד זעהסט דו, שאַסטעפּאַליעע, אַז איך בין דיר אַ גוטער פריינד?...

מיט אַ היץ אין קאָפּ און מיט אַ קעלט אין הארצען חאַפּט זיך אַרויס פון דאַנען איציקעל שאַסטעפּאַל און לאָזט זיך צום סמאָטריטעל פון דער טורמע.

די טורמע איז אַ טורמע — אַזוי ווי אַלע טורמעס. איין אומעטיגע, אַ הויכע, אַ שטומע, מיט אַ סך קוימענס און מיט אַ סך פענסטערלעך פון אויבען ביז אַראָפּ, ווי אַ מלאך־המות מיט אויגען. וויפיעל מאָל איציקעל שאַסטעפּאַל איז דאָ געוועז, האָט ער קיינמאָל נישט קיין טראַכט געטהאָן וועגען די נשמות, וואָס רייניגען זיך אינ׳ם דאָזיגען גיהנם... און אַז ער האָט יאָ וועז אַ טראַכט געטהאָן, איז דאָס געוועזן אַ מחשבה אויף אַ רגע. ווען האָט ער צייט דערויף?... קיינמאָל האָט ער זיך ניט פאַרגעשטעלט, אַז פאַר איהם וועלען אַ מאָל האָבען אַ אינטערעס אָט די קליינע פענסטערלעך, אָט די אייזערנע גראַטעס, אָט די שטומע ווענד, וואָס שווייגען, ווילען ניט זאָגען, וואָס דאָרטען, אינוועניג, טהוט זיך... שוין־זשע געפינט זיך דאָרטען איצטער זיין טאָכטער גלייך מיט אַלע די, פאַר וועלכע ער שטעלט־צו „פּראָוויאַנט״? עס קאָן ניט זיין! עס איז אַ חלום! אַ בייזער חלום!...

ער פאָהרט־צו צו דער טורמע, שפּרינגט־אראָפּ פון דער דראָזש־קע און קלינגט־אָן צום סמאָטריטעל'ס טויער. וואָס פון דער רעכ־טער זייט פאַרקאָן. א קליין, ווייס שטיבעל מיט גרויסע טעפּ מיט בלומען אויף די פענסטער און מיט א גרינעם פּאָפּוגיי אין א גע־גילט שטייגעל.

דער סאָלדאט וואָס ביי דער טהיר קען שוין שאָסטעפּאַל דעם פּאָדריאַדטשיק און ער ווייסט, אז אויף א טרונק בראָנפען וועט שוין דאָ זיין געוויס. אַלע מאָל, וועו דער איד קומט אהער, רוקט ער איהם אריין א זילבערנע מטבע אין האנד אריין. פאַר וואָסערע מעשים טובים — ווייסט ער אַליין נישט...

— איהר דאַרפט צום פּריץ? זייט זיך מטריח אהער, אין קאַנצעלאַריע; דאָרטען זענען זיי...

אזוי זאָגט צו איהם דער שומר, האַלט שוין גרייט די האנד אויף צו מקבל זיין די מטבע, און לאָזט־אריין דעם סוחר שאָסטעפּאַל צום סמאָטריטעל אין קאַנצעלאַריע.

דער סמאָטריטעל פון דער טורמע, מיראָן פּאַדרייאיטש קאַבאַל־קין, איז א גוי א סוחר. איהם האָט נאָך קיין איד נישט אָפּגענאַרט; און דער איד, וואָס מיינט, אז ער האָט אָפּגענאַרט קאַבאַלקינ'ען, האָט זיך נאָכדעם געוויס אַרומגעקוקט, אז קאַבאַלקין האָט א י ה ם אָפּגענאַרט... איין אויגעל ביי איהם קוקט־ארויס קיין צפון־זייט, און דאָס אנדערע קוקט אייך גלייך אין דער נשמה אריין. ער האָט א טבע, אז ער רעדט מיט אייך, צעשפּילעט ער דעם מונדיר און פער־שפּילעט זיך, האָט צו טהון כסדר מיט די קנעפּ. און רעדען רעדט ער גיך, צו דער זאַך, האָט פיינט פּוסטע רעד. דערזעהען איציקעל שאָסטעפּאַל ביי זיך אין קאַנצעלאַריע, האָט ער צו איהם א מאַך געטהאָן מיט ביידע הענד, געקוקט מיט איין אויגעל:

— ניין, ברודערעל, ביי מיר פרעג ניט. איך ווייס גאָרנישט ניט! גאָרנישט ניט! און בין פערנומען היינט! און איך האָב קיין צייט ניט! האָב קיין פּאַראיבעל ניט!...

און איציקעל שאַסטעפּאַל מוז נעבאַך געהן צוריק און מיט א ווייסט הארץ חאַפּען נאָך א מאָל א קוק אויף די שטומע ווענד פון דער הויכער טוידטער טורמע.

„וואוהין פאָהרט מען?" — טראַכט זיך איציקעל שאַסטעפּאַל און הייסט זיך פיהרען אויף דער רייכסטער גאַס און שטעלט זיך אָפּ און קלינגט־אָן פריהער צו יענע מחותנים, וואָס זייערע קינדער שדכנ'ען זיך צו זיין טאָכטער. זיי וואָהנען ווי די „מאָנארכען" אין די שענסטע פּאַלאַצען, און דוקא אקעגען גובערנאַטאָר... אידען זע־נען אויף זיי להרוג ולאבד, למאי זיי רייסען־אויף גויים די אויגען, און די גויים שמועסט מען נים! זיי פרעגען: „ווער איז ביי ווע־מען אין גלות — די אידען ביי אונז, צי מיר ביי די אידען?"...

געטראָפען א לאַקיי ביי דער טהיר מיט א שווארצען פראַק און מיט א ווייסען שניפּס, און דוקא א גוי, און דוקא א רשע, וואָס לאָזט נישט צו קיין אידען אריבער דער שוועל: „אין קאָנטאָר אריין!" — איין ענטפער פאַר אַלעמען, — איז ער געפאַלען אויף איין עצה: ער האָט אריינגעשמוגעלט דעם „גויישען פריץ" וואָס ביי דער טהיר א „חצי פוינעל" און האָט איהם געזאָגט, ער זאָל זאָגען דעם „אידישען פריץ", אַז איהם וויל זעהען איסאַק שאַסטעפּאַל... אזוי טאַקי מיט די ווערטער: איסאַק שאַסטעפּאַל!... עס האָט גע־האָלפען! ברייט זענען אויפגעעפענט געוואָרען פאַר איהם די טהירען, אין א שענעם זאַל האָט מען איהם אריינגערופען, אויף א ווייכען שטוהל האָט מען איהם בעזעצט, און מיט זעהר א פריינדליך שמייכעלע האָט מען איהם אויפגענומען, געוואָלט מכבד זיין מיט טיי, — האָט ער זיך אָפּגעזאָגט. נאָר אַז ס'איז געקומען צו דער זאַך, צו־ליעב וועלכער ער איז אהער געקומען, איז דאָס פריינדליכע שמייכע־לע פערשוואונדען געוואָרען, און עס האָט זיך בעוויזען אויף זייערע פּנים'ער א שטיקעל בהלה.

— וואָס? אייער טאָכטער אין טורמע?... וואָס זאָל דאָס בע־דייטען?... שרעקליך! שרעקליך! א קלאָפּ, פשוט ווי מיט א קויל אין הארצען!... וואָס פאַר איין עצה זאָל מען אייך געבען? ליידער

קאָן מען נישט העלפען דערצו נאַרנישט... נישט בעקאַנט מיט די „דאָזיגע" לייט...

אָט אַזאַ מין וואָרעמען „ברוך־הבא" האָט געהאַט איציקעל שאַסטעפּאַל ביי זיינע נעהויבענע מחותנים, וואָס זייערע זיהנדלעך שרכנ'ען זיך צו זיין טאָכטער.

* * *

דער איינציגער, וועלכער האָט באמת מיטגעפיהלט דעם אָרע־מען פאָטער אין זיין גרויסען אומגליק און אין וועלכען איציקעל שאַסטעפּאַל האָט געפונען איין אמת'ען איבערגעבענסטען פריינד, איז געווען, ווי דער לעזער קאָן זיך שטויסען, סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש.

דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל האָט נישט געוואַרט, ביז שאַסטע־פּאַל וועט קומען צו איהם און וועט איהם בעטען, ער זאָל עפּיס טהון. סאַשאַ, וויבאַלד ער האָט נאָר דערהערט, אַז ביינאַכט האָט מען צוגענומען טאַמאַראַ'ן, איז ער גלייך אַרויפגעלאָפען אַרויף צו שאַסטעפּאַל'ען און האָט געטראָפען די אומגליקליכע מוטער, שיווקע שאַסטעפּאַל, אין אַזאַ לאַגע, וואָס מע האָט געמוזט רופען באַלד אַ דאָקטאָר, מינטערען און ברענגען רפואות פון דער אַפּטייק, און שפּעטער, אַז דער פאָטער איז געקומען פון זיין גליקליכער רייזע איבער זיינע כריסטליכע און אידישע גוטע פריינד און איז אַריינגע־פאַלען אין שטוב אַריין מיט אַזאַ פּנים, וואָס מע האָט פערשפּאָרט ווערטער, — האָט סאַשאַ זיך אַליין אַרויסגערופען, אַז טאָמער דאַרף מען ערגיץ געהן געוואָהר ווערען—געהט ער; טאָמער דאַרף מען אָנ־ווענדען פּראָטעקציעס, אויסנוצען זכות־אבות, האָט ער אַ וועג דורך זיין פאָטער. דער אַפּטייקער האָט זעהר פיעל בעקאַנטע כריסטען, אָפיציערען, וואָס ער שפּיעלט מיט זיי אין קאָרטען...

— שאַט! — האָט אַ זאָג געטהאָן סאַשאַ און האָט זיך געגע־בען אַ פּאַטש אין שטערן. — איך האָב! איך האָב! ביי מיין פאָ־טער איז דאָ אַ בעקאַנטע פּערזאָן, איין אַלטע „באַרישני", נאַדיעזש־דאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ הייסט זי, זי קומט צו אונז אַלע טאָג אין דער

אפטייק. האט די נאדיעזשדא אלעקסאנדראָוונא א ברודער א זשאנ־דארמסקי ראָטמיסטער, וואָס ער מוז וויסען אלץ. אויב איהר וועט מיר ערלויבען, טהו איך שוין א געה צו דער נאדיעזשדא אלעקסאנ־דראָוונא... איך בין ביי איהר א גאנצער חשוב...

— אויב איך וועל אייך ערלויבען? — זאָגט איציקעל שאָסטע־פאל און קאָן מעהר נישט רעדען, און ווען ער זאָל זיך ניט שעמען פאר'ן אפטייקער'ס זוהנדעל, וואָלט ער איהם געפאלען אויפ'ן האלז קושען, וואָרום ער פיהלט, אז ער, סאשא, איז איהם א פריינד, איין אמת'ער, איין איבערגעגעבענער פריינד, דער איינציגער צווישען אלע גוטע פריינד!...

סאשא איז אוועק צו דער „אלטער בארישני" און האט זי גע־טראָפען ביי זיך אין גאָרטען איבערזעצען קווייטען. דערזעהען דעם יונגען סאפראָנאָוויטש, האט זי זיך אויפגעהויבען פון איהר אר־בייט און איז איהם געגאנגען אקעגען מיט א שענעם „גוטמאָרגען", איהם אויסגערעדט, פאר וואָס ער קומט ניט אָפט אהער, אין דעם קליינינקען גן־עדן, וואָס זי אליין מיט איהרע אייגענע הענד האט בעשאפען. דאָ האט איהם נאדיעזשדא אלעקסאנדראָוונא מיט איהר הענטעל בעוויזען באמת א קליינעם גן־עדן פון פערשיעדענע בלומען, וואָס שמעקען, יונגע בוימלעך, וואָס בליהען, סאמעטען גראָז, וואָס בעט זיך, מע זאָל דאָס א גלעט טהון, און געלע שמאָלע סטעזשקעלעך, מיט זאמד אויסגעשיט, וואָס ציהען זיך, ווי געלע סטיינגעס אויף גרין זיידענצייג, מיט בלומען בעפוצט פון דער מיל־דער האנד פון דער דאָזיגער פעע, אָדער פרינצעסין פון גן־עדן, נאַ־דיעזשדא אלעקסאנדראָוונא. עס איז נאָר געווען איין עבירה און א פערדראָס, וואָס די פעע, אָדער די פרינצעסין פון דעם גן־עדן, מיט די ברילען אויף דער נאָז, האט מיט איהר גראָבליכער מאנסבילשער שטימע גענומען אויסרעכענען, וואָס דאָס קאָסט, וואָס דאָס גאנצע הויז קאָסט, און וואָס דאָס הויז ברענגט־איין, און וואָס דער גאָרטען ברענגט־איין, — „ס'איז נישט כדאי, עס טראָגט ניט אפילו קיין פינף פראָצענט"... א פעע מיט ברילען... א פרינצעסין מיט פראָ־

צענט... אַך, ווי ווינציג דאָס שטימט מיט דעם קליינינקען גן־עדן!...
און סאַשאַ טראַכט־צו צו זיין זאַך, וואָס צוליעב דעם איז ער גע־
קומען.

די גאַנצע צייט, וואָס דער יונגער סאַפּראָנאָוויטש האָט גע־
רעדט, איז די אַלטע „באַרישני“ געשטאַנען, די הענד פֿערלעגט
אַהינטער, געקוקט דורך די ברילען אַרויף אויפ׳ן הימעל און געהערט
מיט קאָפּ. און אַז סאַשאַ האָט געענדיגט, האָט זי אַוועקגעשטעלט
די ברילען אויף איהם און געזאָגט מיט איהר גראָבליכער מאַנסביל־
שער שטימע:

— ווילט איהר, הייסט דאָס, איך זאָל דורך מיין ברודער אייך
איבערגעבען אַלץ, וואָס בעלאַנגט צו דער געפאַנגענער. ווי אַזוי
הייסט זי? טאַמאַראַ? אַ פּאָעטישער נאָמען... זעהר אַ פּאָעטישער
נאָמען!... אָבער, איך מוז אייך זאָגען, מיין ליעבער יונגער מאַן,
אַז די אויפגאַבע איז ניט פֿאַר מיר. איהר ווילט וויסען, פֿאַר וואָס?
איך וויל נישט האַנדלען מיט אַ זשאַנדאַרמסקי.

— אייער ברודער דער ראָטמיסטער... — וויל איהר סאַשאַ
אָפּענטפערען.

— מיין ברודער איז דער זעלבער, וואָס זיי, דער זעלבער זשאַנ־
דאַרם. איך וויל איהם נישט קענען! איך וויל זיין פּנים נישט
אָנקוקען!

אויף אַזאַ קלאַפּ האָט זיך סאַשאַ ניט געריכט. סאַשאַ איז אָבער
ניט פון די מענשען, וואָס פערלירען זיך ביי׳ם ערשטען אָפּשטויס.
ער האָט אָנגעווענדט אַלע קרעפטען. ער האָט אָנגעשיקט אויך זיין
פֿאָטער אויף דער „אַלטער מויד“, און ער האָט גע׳פּועל׳ט, אַז זי
זאָל זיך איבערבעטען צוליעב דעם מיט איהר ברודער דעם
זשאַנדאַרמסקי ראָטמיסטער. און עס איז ניט אַוועקגעגאַנגען קיין
עטליכע טעג, האָט נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ געבראַכט צו
טראָגען אין דער אַפּטייק אַריין אַ גאַנצען פּאַק מיט נייעס. פער־
דרעהטע, פערפּלאָנטעטע, פערקריפּעלטע, דער רוח אַליין קאָן דאָ
ברעכען דעם קאָפּ: עפּיס אַ מיידעל, וואָס האָט זיך אויפגעהאַנגען

אין טורמע... און אַ בעקאַנטשאַפט מיט אַ מענשען, וואָס האָט אויפגעוועקט אין מיר... אויפגעוועקט איינעם אויף יענער וועלט...

— דער שוואַרצער יאָהר זאָל זיי ווּיסען דאַרטען! זאָלען זיי זיך אַלע ברעכען די קעפּ! און מיך זאָלט איהר לאָזען צורוה און נישט בעטען מעהר. איך זאָל מיר שמוצען די הענד! און פאָלגט מיך, יונגער מאַן, טהוט אַ שפּיי אויף דעם גאַנצען עסק און קומט בעסער צו מיר אין גאָרטען היינט. וועל איך אייך מכבד זיין מיט „שפּאַנקעס“. מיין אייגענע פּלאַנצונג. איהר האָט נאָך אַזעלכע שפּאַנקעס ניט געגעסען! ווען איך האָב אַזעלכע בוימער אַ סך, וואָלט איך געקאָנט פערגרעסערען די הכנסה פונ'ם גאָרטען אין צווייען, אויב ניט אין דרייען...

זעלבסטפערשטענדליך, אַז סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט איבער־געגעבען טאַמאַראַ'ס פאָטער די דאָזיגע ידיעה אין זעהר אַ איידע־לער פאָרם, אָדער ווי זיין פאָטער דער אַפּטייקער האָט זיך אויס־געדריקט אויף זיין אַפּטייק־לשון: „אַ ביטערע פּיל איינגעוויקעלט אין גאָלד“. ער האָט געמאַכט די גאַנצע געשיכטע צו קליין געלד. און אַז איציקעל שאָסטעפּאַל האָט מיט שרעק און מיט האָפנונג אויסגעהערט די דאָזיגע בעפוצטע געשיכטע, האָט איהם דאָס פּנים געשיינט, די אויגען געלויכטען, ווי ביי אַ קליין קינד, וואָס מע האָט נאַר־וואָס בעשטראָפט און איבערגעבעטען מיט אַ שפּיעלכעל: „ער ווייסט שוין, ער פאַרשטעהט שוין — אַלץ איבער אָט דעם ראָמאַנענקאָ, ימח שמו וזכרו“...

פון יענעם טאָג אָן האָט סאַשאַ נישט גערוהט. ער האָט דורכ־געשלאָגען, ווי ער אַליין האָט זיך אויסגעדריקט, אייזערנע מויערען, און זיך בעקאַנט מיט אַזעלכע מענשען, וואָס ער וואָלט זיינע יאָה־רען אויסגעלעבט און וואָלט זיי נישט געקענט. ער איז געוואָהר געוואָרען סודות... עס איז איהם געראָטען, געוויינטליך, פאַר געלד (שאָסטעפּאַל האָט ניט געזשאַלעוועט קיין געלד), צו לייענען אַ קאָפּיע פון טאַמאַראַ'ס אַ בריעף צו איינעם אַ חברה־מאַן מיט'ן נאָמען מאַרטשענקאָ. אַ בריעף אַ הייסער, אַ פלאַם־פייעריגער

בריעף... סאשא וואָלט זיך גערעכענט גליקליך, ווען טאַמאַראַ שרייבט צו איהם, צו סאשאַ׳ן, אַזאַ בריעף... ער האָט נעבאך אַלץ געמוזט אָראָפּשלינגען, נאָר עס האָט זיך נישט געהאַנדעלט דאָ אום זיינע אייגענע געפיהלען צו טאַמאַראַ׳ן; דאָ איז געווען נויטיג אַרויסצורייסען זי פון די אייזערנע נעגעל, אַרויסשלעפּען זי פון׳ם אָפּגרונד, אין וועלכען זי איז אַריין און אין וועלכען זי האָט וואָס ווייטער אַלץ מעהר געזונקען. עס האָט זיך ביי זיי געוויקעלט איין ענין אינ׳ם אַנדערען: דער נאָמען מאַרטשענקאָ איז געווען געבונדען מיט ראָמאַנענקאָ. ראָמאַנענקאָ־מאַרטשענקאָ איז געווען איינגעפלאָנטעט אין דער געשיכטע פון מאַשאַ באַשעוויטש, וואָס האָט אַזוי טראַגיש געמאַכט אַ סוף צו איהר לעבען אין טורמע...

איין אָפּטער גאַסט איז געוואָרען איציקעל שאָסטעפּאַל ביי זיין שכן דעם אַפּטייקער אין הויז... ער האָט זיך בעפריינדעט ניט נאָר מיט׳ן אַפּטייקער׳ס זוהנדעל, נאָר אויך מיט׳ן אַפּטייקער אַליין, און מיט סאשאַ׳ס חבר, קעסלער. עס איז געווען צו זעהען אַלע פאַרנאַכט ביי׳ם אַפּטייקער אין שטוב אַ קליינע אסיפה פון היימי־שע מענשען: כאַלאַמאַן סאַפּראַנאָוויטש, איציקעל שאָסטעפּאַל, סאשאַ סאַפּראַנאָוויטש און זיין חבר שמעון קעסלער. און מע האָט גערעדט נאָר פון איין פּערזאָן — פון טאַמאַראַ׳ן, און נאָר פון איין זאַך — פון איהר בעפרייאונג.

— דו ווייסט, וואָס איך וועל דיר זאָגען? — אַזוי מאַכט אי־ציקעל שאָסטעפּאַל צו זיין פרוי שיווקע. — אַט דער סאַפּראַנאָ־וויטש (שוין אויס „אַפּטייקער“) איז אַ גאַנץ וואויל מענטשעל. מיר איז געפעלען, ווי אַזוי ער פיהרט זיך מיט זיין זוהן (שוין אויס „זוהנדעל“, נאָר „זוהן“!), ווי אַזוי ער גיט איהם אָפּ כבוד און ווי אַזוי ער האָט איהם ליעב — און ס׳איז טאַקי דאָ וועמען!...

אויך דער אַפּטייקער האָט געביטען די מיינונג אויף זיין שכן שאָסטעפּאַל. ער זאָגט צו זיין זוהן:

— אַ רחמנות נעבאך אויף אונזער שאָסטעפּאַל! (שוין אויס „אידאַש“!) ער איז נאָר נישט אַזאַ ווילדער מענש, כלעבען!

קאפיטעל ז.

אלסדינג רוהט.

מיט ריעזענטריט איז זיך די בעוועגונג געגאנגען איהר וועג איבער אלע שטעדט און שטעדטלעך אין איין גרויסען וויעדער־קול, אין וועלכען עס האט אפגעקלונגען דאס איינציגע ווארט פריי־היים... אלע רעדער פון דער גרויסער לאנד־מאשין האבען זיך ווי דורך א בעפעל פון א גרויסען מעכאניק, אדער דורך א כשוף פון א צויבער־שטעקען, אפגעשטעלט. און אלץ איז ווי פערשטאר־בען געווארען, און א מאדנע רוה און א מערקווירדיגע שטילקייט איז אריינגעטראטען אין גאנצען לאנד, א מין נאטירליכער פייער־טאג, א גרויסער יום־טוב, נישט אזא יום־טוב, וואס ס'איז איבער־געגעבען געווארען צו די מענשען בירושה, נאר אזא מין יום־טוב, וואס מענשען אליין האבען איהם בעשאפען, וואס מענשען אליין האבען, נאך א סך יאהרען שווער ארבייטען און נאך א סך יאהרען זיך ארומרייסען איינער מיט'ן אנדערען, מיט א מאל איהם, דעם יום־טוב, ארויסגערופען אין לעבען, האבען זיך פעראייניגט אונטער איין אידעע און זיך צענויפגעקליבען אלע אין איין ארט און גע־זאגט צו זיך אליין: היינט זאל זיין שבת וינפש — גערוהט און אויסגערוהט!...

— א גוט יום־טוב אייך! — האט געזאגט יודעל קטנתי, אריינ־געפאלען צו נחמיה דעם שוסטער מיט אזא יום־טוב'דיג אויסזעהען, ווי סיידען שמחת־תורה קאן א איד זיין אזוי בגילופין. אפשר איז דאס געווען דערפאר, ווייל יודעל קטנתי איז שוין געווען אין א פאר ערטלעך ביי בעקאנטע בעלי־מלאכות און געטרונקען לחיים לכבוד דעם גרויסען יום־טוב, וואס „מיר בעלי־מלאכות" האבען גע־מאכט? און אפשר איז דאס געווען דערפאר, ווייל זיין „זוגתי" (אזוי האט ער זי גערופען: „מיין זוגתי") האט איהם ארויסגע־טריבען, ער זאל געהן קריגען ערגיץ אויף שבת? און אפשר איז די פרייליכקייט איהם געקומען דערפון, וואס זיין „קדיש" איז אי־

בערגעפיהרט געוואָרען פון איין געפּענגעניש אינ'ם אַנדערען, און ס'איז אַ סברה, אַז מע זאָל איהם משפּט'ען מיט פעלד־געריכט, אָדער, ווי יודעל רופט דאָס אָן, „בחסד וברחמים — מיט יושר און מיט סאָוועסט, אַ שטריקעל אויפ'ן האַלז און פאָזשאַלויטע אוו קאַזנאו“ ?...

— אַ מצוה, זאָל זיך אַ הונט ניט גלוסטען קיין המנטאַש, אַז ער הערט ניט די מגילה!

אזוי לאָזט אויס יודעל קטנתי מיט זיין בלומענשפּראַך און בע־קומט אַ פאַרציע פון נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב, זיסעל:

— אַ חרפּה און אַ בושה אין אייער ווייטען האַלז אַריין! ווי שעמט זיך דאָס ניט אַ איד היינטיגע צייטען רעדען אַזעלכע ווער־טער און מאַכען חוזק פון איין אייגענעם זוהן, וואָס האָט איינגע־שטעלט זיין לעבען פאַר אייך און פאַר מיר און פאַר אונז אַלעמען? אייער גליק, וואָס מיינע קינדער זענען איצט נישטאָ אין דער היים; מיין חיים וואָלט אייך גענעבען אַ פעטשאַטעק, אַז ס'וואָלט אייך פינסטער געוואָרען אין ביידע אויגען!

— וואָס טיבע יוצר המאורות! — זאָגט יודעל קטנתי, און נחמיה דער שוסטער זעצט דאָס איבער אויף אידיש:

— אָט האָסט דו דיר אַ חתונה!

— וואָס דען? זעצט זיך אַוועק אַזאַ איד אָפּלאַכען פון זיין אייגען קינד, וואָס איז זיך מפקיר פאַר דער וועלט...

— פאַר דער וועלט? — זאָגט יודעל. — די „וועלט“ האָט, הייסט עס, אַריינגעשיקט אַ בריוועל צו מיין זוהן: „ידידי רב וועלוועל! הנה כפי כאשר אזוי ווי איך, „וועלט“, בין פאַרביי, איך דאַרף האָבען פרייהייט, לכן בקשתי, זאָלסט זיך מטריח זיין צו מיר למען השם מיט נחמיה דעם שוסטער'ס צוויי בנים און מיט חוה דער אידינע'ס קדיש, און מיט נאָך אַזעלכע אנשי־חיל פון אונ־זער פאָלק עמך... שאַ! ברוך הבא, אַ איד רב ליפּאַ!...

דאָס איז געוועזן ליפּא באַשעוויטש.

ווען יודעל קטנתי זאָל נישט געבען צו וויסען, אז דאָס איז ליפּא באַשעוויטש, וואָלט מען איהם זיכער נישט דערקענט. אזוי שטאַרק האָט זיך דער אָרעמער „האָלץ־איד" איבערגעביטען. זיין בעזעמדיגע באָרד איז געוואָרען וויים ווי שניי און צעשפּרייט אין דער ברייט איבער'ן גאַנצען פּנים. און דאָס פּנים אַליין איז גע־וואָרען מאָדנע געל־גלאַנצענדיג און געקנייטשט, ווי אַ צעקנייטשטע מגילה אויף דער לינקער זייט. דער שטערן האָט זיך אַרויפגערוקט אַרויף מיט צוויי גאַנץ טיעפע ווינקלען. דאָס היטעל טראָגט ער איבער די אויגען, דאָס האַרץ ביי איהם איז צעהראַסטעט, די קאָ־פּאָטע איז צעפליקט, איין אַרבעל אויסגעריסען, און אַ גרויסען שטעקען אין האַנד טראָגט ער, און די אויגען ביי איהם ברענען ווי קויהלען, קוקען אין איין פּינטעל אריין, און רעדען רעדט ער מיט אַ ניגון, אָהן זיין אָפּשטעל, שטעהט ניט אויף איין אָרט, געהט פון איין שטוב אין דער אַנדערער און וועקט דעם עולם, גרייט איהם צו צום גרויסען אומגליק, צום אויסגוס, צום שטורם, וואָס קומט אויף דער וועלט.

— הערט־צו, פעלקער! — אזוי האָט ליפּא אָנגעהויבען מיט אַ ניגון פון פּסוק, אז ער איז אַריינגעקומען צו נחמיה דעם שוסטער.— פאַרנעמט, איהר מענטשען פון דער וועלט, וואָס מיין מויל טהוט צו אייך רעדען אַצינד. וואַכט־אויף פון אייער שלאָף, הויבט־אויף אייערע אויגען אַרויף און אַראָפּ, אַרום און אַרום, און זעהט, ווי עס חמאַרעט זיך דער הימעל. שוואַרצע וואָלקענס טראָגען זיך אין דער לופטען, דער ווינט טהוט זיי טרייבען מיט אַ גרויס אייַלעניש, און זיי פאַרדעקען דעם גאַנצען הימעל. אָט באַלד ברעכט־אויס אַ שטורם, אָט באַלד קנאַלט־אויס אַ דונער און עס טהוט אַ זעץ אַ רע־גען, אַ שלאַגס־רעגען, אָבער נישט קיין רעגען פון וואַסער, נאָר אַ רעגען פון בלוט. עס פליסען טייכען, טייכען פון בלוט לויפען באַרג־אַראָפּ, פילען־אָן די הייזער, טרייבען־אַרויס די מענטשען אויף דער גאַס, לויפען־אַרום ווי משוגעים, שרייען און פּילדערען, קוקען־אַרויף, נעהען ביז'ן האַלז אין בלוט און רופען צו גאָט, ער זאָל זיי

העלפען. אָבער ער הערט ניט, דער גאָט, ער איז אַ גאָט פון נקמה. ער קאָן אייך ניט פארגעסען אייערע זינד און אייער שולד, וואָס איהר טהוט פאַלשען, נאַרען איינער דעם אַנדערען, שווינדלען און ליגנערען און פארגיסען אומזיסטיג בלוט...

— אָט וועט איהר באַלד הערען, ווי ער וועט אויסלאָזען מיט אַ מאָדנעם געזאַנג! — אזוי באַמערקט יודעל קטנתי, און ער האָט געטראָפען: ליפּא באַשעוויטש פאַלט־אריין פונ'ם פריהעריגען נוסח אינ'ם נוסח פון קינות און לאָזט־אוים זיין דרשה אזוי:

— זאַמעלט אייך צענויף אַלע, איידער עס קומט דער בלוד־טינער מבול אויף דער וועלט, טהוט תשובה, זייט מתפלל און זאָגט: אנא ד' הושיעה נא — עגעדען, מאַגעדען, מאַגדאַדען! עעעעגעדען, מאַגעדען, מאַגדאַאַאַדען!!!!...

— רב ליפּא! אפשר וועט איהר עפּים עסען? — פרעגט איהם נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב.

— עסען? — פרעגט ליפּא און פאַלט אריין צוריק אין זיין פריהעריגען נביאות'דיגען טאָן אריין. — אייער אייגען פלייש וועט איהר עסען, איינס דאָס אַנדערע לעבעדיגערהייד, אַ מוטער וועט אויפפרעסען איהר אייגען קינד, און קינדער וועלען מאַכען אַ סעודה פון זייערע עלטערען, אַ ברודער וועט פארקויפען זיין אייגענע שוועסטער, אַ חתן — זיין כלה. עס וועט אויסגעמעקט ווערען דאָס וואָרט „רחמנות" פון דער וועלט, ביז גאָט'ס צאָרן וועט ניט אויסגעגאָסען ווערען אין אַ גרויס דערטרינקעניש, אַ מבול פון בלוט און פון טרערען. דאָס זענען די טרערען פון אלמנות און יתומים, פון אַלטע פאָטער און מוטער, פון שוועסטער און ברי־דער, וואָס האָבען זיך געלאָזט פייניגען פון די אומריינע רשעים און האָבען נישט געוואָלט רופען צו גאָט און לויבען זיין נאָמען און זינגען צו איהם אויף אַ קול: עגעדען, מאַגעדען, מאַגדאַדען! עעגעדען, מאַגעדען, מאַאַגדאַאַדען!! עעעעגעדען, מאַגעדען, מאַגדאַאַאַדען!!...

— וואו איך האָב ערגיץ אַ שונא און וואו איהר האָט אַ שונא און אויף אַלע גויישע שונאים געזאָגט געוואָרען אַזאַ סוף, רבונו של עולם!

אַזוי זאָגט זיסעל די שוסטערין און ווישט די אויגען מיט'ן פאַרטוך. ליפּא באַשעוויטש הערט נישט אויף צו זאָגען נביאות אַלץ מיט דעם זעלבען נוסח:

— זעהט איהר דען ניט, ווי עס פאַלען שטיינער פונ'ם הימעל? פייעריגע שטיינער, פעך און שוועבעל, און פעדערען, פעדערען, פעדערען אָהן אַ שעור? הערט איהר דען ניט קיין געשריי פון געשענדעטע ווייבער, פון צעריסענע קינדער, און פון אַלטע לייט מיט צוויעקעס אין מוח? זעהט איהר דען ניט קיין אויפגעשניטענע בייכער, אָנגעפילט מיט לעבעדיגע קעץ?...

— זאָל שוין זיין גענוג, רב ליפּא, נעהט אייך געזונטערהייד!— זאָגט צו איהם זיסעל און בעגלייט איהם אַרויס פון דער טהיר. און עס הערט זיך נאָך פון יענער זייט ליפּא'ס געזאַנג אַלץ מיט'ן אייגענעם טרויעריגען נוסח פון קינות: „עגעדען, מאַגעדען, מאַגדאַדען!"...

קאַפּיטעל ח.

מ ז ל ט ו ב! ג ו ט י ו ם ט ו ב!

. . . .

. . . .

וואָס האָט זיך אַזעלכעס געטראָפען? פון וואַנען האָבען זיך גענומען אַזוי פיעל מענשען אויף דער גאַס? וואָס לויפען דאָס אַרום פון גאַנץ פריה אָן סטודענטען מיט לאַנגע פּאַפּיערען אין די הענד און טיילען יעדען איינציגען, ווען זיי בעגעגענען, פראַנק און פריי? וואָס נעמט מען זיך אַרום אין מיטען גאַס? וואָס קושט מען זיך? וואָס גראַטולירט מען זיך? וואָס גיט מען אָפּ מזל־טוב? און וואו איז ערגיץ פּאָליציע? פאַר וואָס זעהט מען ניט קיין סאָלדאַטען, קאָזאַקען, זשאַנדאַרמען?...

די גאַסען ווערען אַלע מינוט פולער, מענשען — מעהרער. קיין טראַמוויי, קיין דראָזשקעס זעהט מען ניט פאָהרען. אַלע בע־וועגט זיך, אַלסדינג געהט. ביידע זייטען טראָטואַרען און די גאַנצע גאַס אין מיטען זענען געפּאַקט מיט מענשען. און די פּנים'ער פון די מענשען לייכטען. און אָנגעטהאָן איז מען יום־טוב'דיג. און רויטע בענדלעך האָט מען זיך צוגעשפּילעט אויפ'ן הארצען. און רויטע פאָהנען האָט מען אויפגעהאַנגען אויף די טויערען פון די הייזער, רויטע טישטיכער האָט מען אויסגעהאַנגען אויף די באַל־קאָנעס, רויטע קוויטען אויף די פענסטער. אָט האָט זיך אָפּגע־שטעלט א מיידעל מיט א רויט זיידען טיכעל אויפ'ן קאָפּ. אין איין מאָמענט רייסט זי אַראָפּ פון קאָפּ דאָס רויטע טיכעל, צעררייסט דאָס אויף א סך קליינע שטיקלעך, צעטיילט זיי צווישען די סטו־דענטען, וואָס רינגלען זי אַרום פון אַלע זייטען און רייסען די רויטע שטיקלעך ביי איהר פון די הענד. אַלע זענען יום־טוב'דיג, פרייליך, אָבער ערנסט. ס'איז פאַרגעקומען עפּיס א גרויסע, א מורא'דיג־גרויסע זאַך...

* * *

איציקעל שאַסטעפּאַל איז נאָך געשלאָפען, אז מע האָט אָנגע־קלאַפּט צו איהם אין דער טהיר אריין.

— ווער איז? — האָט זיך געלאָזט הערען איציקעל'ס קול.

— ס'איז איך, סאַפּראָנאָוויטש.

— סאַשאַ? וואָס איז דאָרטען?

— מזל־טוב, קאָנסטיטוציע!

— וואָס?

— א קאָנסטיטוציע האָט מען אונז געשענקט... שטעהט אויף, עס קעהרט זיך די וועלט!

— שיווקע, דו הערסט?

— ווער איז מיר! וואָס האָט זיך געטראָפען?

— קאָנסטיטוציע!...

— איך בעט אייך, זאָלט איהר געזונט זיין, וואָס איז דאָס

אזעלכעס? — זאָגט שיווקע צו סאשאַ'ן, און איציקעל ווערד אין כעס, מאַכט מיט די הענד און גיט איהר צו פערשטעהן אויף די פינגער:

— וואָס פארשטעהסט דו ניט? קאָנסטיטוציע הייסט אַ קאָנ־סטיטוציע!

און איציקעל דרעהט־אויס דעם קאָפּ צו סאשאַ'ן, ווי איינער רעדט: „געהט מענה'ט מיט אַ אידינע!" סאשא סאפּראָנאָוויטש אָבער האָט געדולד און גיט צו פערשטעהן דער מאדאם שאָסטע־פּאל, וואָס הייסט דאָס קאָנסטיטוציע, און ער גיט צו, אַז ווי באַלד מע האָט אונז געגעבען אַ קאָנסטיטוציע, קאָנען מיר האָפען אויף אמנעסטיע.

— איהר פארשטעהט? אין אַ פּאָר שעה ארום וועלען מיר האָבען די זכיה צו זעהען טאָמאראַ'ן פריי אָט־דאָ־אָ אין שטוב!

סאשא זאָגט דאָס מיט אַזאַ איבערצייגונג, אַז די פאָטער־און־מוטער קוקען זיך איבער איינס מיט דאָס אַנדערע, קאָנען זיך ניט איינהאַלטען און צעוויינען זיך. ער געזעגענט זיך אָפּ אויף גיך און לויפט־ארויס און בעגעגענט זיך אויף די טרעפּ מיט'ן פאָטער.

— סאשא? פון וואַנען איז?

— פון די שאָסטעפּאלס.

— האָסט זיי אָנגעזאָגט די בשורה?

— נו, געוויס.

— וואָס האָב איך דיר געזאָגט?

— וואָס האָסט דו מיר געזאָגט?

— קאָנסטיטוציע!...

— ווארט אויס, פּאַפּאַ, ביזט נאָך ניט פאַרטיג.

— וואָס רעדסט דו, סאשאַ, גאָט איז מיט דיר! אָט איז די צייטונג, נאַ לייען!

— איך האָב שוין געלייענט, געלייענט...

— נו?

— נו — נו!...

קיין ווערטער האָט מען מעהר נישט בעדאַרפט. דער פּאַטער האָט פערשטאַנען, וואָס דער זוהן מיינט. ער קען איהם. דער אַפּ־טייקער איז אויסער זיך פון סאַשאַ׳ס ענטפער. ער האָט אויפגעשטעלט אויף איהם די בלויע ברילען און וויל איהם עפּיס זאָגען, קומט אָן די „אַלטע מויד" מיט׳ן הונד העקטאָר און פאַלט־אַרויף דעם אַפּטייקער אויפ׳ן האַלז און קושט זיך מיט איהם און גראַטולירט איהם מיט דער קאָנסטיטוציע און זאָגט, אַז איצטער זענען אַלע מענשען גלייך... און וויל זיך צעקושען אויך מיט׳ן אַפּטייקער׳ס זוהן. קומט אָן פון דער אַנדערער זייט קעסלער און שלעפּט איהם אוועק, און נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ בלייבט מיט׳ן אַפּטייקער אין צווייען, און זי קוקט אַרויף דורך איהרע ברילען, און עס לאָזט זיך הערען איהר מאַנסבילשע שטימע:

— זעהט נאָר וואָס דאַרטען טהוט זיך!

דאָס, וואָס זיי האָבען דערזעהען, לאָזט זיך ניט בעשרייבען אַזוי גרינג. דאָס איז געווען אַ מבול פון מענשען, וואָס האָבען זיך צענויפגעגאָסען אינאיינעם מיט די גאַסען, און צוזאַמען מיט די גאַסען האָבען זיי געוואַכסען און בעוועגט זיך. ניט מענשען זענען געגאַנגען, נאָר גאַסען, גאַנצע גאַסען, און קעפּ, געדיכט ווי זאַנגען אין פעלד, האָבען זיך געוויעגט קוים־קוים, ווי עס וויעגען זיך די זאַנגען פון אַ קליין לייכט ווינטעל, און פאָהנען האָבען געפלאַטערט איבער די קעפּ, און די באַלקאָנען פון די הייזער מיט די דעכער און מיט די פענסטער זענען געווען בעהאַנגען מיט רויטען און בעזעצט מיט מענשען, און אַלסדינג איז געווען צענויפגעגאָסען אינאיינעם: מענער און פרויען און קינדער, און כריסטען און אידען. און שטיל איז געווען און רוהיג און יום־טוב׳דיג, ווי יום־טוב אין אַ מקום קדוש. און קיין זכר פון פּאָליציע איז נישט געווען. און חאָטש ס׳איז געווען איין אָקטאָבער־טאָג, האָט די זונן געמאַכט שלום מיט דער ערד צוליעב דעם גרויסען יום־טוב אויף דעם דאָזיגען טאָג און האָט געלויכטען, געשיינט און געוואַרעמט, ווי אינ׳ם שענסטען זומער־טאָג. און פון די זייטיגע גאַסען זענען

אויסגעוואַכסען נייע ימים פון מענשען מיט פאַהנען און האָבען זיך צענויפגענאָסען אינ׳ם גרויסען מבול פון קעפּ, און אַלע אינ־איינעם האָבען שטורמדיג בעגריסט דעם גרויסען יום־טוב, דעם ערשטען פרייהייטס־טאָג אינ׳ם גרויסען לאַנד. און עס האָבען זיך געהערט פערשיעדענע ליעדער און געזאַנגען. און עס האָבען זיך אַרויסגעריסען אַלע מאָל פערשיעדענע ווערטער און אויסגעשרייען. נאָר אָפטער פון אַלע ווערטער האָט מען געקאָנט הערען דאָס וואָרט: „קאָנסטיטוציע!“ „קאָנסטיטוציע!“

טויזענדער קולות האָבען זיך אַרויסגעריסען פון טויזענדער העלזער און האָבען אָנגעפילט די לופט מיט דעם איינציגען ליעבען טייערען וואָרט: „קאָנסטיטוציע!“

עס האָט זיך אויסגעוויזען, אַז ניט נאָר די מענשען — די הייזער, די דעכער, די גאַסען, די בוימער, די שטאָדט, די שטיינער האָבען געשריגען „קאָנסטיטוציע!“ עס האָט זיך געדאַכט, אַז אויך די ערד ציטערט און שרייט: „קאָנ־סטי־טו־ציע!“

איינער פון דעם גאַנצען מבול מיט מענשען איז אַרויפגעשפּרונגען אויף איין איבערגעקעהרטען פאַס און האָט אויסגעדונערט מיט אַ גראָבער באַסאָווער שטימע, אין וועלכער ס׳איז געווען צו דער־קענען דעם בעוואַכסענעם פאַרשוין מישאַ בערעזניאַק־ניידיטש.

— בירגער! דאָס ערשטע מאָל ווערד איהר אָנגערופען מיט דעם דאָזיגען פרייען נאָמען „בירגער“! ערלויבט מיר, איין אומ־בעקאַנטען, צו גראַטולירען אייך מיט דעם גרויסען יום־טוב, מיט דעם גרויסען טריומף. בירגער! מיר פייערען אונזער טריומף, מיר פרייען זיך מיט אונזער יום־טוב! פערגעסט אָבער נישט אונזערע קעמפּער, די, וועלכע האָבען פערגאָסען זייער בלוט, די, וועלכע האָבען געשענקט זייער לעבען, די, וועלכע האָבען אָוועקגעטראָגען זייערע קעפּ אויפ׳ן עשאַפאָט פאַר אונז און פאַר אונזער פרייהייט. אויף די קניע זאָלט איהר פאַלען, אַלע ביז איינעם!

און דער גאַנצער מבול פון מענשען שטעלט זיך אַוועק, ווי איין מענש, אויף די קניע, און דער רעדנער טהוט דאָס איינענע

אויף דעם איבערגעקעהרטען פּאַס, הויבט־אויף די האַנד און לאָזט־אַרויס מיט זיין באַסאָוועך שטימע דאָס געוויסע טרויער־ליעד:

„ווי זשערטוואָיו פּאַלי —
איהר זענט אַ קרבן געפאַלען“...

און דער גאַנצער מבול פון מענשען האַפּט־אונטער, ווי איין מענש, דאָס דאָזיגע טרויער־ליעד, און עס לאָזען זיך אַראָפּ די רויטע פאָהנען, און אַלע קעפּ זענען אַנגעבויגען, און אַלע זינגען, און פיעלע־פיעלע וויינען, וואָרום פיעלע־פיעלע האָבען אייגענע און בעקאַנטע, וואָס זענען געפאַלען... און אַ הייליגע שטילקייט ווערד פערשפּרייט איבער דעם מגול פון אָפּגעדעקטע קעפּ פון די אַלע מענשען, וואָס האָבען זיך דאָ צענויפגעזאַמעלט אינ׳ם נאָמען פון דער פרייהייט...

און אַז דער רעדנער שטעלט זיך אויף די פיס, שטעהט אויף מיט איהם דער גאַנצער מבול פון מענשען, און זיין באַסאָווע שטימע דונערט ווייטער:

— בירגער! מיר האָבען אָפּגעגעבען אונזער חוב צו די געפאַלענע קעמפער. איצט דאַרפען מיר זיך דערמאָנען אָן די קעמפער, וועלכע זענען נאָך ניט געפאַלען. זיי לעבען נאָך און מוטשען זיך אין די ענגע פינסטערע טורמעס. אָן זיי דערמאָנט אייך. זיי ווייסען נאָך ניט פון אונזער גרויסען יום־טוב, וואָס זיי האָבען אונז בעשאַפען. צו זיי, צו זיי לאָמיר געהן! צו די מאַרטירער פאַר אונזער פרייהייט לאָמיר קומען! אַלע, ווי איין מענש, לאָמיר זיך לאָזען צו די טורמעס. קיין איינציגער זאָל ניט בלייבען דאָ. אמנעסטיע לאָמיר פאָדערען פאַר אונזערע שוועסטער און ברידער! בעפרייען זאָל מען זיי באַלד, די רגע, די טהירען עפענען און אַרויסלאָזען די אומשולדיגע. און זאָל מען אונז בעגעגענען מיט פייער, וועלען מיר אַלע פאַלען. צו די טורמעס, בירגער, צו די טורמעס!

— הוררררראַ!!! — קאַטשעט זיך אַ הילך פונ׳ם מבול מיט

מענשען פון איין עק שטאָדט ביז׳ן אַנדערען, און גאַנצע חוואַליעס קעפּ טראָגען זיך אַהין, צו די טורמעס!

די ערד, וואָס טראָגט אויף זיך די דאָזיגע אַלטע שטאָדט, האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט אַזאַ הילך, פון וועלכע מויערען קאָנען צעשפּאָלטען ווערען. דער הימעל, וואָס דעקט־איבער די דאָזיגע ערד, האָט נאָך קיינמאָל נישט געזעהען אַזאַ בעוועגונג פון מוראַש־קעס־מענשען. און די זונן האָט פערגעסען, אַז עס איז איין אָקטאָ־בער־טאָג, און האָט אַ צופריעדענע אראַפּגעקוקט מיט איהר פייעריג פּנים אויף די צעהיצטע גליקליכע מענשען, און די גאַנצע נאַטור האָט גענומען אַנטייל אין׳ם דאָזיגען גרויסען ליכטיגען הייליגען פרייהייטס־יום־טוב.

קאַפּיטעל ט.

פ ע ר ש ט ע ה ר ט ד ע ם י ו ם ־ ט ו ב.

חדושים ונפלאות! ווי אַזוי האָבען זיך מענשען אין׳ם דאָזיגען ים, אין׳ם דאָזיגען מבול, געקאָנט געפינען איינס דאָס אַנדערע? אויף אַזאַ בריה׳שאַפט זענען געוועזען פעהיג נאָר אַזעלכע מזיקים, ווי סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש און זיין חבר קעסלער. די צוויי חברים האָבען מיט׳ן כח פון זייערע עלענבויגענס זיך דורכגעשלאָגען אַ וועג און האָבען, געהענדיג צו די טורמעס, זיך אָנגעשלאָגען אויף איציקעל שאַסטעפּאַל, וואָס סע האָט איהם ארויסגעטראָגען פון שטוב איי־נעם אַליין מיט זיין שירם — ער ווייסט אַליין ניט מיט וואָסער אַ כח.

ווי מע דערזעהט איין אייגען קינד, אַזוי האָט זיך שאַסטעפּאַל דערפרייהט, אַז ער האָט דערזעהען דעם אַפּטייקער׳ס זוהן. שוין זשע איז דאָס אַלץ אויף דער וואָהר? שוין זשע איז דאָס אַלץ אמת? קאָנסטיטוציע? אַלע זענען גלייך? און אַפילו אידען אויך?... מע וועט בעפרייען די פּאָליטישע? און אָט באַלד וועט ער זעהען זיין בעפרייעטע טאָכטער? זיין ליעבע, איינציגע, טייע־רע טאָכטער? ער קוקט זיך ארום אויף אַלע זייטען, בעטראַכט

די דאָזיגע אַלע „יונגלעך", דאַכט זיך, „גאָרנישטען", און דאָך האָבען מאַקי ז י י אויסגעפיהרט!... און בעקאַנטע אידען בעגעגענט ער, וואָס געבען איהם אָפּ מזל־טוב, קושען זיך מיט איהם: „מיר זענען היינט גלייך מיט אַלעמען!"... ניט שוין זשע מאַקי גלייך מיט אַלעמען?... און ניט נאָר אידען — כריסטען בעקאַנטע גריסען איהם, קושען זיך מיט איהם, געבען איהם אָפּ מזל־טוב. עפּיס נאָר משיח'ס צייטען!... פּלוצים דערפיהלט ער אַ האַנד אויף זיין פּלייצע. ער דרעהט אויס דעם קאָפּ:

— סאַשאַ?...

און איציקעל נעמט סאַשאַ'ן אונטער דער האַנד און ער קוקט איהם אין די אויגען אריין, ווי איינער רעדט: „איז דאָס ניט קיין חלום?"... און סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט ווי געטראָפען זיין מחשבה, און זאָגט צו איהם מיט אַ שמייכעל:

— יאָ. מיר געהען זיי בעפרייען. נאָך אַ האַלבע שעה און טאַמאַרא וועט דאָ זיין מיט אונז... מיט אונז!...

— אם ירצה השם! — זאָגט איהם איציקעל מיט אַ ירא־שמים־פּנים. האָט מורא זיך אַליין געבען אַ גוט אויג און קוועטשט סאַשאַ'ן די האַנד. — איז די משמעות, הייסט עס, אַז איצטיגס מאָל האָבען מיר אויסגעפיהרט?

דאָס וואָרט „מיר" זאָגט איציקעל שאָסטעפּאַל שוין מיט גדלות, מיינענדיג דערמיט נישט אַזוי זיך, ווי די טאָכטער... און ער דערזעהט אינ'ם מבול פון קעפּ אַ בעקאַנט מיידעל מיט אַ בחור אונטער דער האַנד געהען ביידע זעהר יום־טוב'דיג. ער וואָלט געמענט שווערען, אַז דאָס איז זיין שטוב־מיידעל חאַסקע. יאָ, עס איז חאַסקע מיט איהר חתן דעם טרובאַטש... „אַ יום־טוב — טראַכט ער זיך — אַלע זענען גלייך". אַביסעל טהוט איהם הנאה, וואָס אַלע זענען גלייך, און אַביסעל אַהרט דאָס איהם: ווי נעשיקט זיך עס, אַז זיין שטוב־מיידעל חאַסקע זאָל זיין גלייך מיט זיין טאָכטער טאַמאַרא?... און צוריק טהוט ער אַ טראַכט: „אַ שענע ריינע כפּרה, זאָלען זיי זיין גלייך, אַבי ער זאָל שוין דערלעבען זעהען

די טאַכטער געזונדערהייד!"... און נאָך אַ בעקאַנט פּנים דערזעהט ער אינ'ם מבול פון קעפּ; דאָס איז נעטשיפּאָרענקאָ, דעם פּריס־טאַוו'ס שרייבערעל. „וואָס טהוט דאָ דער גויעץ?" און ער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און טהוט אַ וואונק צו איהם און אַ מאַך מיט'ן שירם, און דעם קאָפּ האַלט ער הויך, מיט גדלות:

— וואו איז אַנטאָן איוואַנאָוויטש? פאַר וואָס זעהט מען איהם ניט אויף אונזער יום־טוב?

נעטשיפּאָרענקאָ לאָזט אַראָפּ די אויגען, טהוט אַ טרייסעל מיט'ן קאָפּ, ענטפערט נישט שאָסטעפּאַל'ען. מע ווייסט ניט, צי איז ער צופריעדען, אָדער ניט?...

— עס איז דעם פּריסטאַוו'ס רעכטע האַנד. — זאָגט שאָסטע־פּאַל צו סאַשאַ'ן מיט גדלות. נאָר סאַשאַ האָט זיך פערקוקט אין איין אַנדער זייט. דאָרט געהט זיין פאָטער, סאָלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש, געאָרעמט מיט זייער שכנה, נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ, זעהען אוים גליקליך, ווי אַ פּאָר־פאָלק נאָר־וואָס נאָך דער חתונה. אויף איטליכענס פּנים איז אָנגעצייכענט גליק, יום־טוב, יום־טוב, יום־טוב!

אַ געוואַלטיגער „הורא", אַ נייער שטראָם פון מענשען. איין אומבעשרייבליכער ענטוזיאַזם האַפּט־אַרום די גאַנצע מאַסע. דאָס האָט געעפענט די טויערען פון טורמע דער גובערנאַטאָר אַליין, און האָט נאָך געהאַלטען דערביי אַ רעדע און האָט בעפרייעט אַלע פּאָ־ליטישע, וועלכע דער עולם האָט בעגעגענט מיט דער גרעסטער התפעלות. און עס איז נישטאָ קיין ברעג צו דער שמחה פון די מאַסען, און עס קויקעלט זיך דער הילך פון איין עק ביז'ן אַנדערען:

— לעבען זאָל די פרייהייט! לעבען זאָלען די בעפרייעטע!

זעלבסטפערשטענדליך, אַז יעדער איינציגער וויל זעהען די בע־פרייעטע מיט זיינע איינענע אויגען. איינינע האָבען עס געוואָלט נאָר פון נייגיעריגקייט, איינינע האָבען געהאַט אַ אינטערעס: איין איינענער, אַ קרוב, אַ גוטער בעקאַנטער. און בכדי דער יום־טוב זאָל זיין נאָך פולער און די גאַנצע שטאָדט זאָל וויסען פון דער

אמנעסטיע, האט מען די בעפרייעטע געגומען פיהרען מיט מוזיק, מיט געזאנג און מיט געשרייען „הורא“ איבער די גרעסטע גאסען פון שטאדט. אלע מאל האט מען אוועקגעשטעלט אויף א אימ־פראוויזירטער ביהנע איינעם פון די בעפרייעטע, ער זאל זיך בע־ווייזען, ער זאל עפּיס זאגען, חאטש עטליכע ווערטער — און א הורא האט פערהילכט זיינע רעד. נאר אט איז געווארען מיט א מאל א דערשטיקעניש. מע האט זיך פשוט געשטעלט איינער דעם אנדערען אויף די קעפּ. און אויף דער אימפראוויזירטער ביהנע האט זיך בעוויזען זעהר א שען מיידעל מיט שווארצע געקרייזעל־טע האר, מיט א אידישער נאז און מיט שענע שווארצע גרויסע אויגען. איציקעל שאסטעפאל, וואס האט זיך געהאלטען די גאנצע צייט אן זיין יונגען פריינד סאשא סאפראנאוויטש, האט זיך גע־געבען א ווארף, אויסגעצויגען ביידע הענד ארויף:

— מיין טאכטער! מיין קלוגע, טייערע טא...

מעהר האט דער גליקליכער פאטער נישט געקאנט ארויסזא־גען. ער איז איבערגעהאקט געווארען אין מיטען ווארט. עס האט זיך געטראפען א מאדנע זאך, א זאך, וואס קיין מענש האט נישט געקאנט פאראויסזעהען, א זאך, וואס קיינער האט עס זיך ניט גע־קאנט פארשטעלען ניט אויף וואהר, ניט אין חלום, א זאך, וואס האט פערשטעהרט דעם גליקליכסטען יום־טוב, פערשטעהרט, פער־פינסטערט אויף לאנג, אויף לאנג, אויב ניט אויף שטענדיג... עס האט זיך פלוצים גאר אומגעריכט דערהערט א קנאק פון א סך ביקסען, מע ווייסט ניט פון וואנען, פון וועלכער זייט, און דער מבול פון קעפּ האט זיך אנגעהויבען ביסלעכווייז, ביסלעכווייז, צו וויעגען, און אלץ האט בעקומען א מאדנע אויסזעהען.

ווי פון א זיסען שלאף, ווי פון א גוטען חלום האט מען זיך אויפגעכאפט, און א קאלטער שרעק האט ארומגענומען אלעמען, און צווישען דעם פערגליווערטען עולם איז מיט א מאל אויסגע־בראכען א פאניק, א בהלה, א לויפעריי און א שפּרינגעריי איבער קעפּ, א ערדטרעטעניש... ניט פערשטאנען נאך, וואס דא איז גע־

שעהן, האָט יעדער איינציגער אינסטינקטיוו געגעבען אַ טראַכט פון זיך, ווי אַזוי ראַטעוועט מען זיך אַרויס פון דאַנען אַ לעבע־דיגער? — און מע האָט גענומען ראַטעווען איטליכער זיין איי־גענעם נפש... סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש'עס ערשטער געדאַנק איז גע־ווען — „טאַמאַראַ"... וואו איז טאַמאַראַ? ווי אַזוי דערשלאָגט מען זיך צו איהר און מע שלעפּט זי אַרויס פון דער סאַמע הושטשע? אַנשטאָט דעם, ער זאָל לויפען אויף־צו־פריהער, ווי אַלע וואָס אַרום איהם, האָט ער זיך געגעבען אַ וואָרף צוריק, אַהין, צום אויבען־אָן, דאָרט, וואו טאַמאַראַ איז נאָר־וואָס געשטאַנען. ער האָט גענומען אַרבייטען מיט'ן כח פון זיינע טרוקענע עלענבויגענס, שפּאַנען אי־בער קעפּ, פערגעסען יעדע סכנה, און האָט זיך סוף־כל־סוף טאַקי דערשלאָגען צו דער סאַמע הושטשע, צו דער סאַמע טריבונע. דער־זעהען די צעטומעלטע פערלוירענע טאַמאַראַ צווישען אַ סך צעטו־מעלטע און פערלוירענע, געגעבען זי אַ נעם מיט גוואַלד אונטער דער האַנד, אַ שלעפּ־אַרויס פון דער מאַסע און האָט זיך געלאָזט מיט דעם זעלבען כח פון זיינע דאַרע עלענבויגענס און מיט דעם זעלבען שפּאַנען איבער קעפּ, איבער גע'הרג'עטע און איבער לעבע־דיגע מענשען, און עס איז איהם געראָטען אַרויסצורייסען זיך פון דער ענגשאַפט אויף אַ פריי שטיקעל פּלאַץ.

אין דער ערשטער מינוט האָט זיך טאַמאַראַ נישט געקאָנט אָפּ־געבען קיין רעכענונג, וואָס זי טהוט און וואוהין זי געהט און מיט וועמען זי געהט. שפּעטער, אַז זי האָט זיך אַרויסגעמאַכט פון דער ענגשאַפט אויף דעם פרייען פּלאַץ און זי האָט זיך אַרומגעקוקט צוריק און האָט דערזעהען בלוט, בלוט פון אונטערגעשאָסענע, צע'־הרג'עטע, צעטראָטענע מענשען, — האָט זי זיך געגעבען אַ רייס־אויס פון סאַשאַ'ס הענד און האָט זיך געוואָלט לאָזען לויפען צו־ריק. סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש אָבער האָט זיך בעשלאָסען, טאַמאַראַ'ן פון די הענד נישט אַרויסצולאָזען, האָט ער זי אַ חאַפּ געטהאָן צו־ריק מיט זיינע דאַרע, נאָר שטאַרקע הענד:

— צוריק וועט איהר נישט געהן!

איבעריגע ווערטער. סאַי ווי סאַי איז שוין אונמעגליך געווען געהן צוריק. געהן האָט מען געקאָנט נאָר ווייטער, אי דאָס ניט געהן, נאָר לויפען, וואָרום אַ גערדיכטע חוואַליע פון מענשען האָט זיך, ווי אַ שטראָם, געטראָגען און געטראָגען...

און פון הינטען האָט זיך געהערט אַ שיסעריי... און פערד האָבען געטראָטען איבער לעבעדיגע מענשען...

ערשט אַז זיי זענען שוין געווען אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, ביי'ם הויז נומער 13, ביי דער אַפּטייק פון סאַלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש, האָט טאַמאַרע בעמערקט, אַז איהר בעגלייטער סאַשאַ האַלט זיך מיט דער לינקער האַנד ביי דער רעכטער פּלייצע, און אַז דאָס פּנים איז איהם בלאַס, ווי ביי אַ טויטען.

— וואָס איז אייך? — האָט זי איהם געפרעגט, געשעמט זיך קוקען איהם גלייך אין די אויגען.

— גאָר נישט, גאָר נישט, נישט געפעהרליך.

אַזוי האָט איהר געענטפערט סאַשאַ מיט אַ פריינדליך שמייכעלע, אָנווייזענדיג איהר אויף דער פּלייצע, און האָט אַראָפּגעלאָזט זיך פּאַוואָלינקע אויף דער ערד. טאַמאַרע האָט זיך אָנגעבויגען איבער איהם, אויפגעהויבען איהם מיט ביידע הענד, ווי מע הויבט אויף אַ קינד, און מיט אַלע כחות איז זי צוגעגאַנגען צו דער טהיר און האָט גענומען קלינגען אַזוי לאַנג, ביז עס זענען אַרויסגעלאָפען חוה די אידינע, חאַסיע דאָס מיידעל און דער סטאָראָזש דער גוי, און מע האָט דעם אונטערגעשאָסענעם סאַשאַ אַרויפגעטראָגען צו איציקעל שאַסטעפּאַל אין הויז אַריין (דעם אַפּטייקער'ס וואָהנונג איז געווען צוגעשלאָסען), און ערשט דאָרט, אַז מע האָט איהם אָוועקגעלעגט אויף אַ קאַנאַפּע, צעשפּילעט דעם אַרבעל, האָט מען דערזעהען, אַז ער געהט־אָפּ מיט בלוט, און סאַשאַ האָט אָנגעהויבען חלש'ען.

— דעם דאָקטאָר! וואַסער! אייז! דעם אַפּטייקער! — און אַלע האָבען זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף אַלע זייטען, ווער נאָך וואַסער, ווער נאָך אייז, ווער נאָכ'ן דאָקטאָר. שיווקע, וואָס האָט

שוין געוואוסט, אַז טאַמאַראַ איז פריי (נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב האָט פערדיענט די מצוה; זי איז געקומען צו לויפען אַהיים איהר אָנזאָגען די בשורה פריהער פאַר אַלעמען), האָט זיך געלאָזט לוי־פען מיט אַ גוואַלד אין דער גאַס אַרוים און בעגעגענט זיך מיט'ן מאַן, וועלכער איז געלאָפען אַהיים האַלב אַ טוידטער. דערזעהען שיוועק'ן לויפען, איז איציקעל שאַסטעפּאַל שיער ניט געשטאָרבען פאַר שרעק. ער האָט מיט'ן שירם געוויזען נאָך פון דער ווייטען צו שיוועקען, אַז זי זאָל געהן צוריק, וואָרום אין גאַס טהוט זיך חושך, מע שיסט.

— מע שיסט! — שרייט צו איהר דער מאַן.

— מע שיסט?

— מע שיסט! מע שיסט! געה צוריק!

— דאָ אויך, — ענטפערט איהם שיוועק, — מע האָט שוין געשאָסען! דערשאָסען!

— וואו? ועמען? — שרייט איציקעל און פאַלט שיער חלשות.

— דעם אַפּטייקער'ס זוהן האָט מען געשאָסען...

* * *

דעם פערוואונדעטען סאַפּראַנאָוויטש'ען האָט מען אַרויסגענו־מען די קויל און איבערגעבונדען די וואונד. דער דאָקטאָר האָט גע־זאָגט, אַז עס איז ניטאָ קיין געפאַהר, דער קראַנקער וועט אין דריי־פיער טעג אַרום קאָנען אויפשטעהן. ער האָט נאָר אָנגעזאָגט, מע זאָל אַכטונג געבען אויף דער טעמפּעראַטור, און ווייטער גאָרניט. דער קראַנקער האָט געערעדט, געשפּאַסט און געפיהלט זיך זעהר גוט. און ווי אַזוי האָט ער זיך געקאָנט פיהלען ניט גוט, אַז טאַ־מאַראַ איז געזעסען נעבען איהם גלייך מיט אַלע; זי האָט זיך אַליין אַרויסגערופען אויף צו זיצען נעבען קראַנקען. איציקעל שאַס־טעפּאַל האָט געוואָלט, אַז זי זאָל געהן רוהען נאָך אַ טאָג פון גרויסע שרעק, און אַגב האָט די מאַמע זי שוין אַזאַ צייט ניט געזעהן... האָט אָבער טאַמאַראַ געזאָגט, אַז זי וועט פון דעם קראַנקען נישט

אפּטרעטען... זיצענדיג אַט דאָ, האָט טאַמאַראַ פערטראַכט זיך, דאָס ערשטע מאָל פון זינט זי קען זיך מיט סאַשאַ'ן, איבער אַלץ, וואָס צווישען זיי איז פאָרגעקומען ביז איצטיגען מאָמענט. דאָס ערשטע מאָל, קאָן מען זאָגען, האָט זיך טאַמאַראַ אָפּגעגעבען אַזוי נאָהענט מיט דעם מענשען, און איהר גאַנצע פערגאַנגענהייט איז איהר דורכגעלאָפען אין די געדאַנקען, און זי האָט זיך דערמאָנט, ווי דער דאָזיגער סאַפּראַנאָוויטש איז איהר נאָך קינדרווייז נאָכגעגאַנגען, ווי, א שאָטען... און נאָכדעם, אַז ער איז אונטערגעוואַכסען, געוואָרען אַ „בחור'על", איז ער איהר געווען כסדר פאַר די אויגען, שטענדיג אַ רויטער, תמיד אַ שעמעוודיגער... און נאָכדעם, ווי ער איז געפאָהרען מיט איהר קיין פעטערבורג, מורא געהאַט צוגעהן צו איהר נאָהענט... נאָכדעם אין פעטערבורג זייערע בעגעגענישען און געשפּרעכען: „מ ע ה אָ ט מ י ך ג ע מ אַ כ ט פ אַ ר א י י ן א ו י פ ז ע ה־ ר י ן א ו י ף ו ו י י נ ג ע ר ט נ ע ר, מ י י ן א י י ג ע־ נ ע ם ג אָ ר ט ע ן ה אָ ב א י ך פ ע ר ל אָ ז ט"...

און טאַמאַראַ פערטראַכט זיך אויף דעם פשט פונ'ם פסוק און אויף דעם אַלעם, וואָס זי איז דורכגעגאַנגען און דורכגעמאַכט אין דער לעצטער צייט: וואָס איז זי, אייגענטליך, געווען פאַר דער בעוועגונג? נישט מעהר אַלס אַ פּאַסיווע, אַ זייטיגע פערזאָן... וואָס האָט זי אַליין אויפגעטהאָן? גאָר נישט מיט גאָר נישט! מיט וואָס האָט זי אין דער דאָזיגער קאָנסטיטוציע אַ גרע־סערען חלק, למשל, פון איהר מוטער? אַ גאַנצע רייהע פון אקטיווע פאַרשוינען געהען דורך פאַרביי איהר: ראָמאַנענקאָ, מאַשאַ, בע־רעזניאַק און נאָך און נאָך — וואָס איז זי פאַר זיי געווען, אַז נישט קיין גוטע בעקאַנטע און נישט מעהר? פאַר וואָס האָבען אַלע אַנ־דערע געהאַט מעהר אָדער וועניגער אַרבייט, און זי ניט? צוויי מאָל איז זי אָפּגעזעסען אין טורמע, אוןביידע מאָל אַלס אַ זייטיגע, אַ צוגעטשעפּעטע, און קיינמאָל ניט אַלס איין אַקטיווע מיטאַר־בייטערין, ווי אַנדערע. און ווער האָט זיך נאָך אַזוי פיעל געריסען צו אַקטיווער אַרבייט, ווי זי? אָט איז סאַפּראַנאָוויטש ניט קיין

רעוואָלוציאָנער, — פאַר וואָס האָט ער שטענדיג אַזוי פיעל צו טהון אַלס נאַציאָנאַליסט פאַר זיין אייגען פאָלק? איז דען ז י י ן פאָלק ניט א י ה ר פאָלק? איז זי דען ניט שולדיג, ווי סאַשאַ זאָגט, צו איהר פאָלק מעהר אַלס צו אַלע אַנדערע, פאַר וועמען עס דאַרט איהר דער קאָפּ און עס טהוט איהר וועה דאָס האַרץ און זי איז גרייט אַפילו זיך מוסר נפש צו זיין?...

— וואָס מאַכט ער? — פרעגט שאָסטעפּאַל, צוגעהענדיג אויף די שפּיץ פינגער צום בעטעל, וואו סאַשאַ ליגט און די טאָכטער מיט סאַשאַ'ס חבר קעסלער זיצען ביי די זייטען.

— ער שלאָפט, — זאָגט מאַמאַרא שטיל.

— ששש... ער שלאָפט! — זאָגט איציקעל שאָסטעפּאַל צו שיווקען, וואָס נעהט איהם נאָך פון הינטען.

אין דער מינוט רייסט זיך אַריין חוה די אידינע מיט אַ בשורה גלייך צום בעל־הבית, צו איציקעל שאָסטעפּאַל:

— בעל־הבית! אויף דער אידישער גאַס, זאָגט מען, איז פריילין!

— ששש... וואָס הייסט ס'איז פריילין? — פרעגט איציקעל.

— אַ פּאָגראָם, זאָגט מען.

אַלע האָפּען זיך אויף פון די ערטער.

— אַ וואָס?

— אַ פּאָגראָם ווייסט איהר ניט? אַ אידישער פּאָגראָם, דאָס אייגענע, וואָס אין קעשינעוו...

דאָס דאָזיגע עכט־רוסישע וואָרט „פּאָגראָם", וואָס קאָן ניט איבערגעזעצט ווערען אויף קיין שפּראַך אין דער וועלט, רופט אַרויס ביי אידען אַ געפיהל, וואָס קיין אומה ולשון קאָן עס ניט פערשטעהן, אויסער אַ אידען. ווי ווילד דאָס זאָל ניט קלינגען, האָט דאָס אין דער מינוט, אין דעם דאָזיגען טאָג, געקלונגען נאָך מעהר ווילד, ווי אַלע מאָל. הייסט אַ פּאָגראָם? ווי איז דאָס מעגליך?!...

אין די ווערטער קומען־אָן נחמיה דער שוסטער מיט זיינע ביידע זיהן מיט שטאַרק איבערגעשראָקענע פּנים'ער.

— מע שלאָגט, — זאָגט חיים, און בעני חזר'ט איבער:

— מע שלאָגט... ס'איז אַ פּאָגראָם...

אַלע זענען ווי פערגליווערט געוואָרען. סאשא האָט זיך אויפ־געזעצט, אָנגעשפּארט אויפ'ן עלענבויגען און בעגעגענט זיך מיט טאמאראַ'ס אויגען. אינ'ם דאָזיגען קוק האָט זיך אויסגעדריקט אַלסדינג, וואָס ס'איז ביז אַהער צווישען זיי נאָך ניט געזאָגט געוואָרען. נחמיה דער שוסטער האָט געפונען פאר נויטיג צו בעַ־רוהיגען די בעלי־בתים.

— שרעקט אייך ניט, עס איז מיט חסד: אָרעמע לייט שלאָגט מען... אויף דער אידישער גאַס איז אַ פאָרמענע פאָגראָם. נאָר וואָס איז געוועזען ביי מיר מיינער אַ באקאַנטער שניידער, יודעל קטנתי...

— נעהמט אייך געזונטערהייד מיט אייער שניידער קטנתי! — צעלאָזט זיך איציקעל שאָסטעפאל מיט כעס אויפ'ן שוסטער, גלייך ווי דער שוסטער איז דאָ דער גאַנצער חייב, און טאמאראַ שטעהט־אויף, גלייכט זיך אוים, דאָס פּנים פלאַמט איהר, די אויגען ברע־נען:

— ס'אַליגען! עס קאָן ניט זיין! עס קאָן ניט זיין!...

— פאַר וואָס קאָן עס ניט זיין? עס קאָן זעהר זיין! — זאָגט סאשא אין אויפרעגונג. — דאָס איז דער אמת'ער עפּילאָג, וואָס מע האָט בעדאַרפט אַרויסזעהען...

— איהר זאָלט נאָר ליגען רוהיג! — שלאָגט איהם טאמאראַ איבער מיט אַ ווייכען טאָן, וועלכען ער האָט נאָך פון איהר קיינ־מאָל ניט געהערט. — אייך האָט דער דאָקטאָר אָנגעזאָגט, איהר זאָלט ליגען רוהיג... איך געה און קום באַלד צוריק... רוהיג זאָלט איהר ליגען!

סאשא פאָלגט זי, ווי אַ קינד, לעגט זיך אוועק צוריק, ליגט בלומרשט רוהיג און קוקט, ווי טאמאראַ טהוט זיך אָן, קלויבט זיך געהן. ניט שוין זשע וועט זי אוועקגעהן, און ער וועט דאָ בלייבען אַליין, אָהן איהר?... ער פיהלט, ווי עס טראָגט איהם פון דער קאַ־

נאפּע. אַט־אַט, דאַכט זיך, שפּרינגט ער אַראָפּ, טהוט זיך אַ וואָרף איהר פאַר די פיס: „נ י י ן, ד ו ו ו ע ס ט נ י ט ג ע ה ן א ל י י ן, ט אַ מ אַ ר אַ, מ י ט מ י ר וועסט דו געהן! מ י ט מ י ר! מ י ט מ י ר!"...

* * *

טאַמאַראַ איז אַוועק, און סאַשאַ איז געבליבען ליגען אין אַ העליש פייער.

די טעמפּעראַטור האָט זיך ביי איהם אויפגעהויבען.

קאַפּיטעל י.

וואָס טאַמאַראַ האָט געזעהען און געהערט.

עס איז נאָך געווען פריה, אַז טאַמאַראַ האָט זיך געלאָזט איבער דער שטאָדט אַראָפּ־צו, דאָרט, וואו די אָרעמע לייט וואָהנען, אויף דער אידישער גאַס. זי האָט בעגעגענט אָרעמע ווייבער מיט קינדער, מיט פּעקלעך און שמאַטעס אַ סך, פאָהרען אויף פוהרלעך, איין פוהרעל נאָכ'ן אַנדערען, מיט איבערגעשראָקענע פערשעהמטע פּנימ'ער, גלייך ווי זיי וואָלטען עפּיס אָפּגעטהאָן אַ מיאוסע מעשה, בעגאַנגען אַ פערברעכען... וואוהין פאָהרט מען? זיי ווייסען אַליין ניט וואוהין זיי פאָהרען. אין שטאָדט איז, זאָגט מען, אַ פּאָגראָם, דאַרף מען פאָהרען ערגיץ זיך בעהאַלטען; דער — צו אַ בעקאַנטען כריסט, דער — אין אַ האָטעל, און דער — צום באַהן... לאַנג האָבען אָבער די דאָזיגע ניט געקאָנט פאָהרען, וואָרום מע האָט זיי נישט געלאָזט; מע האָט זיי גענומען אָפּשטעלען, פערקערעווען די פערד־לעך און אָפּשיקען צוריק, צוריק. טאַמאַראַ איז צוגעגאַנגען צו אַ פּאָליציאַנט און געפרעגט, ווי אַזוי דערלאָזט ער אַזאַ זאַך? האָט זי בעקומען פון איהם אַ תשובה, אַז די באַרישני זאָל זיך בעסער אָפּטראָגען פון דאַנען בעצייטענס, וואָרום זי קאָן חאַפּען דעם איי־בענעם פּסק, וואָס די דאָזיגע אידען...

— וואָס עפּיס אידען? — פרעגט איהם טאַמאַראַ.

— וואָרום היינט איז אזא טאָג... — ענטפערט איהר דער פּאָליציאַנט מיט אזא טאָן, גלייך ווי עס וואָלט זיך געדערט פון בעגיסען די גאסען וכדומה אזעלכע געוועהנליכע זאכען.

טאמארא געהט ווייטער און שלאָגט זיך אָן אויף אזא סצענע: איין אָרעמע אידישע פרוי, נאָך א יונג ווייבעל, מיט צוויי קינדער, איינס ביי דער האנד, דאָס אנדערע אויף די הענד, לויפט מיט א קאָשיק, און איהר לויפען־נאָך צוויי גוי'עס. איינע האָט שוין דעם קאָשיק צוגענומען, און די אנדערע רייסט ביי איהר די שאַל פונ'ם קאָפּ. טאמארא לויפט־צו און שטעלט זיי אָפּ.

— וואָס טהוט איהר דאָס? גאָט איז מיט אייך!

— היינט מעג מען! — ענטפערען איהר די גוי'עס מיט א געלעכטער און לאָזען־אָפּ דאָס ווייבעל. און טאמארא ווערד געוואָהר פון איהר, אז דאָס לויפט זי פון דער אידישער גאס, וואו מע שלאָגט אידען... וואוהין זי לויפט — ווייסט זי נאָך אליין ניט, נאָר זי האָט געדערבענט, אז דאָ, צווישען די נגידים, און איבער־הויפּט — צווישען כריסטען, וועט מען מן הסתם ניט שלאָגען, טאָמער וועט עמיצער אויף איהר רחמנות האָבען און אויף איהרע צוויי יתומה'לעך? זי וואָלט וועלען זיך בעהאַלטען ערגיץ ביי א גוטען כריסט, ביי א כריסט איז מען זיכערער...

טאמארא'ן פאַלט איין א געדאַנק צו פערבאָרגען דאָס דאָזיגע ווייבעל ביי א כריסט. ביי וועמען? עס איז ניט ווייט פון דער גימנאַזיע — ביי דער פרוי ראָמאַנענקאָ! און זי זאָגט צום ווייבעל, אז זי וועט זי אָפּפיהרען צו א בעקאַנטען כריסט. „צו א כריסט? לאַנג לעבען זאָלט איהר!“... דאָס ווייבעל וויל זי אַרומהאַפּען קו־שען. און זי כאַפּט זי פאַר א האַנד און זי לויפט מיט איהר, און לויפענדיג דערצעהלט איהר דאָס ווייבעל טויזענדער שרעקליכע זאכען, וואָס האָבען זיך אָפּגעטהאָן ביי זיי אויף דער אידישער גאס: מע שלאָגט, מע הרג'עט, מע הרג'עט אויף טוידט. טאמארא פערשטעלט זיך די אויהערען, און נישט ווילענדיג דערמאַנט זי זיך אין ביאַליק'ס בלוטיגע פּאָעמע, וואָס סאשא האָט איהר אמאָל גע־

לייענט, און וואָס האָט דעמאָלט געמאַכט אויף איהר איין איינ־דרוק פון אַ שענער, הויכער פּאָעזיע, נישט מעהר. איצטער קלינגען זיי איהר אין די אויהערען, ווי טראָמפּייטען, ווי הונדערט קעסעל־פּויקען:

אַ פּויסט וואו איז?
וואו איז אַ גרויסער דוננער,
וואָס זאָל זיך אָפּרעכענען פאַר אַלע דורות?...

עס ציהט זי צוריק אין שטאָדט אריין, האָפּען וואָס ס'וועט איהר אריינפאַלען אין די הענד אריין, זיך נוקם זיין, זיך אָפּרע־כענען פאַר'ן אומזיסטיגען בלוט. זי דערמאָנט זיך, אַז זי האָט גענומען אָפּפיהרען דאָס דאָזיגע ווייבעל מיט די קינדער צו אַ קריסט. אָט איז שוין די גימנאַזיע. אָט דאָ זיצט איהרער אַ בע־קאַנטער קריסט...

— אָט דאָ וועט אייך זיין גוט! — זאָגט טאַמאַראַ צום ווייבעל און זי קלינגט אָן ביי דער טיר איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל — מע ענטפערט ניט. קלינגט זי אָן אין טויער. בעוויזט זיך דער דוואָרניק. דערזעהען „אידען", ווערד ער מלא חמה: „דאָ איז ניט קיין אידישע סינאַגאָגע. טראָגט זיך אָפּ בעצייטענס, כל זמן מע האָט אייך ניט געבראָכען די ביינער!"...

— איהר קאָנט אייך געהן, — זאָגט דאָס ווייבעל צו טאַמאַ־ראַ'ן. — איך בלייב זיצען דאָ. עס מעג זיך זיין וואָס עס וויל זיך. פאָרט צווישען קריסטען. טאָמער וועט זיך עמיצער דערבאַרעמען. איך בין איין אָרעמע אלמנה מיט צוויי ברעקלעך קינדער יתומים. וואָס וועט מען ביי מיר נעמען?...

טאַמאַראַ לאָזט זיך געהן און דערזעהט פון דער ווייטען אַ פּראָצעסיע מיט נאַציאָנאַלע פאָהנען. וואָס זאָל דאָס בעדייטען? און זי דערזעהט פון דער ווייטען שוין זעהר אַ שען בילד, ווי אַזוי מע האַקט טירען, מע ברעכט פענסטער און מע וואַרפט און מע שמיצט און מע שלײדערט, און קליינע שקצים'לעך און גוי'עס און שיקסעס הויבען דאָס אויף, און מע שלאָגט עפּיס עמיצען. און זי

זעהט, ווי מענשען פאלען און מע טרעט אויף זיי מיט די פערד...
און טאמארא לויפט־צו, און זי דערזעהט, אז אט האט זיך פלוצים
די פראצעסיע אפגעשטעלט נעבען דער גימנאזיע... אויפ'ן באלקאן
שטעהט דער אלטער ראמאנענקא אהן א היטעל און בויגט זיך און
נויגט זיך, און עס לאזט זיך הערען א מורא'דיגער „הורראָ!"

— נידער מיט דער קאנסטיטוציע! א טוידט צו די אידען!!!

— הורראָ! א טוידט צו די אידען!!!...

. . . .

קאפיטעל יא.

דער שטורם פערשפרייט זיך.

דעם אפטייקער סאלאמאן סאפראנאוויטש איז דאס אפגעראַ־
טען, ווי א מוצלח. איהם האט דאס נאכ'ן ערשטען שאס אפגע־
ריסען פון זיין פריינדין נאדיעזשדא אלעקסאנדראָוונא און אוועק־
געטראגען מיט'ן שטראם אין איין אנדער זייט שטאדט, אין די
ווייטע גאסען און געסלעך, וואו ער איז שוין לאנג נישט געווען.
ער האט דערהערט פון דארטען, פון אונטען ערגיץ, טראגען זיך
מאדנע קולות; עס האט אויסגעדאכט, ווי מענשען שרייען, רופען
צו הילף, און ס'איז איהם געווארען קאלעמוטנע אויפ'ן הארצען,
און ער האט געוואלט שוין אומקעהרען זיך צוריק. נאר דער גוטער
יאהר האט איהם געטראגען, און ער האט זיך איינגעשטעלט און
איז געגאנגען אביסעל אראפ־בארג, צו דער אידישער גאס צו, און
האט אנגעהויבען צו בעגעגענען מאדנע מינים נפשות, וואס ער
האט שוין לאנג אזעלכע נישט געזעהען: באָרוויסע, אפגעריסענע,
מיט געשוואלענע פנים'ער, מיט רויטע נעזער, מיט אונטערגעבלוי־
טע אויגען. יעדער פון זיי האט עפיס געטראגען פולע הענד און
האט זיך געאיילט מיט אזא אימפעט, ווי מען איילט זיך אויף
יום־טוב, אדער מע דארף אפטראגען דאס און גיבער געהן נעמען
נאך א מאל, ווארום מע קאן פערשפעטיגען... צווישען דעם, וואס

די נפשות האָבען געטראָגען, זענען געווען נייע שטיוועל, אַלטע קאַ־לאָשען, נייע קאָלדרעס, אַלטע זעק, זילבערנע וואַזעס, פּאַפּיערענע פּודלען, אייזערנע טעפּ, פּעקלעך מיט טיי, פּאָרצעלייענע זייגערס מיט היטלעך צוקער, וכדומה אַזעלכע זאַכען, וואָס פּאַרען זיך עפּיס ניט... נאָך נישט געוואוסט אַקוראַט וואָס דאָס איז, נאָר דער־פיהלט, אַז דאָ איז ניט פריילין, האָט ער חשק געהאַט שוין אַ נעם טהון זיך צוריק. נאָר אַ מאָדנער כח האָט איהם ווי געצווינגען אַלע מאָל וואָס ווייטער און ווייטער, ביז ער האָט בעגעגענט פון אַ צווייטער גאַס אַ האַליאַסמרע יונגע שקצים מיט דובינקעס. האָבען זיי איהם אָפּגעשטעלט און אַ פרעג געטהאָן, וויפיעל געלט האָט ער ביי זיך? נאַטירליך, האָט זיך דער אַפּטייקער אַרויסגעשטעלט אַקעגען זיי מיט גרויסקייט: וואָס פאַר אַ העזה האָבען זיי אָוועק־שטעלען אַ רוהיגען מענשען אין מיטען גאַס, און נאָך אין אַזאַ צייט, וואָס מע האָט אונז געשענקט קאָנסטיטוציע?...

— אהאַ? קאָנסטיטוציע? — האָבען די יונגע שקצים געענט־פערט דעם אַפּטייקער און מכבד געווען מיט אַ ברוך־הבא איבער'ן קאָפּ אַזוי געשמאַק, אַז ער איז באַלד פריטשמעלעט געוואָרען, פער־לאָרען דעם קאַפּעליוש מיט די בלויע ברילען און איז אַנידערגע־פאַלען אויף דער ערד. און חברה האָבען קודם אַראָפּגענומען ביי איהם דעם גאָלדענעם זייגער מיט דער קיוט, אויסגעטרייסעלט אַלע קעשענעס, און ערשט נאָכדעם איז ביי זיי אַרויס אַ ספק, צי איז דאָס אַ איד אָדער אַ כריסט? זאָל ער זיין אַ כריסט? — למאי איז ער אַ געלער? איז ער אַ איד? — למאי איז ער געגאָלט? און עס איז געבליבען בהסכם כולם, אַז מע זאָל פרעגען ביי'ם אַפּטייקער אַליין. זעלבסטפערשטענדליך, אַז דער אַפּטייקער האָט באַלד גע־זאָגט, אַז ער איז אַ כריסט, איין אמת'ער כריסט.

— ווי באַלד ער איז אַ כריסט, זאָל ער אונז בעווייזען; זאָל ער זיך אָקאָרשט איבער'צלמ'ען דריי מאָל!

אַזוי האָבען געפאָדערט חברה, און דער אַפּטייקער, טוידט ווי אַלע טוידטע, האָט זיך נעבאַך געמוזט דריי מאָל איבער'צלמ'ען.

— צלמ'ען זיך קאָן אַ איד אויך! — האָט זיך אָנגערופען איינער אַ חכם. — זאָל ער אונז ווייזען, אַז ער טראָגט אַ צלם.

דאָ איז איהם געוואָרען שלעכט: טאָמער, אַ קשיא אויף אַ מעשה, וואָס חברה קאָנען טהון מיט איהם? איז ער געפאַלען אויף איין עצה (ניט אומזיסט האָבען אידען אַ שם פון אַ חיטרע פאָלק!) און האָט זיך בלומרשט מודה געווען פאַר זיי, אַז ער אַליין קומט אַרויס פון אידען, דאָס הייסט, ער איז אַמאָל געווען אַ איד, נאָר איצט איז ער אַ כריסט. אַ, וואו איז זיין צלם? —

— איך בין אַ פּראָטעסטאַנט! — האָט זיך בעצייטענס פערענטפערט דער אַפּטייקער און געבעטען זיך ביי די חברה־לייט, זיי זאָלען אויף איהם רחמנות האָבען, ער האָט אַ קראַנק ווייב מיט פיער קליינע קינדערלעך, מיט איין אַלטער מאַמע, מיט אַ בלינדען טאַטען (צוליעב פקוח־נפש און מחמת ער האָט שוין אָנגעהויבען זאָגען ליגען, האָט ער שוין געהאַקט ווייטער).

און די חברה־לייט האָבען רחמנות געהאַט אויפ'ן גע'שמד'טען פּראָטעסטאַנט, וואָס האָט אַ קראַנק ווייב מיט פיער קליינע קינדערלעך מיט איין אַלטער מאַמע מיט אַ בלינדען טאַטען, און האָבען נאָר צוגענומען ביי איהם די מלבושים מיט די שטיוועל, איהם איבערגעלאָזט דאָס העמד מיט די זאָקען און געשענקט איהם אַ פּאָר פּעטש דערפאַר, וואָס ער איז אַ פּראָטעסטאַנט, ניט קיין פּראַוואָסלאַוונער.

— האָסט דו זיך גע'שמד'ט, האָסט דו שוין בעדאַרפט אָנגעמען דעם ריכטיגען גלויבען פון אַ פּראַוואָסלאַוונעם, ניט אַזאַ גלויבען, ווי ביי די פּראָטעסטאַנטען! דאָס אַנדערע מאָל, אַז דו וועסט זיך שמד'ען, זאָלסט דו זיך שוין שמד'ען ווי עס געהער צו זיין...

• • • • • • • • • • • • • • • • • •

דער על־פּי־נס־געראַטעוועטער אַפּטייקער סאַפּראָנאָוויטש האָט ביי זיך אין הארצען געבענשט גומל, וואָס ער איז ניצל געוואָרען פונ'ם טוידט, וואָס ער האָט זיך מיט איהם געזעהען נאָר־וואָס

פנים אל פנים. ער האָט ניט געוואוסט, אַז דאָרט, אין דער היים, איז פון זיין גאַנצען גוטס, פון זיין אַפּטייק, נישט געבליבען קיין שריד ופליט. אַ גליק נאָך, וואָס זיין פריינדין נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונא האָט איהם האָטש אָפּגעראַטעוועט זיין שטוב און זיין זוהן סאַשאַ'ן. ווען זי קומט מיט איין האַלבע שעה פריהער, וואָלט זי אפשר די אַפּטייק אויך אָפּגעראַטעוועט. די גוטע נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונא, ווי באַלד ס'איז געוואָרען די גרויסע בהלה, געקומען אַהיים און געוואָהר געוואָרען, אַז אין שטאָדט איז ניט רוהיג, — אַזוי איז זי אַוועק גלייך צו איהר פריינד סאַפּראָנאָוויטש'ען, זעהען וואָס טהוט זיך דאָרטען, און אָנגעקומען אַקוראַט צו דער רעכטער ארבייט. דערזעהען דעם חורבן פון דער אַפּטייק, איז זי פערציטערט געוואָרען. געטראָפען הינטען ביי דער טהיר אַ באַנדע חברה־לייט שוין גרייט אויף צו געהן אַרויף אין שטוב אריין זיך נעמען דאָרט אויך צו דער ארבייט, האָט זיך נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונא צעשריגען אויף אַ קול, אַז זיי זאָלען זיך די רגע אָפּטראָגען פון דאַנען, וואָרום אָט רופט זי אַרויס אַ ראָטע קאָזאַקען! זי איז אַ ראָטמיסטער'ס אַ שוועסטער, זי וועט ניט דערלאָזען, מע זאָל זיך צוריהרען צו דעם דאָזיגען הויז. דאָס הויז איז איהרס! „עטאָ אוזשאַסנאָ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!“...

— מיר דאַרפען ניט דיין הויז, מיר דאַרפען נאָר די אידען, וואָס זיצען דאָ! — האָבען איהר געענטפערט די שוואַרצע חברה.

— דאָ איז נישטאָ קיין אידען! וואָן, וואָן פון דאַנען!!!

„עטאָ אוזשאַסנאָ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!“...

און נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונא האָט אויסגעזעהען שרעקליך אין איהר ניט־געמאַכטען כעס. די שוואַרצע חברה האָבען זיך מיישב געווען: אידען זענען דאָ געוויס אין שטאָדט, דער טאָג שטעהט ניט, — און זענען אָפּגעטראָטען צום צווייטען הויז.

* * *

איציקעל שאָסטעפּאָל און זיין ווייב שיווקע, וואָס זענען געשטאַנען ביי'ם פענסטער אין מורא'דיגע פחדים, נישט געוואוסט

וואוהין צו לויתען, האָבען דערזעהען, ווי די שווארצע חברה האָבען עפּיס מיט אַ מאָל ווי אָפּגעטראָטען פון זייער טהיר, און זיי האָבען געדאַנקט גאָט, וואָס זיי זענען עפּיס על־פּי־נס ניצל געוואָרען פון אַזאַ סכנה, נאָר אַליין נישט געוואוסט ווערמען זיי האָבען צו פערדאַנקען מיט'ן דאָזיגען נס...

אויך סאַשאַ'ס חבר, קעסלער, איז געשטאַנען ביי'ם פענסטער און האָט אַלע מינוט אָפּגעגעבען דעם קראַנקען סאַשאַ'ן אַ ראַפּאָרט, וואָס אין דרויסען טהוט זיך. סאַשאַ האָט גענעבען טאָמאַראַ'ן דאָס וואָרט, אַז ער וועט זיך ניט ריהרען פונ'ם אָרט, — מעג זיך קעהרען די וועלט, וועט ער זיין וואָרט האַלטען. סיידען די שווארצע חברה וועלען אַריינקומען אין שטוב אַריין! קעסלער האָט אַפילו פערבאַריקאַדירט די טהיר מיט קאַסטענס און מיט בענקלעך. איין אָנגעלאָדענעם רעוואָלווער האָט ער אויך. ער וועט שיסען יעדען איינציגען, ווער עס וועט זיך ווייזען אויף דער טהיר, און וועט צו זיין קראַנקען חבר נישט צולאָזען קיינעם, סיידען מע וועט איהם, קעסלער'ען, הרג'ענען...

— די באַנדע האָט אָפּגעקערעוועט פון אונזער שטוב און איז אוועק ווייטער, — אַזוי ראַפּאָרטירט קעסלער פאַר זיין חבר, דעם אונטערגעשאָסענעם סאַשאַ. און איציקעל שאַסטעפּאַל מהוט זיך אַ וואָרף צום פענסטער און דערזעהט דעם פּריסטאַוו, אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאָלאָדקאָוו, דורכפאָהרעז פארביי רייטענדיג אויף אַ פערד, שאָקעלט זיך אהין און אהער מיט דער גאַנצער גראַציע פון איין אָפיציער, מאַכט עפּיס מיט דער האַנד, נאָר ער הייסט ניט צעטרייבען די באַסיאַקעס. איציקעל שאַסטעפּאַל וויל עפענען דאָס פענסטער און אויסשרייען צו אַנטאָן איוואַנאָוויטש'ען, ער זאָל זיך אָננעמען זיין קריוודע, ער זאָל צעטרייבען אָט די שכורים. לאָזט איהם ניט שיוועק. זי האַלט איהם צו ביי דער האַנד.

— איצי! עפען ניט דאָס פענסטער! מיר זענען פארביי, איצי!

איציקעל שאָסטעפּאָל פערהאַקט דאָס פענסטער, נאָר עס טראָגען זיך דורכ'ן פערהאַקטען פענסטער משונה־מאָדנע קולות, טויזענדער קולות, אַ מאָדנער הילך, אַ מיש־מאַש פון געשרייען, פון געוויין, פון מענשען, וואָס בעטען זיך, מע זאָל זיי ראַטעווען, און פון מענשען, וואָס שרייען „ביי זשידאָוו", און אַ קאָמאַנדע הערט זיך, און אַ שיסערריי פון ביקסען הערט זיך, און אַ קלונג פון צעבראָכענע שויבען הערט זיך, און אַ מורא'דיגער „הורראַ" פערהילכט די אַלע קולות — ס'איז עק־וועלט, אַ פנים?...

* * *

נאָר נחמיה דעם שוסטער'ס קינדער, יודעל קטנתי'ס קדיש, חוה דער אידינע'ס „אומגליק", בערעזניאַק־ניידיטש און די איבעריגע חברים זייערע האָבען נים געוואַרט ביז מע וועט קומען צו זיי גוט־יום־טוב ביטען... ווי באַלד זיי האָבען נאָר דערהערט, אַז אויף דער אידישער גאַס איז „פריילינ", אַזוי האָבען זיי אויסגעפּויקט צווישען אַלע חברים, מע זאָל זיין גרייט. זיי האָבען זיך איינגעטיילט אין פערשיעדענע פּונקטען, ארויסגעגעבען אַלעמען דאָס געוועהר, און אַ סך האָבען זיך געלאָזט אַראָפּ צו דער אידישער גאַס. און אומעדום, וואו נאָר עס האָט זיך אָנגעהויבען ערגיץ וואו אַ התונה, זענען זיי אונטערגעקומען און האָבען מיט זייערע רעוואָלווערן צעטריבען די חברה־לייט, אַזוי ווי וואָראָנעס. אַזוי איז דאָס געגאַנגען אויף איין גאַס, אויף דער אַנדערער גאַס; נאָר אַז ס'איז געקומען צו דער דריטער גאַס, האָט פון זיי מיט אַ מאָל דאָס גליק אָפּגעטראָטען. זיי האָבען בעגעגענט צו אַ שטאַרקען ווידערשטאַנד, און זיי האָבען אָנגעהויבען פאַלען איינציגווייז, אַזוי ווי שטרוי...

צווישען די ערשטע קרבנות איז געוועזן נחמיה דעם שוסטער'ס יונגערער זוהן, בעני, וועלכער איז אַרונטערגעפאַלען פון צוויי קוילען, וואָס האָבען איהם דורכגעלעכערט די לונגען און דאָס האַרץ.

ווי איין אונטערגעשאָסענעם הירש אויף דער אָחאָטע, האָבען איהם צוויי חברים אונטערגעהאַפּט אויף די הענד און האָבען איהם

אויף דער גיך אוועקגעטראָגען אהיים, און האָבען געטראָפען אין דערהיים נאָר די מוטער. דער ברודער, חיים, איז געווען מיט זיינע חברים אויף איין אַנדער פונקט, און דער טאַטע נחמיה איז געגאַנגען מיט זיין פריינד יודעל קטנתי געוואָהר ווערען, וואָס טהוט זיך.

זעלבסטפערשטענדליך, אז יודעל קטנתי איז געווען אויפגעלעגט ווי תמיד, ובפרט ער האָט דעם פריהמאָרגען לכבוד דעם גרויסען יום־טוב געמאַכט א פיינע כוסה, האָט ער געשאָטען מיט פסוקים און געלאַכט פון דער קאָנסטיטוציע, זיך געהאַלטען פשוט ביי די זייטען, זיך גערייצט מיט׳ן שוסטער, זיך בעריהמט, אז ער האָט געוואוסט פריהער, ער זאָל אזוי האָבען אַלדאָס גוטס אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, אז דאָס אַלץ דארף זיך אָט אזוי ענדיגען, חא־חא־חא!...

לאַנג לאַכען האָט מען אָבער דעם דאָזיגען פרייליכען שניידערעל נישט געלאָזט. דערהערט, אז אויף דער וואסילטשיקאָווער גאַס הויבט שוין אויך אָן ווערען פרייליך, האָבען זיי זיך אינצווייען מיט נחמיה דעם שוסטער געלאָזט ארויף אהיים, און ווי זיי זענען געקומען, האָבען זיי געטראָפען די גאַס שוין רעכט בעלאַגערט מיט מענשען... מע איז נאָר־וואָס צוגעטראָטען צו סאַפראָנאָוויטש׳עס אַפטייק.

— יודעל, מיר זענען אין דער ארבייט! — זאָגט נחמיה דער שוסטער.

— וואָס טיבע יוצר המאורות! — ענטפערט איהם יודעל דער שניידער.

ביי די ווערטער קומט אָן ליפּא באַשעוויטש אָהן א היטעל, די האָר צעלאָזט, דאָס האַרץ צעהראַסטעט, אין האַנד א שטעקען, און ער האַלט אין מיטען פּרעדיגען מיט׳ן נוסח פון ישעיהו:

— און עס וועט קומען א בראַך אויף אייערע לייבער, און איהר וועט זוכען הילף און וועט שרייען, און קיינער וועט אייך נים ענטפערען, ווארום גרויס איז דער צאָרן פון גאָט, וואָס טהוט

ריכטען די וועלט מיט זיין גרויסען שטורם־ווינט, וואס ער ברענגט אויף דער ערד, דערפאר וואס איהר האט ניט געוואלט צוהערען זיין געבאט... ענגעדען, מאגעדען, מאגראדען! עעגעערען, מאגעדען, מאגראאאדען! עעעענעדען, מאגעדען, מאגראאאאדען!...

. . . .

טרויעריג, זעהר טרויעריג האט זיך אויסגעלאזט דער טאג, וואס האט זיך אנגעהויבען אזוי גליקליך, אזוי פריילידּ, און שטיל האט זיך אראפגעלאזט אויף דער ערד די טונקעלע נאכט און האט פער־שפרייט איהרע שווארצע פליגעל אויף דער מרה־שחורה'דיגער וועלט. נאך דעם צו־פרייליכען און גליקליכען טאג האט די נאכט אויסגעזעהן ווי איין אלמנה, אנגעטהאן אין שווארצען. שטיל איז געווען ארום און ארום. קיין דורכגעהער, קיין דורכפאהרער. אלע טהעאטערען זענען געשלאסען. אלע רעסטאראנען זענען געשפארט. אויסגעלאשען זענען די ליכט אין די גאס־לאמפען. עס איז חושך און שטיל. ווען־ניט־ווען לאזט זיך הערען א ווייטער הילך, איין אפקלאנג פון א הייזעריגען „הורא“, א קול פון א געשלאגענעם, א גוואלד פון א סך מענשען, א געזאנג פון א שכור, וואס רייסט זיך דורך און ווערד פערשטארבען, און ווידער ווערד שטיל... שטיל קוקט־אראפ אויך דער מרה־שחורה'דיגער הימעל מיט זיינע מיריא־דען פינקעלדיגע וועלטען אויף דער קליינער חושכ'דיגער ערד, וואס מיינט און וויל איינרעדען אויך יענעם, אז צוליעב איהר האט דאס גאט בעשאפען את די גרויסע רייכע מיליארדען־שטערענדיגע וועלט. שטיל, פינסטער, חושך! זי וויל ניט דערצעהלען, די שטילע פינ־סטערע חושכ'דיגע נאכט, וואס ס'איז פארגעקומען דארט, אין די חושכ'דיגע, ארעמע, שמוציגע אידישע גאסען און געסלעך, אין די חושכ'דיגע, ארעמע, שמוציגע אידישע הייזער און הייזלעך, ביי די דערנידעריגטע, ארעמע, הונגעריגע, אומגליקליכע, נאקעטע און בארפיסע. פערוואָרפענע, פערגעסענע און דערשלאגנע — — — ניין, זי וויל ניט דערצעהלען, די שטילע פינסטערע חושכ'דיגע נאכט, וואס עס איז פארגעקומען דארט! אויך שווייגט די שטילע פינ־

סטערע חושכ׳דיגע נאכט פון די שטילע פינסטערע געהיימע פער־זאמלונגען אין שטילע פינסטערע געהיימע קעלערס, וואו שטילע פינסטערע געהיימע מענשלעך האבען אויסגעטיילט די ארביים, זיי זאלען זיין גרייט צו „מארגענדיגען טאג“... און נאך און נאך א סך זאכען זענען אפגעטהאן געווארען אין דער דאזיגער שטילער, פינ־סטערער, חושכ׳דיגער נאכט. און זי שווייגט, די נאכט. זי ווארט אויפ׳ן ליכטיגען פרישען פריהמארגען. ער וועט קומען, דער גע־ווינשטער ליכטיגער פריהמארגען. ער וועט קומען און מע וועט עס אלסדינגג דערצעהלען — אין פריידען.

קאפיטעל יב.

א י י ב י ג ע ו ו א נ ד ע ר ע ר.

עס איז געווען א נאסער, א קאלטער פריהמארגען, איינער פון יענע קאלטע נאסע אסיענדיגע טעג, וואס מע זאגט, אז עס איז „איין עבירה א הונד ארויסצולאזען אויף דער גאס“. דער וואקזאל, אויף וועלכען עס האבען זיך אמאל געטראפען שאסטעפאל מיט סאפראנאוויטש דעם אפטייקער, בשעת זייערע קינדער זענען אנ־געקומען פון פעטערבורג אהיים אויף פסח, איז געווען פול געפאקט מיט מענשען, און איבערהויפט — די דריטע קלאס. עס איז נים געווען א נאדעל דורכצווווארפען. מעהרסטענס פאסאזשירען זענען געווען אחינו בני ישראל. מע קאן זאגען, כמעט לויטער אידען. גערזעסען און געשטאנען קעפ אויף קעפ ווייבער מיט קינדער מיט טשעמאדאנעס, טארבעס, זעק און פעקלעך, און קישענס, קישענס, קישענס!... די פנימ׳ער ביי אלע אנגעשראקענע, קוקען זיך ארום אויף אלע זייטען, ציטערען פאר א געשריי, פאר א פייף... נאך די שמועסען פון די פאסאזשירען דארף מען רעכענען, אז דאס זענען עמיגראנטען, ווארום עס לאזען זיך הערען די ווערטער: „ליבוי“... „האמבורג“... „שיפסקארטען“... „אמעריקא“... דאס ווארט „אמע־ריקא“ — אפטער פון אלץ. דאס ווארט „אמעריקא“ האט פאר זיי א בעזונדערע צוציהונגס־קראפט, א מין כשוף. דאס איז א וואונש,

אַ אידעאַל, וואָס אַ סך, אַ סך פון זיי האָבען לאַנג וועגען דעם געחלומ׳ט. אַמעריקאַ שטעלט זיך זיי פאָר ווי אַ מין יענע וועלט, אַ מין גן־עדן. הלואי, רבונו של עולם, מע זאָל זיי חאָטש אריינלאָזען, ניט אָפּשיקען חלילה צוריק...

דאָס געשריי איז גרויס, דער טומעל מיט׳ן לויפען מיט׳ן שטופּען זיך איז נאָך גרעסער. צווישען די פאַרשווינען זעהט מען אייניגע מיט איבערגעבונדענע קעפּ, מיט אונטערגעבלויטע אויגען — סימנים פונ׳ם נאָך ניט פערהיילטען אומגליק, נאָך ניט אָפּגעקיהלטען פּאָגראָם...

— מע וועט אייך דען אריינלאָזען אין אַמעריקאַ מיט אַזאַ פּאַסאָן? — רייצט זיך אַ יונגעל אַיין עזות־פּנים, די הענד אין די קעשענעס, קעגען אַ אידינע מיט איין איינגעקוועטשטען שטערן און מיט געלזוכט אין פּנים.

— אַ מכה דער מאַמע דיינער! — ענטפערט איהם די אידינע. — אַבי איך האָב געזונטע אויגען, האָב איך דיך אין דער ערד!

אַ יונג ווייבעל און זויגט אַ קינד און שלעפּט אַ אידען פאַר דער פּאָלע. זי וויל וויסען, צי מע לאָזט אריין קיין אַמעריקאַ מיט זויגענדיגע קינדער? דער איד דאַווענט, קאָן איהר נישט ענטפערען, טהוט ער איהר אַ מאַך מיט דער האַנד, ווי איינער רעדט: „דו ביזט נעבאַך אַ גרויסע בהמה!" און קוקט זיך אַרום בשעת מעשה, צי זעהט ניט דער זשאַנדאַרם, ווי ער דאַווענט.

בעזונדער אין אַ ווינקעלע זיצט אַ געזינדעל: אַ פּאָטער, אַ מוטער, זעכס קינדער; פּיער יוננגלעך, — יונגלעך איז אין אַמעריקאַ, זאָגט מען, אַ גליק, זיי געהען ארבייטען — צוויי מיידלעך, — מיידלעך, זאָגט מען, איז אויך אַ גליק אין אַמעריקאַ, זיי געהען ארבייטען, און אַ באַבע מיט אַ זיידען זענען אויך דאָ. די באַבע וואָלט אפשר אויך געפּאָהרען מיט די קינדער קיין אַמעריקאַ, קאָן זי ניט איבער׳ן זיידען, ווייל ער איז אַ בלינדער. אַ בלינדען לאָזט מען קיין אַמעריקאַ ניט אריין. מוז זי דאָ בלייבען מיט׳ן אלטען.

סיידען אמאל, איבער הונדערט און צוואנציג יאהר, וועלען זיי איהר צושיקען פון דארטען א שיפסקארטע... דערווייל זאל ער נאך לעבען. גענוג, אז גאט האט איהם געשטראפט, מע האט איהם בשעת פאג־ראם אויסגעשטאכען ביידע אויגען, דערפאר, וואס ער האט ניט געוואלט זאגען וואו איז די קינדער'ס געלד, צוויי און צוואנציג קערבלעך... און דער אלטער זיידע גלעט די אייניקלעך איבער די קעפלעך, וויינט מיט זיינע בלינדע אויגען און זאגט צו זיי:

— איך וועל אייך שוין מעהר, קינדערלעך, אפנים, ניט זעהען קיינמאל! קיינמאל אייך ניט זעהען מעהר!...

צווישען די עמיגראנטען קאן מען דערקענען נחמיה דעם שוס־טער, זיין ווייב זיסעל און זייער עלטערען זוהן חיים. דער יונגע־רער, בעני, ליגט אויפ'ן היילינען ארט נאך אהן א מצבה. זיי האבען אויסגעפערקויפט וואס זיי האבען געהאט און פאהרען אין אזא לאנד, פון וואנען זיי וועלען שוין מסתמא קיינמאל צוריק נישט קומען.

— האסט א טעות, אלטער, מיר וועלען נאך קומען צוריק אלע, און איך אודאי...

אזוי זאגט חיים צום פאטער און ער וויל איהם איינרעדען, אז ער, חיים, פאהרט ניט אהין אויף שטענדיג; און ניט צוליעב זיך פאהרט ער, נאר צוליעב זיי. און זאל זיך נאר א ביסעל איבער־קאכען אט דא, וועלען אלע פאהרען צוריק אהער, „צו אונז“, אזוי ווי מע פאהרט אצינד אהין, קיין אמעריקא...

— אם ירצה השם! — מישט זיך אריין א איד א ווילד־פרעמ־דער פון דער זייט, וואס שניידט דינע ריפטלעך ברויט מיט א קליין שארף מעסערעל און בעשמירט דאס מיט א געלבעל פון איין איי און בעט־אוים אביסעל זאלץ ביי א פרעמדער אידינע מיט א פער־וויינט פנים צו זיך אין הויפען אריין.

— אהין געפאהרען, אהער געפאהרען — ישראליק פאהרט!

אזוי רופט זיך אפ דער איד, וואס האט ביז אהער געדאווענט און איצט לעגט ער צענויף דעם טלית ותפלין, און די באקען פלא־

מען איהם. — אונזער פאָלק ישראל. פאַרשטעהט איהר מיך, איז מקיים דעם פסוק, וואָס גאָט האָט אַמאָל געזאָגט צו אברהם אבינו: ל ך ־ ל ך — זאָלסט אַרויסגעהן פון דיין לאַנד און פון דיין געבורטס־אָרט און פון דיין פאָטער׳ס הויז...

— אַ גליק האָט אונז געטראָפען! — רופט זיך אָפּ נאָך אַ זייגער פאַרשוין מיט אַ גילקע אויף איין אויג, און איהם ענטפערט אָפּ אַ דריטער, אויך אַ ווילד־פרעמדער, נאָר אַ יונגערמאַן, וויזט אויס, אַ שטיק אינטעליגענט, אָהן פאות און שטאַרק אונטערגע־האַקט דאָס בערדעל:

— געוויס אַ גליק, וואָרום וואַנדערען, גלות פּראָווען — דאָס איז אונזער געבאָט, אונזער מיסיאָן. האָט איהר פאַרשטאַנען, צי ווער־וואָס? אין דעם טאָג, וואָס אידען וועלען אויפהערען אָפּ־ריכטען גלות, וועלען זיי חלילה אויפהערען צו זיין אידען...

דערזעהען, אַז די צוהערער קוקען אויף איהם פער׳חדוש׳ט, פערענטפערט ער זיך:

— איהר מיינט, ס׳איז מיינס? דאָס זאָגט איינער אַ גרויסער, גאָר אַ גרויסער מענטש (און ער דרעהט־אויס מיט׳ן גראָבען פינגער און זאָגט מיט אַ ניגון): „מה־דאָך, זאָגט ער, אצינד, ווען מיר זענען צו שאַנד און צו שפּאָט, פאָדערט מען, זאָגט ער, פון אונז, מיר זאָלען זיין עהרליכער און אָרענטליכער און בעסער און פיינער פאַר אַלעמען, הייננט לא כל שכן וואָס פאַר פּרעטענזיעס וועלען שוין האָבען, זאָגט ער, צו אונז די פעלקער אין דער צייט, ווען מיר וועלען זיין, זאָגט ער, לייטען גלייך אויף אונזער אייגענער ערד?“... ניין, ברידער! אונזער מיסיאָן איז וואַנדערען, שטענדיג זיין צווישען פרעמדע פעלקער, זיין אַ מוסר. אַ ביישפּיעל פאַר אַלעמען... האָט איהר עס פאַרשטאַנען, צי ווער־וואָס?

דאָס רעדעל אַרום דעם יונגען מאַן, וואָס פּרעדיגט, ווערד אַלע מינוט ברייטער און גרעסער. אידען האָבען ליעב האָרכען אַ גוט וואָרט, עס מעג זיין וואו איהר ווילט און ווען איהר ווילט, אפילו „אַ מינוט פאַר׳ן פּאַיעזד“. מאַנסבילען, די וואָס האָבען פערשטאַ־

נען, האָבען פערשטאַנען, אַז דער יונגערמאַן בעדאַרף זיין אַ ציוניסט, וואָרום ער רעדט צו שען און היצט זיך צו שטאַרק. און ווייבער, וואָס האָבען ניט פערשטאַנען גאָרניט, האָבען אויך צוגע־שאָקעלט מיט די קעפּ, אונטערגעהאַלטען מיט אַ זיפץ און גרייט געווען אַלע מינוט לאָזען אַ טרער — עלעהיי, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ מגיד רעדט...

צווישען עולם, וואָס האָט ארומגערינגעלט דעם יונגען מאַן דעם אינטעליגענט, איז געווען אויך סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש, וואָס איז ארויסגעקומען ארויסבעגלייטען זיין פאָטער דעם אַפּטייקער — ער פאָהרט קיין ארץ־ישראל דאָרט ווערען איין אַפּטייקער. טאָמער וועט מען בעדאַרפען האַלטען עקזאַמען, וועט ער האַלטען. אַזאַ אומגעריכטע מעטאַמאָרפאָזאַ האָט געקאָנט ארויסרופען ביי איהם נאָר דער שטורם מיט אַלע רעזולטאַטען פונ׳ם שטורם, וועלכע ער האָט איבערגעלעבט. פערשטעהט זיך, אַז סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָ־וויטש האָט געהאַט איין אַנדער מאַרשרוט — קיין אַמעריקאַ. נאָר אויף עמיגרירען קיין ארץ־ישראל האָט איהם ארויפגעפיהרט זיין זוהן סאַשאַ. און אַנדערש האָט דאָס ניט געקאָנט זיין — פאָרט איין איין־און־איינציגער זוהן. סאַשאַ בלייבט דערווייל דאָ ביז ער וועט ענדיגען; אַז ער וועט ענדיגען, וועט ער סאַי ווי סאַי אריבער־פאָהרען קיין ארץ־ישראל. ארץ־ישראל און אַמעריקאַ — צו אַ גרויסער תהום! שענער פון אַלץ איז געווען דאָס, וואָס דעם אַפּ־טייקער׳ס בריסטליבע פריינדין, נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ, האָט צוגערעדעט איהר פריינד דעם אַפּטייקער, ער זאָל בעסער אריבערפאָהרען קיין ארץ־ישראל. „פּאַלעסטינאַ — האָט זי גע־זאָגט, און טאַקי גוט מכבד געווען איהם — פּאַלעסטינאַ — דאָס איז דאָך אייער באַטקאָוושטשינאַ, אייער פאָטערלאַנד. ווי קאָנט איהר עס פערבייטען אויף אַ פרעמד לאַנד, אויף אַמעריקאַ?... עטאַ אוזשאַסנאָ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!“...

אַ סך האָט אויך מיטגעהאָלפען זיין שכן איציקעל שאָסטעפּאַל, וואָס איז פון איצט אָן נישט נאָר אַ שכן — אַ סברה, אַז ער איז

שוין גאר א מחותן. עס איז נאך נישט אָפיציעל, פערשטעהט זיך, עס איז נאך דערוויילע א סוד, נאר אזא סוד, וואס אלע ווייסען עס און אלע רעדען, שושקען זיך, — היינט־מארגען קאן עס ווערען א פאקט. די קינדער בעדארפען דערווייל ערשט ענדיגען זייער קורס. זיי פאהרען ביידע ווידער א מאל קיין פעטערבורג, און זענען די לעצטע צייט אזוי בעפריינדעט, אז ס'איז שוין גאר ביי קיינעם קיין שום ספק ניט, אז דאס זענען חתן־כלה. א שטיקעל מניעה איז נאר אין איין זאך: דער חתן איז א ציוניסט, און א פערברענטער ציוניסט, און די כלה איז צום ציוניזם דערווייל קאלט, זעהר קאלט. נאר „מה שלא יעשה השכל יעשה הזמן“ — זאגט איציקעל שאסטעפאל מיט א פסוק צו זיין האלב־אָפיציעלען מחותן דעם אפטייקער, וואס חאטש ער פערשטעהט ניט קיין לשון־קודש, פון דעסטוועגען טהוט ער א גלאנץ מיט די ברילען, מע זאל מיינען, אז ער האט פערשטאנען.

— אלעקסאנדער סאלאמאנאוויטש, וואו זענט איהר פערפאלען געוואָרען? עטא אוזשאסנא! עטא וואזמוטיטעלנא!

נאדיעזשדא אלעקסאנדראוונא האט דאס אזוי אויסגערופען, א פלעסק געגעבען מיט די הענד, דערזעהען סאשא סאפראנאוויטש'ען אין דריטער קלאס צווישען עולם, וואס ארום דעם יונגען אינטע־ליגענט. נאך איהר זענען באלד אנגעקומען אויך דער אפטייקער, וואס האט זיך שטארק אויסגעבלייכט, און טאמארא און איציקעל שאסטעפאל, וואס האט זיך שטארק פערעלטערט אין דער לעצטער צייט: די אויגען זענען געווארען ווי אונטערגעשוואלען, מיט קי־שעלעך. זיין טאכטער טאמארא האט זיך אויך פערענדערט — זי איז שענער געוואָרען, נאך שענער ווי פריהער.

— וואס טהוט זיך דא? — האט טאמארא א פרעג געגעבען.

— אונזערע וואנדערער — האט איהר סאשא אפגעענטפערט, בעוויזען מיט די אויגען אויף דעם עולם עמיגראנטען — אונזערע אייביגע וואנדערער.

— די אייביגע וואנדערער! — האָט איהם, ווי אַ ווידערקול, מעלאַנכאָליש נאָכגעזאָגט נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ מיט אַ טראַגישער אינטאָנאַציע און איז אָבער באַלד אָנגעפאַלען אויף איהרע נוטע פריינד: וואָס שטעהט מען? ס'איז שוין צייט זיך געזעגענען! און אויסגעלאָזט האָט זי מיט איהר שטענדיגען אויס־רוף: „עטאָ אוזשאַסנאָ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!“...

און דאָס גאַנצע געזינדעל לאָזט זיך געהן אויפ'ן פעררא̈ן, און דאָרט געזעגענט מען זיך מיט'ן אַפטייקער סאַפראַנאָוויטש. און מע קושט זיך און מע ווינשט איהם אַלדאָס גוטס פונ'ם גאַנצען הארצען.

סוף פונ'ם צווייטען טהייל.

קאפיטלעך

ערשטער טייל.

קאפיטעל א. פסח, פסח און פסח 7
קאפיטעל ב. קינדער און עלטערען, עלטערען און קינדער 26
קאפיטעל ג. מאשא באשעוויטש 42
קאפיטעל ד. יאשקא ווארענא 47
קאפיטעל ה. די קליינע קאמונע 50
קאפיטעל ו. געשאסען דעם פויגעל און ניט געטראפען 55
קאפיטעל ז. מאשא זוכט א טעריטאריע 61
קאפיטעל ח. מאשא באשעוויטש ביי טאמארא שאסטעפאל 71
קאפיטעל ט. ער האט זיי געפאקט! 78
קאפיטעל י. דער זונטאג 83
קאפיטעל יא. טאמארא בעפרייהט 87
קאפיטעל יב. פון צער און צארן 91

צווייטער טייל.

קאפיטעל א. טאטעס און קינדער 103
קאפיטעל ב. פסח צום סדר 117
קאפיטעל ג. דעם שוסטער'ס אורח 127
קאפיטעל ד. איציקעל שאסטעפאל געהט ארום אהן א קאפ 148
קאפיטעל ה. א שפילע טראגעדיע מיט א רעש'דיגען סוף 159
קאפיטעל ו. א ביטער שטיקעל צייט 168
קאפיטעל ז. אלסדינג רוהט 184
קאפיטעל ח. מזל טוב! גוט יום־טוב! 188
קאפיטעל ט. פערשטעהרט דעם יום־טוב 194
קאפיטעל י. וואס טאמארא האט געזעהען און געהערט 204
קאפיטעל יא. דער שטורם פערשפרייט זיך 207
קאפיטעל יב. אייביגע וואנדערער 215